

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΠΡΟΤΟΜΗ Μ. ΤΟΜΠΡΟΥ

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ

ΣΤΟΝ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ ΤΟΥ

ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΑΓΑΠΕΣ

Τὸ ποίημα τοῦτο ἀφιερῶν στὸν ποιητὴ Κ. Ν. Κωνσταντινίδη, ὄχι γιὰ τὴν ποῦ δὲ μοῦ πρέπει τιμὴ, τὴν ἐπιγραφὴ δηλονότι μὲ τὸ ἀσήμαντ' ὄνομά μου, στὸ βιβλίον του τὰ «Βάλαμα», τοῦ ὕμνου του πρὸς τὴ δόξα τοῦ ἰδαιτοῦ Ποιητῆ· ἀλλὰ γιὰ τὸ καλοστόχαστο συνταίριασμα τοῦ ὕμνου αὐτοῦ πρὸς τὴν ἰδέα Σόλνες τοῦ οἰκοδόμου, τοῦ Ἰγνενικοῦ ἥρωα ποῦ ἐξαιρέτα συμβολίζει τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῶν ὑψηλότεων ποιητῶν. Καὶ τὸ γκρέμισμά τους ἀπὸ τὰ ὕψη θρίαμβος πάντα. Τὸν εἶδε ἡ Ἴλντα Σόλνες τὸν οἰκοδόμο, καὶ τὸ φώναξε: Ἔφτασε στὴν κορυφὴ. Τί ἄλλο;

Ὅλες τὶς ἀγάπες τὶς ἀγάπησα,
πιὰ δὲν ἔχω τίποτ' ἄλλο
σκιάχτρο ἢ φῶς νὰ πλάσω μέσο' στὴ σκέψη μου,
μέσα στὴν καρδιὰ φωτιὰ νὰ βάλω.
Τὸ διαβατικὸ μεθύσι μέθυσα,
μ' ἔδειρε τὸ πάθος τὸ μεγάλο,
ἡ καρδιὰ μου εἶν' ἄδειο γυαλοπότηρο,
εἶν' ὁ νοῦς μου σὺν τῇ νεκροθάλασσα,
ὕστερ' ἀπὸ κῆμα καὶ ἀπὸ σάλο.

Τὶς ἀγάπες πάρτε μου ποῦ ἀγάπησα
καὶ φυτεῦτε τὶς λιτὲς καὶ κυπαρίσσια,
γύρω ὀλόγυρα στὸ μνήμα μου ποῦ τὸ ἴσκαφα
μὲ τὰ χέρια μου τὰ παιδιακίσια.

Ἄπ' τὰ πρῶτα πρῶτα νιάτα μου ἓνα σάβανο
 σὰ νὰ τὸ εἶχα ἀρχίσει νὰ τὸ ράφτω·
 ὡς τὰ χιονισμένα ἔτοῦτα χρόνια μου
 μὲ τὰ χέρια μου δὲν ἔπαψα τὸ μνήμα μου
 νὰ τὸ σκάφτω.

Ἔτσι κάποιο δειλινὸ πού ἀγάλια σβύνοταν,
 μέσ' στὰ χέρια μου ἀγκαλιὰ τὰ γόνατά μου,
 νὰ μαζώξω τὴν ψυχὴ μου σὰ νὰ γύρευα
 στὴν ἀσκητικὴ τὴν κάμαρά μου,
 ἓνα βράδι πού ὄση ἢ γλύκα του, καὶ ἡ πίκρα του
 τόση γίνονταν γιὰ νὰ μὲ συνεπάρη,
 πλούσια πρὶν μοῦ τ' ἀσημῶση τὸ ἔρμο σπίτι μου
 τὸ ρωμαντικὸ φεγγάρι,
 μὲ βαρὺ σκυμμένο τὸ κεφάλι μου
 πρὸς τὴ γῆ, σὰ νὰ περιμένα ν' ἀνοίξῃ
 καὶ νὰ μὲ δεχτῇ
 γιὰ νὰ μὲ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν πλήξῃ
 καὶ ἀπ' τὴν κούφια συλλογῇ,
 τέτοια ψιθυρίσματα ψιθυρίζα
 μὲ τὸ στόμα πού δὲν εἶτανε τὸ λάλο
 τοῦ πουλιοῦ τοῦ ψάλτη στόμα·
 ὄλες τις ἀγάπες τις ἀγάπησα,
 γιὰ νὰ γείρω πιά δὲν ἔχω τίποτ' ἄλλο
 ἀπὸ τὸ χῶμα.

Καὶ ὅταν τὸ κεφάλι ξανασήκωσα
 μὲ τὰ χέρια μου ἀγκαλιὰ στὰ γόνατά μου,
 Σ' εἶδα καθισμένη ἀγνάντια μου ἔξαφνα
 στὴν ἀσκητικὴ τὴν κάμαρά μου,
 Σ' εἶδα καθισμένη ὀλόλευκη,
 Σ' εἶδα ὀλόφεγγη μπροστά μου,
 σὰν ἔρωτικό κρυφοκαρτέρεμα,
 σὰν παθητικὸ σπαρτάρισμά μου.
 Καὶ εἶτανε τ' ὀλάσπρο σου τὸ φόρεμα
 σὰν τὸ φόρεμα ἑνὸς γάμου,
 καὶ τὰ πόδια σου λευκόφτερα, καὶ γύρευαν
 σὲ περιστρεφιώνες νὰ φωλιάσουν,

καὶ τὰ μπράτσα σου γυμνὰ κι ὅλο καὶ ἀνοίγονταν
 κάποιον ἴσκιο νὰ σφιχταγκαλιάσουν.
 Καὶ τὰ μάτια σου καὶ δλάνοιχτα καὶ ἀμίλητα
 καὶ ἀπὸ φῶς θησαυρισμένα,
 σὰ νὰ θέλανε νὰ εἰποῦν τὰ δὲν τολμούσανε
 τὰ χειλάνια σου τὰ τρεμοσφραγισμένα.

Καὶ τὰ κόκκιν' ἀσπροπλούμιστα γαρούφαλλα
 καὶ τὰ γιασεμιὰ τὰ ὀλοχιονάτα
 ψευτοζώντας μέσα στ' ἀνθογνάτια τους,
 πλάνα δνείρατα δροσάτα,
 σὰ νὰ περιμέναν κάποιο σύνθημα
 γιὰ τὸ πέρασμά σου, νὰ στρωθοῦν
 νὰ σοῦ γίνουν στράτα.

Ὅλες τις ἀγάπες τις ἀγάπησα,
 καὶ πιά τίποτε σ' ἐμὲ δὲ θὰ μοιράσουν
 τῶ Μοιρῶνε οἱ Μοῖρες, τίποτε,
 καὶ ὧ φερμένη σὰν ἀπ' ὄλες τις ἀγάπες μου,
 καὶ σὰν ὄλες μου οἱ ἀγάπες Ἐσοῦ νὰ ἴσουν...

ΠΩΣ ΖΗ Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΜΕ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

«Στη γή τοῦ λόγου τόχτισα τὸ κάστρο τῆς καρδιάς».

Ἄσκραϊός. — « Ἀσάλευτη Ζωή ».

Τριπλή διάθεση φαίνεται πὼς δούλεψε γιὰ τὸν ἔρχομὸ τῶν ποιημάτων αὐτῶν, ὄλων ἀπάνω κάτου καὶ στὰ χαρακτηριστικότερα μέρη τους. Πρῶτα μιὰ διάθεση περισσότερο ἐπική γιὰ νὰ κάμη πλάσματα τῆς τέχνης κάποια διαλεχτὰ φαντάσματα τῆς σκέψης μου, ἤρωες γιὰ μένα φημισμένους ἢ ἀφήμιστους, ὀνομασμένους ἢ ἀνώνυμους, τῆς πράξης ἢ τοῦ λογισμοῦ, μέσ' ἀπ' τὴν παράδοση ἢ ἀπὸ τὴν ἱστορία. Καὶ ὕστερα μιὰ διάθεση καθαρώτερα λυρική γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ στὸ στίχο καὶ νὰ τὰ ξομολογηθῇ, αἰσθήματα καὶ περιστατικά ἰδιαίτερα, ποὺ εἶναι πιὸ πολὺ γιὰ νὰ σιωπηθοῦν. Κ' ὕστερα πάλε μιὰ διάθεση μαζί ἐπική καὶ λυρική γιὰ νὰ ταιριάσῃ τὴ συγκίνηση τοῦ ὑποκείμενου πρὸς τὰ τρομαχτικά πράγματα τῶν τωρινῶν καιρῶν ποὺ συμπλέκουνε σὲ πόλεμο μικροὺς καὶ μεγάλους, ἔθνη καὶ φύλα, πατρίδες καὶ πολιτείες, ἢ ποὺ κρατοῦν ἀπὸ πάνω τους τὸ ἀτίναχτο ἀστροπελέκι τοῦ κιντύνου καὶ τοῦ ὀλέθρου. Τριπλὴ διάθεση. Μὰ καὶ τὰ τρία κίνητρα τῆς ψυχῆς σὰ νὰ μὴ τερματίζονται σὲ τίποτε σχηματισμένο τελειωτικά καὶ καθαρὰ ξεχωρισμένο ἐκτὸς ἂν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμά τους ἤρωα νὰ καταστήσῃ τὸν ποιητὴ τὸν ἴδιο, μὲ περιπέτειες ποὺ ὅσο κι ἂν δὲν ἔχουν κίνηση καὶ ἀέρα γιὰ νὰ σταθοῦν ἀπάνω στὴ σκηνή. δραματικὲς θὰ μπορούσανε νὰ εἰπωθοῦν. Τὸ σωστὸ εἶναι πὼς οἱ τρεῖς τρόποι ποὺ ἐκδηλώνουν τὴν ποίηση, δηλονότι ἡ ἔξομολόγησις, ἡ διήγησις, καὶ ἡ σύγκρουσις, ποὺ κάνουν τὰ λεγόμενα εἶδη, τὸ λυρικό, τὸ ἐπικό, τὸ δραματικό, παίζουνε τὸ μέρος τους ἀράδ-ἀράδα ἢ καὶ συντροφικὰ στὰ ποιήματ' αὐτά. Φαινόμεν' ὄχι ἀσυνήθιστο τῆς τέχνης ποὺ εἶναι περιττὸ νὰ σημεωθῇ. Στὴ σφαῖρα μιᾶς ἀνώτερης κριτικῆς θεωρίας εἶδη καλὰ δὲν ὑπάρχουν, ξεχωρισμένα, καθαρά, σημαδεμένα μὲ σφραγιδὲς καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ποὺ φανερώθηκε τοῦ κόσμου ἢ ποιητικῆ. Τὸ ξεχώρισμα καὶ τὸ σημάδεμα ἔρχονται ὕστερα καὶ γίνονται ἀγάλια ἀγάλια γιὰ τὴν εὐκολία τῶν κριτικῶν ψαξιμάτων καὶ γιὰ τὴν ἀνάλυσις. Μόνο πὼς πότε τὸ ἓνα πότε τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ τρία στοιχεῖα ἀπλώνεται καὶ φαντάζει στὴν προοπτικὴ σὰ νὰ καβαλλικεύῃ τᾶλλα, σὰ νὰ κυριαρχῇ.

Βρίσκω τὸ λυρισμὸ στὸν Ὅμηρο, τὴν ἐπικότητα ὅλη στὸν Πίνδαρο, τὸ δράμα σ' ἓνα τραγοῦδι τῆς Σαπφῶς, ὅλα τὰ εἶδη τὰ ποιητικὰ σὲ μιὰ τραγωδία. Φαντασθῆτε πιά τί γίνεται παραπέρα μὲ τὴν ἀναπτυγμένη στοὺς αἰῶνες ἀνάμεσα καὶ ἴσα μὲ τοὺς καιροὺς μας ποίηση. Καὶ μπορούμε νὰ ποῦμε δὲν ὑπάρχουν εἶδη, ὑπάρχει ὁ ποιητῆς.

Τὰ ποιήματα ποὺ κάνουν τοὺς « Βωμούς » μοῦ φαίνονται τὰ σημάδια ἑνὸς λυρισμοῦ ποὺ καλὰ, στὴν ἀρχή, δὲ ξέρω ἂν εἶναι δύναμη, ἂν εἶναι ἀδυναμία. Ἐνας μεγάλος ποιητῆς μᾶς εἶπε πὼς δὲ μπορεῖ κανένας νὰ περνᾷ τὴ ζωὴ του ὅλη μὲ τὴν ποίηση λειτουργὸς καὶ δημιουργός, καθὼς δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ ζῇ ἀπὸ τὸ πρῶτ' ὡς τὸ βράδυ τραγουδώντας.

Μόνο στιγμὲς τῆς ζωῆς μας παίρνουν τὸ τραγοῦδι, στιγμὲς τῆς αὐγῆς καὶ τοῦ βραδιοῦ προτοῦ καὶ ὕστερ' ἀπ' τὴ σοβαρὴ καθημερινὴ δουλειά. Καὶ τὸ ἀηδόνι τὸ ἴδιο δὲν ἀκούγεται παρὰ δυὸ ὄρες μὲ τὸ ξημέρωμα, κι ἄλλες δυὸ μὲ τὸ βράδιασμα κι ἀκόμα σὲ μιὰ μόνη ὀρισμένη ἐποχῇ. Ἡ ζωὴ εἶναι ζωὴ, δὲν εἶναι συγκρατητὸς ὕμνος χαρᾶς ἢ λύπης ἀπὸ πάθος ἢ ἀπὸ ἔκστασις. Κ' ἔτσι ὁ μεγάλος αὐτὸς ποιητῆς δὲν καταλαβαίνει, λέει, τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ παρὰ σὲ δυὸ καιροὺς καὶ μὲ δυὸ διαφορετικὲς ὕψεις· δηλαδὴ θέλει τὸν ποιητὴ νὰ εἶναι χρονῶν εἴκοσι, νέος, ὠραῖος, νὰ ἀγαπᾷ, νὰ ὀνειροπλέκῃ, νὰ κλαίῃ, περιμένοντας ἔξω ἀπὸ τὸ κατῶφλι τοῦ ἐνεργοῦ βίου· ὅσο νὰ τοῦ ἀνοιχτῇ ἡ πόρτα καὶ νὰ μπῆ στὸν κόσμον ὁ ποιητῆς γιὰ νὰ δουλέψῃ: νὰ γίνῃ στρατιωτικὸς, πολιτικὸς, διπλωμάτης, φιλόσοφος, ἔμπορος, ὑπάλληλος, ξέρω κ' ἐγὼ τί. Κ' ἔτσι νὰ φτάσῃ στὰ ὀγδόντα του χρόνια· τότε νὰ ξαναγυρίσῃ στὴν ποίηση. Μὰ ὁ ποιητῆς κάτω ἀπὸ τὸ φόρτωμα τῶν ὀγδόντα του χρόνων δὲ θὰ φροντίζῃ πιά γιὰ τὰ κοσμικὰ καὶ θὰ σκορπᾷ τὸ θυμίαμα τῆς ἔκστατικῆς λατρείας του πρὸς τὰ θεῖα. Αὐτὴ εἶναι ἡ θεωρία τοῦ μεγάλου ποιητῆ.

Κ' ἓνας ἄλλος ἀπολλώνιος κ' ἐκεῖνος λειτουργὸς ὅμοια φημισμένος μὲ τὸν πρῶτον ποιητὴ ποὺ ἀνάφερα· πατοῦν ἔν τούτοις τὰ πόδια του στερεώτερα στὴ γῆ, παρ' ὅσον ὑψώνονται τὰ φτερά τοῦ πρῶτου πρὸς τὰ γαλανά, τὸν ἀναθεμάτισε μὲ χτυπητοὺς στίχους τὸν ποιητὴ ποὺ δὲν εἶναι στὴ ζωὴ γιὰ τίποτε ἄλλο ἱκανὸς παρὰ γιὰ τὴν ποίηση.

•Θεὲ τοῦ στίχου, δός μου τοῦ ποιητῆ τὸ νοῦ, τὴ δόξα, τὸ δαιμόνιο, τὰ πάντα, ἔξὸν ἀπὸ τὴν παιδιαρίστικη μανία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ κυριευμένος ἀπὸ τὸ σοφὸ του ἐλάττωμα, ἀνίκανος καὶ ἡλίθιος,

για κάθε τι πού δέν είναι σίγχορ, παιγνίδι καταγέλαστο ένόρ άνή-
 συχορ οΐστρου, όλερ τίορ ώρερ είναι ποιητήρ και δέν είναι τίποτε άλλο
 παρά ποιητήρ».

Και στόν καιρό μας τώρα, ένασ άλλορ τρίτορ, άκαδημαϊκόρ,
 πλέκονταρ τό έγκώμιο τών ποιητών και τών λογογράφορ πού τή
 ζωή τουρ δώσανε για τήν πατρίδα, παράστησε με δυσκολοξέχαστη
 δύναμη λόγου πόσο, άπ' τή θεωρία κι άπό τήν πράξη, βαραινει
 περισσότερο ή δεύτερη' έπομένωρ πόσο ύπέροχη, πόσο σπουδαιότε-
 ρη είναι άγνάριτα στήν τέχνη και στήν ποίηση πού είν' όλ' άπό
 τήν ήδονή του ρυθμού τηρ κι άπό τήν έκσταση του όνειρου τηρ,
 πού είναι σκοπόρ ή ίδια, πόσο ύπέροχη και σπουδαιότερ' είναι ή
 τέχνη και ή ποίηση πού γίνονται όργανα για να σαρκωθή ένά ευερ-
 γεικό τήρ κοινωνίαρ ιδανικό' ιδανικό πού στέκετ' έξω και ψηλότερα
 κι άπ' όλα τά καλλιτεχνικά και τά ποιητικά ιδανικά' και μάλιστα
 όταν ύψωθή ίσα με τήν καταφρόνεση του θανάτου και με τήν άπό-
 φαση τηρ θυσίαρ, λαμπρότερα και άπό κάθε ζωή και άπό χαρά
 κάθε. Πολύ καλά και, μπορεί, και σωστά. Μα γυρίζω πρόρ τόν
 έαυτό μου. Γιατί, για να πάρω ένά κανόνα διαγωγήρ κ' ένά ζωήρ
 παράδειγμα, πού άλλου να πατήσω, για να σταθώ στερεώτερα και
 καθαρώτερα να κοιτάξω ; Γυρίζω πρόρ τόν έαυτό μου και βλέπω
 πώρ καμωμένορ δέν είμαι για να ξεχωρίζω τή ζωή με γυαλιά τέτοιου
 είδουρ; θυμάμαι πάντα τί είπε ό Γκαίτε: «Ό,τι μ' έσάσ δέ συγγενεί,
 πρέπει να τό άποφεύγετε. Ό,τι ψευτίζει τό ιδιαίτερο είναι σας, δέν
 πρέπει να τό ύποφέρετε.» Και ξεχωριστά με συγκινεί ό λόγορ ένόρ
 άλλου μεγάλου διανοητικού :

«Μονάχα ευγενικά πλασμένοι είν' εκείνοι, πού αυτολατρεύοντα
 και πού σπουδάζουνε μερ' άπό τό φυσικό τουρ για να βγάλουν τήν
 άληθινή τήν ευτυχία τήν πλασμένη εκεί μέσα.» Δέ συμφωνώ με τήν
 ιδέα του πρώτου ποιητή πού άνάφερα βρίσκω σχεδόν άδικα και
 σχολαστικά άποκλειστική τή γνώμη του δεύτερου, και βλέπω θολώ-
 τερα, δυσκολώτερα κ' επιφυλαχτικά πολύ και κάπως άπό άλλη μεριά,
 ό,τι άδίσταχα δογματίζει ό τρίτορ, ό άκαδημαϊκόρ. Πολύ καλά τό
 έννοώ κάποιο σπρώξιμο άλήθειαρ και λογικήρ πού και τουρ τρείρ
 τουρ έκαμε να τόν καταλαβαίνουν έτσι, κι άλλοιώτικα όχι, τόν
 προορισμό τηρ ποιητικήρ τέχνηρ. Γιατί ό πρώτορ, ό μεγάλορ ποιη-
 τήρ, περιορίζονταρ τήν ποιητική ένέργεια, σε ώρισμένες ήλικίερ,
 στήν αύγή και στο γέρομα τηρ ζωήρ, δέν κάνει τίποτε άλλο παρά
 να δικαιολογήση με έπιχειρήματα πολύ περισσότερο ρητορικά παρά
 κριτικά, με μιá γεωμετρική, θα τήν έλεγα ρωμαντικότητα, (για προ-

βλήματα ύφασμένα λεπτότατα σαν άχεροποίητα), τήν ίδια του τή ζωή
 και τήν ίδια του τήν τέχνη, κομμένη στή μέση, μέσα σ' ένά πλατύ
 χρονικό διάστημα, άπο τήν πολιτική ένέργεια και τή φιλοδοξία, με
 λογήρ περιπέτειερ. Ζώνταρ, ό άλλορ, ό δεύτερορ, στορσ τρομερορσ
 και τρομοκρατημένορσ καιρορσ, με βαθειά τή συνείδηση του πολιτι-
 κορ χρέουρ, ό δικαιοκρίτηρ δυνατώτερορ άπό τόν ψάλτη, άφησε πα-
 ρατημένο τόν αύλό τών άρκαδικών ειδυλλίων πού ξυπνοϋνε μελι-
 στάλαχο άπό μέσα του τόν ήχο για να κρατήση τό καυτήριο του
Γιουβενάλη, κ' έστειλε κ' έχασε στή λαιμητόμο τό κεφάλι του. Ένας
 τέτοιορ πολίτηρ ποιητήρ με τό άνάθεμα τό ριγμένο κατά του ποιητή
 πού δέν είναι παρά ποιητήρ μονάχα μαρ παρουσίασε κ' εκείνορ
 με πλάγιο τρόπο μα σαν προφητικά με τήν καταγγελία του, τήν
 άπολογία τηρ δικήρ του τύχηρ και τηρ ίδιαρ του ποιητικήρ. Ό τρίτορ,
 ό άκαδημαϊκόρ, (αν και δέν έχω πολλή γνωριμιά με τό έργο του
 για να μπορώ έλευθερα να μιλώ), νομίζω πώρ δέ μεταχειρίζεται τό
 λογοτεχνικό βιβλίο παρά ώρ ύπλο μιáς ήθικήρ ένέργειαρ, τονωτικήρ
 του χαρακτήρα. Άλλά κι αν είταν όπαδορ ώραιολάτηρ τηρ πλατειάρ
 αυτονομίαρ τηρ Τέχνηρ, πάλι στορσ καιρορσ πού ζή και μέσα στή
 φοβερή δοκιμασία πού βασανίζει τώρα τή μεγάλη πατρίδα του,
 καθώρ αγωνίζεται τόν ύπερ πάντων άγώνα, ή όρμη τών καιρών θα
 τόν έσπρωχνε πιθανώτατα, να μη σταθή χωρίρ να χαιρετίση και
 χωρίρ να τ' άνυψώση στα μισοούρανα τά ιδανικά του θανάτου, τηρ
 αυταπαρησιάρ, τηρ θυσίαρ, γιατί άνάγκη να γονατίσουν τώρα
 μπροστά τουρ ύποταχτικά όλερ οί ήθικέρ και όλερ οί καλαισθητικέρ
 δυνάμειρ και πρώτη άπ' όλερ ή Ποίηση.

Μα έγώ πιστεύω πώρ δέν του φτάνει του ποιητή ή ζωή του
 για να σαρκώση ώρ πέρα, δουλεμένο και καλλιτεχνικά πλασμένο του
 τραγουδιού του τ' όνειρο. Η ποίηση, σοφία πού είναι και ήδονή.
 Για να τή χαρήρ ολάκαιρη και για να μπήρ γερά στο νόημά τηρ,
 άνετα για να πορευτήρ μαζί τηρ, για να τή γνωρίσηρ μέσα σε όλα
 τηρ, δέ σου φτάνουν τά νειάτα με τήν όρμή τουρ χρειάζεται να πάρ
 άγάλια-άγάλια, ψάχνονταρ κ' ύστερ' άποφασιστικά, στερεά, επίμονα.
 Όσο προχωρείρ τόσο βλέπειρ να πλαταίνουρ, μα και να μακραίνουρ
 άγνάριτα σου οί όρίζοντέρ τηρ. Ό Λάντηρ έλεγε πώρ του άσπρισε
 τά μαλλιά και του άδυνάτισε τήν όψη τό ποίημά του. Κάθε ποιη-
 τήρ για να σφιχταγκάλιαση τήν τέχνη του, θα ίδη να λυκαθοϋν
 τά μαλλιά του και τά μάγουλά του να βαθουλώσουν. Και ό ίδιορ ό
 μεγάλορ ό ποιητήρ πού πρώτο παραπάνω άνάφερα και πού ταιρια-
 σμένο τό όνειρεύθηκε τό ποιητικό τραγοϋδι μονάχα με τά νειάτα

τῶν εἴκοσι καὶ μὲ τὰ γεράματα τῶν ὀγδόντα χρόνων, κ' ἐκεῖνος τὸ γύρισε τὸ χαρτί του σάμπως νάνοιωσε τὸ ἀποκλειστικὰ ὑποκειμενικὸ καὶ τὸ ἀστήριχτο τῆς γνώμης του, δὲν ἔλειψε στὴν ἴδια τὴ σελίδα πού τὴν ἐκθέτει τὴ γνώμη του νὰ ἐκφράσῃ τὸ θρησκευτικὸ θαυμασμὸ του πρὸς τοὺς «ἐξαιρετικούς, καθὼς τοὺς λέει, ἀνθρώπους, πού δὲν εἶναι παρὰ σκέψη καὶ πού ἡ σκέψη αὐτὴ δὲν εἶναι μέσα τους παρὰ ἀκέρια ποίηση καὶ πού ἡ ὑπαρξὴ τους ὀλόκαιρη δὲν εἶναι παρὰ μιὰ συγκρατητὴ καὶ προδευτικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ποιητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Τὸ χάρισμα τοῦτο ἡ φύση μέσα τους τὸ ἄνοιξε μόλις γεννήθηκαν, τὸ ἀνασαίνουν μὲ τὸν ἀέρα, καὶ δὲν τὸ χάνουν παρὰ μὲ τὴν ψυχὴ τους, τὸν τελευταῖο τους στεναζόντας ἀναστενασμὸ.»

Ἔπειτα πιστεύω πὼς ἓνας ποιητῆς, καὶ σὰ δὲν εἶναι ποιητῆς, καὶ σὰ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, καὶ ποιητῆς μονάχα, καὶ ἀδύνατος καὶ ὀρθὸς νὰ περπατήσῃ μέσ' ἀπὸ τὸ βῦθος τοῦ ὄνειρου του, μπορεῖ νὰ δουλέψῃ γιὰ τὰ μεγάλα ἰδανικὰ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ζωῆς ὅμοια ἢ καὶ ἀποτελεσματικώτερ' ἀπὸ ἄλλον πού γεννημένος καὶ αὐτὸς ποιητῆς «μεριμνᾷ καὶ τυρβάζεται περὶ πολλά». Ἡ Μάρθα καὶ ἡ Μαρία τοῦ Εὐαγγελιστῆ, πάντα βαθειὰ ἐντύπωση μοῦ προξένησαν γιὰ τὸ βαθὺ σύμβολο πού ξυπνᾶνε καὶ στὴ φαντασίᾳ τοῦ στοχαστικοῦ. Ἡ Μαρία πού κάθεται σιωπηλὴ σὰ πόδια τοῦ Κυρίου καὶ τίποτ' ἄλλο δὲν κάνει παρὰ νὰ ἀκοῦῃ τὰ λόγια του δὲν εἶναι ἡ Ποίηση, ἀντίθετα πρὸς τὴν Πεζογραφία τὴν ἀδερφή της, πού «περισπᾶται περὶ πολλῶν διακονίων»; Πιστεύω πὼς καὶ μὲ μόνο τὸ τραγοῦδι του ἓνας ποιητῆς καὶ στὶς κρίσιμες ἱστορικὲς στιγμὲς πού ἀποφασίζεται γύρω του ἡ τύχη μιᾶς πατρίδας, ἑνὸς κόσμου, καὶ ὅταν δὲ μορῆ νὰ ἀφιερῶσιν καὶ τὰ χέρια του στὴ δοῦλεψή τους ἄξια καὶ ἀποτελεσματικὰ τὴν ὑπηρετεῖ. Ὁ Σολωμὸς πού τραγουδοῦσε ὅταν οἱ ἄλλοι πολεμοῦσαν, μᾶς ἔδωκε τὸν Ὑμνο τῆς Ἐλευθερίας, καὶ ὁ Μαβίλης πού μᾶς ἔπαψε τὸ τραγοῦδι του γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὴ ζωὴ του πολεμώντας, δὲν ἐξισώνονται τάχα στὸ κριτήριό τῆς ἱστορίας, ἀνεξάρτητ' ἀπὸ τὴν καλαισθητικὴ τους ἀξία, γιὰ τὴν ἴδια ἠθικὴ τους βαρῦτητα; Πόσο βαιότερα τὴ νοήσανε τὴν τέχνην οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι, ὅταν ἕστερ' ἀπ' τὸ θάνατο στὸν πόλεμο, τοῦ ποιητῆ Εὐπόλιδος, ψηφίσανε νόμο πού ἐξαιροῦσε τοὺς ποιητῆς ἀπὸ τὶς ἐκστρατεῖες! «Μὲ τὸ νὰ εἶναι ὀραία ἢ ὀμορφιά μᾶς εὐεργετεῖ», δὲν εἶπεν ἕστερ' ἀπὸ αἰῶνες ὁ μέγας κύριος τοῦ Στίχου στοὺς καιροὺς μας; Μήπως καὶ τὸ σημαντικώτερο μέρος ἀπὸ τὸν ἀνθρωπισμὸ τοῦ ποιητῆ δὲν εἶναι στὸ ἔργο του; «Σὰν τοῦ χεριοῦ καὶ τῆς φωνῆς, παλληκαρίσιος εἶναι ὁ προορισμός. Δουλεύετε, τραγουδοῦμε.»

Τὸ εἶπε ποιήτρια μὲ παλληκαρίσια φωνή. Ἔπειτα ἡ κοινωνικὴ σημασία καὶ ἐπιρροὴ τῆς ποιητικῆς τέχνης, δὲ βρῖσκεται στοὺς κόσμους πού ἡ ποιητικὴ τέχνη κατοικεῖ, μήτε σὰ θέματα πού ξετυλίγει μήτε σὲ προγράμματα καὶ σὲ σκοπούς. Βρῖσκεται στὴν ἴδια ἐκεῖνη στὴν οὐσία της πού εἶναι μορφή ὅλη. Στὴν καλλιτεχνικὴ τῆς ὀμορφιά. Στὶς ὀραῖες ὑψηλές, σπάνιες, συγκινητικὲς στιγμὲς πού χαρίζει, ὅποιο κι ἂν τὰ θέματα παρουσιάζουν χαρακτῆρα καὶ ἀπὸ ὅποιο κόσμο καὶ ἂν ἔρχονται οἱ στιγμὲς ἐκεῖνες. Τὸ βιβλίον τοῦ ποιητῆ δὲν ἀστοχεῖ τὸν ἐξανθρωπιστικὸ του προορισμὸ, καὶ τότε πού μᾶς φέρνει ἔξω ἀπὸ τὰ πράγματα σ' ἓνα κόσμο ὄνειρου, καὶ ἄς εἶναι καὶ τοῦ πραγματικοῦ ἡ ἀντίθεση. Ὁ ποιητῆς, ἄχρονος. Ἄν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἔπαιρνε κοντὰ του τὴν Ἰλιάδα πάντα συντροφίσα τῶν πολέμων του μέσα σὲ χρυσὴ θήκη, δὲ θυμᾶμαι πιά τὸ ὄνομα τοῦ παλαιοῦ κοσμοκατακτητῆ, πού ἔπαιρνε στὶς αἵματοβαμμένες του ἐκστρατεῖες μιᾶς οὐράνιας ὀμορφιάς γυναίκα. Στῆς μάχης τὸ συγκύλισμα καὶ τὴν ἀντάρα παρουσιάζοταν ἡ γυναίκα στὸ ἄλογο ἀπάνω καβαλλάρισσα κ' οἱ στρατιῶτες πεθαῖναν ἀντικρύζοντάς τὴν ὑπέρτατη παρηγορήτρα μόνο μὲ τὸ διάβα της. Ἡ Ποίηση δὲν εἶναι κάτι σὰν ἀπὸ κείνη τὴ γυναίκα; Ἐνας πόλεμος περνᾷ κ' ἓνα βιβλίον μένει. Ἀδιάφορο. Τοῦ βιβλίου τούτου ὁ ποιητῆς καὶ μ' ὅλα τὰ Πιστεύω του, καθὼς εἶναι δειλὸς καὶ ταπεινὸς καὶ ἀπὸ τὸ φυσικὸ του στὴν ἀμφιβολία φερμένος καὶ στὸ ρῶτημα, πέρασε μελαγχολικώτατες στιγμὲς καὶ κάπως πικρὲς δοκιμασίες ὅσο δισονητικὸς καὶ ἂν εἶναι ὁ χαρακτῆρας τῆς μελαγχολίας αὐτῆς καὶ τῆς πίκρας, ὅσο καὶ ἂν τις πέρασε μέσα του, ἐσώψυχα, ἀνυποψίαστα ἀπὸ κάθε ἄλλον τριγύρω του. Κι ἂν ἀπὸ τὰ μικρὰ του χρόνια ἴσα μὲ τὰ σήμερα πιστεῖ στὴν ποίηση σὰ στὴ μεγάλη πραγματικότητα τῆς ζωῆς καὶ μπροστά της ὅλες οἱ ἄλλες παραμερίζουνε σὰ ξένες, ὅσο καὶ ἂν ἄπραγος στέκεται καὶ ἀκάτεχος μπροστά στὴ ζωὴ, ἀτροφικὸ, παραρτημένο παιδί της, κάθε φορὰ πού χωρίζεται ἀπὸ τὴν ποιητικὴ του συνείδηση· καὶ ἂν ἴσως δὲν πέρασε μέρα πού νὰ μὴ ρίξῃ στὸ χαρτί, μέρα πού νὰ μὴ ψιθυρίσῃ ἢ μέρα πού νὰ μὴν ὀνειρευτῆ τὸ στίχο ὅμως ἢ τριπλῆ ποιητικὴ διάθεση, καθὼς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ προλόγου μου σημείωσα, πὼς φαίνεται τὰ γέννησε τὰ ποιήματα τῶν «Βομῶν», τὰ γέννησε ἢ διάθεση αὐτῆ, ὄχι χωρὶς τρικλίσματα καὶ πόνους, ὄχι χωρὶς συχνογυρίσματα, συχνοσκυφήματα, σπυνοκοιτάσματα καὶ συχνομαλλώματα μὲ τῆς ψυχῆς του τὰ κρυφώτερα βάθη. Σωζοῦμε μὲ τοὺς ἥρωες καὶ μ' ὅλα τὰ πρόσωπα εἴτε τῆς ἱστορίας, εἴτε τῆς φαντασίας, εἴτε τῆς ζωῆς τριγύρω μας, πού λαχτα-

ροῦμε νὰ τὰ παραδώσουμε κάποτε, ἀργὰ ἢ γλήγορα, πλάσματα τῆς τέχνης μας. Εἶναι οἱ ὠραῖοι μας ἴσκι ἀχώριστοι νυχτοήμερ' ἀπὸ μᾶς, ὠραιότεροι πρὶν πλαστοῦνε γιατί πορεύονται τότε μὲ τὴν ἐντέλεια τῶν ἀφραστῶν ἰδανικῶν. Οἱ Ἀγέννητες ψυχῆς (Βωμοί). Καὶ μ' ὅλη τους τὴν ἰδανικότητα οἱ ἴσκι ἐκεῖνοι μιὰ λαχτάρια ἔχουνε: Νὰ ζήσουνε στὴ ζωὴ καὶ τὴν καρτεροῦν ἀπὸ τὸν ποιητὴ. Κι ἀπὸ τὴ στιγμή πού τὰ ρίξανε στοῦ ποιητὴ τὴ σκέψη τὰ πρῶτα τους τὰ σπέρματα ἴσα με τὴ στιγμή πού λυτρώνεται ἀπὸ τοὺς ἴσκιους του, γεννημένους πιά κι ὀργανωμένους (καὶ συχνὰ κι ἀπὸ τὴ μνήμη τῶν ἴσκιων του λυτρώνεται ὁ ποιητὴς) σ' ὅλο αὐτὸ τὸ μεταξὺ δὲ μπορεῖ νὰ ζῆ παρὰ μὲ τὸ στοχασμὸ τους καὶ μὲ τὴ φροντίδα τους παντοῦ καὶ πάντα, συνειδητὰ, ὑποσυνειδητὰ, ἀσυνειδητὰ, νυχτοήμερα, καὶ στὸν ὕπνο του ἢ ἐξυπνος κι ὅταν μπροστὰ στὸ τραπέζι του σκύβῃ, κι ὅταν ὄνειροπλέχτης τριγυρίζῃ στὴ μοναξιά, κι ὅταν μὲ συντροφιά διασκεδάζῃ, κι ὅταν εἶναι στὴ δουλειὰ ζεμένος, σὰν τὸν Πήγασο, μέσα στὴ θεῖα μπαλάντα τοῦ Σίλλερ, καὶ βαρυστημένους καὶ παντοῦ. Ἔτσι ἔζησα κ' ἐγὼ κάποιους μου ἥρωες. Εἶναι τραγούδια πού φτερουγίζουν ἀζαφρα μοροστά σου στὴν ἀπόχρη τοῦ χαρτιοῦ πεταλουδίτσες, καὶ τὶς πιάνεις. Ἐτελείωσε. Ὅμως οἱ γέννες κάποιων αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν πού τὶς συμβολίζουν πρόσωπα τῆς Ἱστορίας, τοῦ θρύλου, τοῦ παραμυθιοῦ, τῆς φαντασίας, καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ποιητὴ, μακροχρόνιες εἶναι καὶ ἀργοσάλευτα καὶ ἀθέλητα περνοῦν ἀπὸ σταθμοὺς κι ἀπὸ στάδια ὅσο νὰ κατασταλαῶνουνε στὸ τέρμα. Ἔτσι ἔζησα μὲ τὸν Ἀσκραῖο τῆς Ἀσάλευτης Ζωῆς, μὲ τὸ Γύφτο τοῦ Δωκεκάλογου, μὲ τὸ Βασιλιᾶ τῆς Φλογέρας, μὲ τὸ Φυλακισμένο τῆς Ἀλυσσίδας, μὲ τὸ Παλληκᾶρι τοῦ θαλασσοχωριοῦ, μὲ τὴν Ἡλιογέννητη, μὲ τὴν Τρισεύγενη, γιὰ νὰ θυμηθῶ τὰ γερότερα παιδιὰ μου ὅσο κι ἂν τοὺς γράφτηκε νὰ εἶναι λιγδζωα. Πολλὸ ἀόριστα τὸ πρωτοφαντάστηκα, ὅσο κι ἂν ἐρωτικά μου σπαρθήκανε, τὰ πρωτογέννησ' ἄπλερα βρέφη, ἀγάλια, ἀγάλια καὶ ὑπομονετικά τὰ νάθρεφα ὅσο καὶ πού, καλὰ κακὰ, τὰποκατάστησα. Θυμᾶμαι πὼς ὀλάκαιρα χρόνια τὴν προσοχὴ μου τὴν ἀκουμποῦσα ἀπάνου σὲ εἴκοσι στίχους τοῦ Ἀσκραίου. Δὲν ἐβίαζα σὲ τίποτε τὴ σκέψη μου, μὰ μήτε πού μποροῦσα νὰ προχωρήσω. Στὸ ρυθμὸ τοῦ κόσμου ὅλα μὲ τὴν ὥρα τους ἔρχονται καὶ γυρίζουν ἀπὸ τ' ἄστρα ἴσα μὲ τοὺς στίχους. Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ γύριζε ἄλλοῦ ὁ νοῦς μόνο καὶ τὸ κοντύλι μου κατάστρωνε λογιῆς θέματα. Μὰ γιὰ νὰ παίρνα ἐλπίδα πὼς κάτι θὰ γίνῃ καὶ δύναμη νὰ τραβήξω μπροστὰ, χρόνια ὀλάκαιρατὰ περνοῦσα μασσῶντας καὶ ξαναμασσῶντας, ψιθυρίζοντας καὶ ἀπαγ-

γέλλοντας ἡδονικά μονάχος μου τοὺς εἴκοσι στίχους καὶ μάλιστα ὄρισμένη ὥρα πρωϊνὴ, πρὶν πάω στὸ καθημερινό μου μεροκάματο ἀνεβαίνοντας ὄρισμένο πεζοδρόμιο, ὄρισμένου δρόμου χωρὶς μαγαζιῶν βούϊσμα καὶ ἀγορᾶς κίνηση καὶ ἀσκήμια, πλατὺ δρόμο, καθαρό, λιγάνθρωπο, ἴσα-ἴσα γιὰ τὸ ἄνετο τοῦ στίχου σιγαλοψιθύρισμα, ὅμως ὄχι τόσο ἐρημικό, ὥστε νὰ μὴ ξαφνίζονται κάποτε οἱ διαβάτες, παίρνοντας τὸ λυρικό μου παραλήρημα γιὰ κρασοκατάνυξη μεθυσμένου, καὶ νὰ μὴ μ' ἀγριοκοιτάζουνε οἱ διαβάτες, θαρρῶντας πὼς τὶς πείραξα μὲ γλυκόλογα. Ὅλη ἡ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ» ξετυλίχτηκε ἀπὸ λιγόστιχο τραγοῦδι πού δὲν κράτησ' ἀπ' αὐτὸ οὐτ' ἓνα στίχο, παρὰ στὴ θύμησή μου τὸν τελευταῖο του:

«Προσκύνησε τὴν Παναγιά μέσα στὸν Παρθενῶνα», τὸ πρῶτο κύτταρο τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ τοῦ ἔργου. Ὅμως, ἀντίθετα μὲ τοὺς ἥρωες πού γεννηθήκανε στὴ ζωὴ τῆς τέχνης, ὅσο κι ἂν τοὺς ἔλειψε πολὺ ἀπὸ τὸ ἰδεατὸ μάγεμα τῆς τέχνης, ἄλλοι ἄπλαστοι ἀπομένουν ἢ ἄπλεροι στὸ κατῶφλι τῆς ζωῆς τῆς τέχνης καὶ σὰν ἴσκιος παραπονεμένοι μέσ' ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν φαντασμάτων κοιτάζουν τὸν πατέρα τους. Καὶ εἰν' ἐκεῖνοι καὶ οἱ πιδὸ ἀγαπημένοι, γιὰτὶ ὁ πατέρας φαντάζεται πὼς τὸ ἀνάτεμά τους θὰ ἦταν ἀπὸ τῶν ἄλλων τὸ ὠραιότερο. Καὶ τότε ὁ ποιητὴς ὅσο ναρθῆ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καθὼς ἐλπίζει πάντα, μὴ μπορῶντας ὡς τὴν ὥρα, νὰ δώσῃ ὀλοκληρωτικά τὴ μεγάλη του πολυσύνθετη εἰκόνα, πλατεῖα πολυσχημάτιστη γραφὴ γιὰ τοὺς τοίχους κάποιου ναοῦ ἢ παλατιοῦ ἢ σύμπλεγμα στὴν πέτρ' ἀπάνω κανενὸς μνημείου πανηγυρικοῦ, δείχνει στὸν κόσμον τὰ θαμπὰ καὶ τὰ ἀπλᾶ σχεδιάσματα τῶν ἔργων του γοργὰ σάϊτσα, σκιάσματα πρῆπει ἢ ἀρχαϊκὴ ἀπὸ τὸ μεσαίωνα λέξη ἐνὸς χαρτοφύλακα γιὰ νὰ δώσῃ μιὰν ἰδέα τοῦ τί θὰ εἶναι ἢ τοῦ τί θὰ εἶτανε τὰ μελλόμενα ἢ τ' ἀγέννητα. Κ' ἔτσι ὁ Πασίχαρος τῶν «Παράδεισων», τοῦ μεγαλοφάνταστου γιὰ μένα συμπληρωμοῦ καὶ στεφανωμοῦ ἐπικοῦ τοῦ «Τάφου» ἀγνοφαντάζει στὸ σχεδίασμα τοῦ πρώτου λόγου ἢ τοῦ προλόγου μὰ σὲ τρόπο πού μου φαίνεται πὼς βρίσκει ἐκεῖ καλὰ καὶ δὲ θὰ χρειαστῆ νὰ τὸν τραβήξω παραπέρα. Κ' ἔτσι ὁ Ἀγαπητικὸς τῆς Λίμνης ἀπὸ τὴ ρήχη τῶν «Καμῶν τῆς Λιμνοθάλασσας» δὲν κατῶρθωσε παρὰ ἓνα γοργοβόγγυσμα ν' ἀφήσῃ κι ἀκόμα τὴν προσμένει τὴν ἀνάστασή του στᾶγραφα τὰ φύλλα τῆς σπαραχτικῆς Ἱστορίας του. Ὅμως ἔρχονται στιγμὲς καὶ τὸ ἀργοπόρημα τοῦτο χτυπᾶ τὴ σκέψη τοῦ ποιητὴ μὲ τὴν πίκρα ἐνὸς θανάτου. Ψυχικὴ κατάσταση πού δὲ μποροῦνε νὰ τὴν αἰσθινοῦν παρὰ οἱ μπασμένοι μέσα στὰ βαθειὰ

σκοταδερά στριφογυρίσματα της νοερής ζωής. Δεν πέρασε πολλούς καιρούς που με βασάνισε και μένα το μυστηριακό αυτό βασάνισμα και που σκληρά με πλήγωσε. Πολλοί απλοί θα είναι όσοι στοχάζονται πώς ικανοποιημένος βρίσκομαι από τους στίχους μου και από τις πρόζες που γιομίζουν ως τώρα κάποιες φυλλάδες, όσοι θα στοχάζονται πώς δε θα πάη πάντα μπροστά ή σκέψη μου για έργα που με το στίχο μου θα τα στυλώνουν τα όνειρά μου σε δημιουργήματα όλο και τελειότερα που και με τον πεζό λόγο (γιατί είναι και ο πεζός λόγος στα χέρια του τεχνίτη ο στίχος ο ίδιος σε μιάν αδιάκοπη, πολύτροπη κίνηση) δε θα σημάδευα την ποίησή μου δημιουργικότερα συγκροτημένα, παραστατικότερα. Κ' έτσι όνειρευόμουννα όλο μακρόστιχα φιλοσοφικά τραγούδια, άπεραντα, δράματα, ιστορίες, κριτικές μελέτες μεθοδικά ξεδιπλωμένες. Είμουννα βέβαιος πώς άργα ή γρήγορα θα τους έδινα σώμα κι άπάνου σε βάθρα στερεά και γι αυτό δεν έλειπα και μερικά από κείνα που στον κατάλογο των έργων μου των έτοιμων να γίνουν και που σε κάθε βιβλία άραδιάζω, να τα περιλάβω. 'Ο «Λυτρωτής», ο «Καλλίμαχος», οι «Κλέφτες», ή «Φιλοσοφική Τριλογία», το «Τραγούδι του Καραϊσκάκη», «Πήραν την Πόλη», ή «Ραχήλ και ή Μελένια», ο «Ψυχάρης». Άλλ' άξαφνα σά να με βοήθησε στο πλάτεμα του μαύρου μου του δρόμου κάποιο άσπενισμένο φως, μα φως πάντα, κοίταξα γύρω μου σε μιάν ώρα παραξενη της ζωής μου και δυσκολοϊστόριστη, που είμουννα σά να στάθηκα στην άκρη ενός γκρεμού κ' ένα βήμα έφτανε για να με ρίξει στην άβυσσο που γοητευτικά με προκαλούσε μα που το βήμα εκείνο δεν το έκαμα ποιητής καθώς ήμουννα με δόση ικανής άβουλίας και αναντρίας μα και φαντασίας. Μα κοίταξα τότε γύρω μου και είδα πώς πολλή άργοῦσα, πώς καιρό πιά δεν είχα, πώς άσπρίσαν τα μαλλιά μου, πώς τα χέρια μου τρέμαν όσο δεν έπρεπε για το μαστορεμένο το άγγισμα της θείας Λύρας, πώς οι μέρες περνούν άλύγιστες χωρίς να κάνω τίποτε, πώς δεν πρόφταινα τίποτε να οικοδομήσω κι άπ' όσο ύλικό κ' έρωτικά κ' ύπομονετικά σωριασμένο κρατούσα. Κ' αισθάνθηκα τη θλίψη μιās άδυναμίας, το πάγωμα του βαργεστημού, και σά να μ' έσφυγγε κάτι άνέκφραστα παραπονεμένο κι άδηλωτα βιαστικό μέσα μου. Είσαστε σεις από τον άλλο κόσμο, ίσκιοι μου, που μου άπλώνετε τ'άσαρκα χέρια σας και που με παρακαλούσατε να σās ζήσω, που άπαιτούσατε από μένα ένα χάρισμα όποιας, και μισής άκόμα ζωής· είσαστε σεις που με προστάξατε, κ' έτσι άντι να σās χτίσω ξωκλήσια μου ή παλάτια μου, κι άντι να σās ζωγραφίσω με τα πλούτια όλα της χρωματο-

θήκης μου, στα πλατιά των τοίχων και στα ύψη των τέμπλων, εικόνες μου, σās έρριξα στα χαρτόνια μολυβοχάραχτα. Άντι γαλήνα να σās δείξω πλασμένα, ταρασμένα, σās πώς μοιρολόγησ' άπλαστα. Κ' έτσι ένα δλόκληρο βιβλίο του τόμου τούτου, το δεύτερο κι άλλες άκόμα σελίδες του γίνονται από δραματικά μοιρολογήματα, έπικες έπικλήσεις και ύμνολογήματα κομματιαστά, κι άποχαιρετισμούς προς άγέννητους κόσμους, όπου θα ταίριαζε να παραταχτούν άλλης λογής και τεχνοτροπίας άλλης έργα. Είναι σά λυρικοί προθάλαμοι σε πολυδαίδαλα χτίσματα δραμάτων, ιστοριών, ποιήματα που δε γίνανε που δεν έμποδίζει τούτο να γίνουν άργότερα μα που μπορεί και να μη γίνουν. Άνάλογα σ' ένα σύντομο τραγούδι της «'Ασάλευτης Ζωής» φέρνω στη μέση την Τρισεύγενη. Με τη διαφορά πώς ή λυρική Τρισεύγενη είν' εκεί όχι πρόλογος αλλά έπιλογος της τραγωδίας μου, καθώς σε μιάν άλλη σφαιρα ασύγκριτα ύψηλή, ο Γκαίτε τραγουδῆ λυρικά τον Έρμαιο και τη Δωροθέα, όμως άφου τους έζησεν Όμηρικά τους ήρωές του στο περιφημο έπικό του ειδύλλιο, που μās το ξανάδωκε δικό μας ο Θεοτόκης. Τάχα ποιήματα σαν αυτά των «'Αγέννητων Ψυχών» είναι σημάδια μιās άδυναμίας που δε μπορεί να τραβήξει πάρα πέρα; 'Η μήπως είναι μαρτυρικά μιās φλέβας, άφιλιώτα, άδιάλλαχτα λυρικής, που έτσι μονάχα βρίσκεται στο στοιχείο της και στο βασίλειό της. με το στίχο, με την έπίκληση, κομματιαστά, τραγουδιστά με το έγώ μου πάντα μπροστά στα μάτια μου, με του λυρικού ύμνου τη γλώσσα, που είνε κάτι άλαφρότερο και βαρύτερο από τα έργα τα άγκωδέστερα, τα τεχνικότερα, τα ώργανωμένα; Μήπως ή δύναμή μου δηλώνει' έτσι μονάχα; Είναι τούτο ξεπεσμός ή συνείδηση του τι μπορώ σωστά; Συνείδηση που βοηθῆ για τον ύψωμό του ποιητή, κρατώντας τον μέσα στα φυσικά του σύνορα; Άμφιβολία και ρώτημα. (*)

(*) Πρέπει να σημειώσω πώς το κεφάλαιο που άμέσως άκολουθεί το κεφάλαιο που έδω τελειώνει, αρχίζει από τα λόγια αυτά: «'Οχι! Καμίν άμφιβολία και κανένα ρώτημα. Οι «'Βομοί» συνεχίζουν και συμπληρώνουν την «'Ασάλευτη Ζωή» σε τόνο παθητικότερο, πιο συγκρατητό, στη σκέψη δραματικότερο, στο στίχο δουλεμένοι στην εντέλεια. Τα πρόσωπα μονάχα που περνούν από τις σελίδες του βιβλίου τούτου είν' ένας κόσμος..»

ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΓΝΩΜΕΣ ΤΟΥ Κ. ΠΑΛΑΜΑ

Τῶν πραγμάτων ἡ σημασία δὲ βρίσκεται τόσο στὰ ἴδια πράγματα, ὅσο στὴν ὥρα καὶ στὸν τρόπο πού τὰ μεταχειρίζεται κανεὶς· καθὼς τὰ πράγματα δὲν εἶναι οὔτε ποιητικὰ οὔτε ἀντιποιητικὰ, γίνονται μονάχα ἀπὸ ἐκεῖνο πού ἐμπνέεται ἀπὸ αὐτά, σύμφωνα μὲ τὴν ποιητικὴ του δύναμιν ἢ τὴν ἀντιποιητικὴ του ἀδυναμία.

* *

Χρειάζεται κάποιο ποσὸν ἐνέργειας ἀνάλογης πρὸς τὴν ἐνέργεια τοῦ ποιητῆ ἀπὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπου πού θέλει νὰ χαρῆ τὸν ποιητῆ.

* *

Ἐπιστημονικὸς θετικισμὸς καὶ ἰδεοληψία μεταφυσική, ἀχώριστη, σὲ κάποιο πάλημα ἢ σὲ κάποιο πλεύρωμα πού πάει νὰ γίνῃ ἀρμονία. Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μιᾶς διανοητικῆς διπροσωπίας μέσα μου.

* *

Ἐχω τὴ συνείδηση πὸς ἕνα δὲν εἶμαι. Εἶμαι ὄχι μὲ τὸ, ἀλλὰ μὲ τὰ ἐ γ ὠ μου.

* *

Ξέρω πὸς ἡ Ἐπιστήμη μπορεῖ μόνη νὰ μὲ μπάσῃ σ' αὐτὸ πού λέμε ἀ λ ῆ θ ε ι α, ὅταν μὲ λόγια δὲ θέλουμε νὰ παίζουμε. Καὶ πάλι ἔρχεται τὸνειρο τὸ μεταφυσικὸ καὶ μοῦ βαθαίνει ἀπειροστὰ τοὺς ὀρίζοντες.

* *

... Κ' ὕστερα ἔβλεπα πὸς εἶμαι ὁ ποιητῆς, πού θέλει νὰ κλείῃ μέσα στὸ στίχο του τοὺς πόθους καὶ τὰ ρωτήματα τοῦ παντοτινοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦ πολίτη τίς ἐγνοίες καὶ τοὺς φανατισμούς· μπορεῖ νὰ μὴν εἶμαι ἄξιος πολίτης· μὰ δὲν μπορεῖ νὰ εἶμαι μονάχα ὁ ποιητῆς τοῦ ἑαυτοῦ μου· εἶμαι ποιητῆς τοῦ καιροῦ μου καὶ τοῦ γένους μου.

* *

Δὲν εἶμαι ἀπὸ κείνους πού ἀνοίγουν προγράμματα στὸ ἔργο τοῦ

ποιητῆ· ἐλεύτερα θὰ δουλέψῃ, καὶ μόνον ἀκούγοντας τὴν ὅποια φωνὴ τῆς καρδιάς του. Μὰ ἡ ἀλήθεια αὐτὴ δὲ μ' ἐμποδίζει νὰ στοχάζομαι πὸς ἡ ποίηση μας θάποχτήσῃ τὰ πολυτιμώτερα λουλούδια της, ἂν ἀκολουθήσῃ τὴν παραγγελία τοῦ Βαλαωρίτη· ἂν ἀκουμπήσῃ στὴν Ἑθνικὴ Ἱστορία... Τὰ μεγάλα ἐθνικὰ ἰδανικὰ ὅταν ἀνθίζουν καὶ ζοῦνε στὸ σπίτι τοῦ καθενός, ὁ ποιητῆς τοὺς χτίζει παλάτια, μὰ ὅταν ξεπέφτουν καὶ ὁ καθένας τὰ διώχνει ἀπὸ τὸ σπίτι του, ὁ ποιητῆς τὰ παίρνει στὸ καλύβι του καὶ ἄσυλο τοὺς δίνει.

* *

Δὲν τὰ καταφρονῶ τὰ σύγκαιρα· γεννημένα γιὰ νὰ οἰστροηλατήσουν τὸν ποιητῆ, νὰ τοῦ δυναμώσουν τὴ φωνή, νὰ τοῦ μεσώσουν τὴν ἔκφραση, νὰ τὸν κάμουν νὰ κοινωνήσῃ τὸν ἀκοινωνητο μὲ τὰ πράγματα γύρω του, χωρὶς νὰ φοβηθῆ κανένα ξεπεσμό κανενὸς εἶδους ὁ φτωχοπερήφανος αὐτὸς ρυθμοκόπος πού λέγεται ποιητῆς.

* *

Ἡ Φαντασία δὲν τοῦ δίνει τοῦ ποιητῆ μονάχα τὴ δύναμη νὰ δημιουργῆ, μὰ καὶ τὴ χάρη νὰ αἰσθάνεται.

* *

Τὸ ἐγὼ τοῦ ποιητῆ μπορεῖ νὰ εἶναι συνηθισμένο, κοινό. Ἡ Τέχνη τὸ δείχνει σὰν κάτι ἀσυνήθιστο, σ' ἕνα ξεχώρισμα ἀριστοκρατικὸ. Μὲ τὴ δύναμή της πού πηγάζει ἀπὸ μόνη της τὴν ὠραιότητα, καὶ χωρὶς κανένα ἔξω ἀπὸ τὸν ἴδιο της τὸν ἑαυτό, σκοπὸ καὶ γύρεμα, δύναμη ἀπάνω ἀπ' ὅλα ἡ Ποίηση, κοινωνική, τὸ βαθυστόχαστο ἐγὼ τοῦ ποιητῆ, μᾶς τὸ παρουσιάζει καταδεχτικὸ καὶ γλυκομίλητο, καὶ πόσο ἀνθρώπινο!

* *

Οἱ ἄνθρωποι δὲν διαφέρουν ἀναμεταξὺν τοὺς ἀπὸ τὰ φρονήματα. Διαφέρουν ἀπὸ τοὺς λόγους πού τοὺς πείθουν νὰ ἔχουν αὐτὰ τὰ φρονήματα... Κ' ἔτσι συμβαίνει πολὺ συχνὰ νὰ μᾶς φέρνουν ἐμετὸ καὶ νὰ μᾶς ἀνοίγουν τοὺς κρουνούς τῆς ἀντιλογίας, οἱ ὁμόφρονες.

* *

Ἐν' ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πού τὴν καταρτίζουν τὴν ποιητικὴ διάθεση, καὶ ἡ τ ε μ π ε λ ι α. Ἡ κατάσταση πού ὀνειρεύεται,

χαϊδεύει, φιλαργυρεύεται τὰ πλάσματά της· και τὰ κρατᾶ στοῦ κυμάτισμα τοῦ μισοτελειωμένου και ἀσημάτιστου.

* *

Στοὺς ἄλλους ἀνίσως ἐπιθυμεῖς ν' ἀρέσης και σὴ μνήμη τους νὰ ζῆς, καθὼς ἐπιθυμεῖ και καθὼς ζῆ ὁ ποιητὴς και ὁ τεχνίτης, ποτὲ μὴν κάνεις τὸ ἔργο σου γιὰ τοὺς ἄλλους· κάνε το πάντα γιὰ τὸν ἑαυτό σου. Μέσα του βρίσκονται οἱ ἄλλοι.

* *

Ἡ Ἐπιστήμη δὲν κρυώνει και δὲ νοθεύει τὴν ἔμπνευση τὴν ποιητικὴ· ζεσταίνει και βαθταίνει και μεγαλώνει τὴν ποίηση.

* *

Νὰ γράφουμε καθὼς μιλοῦμε: ἀρχὴ ἀλαφροστόχαστη, πηγὴ κακῶν. Νὰ γράφουμε καθὼς π ρ ε π ε ι νὰ γράφεται ἡ γλῶσσα πού μιλιέται· νὰ ἡ ἀρχὴ τοῦ σωστοῦ.

* *

Ἄν εἶναι γραμένο νὰ ξαναζήσουμε, μὲ τὸ τραγούδι θὰ ξαναζήσουμε και στοῦ τραγούδι μέσα.

* *

Ἡ ποίηση τὸ στεφάνωμα εἶναι τοῦ στοχαστικοῦ ὄνειρου.

* *

Δὲν ὑπάρχουν κανόνες πού γεννοῦν τὰ ὠραῖα ἔργα. Ὑπάρχουν μονάχα τεχνίτες μεγαλοφάνταστοι πού γίνονται κανόνες οἱ ἴδιοι γιὰ τοὺς ἴδιους.

* *

... ὅμοια και ὁ ποιητὴς, κάθε φορὰ πού θᾶμνη σὲ μιὰ καθαρώτερη και σὲ μιὰ ὑψηλότερη συνείδηση τοῦ ἔργου του, ὅσο κι ἂν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸ φιλόσοφο, φιλόσοφος εἶναι κ' ἐκεῖνος.

* *

Ὁ λόγος εἶναι δύναμη πού φτάνει τὸ κράτος του πού πῶ μακρὰ παρ' ὅσο μπορεῖ νὰ φτάσῃ τὸ κοντύλι τοῦ ζωγράφου.

* *

... Γιατὶ αὐτὸ ἴσα ἴσα τὸ ἐπιστημονικὸ περιμάζωμα τῆς ἐθνικῆς μας γλώσσας εἶναι μαζί κ' ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους μάρ-

τυρες, τῆς ζωῆς τῆς γλώσσας αὐτῆς και ὁ μάρτυρας αὐτὸς μᾶς λέει, ἀνάμεσα στᾶλλα, πὼς ἡ δημοτικὴ μας γλῶσσα εἶναι και ἡ μόνη σωστὴ κληρονόμα τῆς ἀρχαίας, εἶναι ἀκόμα καλύτερα, αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ἀρχαία μὲ νέο παρουσίασμα, και αὐτὴ πρέπει νὰ καλλιεργηθῇ πρῶτ' ἀπ' ὅλα

* *

Ρωμηοί! Τὸ ὄνομα κάθε ἄλλο εἶναι παρὰ ντροπὴ. Ἄν δὲν τὸ περιζώνει ἀγριλιάς στεφάνι ἀπὸ τὴν Ὀλυμπία, τὸ ἀνυψώνει στέμμα ἀκάνθινο μαρτυρικὸ και θυμάρι μοσκοβολᾷ και μπαρούτη.

* *

Ἡ ὁμορφιά ἡ ἀθάνατη πῆρε μιὰν ἄφραστη σάρκα κ' ἔγινε τραγούδι.

* *

Ἡ Ποίηση αὐτόνομη. Βέβαια συγγενεὺ με πολλὰ στοιχεῖα γύρω της κ' ἐπηρεάζεται ἀπὸ πολλὰς δύνამες ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλο της· μὰ συγγενεὺ πρῶτ' ἀπ' ὅλα μὲ τὸν ἑαυτό της κ' ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν ἴδια της τὴ συνείδηση.

* *

Νὰ στοχάζεσαι μόνο πὼς τὰ πῶ δυνατὰ και πῶ πολυγύρευτα ἔργα φντρώνουν συχνὰ πυκνὰ μέσα στοῦ περιβόλι τοῦ ντόπιου, και πὼς ὁ ποιητὴς εἶναι τῆς πολιτείας καμάρι και πορτοφύλακας.

* *

Και μήπως ἡ Ἰδέα δὲν εἶναι δύναμη, και μήπως δὲν ὑπάρχει γιὰ τὴν τιμὴ τῶν πραγμάτων ἕνας ὑψηλότερος κύκλος, κύκλος πού μέσα του λείπει τὸ ξεχώρισμα θεωρίας ἀπὸ τὴν πράξη, και πού μέσα του ὁ λόγος εἶναι βλαστάρι τῆς ἐνέργειας και πού ἕνα καλλιτέχνημ' ἀξίζει ἴσα μὲ μιὰν ἀνδραγαθία;

* *

Ἡ ποίηση καλὰ καλὰ δὲν τρέφεται παρὰ μὲ τρεῖς τέσσερες γενικώτατες και κοινώτατες, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Νῶε, ἀλήθειες τῆς καρδιάς και τῆς σκέψης, καθὼς ἕνα δέντρο, ὅσο κι ἂν εἶναι πλούσια, σὰν πρωτόφαντη ἡ βλάστησή του, δὲ μεγάλωσ' ἔτσι παρὰ μὲ νερό, μὲ ἀέρα, μὲ γῆ σὰν ὅλου τοῦ κόσμου. Ὅμως ὅπως βαραίνουνε στοῦ δέντρο κάποιοι ἄλλοι ὄροι σκετισμένοι μὲ τὴν καλλιέργεια πού ἀξιώθηκε νὰ βρῆ, ἔτσι λογαριάζεται μέσα σ' ἕνα ποίημα, γιὰ τὴν

ἀξία του και ἡ τέχνη του, στὴ γλῶσσα, στὸ μέτρο, στὸ στίχο, εἴτε γιατί πρωτότυπα συνταιριάζει τὰ γνωρισμένα, εἴτε γιατί συνεισφέρει ἐντελέστερα τὰ παραδομένα. Κάθε Ποιητὴς ποὺ ἀξίζει εἶναι και τεχνίτης ἀξίος.

* *

Τὰ ἰδανικὰ τῶν ἐθνικῶν εἶναι σὰν τὰ ὠραῖα τραγούδια. Ὅσο ἀπομένει κι ὅσο ἀντιχτυπᾷ ἡ ξεχωριστὴ ὁμορφιά τους μέσα στοὺς λογισμοὺς και μέσα στὶς καρδιὰς τῶν ἰκανῶν νὰ τὰ νοήσουν και νὰ τὰ αἰσθανθοῦν, τὰ ὠραῖα τραγούδια ζοῦνε δοξασμένα, ἀθάνατα· ἀρχίζει νὰ ξανανοίγεται ἡ φήμη τους; νὰ ξεφυτρῶνουν ἄστοχα και πολυθόρυβα παντοῦ και πάντοτε, στὰ χεῖλη τοῦ καθενὸς νὰ παραλλάζουν και νὰ σακατεύονται στὰ πανηγύρια και στὰ μεθοκοπήματα τῶν ὄχλων; Τὰ ὠραῖα τραγούδια ψευτίζουν, μολύνονται. Τῶν ὠραίων και τῶν μεγάλων ἡ ταιριαστὴ ζωὴ ἀνθίζει και θανατουργεῖ μέσα στοὺς ἀπόμερους, δυσκολοπλησίαστους ναοὺς· ὄχι μέσα στοὺς καπνοὺς τοῦ καπηλειοῦ, μέσα στὴ βοή τοῦ λαχανοπάζαρου.

* *

Ὅ,τι δὲ χωραεῖ νὰ ζήσει στὴ ζωὴ βρίσκει τόπο ν' ἀπλωθῇ και ν' ἀνθοβολήσῃ στὴν τέχνη, ὅσο νὰ γίνῃ ἀξία ἢ ζωὴ νὰ τὸ χωρέσῃ, ὕστερ' ἀπὸ καιροὺς κι ἀπὸ αἰῶνες.

* *

Βέβαια ἡ φιλολογία ἀπὸ τὸ ἐγὼ ἀρχίζει, τὸ ἐγὼ δείχνει, και χωρὶς ἐγὼ δὲν εἶναι τίποτε. Μὰ ἡ τέχνη ἐκείνη μέσα στὴ φιλολογία πιὸ πολὺ ἀξίζει, ποὺ τὸ ἐγὼ της εἶναι ἀπομονωμένο, μὰ μπορεῖ και ἀγκαλιάζει ὅλον τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον, σὰν τὸ φῶς.

* *

Ἡ θεωρία εἶναι μιὰ πράξη ποὺ ἀκόμα δὲν ἐνεργήθηκε.

* *

Βέβαια γιὰ νὰ κηρύξω τὴ ζωὴ και τὴν ὁμορφιά, κι' ὅλα τὰ δικαιώματα τῆς γλώσσας ποὺ βύζαξα μὲ τῆς μητέρας μου τὸ γάλα, μοῦ φτάνει τὸ αἶσθημά μου· κι' ὅλων τῶν σοφῶν τοῦ κόσμου οἱ ἀγῶνες δὲ θὰ δίνονταν γιὰ νὰ μὲ πείσουν πὼς ἔχω ἄδικο και νὰ μοῦ τὸ σβύσουν τὸ αἶσθημα.

* *

Ὁ θυμὸς και τὸ μῖσος μπορεῖ νὰ σπείρουν ἔργα ἀλήθειας και ὁμορφιάς.

Ὅ,τι χυδαῖο εἶναι γιὰ τὸν καθένα παύει νὰ εἶναι γιὰ τὸν ποιητὴ, φτάνει νὰ τοῦ χρειάζεται τὸ χυδαῖο γιὰ νὰ παραστήσῃ ἐκεῖνο ποὺ θέλει. Ὅσοι πειράζονται ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴ χυδαιότητα τοῦ ποιητῆ στὰ φερσίματα ἢ στὰ λόγια τῶν ἡρώων του, θὰ εἴπῃ πὼς δὲν ἔχουν αἰσθητήρια γιὰ τὴν ποίηση.

* *

Τὰ ἔργα τόσο εἶναι ζωντανότερα και ὠραιότερα και τόσο πιὸ δική τους ἔχουν τὴν αἰωνιότητα, ὅσο περισσότερο, ἢ σιγὰ μᾶς ψιθυρίζουν ἢ μᾶς σαλπίζουν, και τὰ καθήκοντα, σὰν ἀγάπες.

* *

Ἡ ποίηση δὲν εἶναι μῆτε γιὰ τὸν ὄχλον, μῆτε γιὰ τοὺς λίγους μετρημένους. Εἶναι γιὰ τὸν αἰῶνιο τὸν ἄνθρωπον.

* *

Ἡ ἰδέα τῆς ζωῆς πρέπει νὰ εἶναι τόσο στενὴ και τόσο γαληνὴ, ὅσο πλατειὰ και πολυκύμαντὴ ἡ ἰδέα τῆς τέχνης. Γιὰ νὰ ἔχω καιρὸ και τρόπο στὴ ζωὴ νὰ πλάθω τὴν τέχνη.

* *

Τὰ ἔργα τὰ δοκιμάζω στὸ δικό μου θέατρο· στὸ θέατρο τῆς φαντασίας μου.

* *

Ὅσο πιὸ ἀπλά, ὅσο πιὸ πνευματικὰ τὰ μέσα, τόσο πιὸ μεγάλο, τόσο πιὸ ἀγνὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Ἄν ἡ Τέχνη εἶναι θρησκεία, Πνεῦμα ὁ Θεός!

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ "ΑΣΑΛΕΥΤΗΣ ΖΩΗΣ"

Και τᾶγαλμ' ἀγωνίστηκα γιὰ τὸ ναὸ νὰ πλάσω
Στὴν πέτρα τὴ δική μου ἀπάνω,
Και νὰ τὸ στήσω ὀλόγυμνο, και νὰ περάσω,
Και νὰ περάσω, δίχως νὰ πεθάνω.

Και τῶπλασα Κ' οἱ ἄνθρωποι, στενοὶ προσκυνητάδες
Στὰ ξόανα τᾶπλαστα μπροστὰ και τὰ κακοντυμένα,
Θυμοῦ γρικῆσαν τίναγμα και φόβου ἀνατριχάδες,
Κ' εἶδανε σὰν ἀντίμαχους και τᾶγαλμα κ' ἐμένα.

Και τᾶγαλμα στὰ σκύβαλα, κ' ἐμὲ στὴν ἐξορία,
Και πρὸς τὰ ξένα τράβηξα τὸ γοργοπέτασμά μου·
Και πρὶν τραβήξω, πρόσφερα παράξενη θυσία·
"Εσκαψα λάκκο, κ' ἔθαψα στὸ λάκκο τᾶγαλμά μου.

Και τοῦ ψιθύρισα: «Ἄφαντο βυθίσου αὐτοῦ και ζῆσε
Μὲ τὰ βαθιὰ ριζώματα και μὲ τᾶρχαῖα συντρίμμια,
"Ὅσο ποῦ νάρθ' ἢ ὥρα σου· ἀθάνατο ἄνθος εἶσαι,
Ναὸς νὰ ντύση καρτερεῖ τὴ θεία δική σου γύμνια!»

Και μ' ἓνα στόμα διάπλατο, και μὲ φωνὴ προφήτη,
Μίλησ' ὁ λάκκος: «Ναὸς κανεῖς, βάθρο οὔτε φῶς, τοῦ κάκου.
Γιὰ δῶ, γιὰ κεῖ, γιὰ πουθενὰ τὸ ἄνθος σου, ὦ τεχνίτη!
Κάλλιο γιὰ πάντα νὰ χαθῆ μέσ' στᾶψαχτα ἐνὸς λάκκου.

Ποτὲ μὴν ἔρθ' ἢ ὥρα του! Κι ἂν ἔρθῃ, κι ἂν προβάλῃ,
Μεστὸς θὰ λάμπῃ και ὁ ναὸς ἀπὸ λαὸ ἀγαλμάτων.
Τᾶγάματα' ἀψεγάδιαστα, κ' οἱ πλάστες τρισμεγάλοι·
Γύρνα ξανά, βρυκόλακα, στὴ νύχτα τῶν μνημάτων.

Τὸ σήμερα εἶτανε νωρίς, ταῦριο ἀργὰ θὰ εἶναι,
Δὲ θὰ σοῦ στρέξῃ τῶνειρο, δὲ θάρθ' ἢ αὐγὴ ποῦ θέλεις.
Μὲ τὸν καημὸ τᾶθάνατου ποῦ δὲν τὸ φτάνεις, μεῖνε,
Κυνηγητὴς τοῦ σύγνεφου, τοῦ ἴσκιου Πραξιτέλης.

Τὰ τωρινὰ και ταῦριανὰ, βρόχοι και πέλαγα· ὅλα
Σύνεργα τοῦ πνιμοῦ γιὰ σὲ και δράματα τῆς πλάνης·
Μακρότερη ἀπ' τὴ δόξα σου και μιὰ τοῦ κήπου βιόλα·
Και θὰ περάσης, μάθε το και θὰ πεθάνης!»

Κ' ἐγὼ ἀποκρίθηκα: «Ἄς περάσω κι ἄς πεθάνω!
Πλάστης κ' ἐγὼ μ' ὄλο τὸ νοῦ και μ' ὄλη τὴν καρδιά μου·
Λάκκος κι ἄς φάῃ τὸ πλάσμα μου· ἀπὸ τᾶθάνατα ὅλα
Μπορεῖ νὰξίξῃ πιὸ κολὺ τὸ γοργοπέρασμά μου.»

ΟΡΦΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

"Ἐξω ἀπὸ τοὺς δρόμους τῶν ἀστόχαστων,
Λειτουργὸς και ψάλτης ὀρφικός,
ἓναν ὕμνο ξαναφέρνω
μιᾶς λατρείας πανάρχαιας πρὸς τὸ φῶς.
"Ἐτρεξε ὡς τὰ τώρα ὁ λογισμὸς μου
καταχωνιασμένος ποταμὸς·
ξάφνισμα στὸ βούισμα τῶν ἀνθρώπων
τῆς κιθάρας μου ὁ ρυθμὸς.
Νύχτα ξεκινῶ, νύχτ' ἀνεβαίνω
τὴ δυσκολανέβατη κορφή·
θέλω μόνος, θέλω πρῶτος
τ' ἀπολλώνιο φῶς νὰ χαιρετίσω,
ἐνῶ κάτου στοὺς ἀνθρώπους
θὰ εἶν' ἀκόμα ὁ ὕπνος και τὸ σκότος.

ΟΛΑ ΤΑΣΤΡΑ

"Ὅταν σὲ πρωτόειδα ἀγνάντια μου
ὦ ἐσύ, Μοῦσα ἀπὸ τὸ φῶς,
ἔλαμπε στὸ μέτωπό μου
ὁ ἀνγερινός.
Και εἶπα: «Ἀκόμα, ἀκόμα θέλω!»
Και σὲ ξαναεἶδα, ὦ! πῶς!
Κ' ἔλαμπε στὸ μέτωπό σου
ὦ ἐσύ, Μοῦσα ἀπὸ τὸ φῶς,
τὸ φεγγάρι. Και εἶπα: «Ἀκόμα!»
Και ξαναεἶδα σε: ὦ τὸ μέτωπο!
κ' ἥλιος ἔλαμπε σ' αὐτό.
Και δὲ χόρτασα, κι ἀκόμα
καρτερῶ σε νὰ μοῦ φέρῃς
τὸν ὀλόαστρο οὐρανό.

ΕΚΑΤΟ ΦΩΝΕΣ

3

Ὡ Μοῦσα μου, ὄλοι πέτρα σὲ φαντάζονται
 πὸν σκαλισμένη μισοδείχνεις μιὰν ἰδέα,
 δυσκολοσίμωτη τοῦ κόσμου κι ἄχαρη,
 καὶ κάποτε γιὰ λίγους μόνο ὠραία.
 Ὅμως κανένας δὲ σοφίστηκε
 ταῦτι νὰ βάλῃ ἀπάνου στὴ μαρμαρωμένη
 ν' ἀκούσῃ ἓνα καρδιόχτυπο,
 σὰν καμπάνα θανάτου νὰ σημαίῃ.

76

Μικρὴ ζωὴ μου στὰ χέρια σου ἔχεις οὐσία τρισεύγενη,
 καὶ τίποτ' ἄλλο, παρηγορήσου, καὶ τίποτ' ἄλλο,
 τὸ μόνο βιός σου, σκῦψε, ἀψευγάδιαστο πλάσε, δέσε το
 μὲ κάποιον βάρσο δυσκολοχάλαστο καὶ μεγάλο.
 Τοῦ Λόγου δός του τὰ στοχασμένα βαθιὰ γνωρίσματα,
 δός του τὰ θεῖα τὰ παιγνιδίσματα τοῦ Ρυθμοῦ,
 μικρὴ ζωὴ μου, κάποιον σημάδι τοῦ διάβα σου ἄφησε,
 δροσοσταλίδα μέσα στὴν ἄβυσσο τοῦ καημοῦ!

87

Διψοῦσα, καὶ γονάτισα, καὶ κάτι σοῦ ζητοῦσα
 κ' ἐμπρὸς σου ὁ λόγος μοῦ ἔλειψεν, ὦ Μοῦσα Ἰδέα, ὦ Μοῦσα,
 καὶ κράτησες τὸ χέρι μου: «Δοῦλε, σ' ἐμένα!» μοῦ εἶπες,
 στάλαφια τὰστρομέτωπα μὲ πηγες καὶ στοὺς γρῦπες,
 καὶ μὲ πορφύρα μ' ἔντυσες, καὶ στὸ βωμὸ σου ἐπάνω
 μάντισσα, ρήγας πρόσταξες νὰ πέσω νὰ πεθάνω.
 Καὶ μοναχὰ δὲ μάντεψες τὸ κάτι ποῦ ζητοῦσα
 ἓνα ποτήρι δροσερὸ νερὸ καθάριο, ὦ Μοῦσα.

ΠΡΩΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΩΝ

Στέκουντ' οἱ ἄνθρωποι πάντα στοῦ λόγου μου ἀδιάφοροι τ' ἄνθος,
 γιατί δὲν τῶχουν οἱ κῆποι τους κ' ἔτσι σὰν τέρας τὸ βλέπουν.
 Ξένοι καὶ μπρὸς στοῦ τραγοῦδι μου οἱ ἄνθρωποι, ξένοι τὸ φῶς του
 τ' ἀρωστημένα πειράζει τὰ μάτια τους, καὶ τὰ σφαλᾶνε.
 Κ' ἔτσι στὸ σκότος ἀνόητα θαρροῦν πὼς ἡ νύχτα φωλιάζει
 στὰ λιοθρεμένα τραγοῦδια μου κι ὄχι στὰ μάτια τους μέσα.

Μὰ ἐγὼ δὲ θέλω τὴν ἔγνοια, τὸ κοίταμα ἐγὼ τῶν ἀνθρώπων,
 τούτου καὶ κείνου· τὸν Ἄνθρωπο θέλω· τοὺς ἄνθρωπους ὄχι·
 μόνο στοὺν Ἄνθρωπο ἐγὼ τὸ λουλουδι τοῦ Λόγου προσφέρνω.
 Μένα ἢ χαρὰ τῆς ζωῆς μου καὶ ἡ χάρις μου, ἡ δέσποινα Μοῦσα,
 τὸ μέτωπό μου βαθιὰ μὲ τοῦ Πάντα σφραγίζει τὴ βούλλα
 μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ Ἔωρα ποτέ

ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΑΝΤΡΕΙΩΝ

Καιρὸ ποῦ σβύνεις,
 γιὰ δοξολόγημα ἢ γι ἀνάθεμα
 ὁ τάφος ποῦ θὰ κλείσῃ σε, κυκλώπειος εἶν' ὁ τάφος·
 τῶν παλατιῶν σου ἢ τῶν βασιλείων σου
 δὲν εἶμαι ἐγὼ διαλαλητής, δὲν εἶμ' ἐγὼ ζωγράφος·
 ἐγὼ εἶμαι τὸ ζηλιάρικο τῆς μάννας μου παιδί,
 κι ὅταν δὲ φέρνουν με τὰ ὄνειρα
 ταξιδευτὴ στὰ γαλανὰ ταξίδια πέρα,
 εἶμαι τὸ χέρι ποῦ ὄλο θέλει νὰ σφιχτοκρατῇ
 μιὰν ἄκρη τῆς πορφύρας σου, ὦ Μητέρα!

ΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

Κ' ἐγὼ ποιὸς εἶμαι; Ὁρθρὸς θαμπὸς χρυσης ἀγῆς καθάριας,
 ἢ κάποιον ἀνάδομα στερνὸ στὸ σβύσιμο μιᾶς φλόγας;
 Μὴν εἶμαι ρεῖθρο ἀπὸ πηγὴ μιᾶς μουσικῆς καὶ στάζω;
 Μὴν κυπροκούδουνο κ' ἠχῶ καὶ ντέφι κι ἀλαλάζω;
 Ξέρω; Δὲν ξέρω τίποτε. Γνωρίζω μόνο, ἐγὼ εἶμαι
 τοῦ ἀπόμερου ζευγολατιοῦ ποῦ μέσα του πρωτόειδες
 τὸ φῶς καὶ τῆς μητέρας σου τὸ χαμογέλιο, ἐγὼ εἶμαι
 τοῦ ἀπόμερου ὑποστατικοῦ καὶ ὁ φυτευτῆς καὶ ὁ κύρης
 τοῦ ἀπόμερου περιβολιοῦ πατέρας, καὶ δικὸς σου.

Ο ΠΗΓΑΣΟΣ

— « Κ' ἐγὼ εἶμαι καβαλλάρης, ἔλα,
 στὴ διαμαντένια σου τὴ σέλλα
 γνωρίζω πὼς νὰ κρατηθῶ.
 Μόνο μ' ἐσένα τὸ ταξίδι τ' ἀγαπῶ.

Ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τὸ γένος τὸ μεγάλο
 ποὺ πρωτανάθρευε κ' ἐσέ.

Γιὰ πάρε με καὶ φέρε με, ὑποταχτικέ,
 ψηλότερα κι ἀπὸ τὸν ἄλλο! »

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΝΙΑΤΑ

Τὰ χέρια μου δὲν εἶναι σὰν τάρπαγια,
 καὶ δὲν κρατᾶν, δὲ δίνουν λυτρωμό,
 ξέρουνε μόνο τὴν Ἰδέα καὶ τὸ Ρυθμὸ
 ἀθάνατα τὰ δυὸ νὰ ζευγαρώνουν,
 καὶ ξέρουν ἀπὸ μάισσα κάποια μάγια,
 καὶ ξέρουν τὸν ἀφρὸ νὰ πιάσουν,
 ποὺ σβύνεται στὰ δάχτυλα τοῦ καθενὸς καὶ πάει
 στὴν πέτρα εἰκόνα ἢ ἄγαλμα στὸν προῦντζο νὰ τὸν πλάσουν,
 κι ἀχάλαστο τὸ πλάσμ' αὐτὸ νὰ κελαϊδάη.

ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΜΟΥ

Ὅτι κι ἂν κάμης,
 ὅπου νὰ δράμης,
 ἀπ' ὅποιο γένος,
 δικός μου ἢ ξένος,
 τοῦ κάκου! Ἐμπρός σου
 πάντα θὰ μ' ἔχης,
 πίσω μου τρέχεις
 τὸ τρέξιμό σου
 νὰ μὴν τὸ βιάζης
 καὶ λαχανιάζεις.
 Νὰ μὲ θυμᾶσαι,
 τέτοιος ὁ νόμος:
 Ὁ πεζοδρομὸς
 μιᾶς ἔγνοιας θάσσει,
 κ' ἐγὼ μιᾶς χάρης
 ὁ καβαλλάρης.

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

Η ΦΟΙΝΙΚΙΑ

Φίλοι Κύριοι,

Στὴ συχνὴ προτροπῇ, νὰ δώσω κ' ἐγὼ μιὰ διάλεξη, ἀγαπητῶν
 συντρόφων ποὺ κάπως ἐχτιμοῦν καὶ προσέχουν τὴν προσπάθειά μου
 στὰ γράμματα, μὲ κάποια δόση ἐγώπαθης ἀλαζονείας ἀποκρίνο-
 μουν στερεότυπα: Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ βρεθῶ ἐμπρὸς σὲ ἄδεια καθίσμα-
 τα, ἢ σὲ ignorantia capita! Μᾶν ἢ πρώτη φράση τῆς ἀπάντησής
 μου δὲν ἀληθεύη, γιατί βλέπω τὸν αὐθόρμητο ἐρχομό σας, γιὰ νὰ
 τιμήσετε τὸ μεγάλο μας Ποιητῆ, πῶς μπορεῖ ν' ἀληθεύῃ ἢ δεύτερη;
 Φοβοῦμαι πολὺ μὴ τυχόν καὶ παρουσιάξομαι ἐμπρὸς σας ἐγὼ μὲ
 ἄδειο κεφάλι, καὶ πρέπει νὰ ζητήσω συγχώρεση κ' ἐπιείκεια γιὰ
 τὴν τόλμη μου. Ἡ δικαιολογία μου βρίσκεται στὴν ἀγάπη καὶ
 θαυμασμό ποὺ τρέφω πάντα μου γιὰ τὸν Ποιητῆ, καὶ ποὺ
 δοξολογῶ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου. Προβαίνω ταπεινὸς καὶ
 δειλὸς, γνωρίζοντας ὅτι καὶ στὸ λαμπρότερο κάτοπτρο δείχνεται
 πάντοτε ὠχρότερο τοῦ πραγματικοῦ ἡλίου τὸ φάσμα, καὶ ξαίροντας
 τὸ ἀδύνατο τῆς μεταφορᾶς ἐνὸς ὠκεανοῦ στὸ μικρὸ τοῦ ποτηριοῦ
 μου χῶρο.

Πῶς νὰ ἐξηγηθῇ τὸ φαινόμενο τοῦ ποιητικοῦ ἔργου του, ποὺ οἱ
 ὀρίζοντες του εἶναι ἀχανέστατοι, σὲ διάστημα λίγης ὥρας; Εἶναι ἓνα
 σύμπαν μὲ τὶς ἀντινομίες καὶ τὶς ἀρμονίες του, μὲ τὰ φέγγη καὶ τὰ
 ἐρέβη του, μὲ τοὺς νόμους τῆς πρωτοτυπίας του, ποὺ δημιουργοῦνε
 παράδοση, ποὺ ἐπιβάλλεται καὶ μᾶς κρίνει. Ἀπὸ τὸν ἑαυτό
 του, καὶ τὴ φυλὴν του ὑψώνεται στὴν παγκοσμιοτήτα, κι ἀπὸ τὰ
 ἔθνικα ἰδανικά, στοὺς ἀφορισμοὺς ἐνὸς γύφτου. Ἀπὸ τὰ μοιρολό-
 γιὰ γιὰ τὸ χαμὸ ἀκριβῶν του ὑπάρξεων, στὰ μεγαλύτερα ἰδεολο-
 γικὰ ὕψη, κι ἀπὸ τὰ ἀπλά τῆς ζωῆς στὶς κορφές τῶν συμβόλων, ποὺ
 καταφεύγουν μόνο τὰ μεγάλα πνεύματα. Ἡ ποίησή του δὲν ἔθρευε
 μονάχα τὴν Ἑλλάδα, μὰ ὑπόταξε σοφοὺς ξένους καὶ κριτικούς,
 ὥστε ν' ἀνακηρύσσεται ὁ πρῶτος τῆς Εὐρώπης σύγχρονος ποιητής.
 Ἐλπίζοντας γρήγορα νὰ φανῇ τελειωμένο τὸ ἔργο μου: Θέματα
 στὸν Παλαμὰ καὶ τὴν ἐποχὴν του, θὰ σᾶς μιλήσω σήμερα
 γιὰ τὴ Φοινικιά.

Ἄν παρατηρήσουμε πῶς τὰ φυσιολογικὰ στοιχεῖα παραμε-

λοϋνται στην ποίησή του, δὲ θάταν ἄρτια ἡ ἔκφραση τοῦ συλλογισμοῦ μας Γιατί τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὑπάρχουν ἔστω κι ἂν δὲν ἀφθονοῦν. Κ' ἐπιμένω σὲ τοῦτο, θέλοντας ν' ἀντιμετωπίσω γνωστὸ ἰσχυρισμὸ ἀντιπαλαμικῶν, ποὺ ἀρνοῦνται ὁποιαδήποτε προσοχή του στὴ Φύση, κ' ὁποιαδήποτε ἐπίδραση της στὸ ἔργο του, ἀπατημένων γενικὰ ἴσως ἀπὸ τὸ ἀσάλευτο τῆς ζωῆς του, καὶ μερικὰ ἀπὸ τὴ βιβλικὴ του ἔμπνευση. Μποροῦμε νὰ διορθώσουμε λοιπὸν τὴν ἀρχικὴ μας ἔκφραση προσθέτοντας, πὼς δὲν ἀμελεῖται ἡ Φύση στὸ ἔργο του, μὰ πὼς τὰ στοιχεῖα της πνευματοποιοῦνται συνέπεια τῆς διανοητικῆς τὸς σύλληψης καὶ ἀπόδοσης στὰ ποιήματά του. Κ' ἡ τέτοια ἀντίληψη κ' ἐξήγηση τῆς ὑπόθεσής μου, δείχνεται στὴν ἀνάλυση τῆς Φοινικιάς.

« Μέσα σ' ἓνα περιβόλι, γύρω στὸν ἴσκιό μιᾶς Φοινικιάς, κάποια γαλανὰ λουλουδάκια, ἐδῶ κατάβαθα, καὶ ἐκεῖ πρὸ ἀνοιχτά, μιλούσανε. Πέρα σ' ἓνας ποιητῆς καὶ ρύθμισε τὸ μίλημά τους ἔτσι ». Εἶναι ὁ πρόλογος κ' ἡ βάση τοῦ μύθου ἀπ' ὅπου ξεκινᾷ γιὰ νὰ φτάση στὴν τραγωδία τοῦ διανοητικοῦ ἀνθρώπου, βασανισμένου μὲ τὰ αἰώνια ρωτήματα, τῆς ὑπαρξῆς, τῆς ζωῆς, τοῦ θανάτου, καὶ τοῦ σκοποῦ του.

Στὴν ἐξωτερικὴ του φανέρωση τὸ ποίημα ἱκανοποιεῖ, μὲ τὴ θαυμασία περιγραφικότητά του, τὸ γοργὸ στίχο του, τὴν πλούσια εἰκόνα του, τὴ διαλεχτὴ καὶ δύσκολη ρίμα του, μὲ τὰ λυρικά του στοιχεῖα, καὶ τὴ γοργή του ἀρμονία. Μὰ στὴ βαθύτερη συμβολικὴ του ἔκφραση μένει ἀκατάληπτο καὶ στὸν ὄγλο τῶν διαβασμένων. Μ' αὐτὴ του ἡ σκοτεινὴ χροιά εἶναι ποὺ κράτησε σὲ ἀπόσταση τοὺς κριτικούς ἐθελοντές, καὶ μαζὶ κέρδισε τὸ σεβασμὸ ἐκεῖνο τῆς τέλει ὑποταγῆς καὶ τῶν ἀρνητικῶν πνευμάτων, ὅσο γιὰ κανένα ἄλλο ἔργο του. Κ' ἡ σιωπὴ αὐτὴ εἶναι τὸ εὐγλωττότερο μνημεῖο ὅτι βρισκόμαστε ἐμπρὸς σ' ἓνα ἀριστούργημα.

Στὴν κατανόησή του θὰ μᾶς ἀνοίγει τὴ μυστικὴ θύρα τοῦ συμβόλου του, ἓνα σημεῖο τοῦ ἔργου, μ' ἀνεξάρτητα βέβαια τῆς σιτουρητικῆς του σειρᾶς Κ' εἶναι οἱ στίχοι :

Παράξενη εἶταν ὦρα, ποῖος θὰ τὸ πιστέψῃ;
Βουλήθη ὁ θεῖος κόσμος, κ' ἐγένεν Ἰδέα,
καὶ στὴ δική μας φανερώθηκε τὴ σκέψη.

Στὴν πλέρια κατανόηση, καὶ στὴν ἀνύψωση τῶν τριῶν αὐτῶν στίχων σὲ κυρίαρχο κέντρο τοῦ γενικοῦ νοήματος, ἀπλοποιοῦμε τὸ συμβολισμό του ἀμέσως, καὶ μποροῦμε νὰ προχωρήσωμε. Δὲν

εἶναι μάλιστα ἀνάγκη νὰ βροῦμε τὴν ἀλληγορία τῆς Φοινικιάς. Ὅ,τι ἀποχτᾷ σημασία μεγάλη εἶναι τώρα τὸ μίλημα τῶν λουλουδιῶν, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν στὸ ποίημα τὶς ἀνθρώπινες ψυχῆς ἢ τὲς συνειδητές μας ὀντότητες.

Σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἄλογη μακαριότητα τοῦ ζωϊκοῦ ἢ καὶ ἀνόργανου κόσμου, γεννιέται ἡ δυστυχία τῆς ἀνησυχίας, μὲ τᾶντα προβλήματα κ' ἐρωτήματα ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὴ σκέψη. Κάθε τρικύμισμα καὶ βασάνισμα δυναμώνουν τὴ σκέψη μας, κ' ἡ κάθε μικρὴ λύση μᾶς πλουτίζει γιὰ τὸ τελικὸ πρόβλημα. Ἡ τάση μας πρὸς τὴν ἔρευνα τούτη μᾶς ξεχωρίζει, καὶ ἀντιδιαθέτοντας τὴν ἀνησυχία μας μὲ τὴ φαινομενικὴ τουλάχιστο γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας εὐδαιμονία τοῦ Σύμπαντος, ἀποκαρδιωνόμαστε, καὶ στὴν παραφορὰ μας ζητοῦμε ἢ τὴ γαλήνη ἢ τὴ λύση στὴν καταστροφή. Μὰ γρήγορα τοῦτο τὸ αἶσθημα περνᾷ, κ' ἐμβαθύνοντας στὸν πόνο μας καταλαμβάνουμε τὴν ἀξία του γιατί εἶναι ἀφορμὴ τῆς συγκίνησής μας καὶ γιατί στέκεται ὁ πόνος μας ἀφορμὴ τοῦ τραγουδιοῦ μας. Τώρα ἐχτιμοῦμε καὶ τὴ νόση. Ἡ εὐτυχία μας βρίσκεται στὴ δύναμη τοῦ « νοεῖν, » ποὺ εἶναι τὸ ὑπέρτατο ἀγαθὸ μας. Μέσο του ἀρχίζουμε τὴν ἔρευνα ποὺ πρωτοστρέφεται στὸν ἐξωτερικὸν κόσμο ποὺ μᾶς περιβάλλει. Μὰ ἐκεῖ δὲν πετυχαίνουμε τὴν ἱκανοποιητικὴ λύση. Γυρίζουμε λοιπὸν στὸν ἑαυτὸ μας. Βυθισμένοι στὴ σιωπηλὴ μας ἐνδοσκοπήση, θ' ἀναζητήσωμε τὴν τελικὴ αἰτία στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας, ποὺ φιλοσοφεῖ καὶ ποὺ ἀποδιώχνει κάθε λαμπρότητα μεγαλείου, καὶ κάθε μάταιη ἐπίδειξη, στὴν ἐνατένιση τῆς θεϊκῆς της οὐσίας.

Φτάνουμε στὴ δεκατητέταρτη στροφή. Ὁ ποιητῆς μιᾷ γιὰ τὴν Ἀγάπη καὶ τὸν Πόθο μὲ τὴ σημαντικὴ τους διαφορὰ. Γιατί ; Δοκιμάζω μιὰ νέα ἐπεξήγηση καὶ ἀντίθετη κάπως ἢ τουλάχιστον ὄχι ὁμότροπη μὲ κείνη ποῦ δῶσε ὁ κ. Λέαντρος Παλαμᾶς στὸ ἀναλυτικὸ του γιὰ τὴ Φοινικιά σημείωμα.

Στοὺς δυὸ γνωστοὺς φιλοσοφικοὺς τρόπους ἔρευνας, τὸ φυσικὸ μὲ τὴν πείρα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, καὶ τὸν ἠθικὸ μὲ τὴν ἀναλυτικὴ αὐτοεξέταση, γνήσιος ποιητῆς ὁ Παλαμᾶς προτείνει καὶ τρίτο τρόπο, τὴν Ἀγάπη. Καλύτερα τὴν ἰδέα τῆς Ἀγάπης ποὺ μ' ὄλη της τὴ συγγένεια μὲ τὸν πόθο, ξεχωρίζει ἀπ' αὐτόνε, τὴν ἰδέα τῆς ἀγάπης ποὺ προκαλεῖ τὴ λατρεία τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τρέφει τὴν πίστη. Μέσα ἀπὸ τὴν πίστη μας ὑψώνεται τὸ Ἰδανικὸ μας. Ἐνθουσιασμένοι καὶ θρησκευτικὰ φανατισμένοι σ' αὐτό, πλέκουμε τὰ ἐγκώμα καὶ τοὺς ὕμνους μας. Ἡ Φοινικία συμβολίζει τὸ Ἰδα-

νικό μας, πού είναι ὁ ἔρωτας τῆς Ζωῆς μὲ ὅλα τὰ αἰνίγματα καὶ τὰ μυστικά της Συμβολίζει τὴν τάση μας πρὸς τὸ ὕψος πού εἶναι ὁ Πολιτισμός. Μὲ τὴν ἔποψη τούτη κερδίζουμε τὴν ἐνότητα τοῦ συμβόλου καὶ τὴ μοναδική του ἀπλότητα. Στὸ προαναφερμένο σημείωμα του ὁ γυιὸς τοῦ ποιητῆ ξεχωρίζει τριπλὴν ὑπόσταση στὸ σύμβολο, θαρρῶ πλανεμένος ἀπὸ τὸν εἰκονικὸ μῦθο, τὴ βάση τοῦ τραγουδιοῦ, πούναι ὁ ἀνθινὸς κόσμος τοῦ περιβολιοῦ, κι ἀπὸ τὴ στροφή πού ἀναφέρεται στὴν ἀγάπη. Διακρίνει τὴ Βλάστηση-Φοινικιά, τὴ Γυναίκα-Φοινικιά καὶ τὴν Ἰδέα-Φοινικιά μὰ ὅλα αὐτὰ μὲνα τρόπο σχεδὸν ἀκαθόριστο κι ὄχι αὐστηρὰ βάσιμα στηριγμένο.

Θαμπωμένοι στὴν ἔξαρσή μας ὑμνοῦμε τὸ Ἰδανικό μας. Στὴ μυστικὴ του ὄνειροπόληση, τολμοῦμε νὰ ὑποτάξουμε καὶ τὸ Σύμπαν σ' ἐκεῖνο, πού δίχως αὐτὸ καὶ τὸ ἴδιο δὲν ἔχει νόημα κανένα. Κι ἀπὸ τὴν κορφή τοῦ Ἰδανικοῦ μας ξανοίγουμε νέους δριζόντες, καὶ πολεμοῦμε ν' ἀνοίξουμε δρόμους σὲ νέους οὐρανοὺς, καὶ νὰ μποῦμε σὲ κάποια ἀνώτερη πλάση.

Κάθε ἀνώτερο στὸ λογισμό μας χαράσσεται σὰν κάθετη γραμμὴ πού τείνει ψηλά. Ἡ κατάπτωση φωτογραφεῖται σὰν κάθετη καὶ ἀντίρροπη τῆς πρώτης. Μᾶραγε αὐτὸ συμβαίνει; Εὐθεῖα γραμμὴ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει κι ἂν ἀπὸ κάποιο σημεῖο ξεκινήσουμε γιὰ τὸ Ζενὶθ πού χαρακτηρίζεται σὰν ὕψιστο σημεῖο προόδου, ἀπὸ κει καὶ πέρα ἡ κυκλικὴ προέχταση τῆς γραμμῆς μας θὰ μᾶς πλησιάζει ὀλοένα πρὸς τὸ Ναδίρ, δηλαδὴ στὴν κατάπτωση. Εἶναι σὰ μὰ φυσικὴ ἀκολουθία, κι ὄχι ἄκρα ἀντίθεση τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο, μὲ ἀλληλοχρῆμα διαδοχῆς καθὼς ἡ μέρα καὶ ἡ νύχτα.

Γνωρίζουμε τὴν ἀμφιβολία· σαλεύεται ἡ πίστη, καὶ τὸ Ἰδανικό μας ἀρχίζει νὰ πέφτει στὴ συνείδησή μας. Εἴμαστε οἱ ἄρρωστοι πού καὶ κάθε ὑγιεινὸ προσπαθοῦμε νὰ τὸ ἐξηγήσουμε μέσο τῆς πάθησής μας. Ἐκεῖ πού πρωτύτερα βρεῖσαμε τὴν ἀνύψωση καὶ τὴ σωτηρία, τώρα ἀγναντεύουμε τὴν καταστροφή καὶ τὸ θάνατο. Ἔτσι τουλάχιστο μᾶς ὑποβάλλει ἡ νοσηρὴ φαντασία μας. Κι αὐτὴ ἡ ἀμφιβολία κι αὐτὴ ἡ ἀστάθεια, εἶναι τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς μας καὶ γι αὐτὸ δὲ βρῖσκω ἀντιπροσωπευτικώτερους στίχους ἀπὸ τοὺς ἀκόλουθους:

... Γι' αὐτὸ γαλάζια μέσα μας καὶ μαῦρα ἀντάμα,
καὶ στὴν ψυχὴ μας ὠκεανοὶ καὶ στενορροῦμα,
κ' ἐκεῖ πού ὁ νοῦς μὲ τὰ ὑπέριστα παλεύει,
κάτι πανάθλιο μᾶς κρατεῖ καὶ μᾶς μολεύει.

Στὸ κορύφωμα τοῦ πολιτισμοῦ βρίσκονται τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς παρακμῆς τῆς διαφθορᾶς καὶ τοῦ ἐκφυλισμοῦ. Μὰ ὅλα αὐτὰ θὰ μπορούσαν τάχα νὰ μᾶς δώσουν τὴν τέλεια γνώρα πού πάντα διψοῦμε; Δὲ λύνεται πάλι τὸ αἰνίγμα. Καὶ ξαναγυρίζουμε δυνατοί, στὴν πάλιά μας πεποίθηση καὶ λατρεία.

Ἔτσι συμπληρώνεται ὁ κύκλος τῆς ζωῆς καὶ τῆς νόησης. Κι ἂν δὲν ἀντικρούσαμε, οὔτε τὸ ἄπλετο ἡλιακὸ φῶς, οὔτε τὴν ἄβυσσο τοῦ μεσονυχτίου σκότους, τῷτι ἀποτελεῖ τὴ βάση τῆς ὑπαρξῆς μας, ζοῦμε τουλάχιστο ἱκανοποιημένοι, μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴν ἀνταποκρινόμενα μὲ τὴν κίνηση τῆς ἐποχῆς μας, καὶ μὲ τῶν ἄλλων αἰώνων τὴ διάνοηση.

Ἔτσι μιλοῦνε τὰ γαλανὰ λουλουδάκια στὸν ἴσκιό τῆς Φοινικιάς, δηλαδὴ ἡ ψυχὴ τῆς ἀνθρωπότητας. Κι ὅμως τὸ τέλος πλησιάζει. Ἀκοῦνε τῆς γῆς τὸ μέγα καρδιοχτύπι, τὸ θάνατο, πού σταματάει πια κάθε ἔρευνα καὶ πού κρατᾶ κάθε νόημα, καὶ πού συμπληρώνει σὲ ἀκαίρη τὴ Ζωή. Ἄλλὰ προτοῦ νὰ μισέψουνε σὲ νέα αἰνίγματα καὶ σκοτάδια, κάνουν τὴν ὕστατη ἔκκληση, γιὰ τὴν τελικὴ ἀπόκριση.

Τὸ ποίημα τελειώνει μελαγχολικά, μὲ τὴ θλίψη τοῦ διαβατικοῦ ἴσκου, πού εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ, στὴν ἀντίθεση κι ἀντιπαροβολή της μὲ τὴν αἰωνιότητα. Κι ὅμως ἡ κρυφὴ ἐλπίδα ἐμφυλῶνει μὲ πίστη ἀσάλευτη, τὸν τελευταῖο ἀποχαιρετισμό. Φεύγομε μὰ τὸ Πνεῦμα σώζεται, γιὰ τὸ παροδικὸς θάνατος δὲν μπορεῖ νὰ τὸ καταστρέψει. Ὅ,τι δημιουργήσαμε, ὡς σκέψη ἢ λόγος, ἢ τραγοῦδι παραμένει στὸ ἀνθρώπινο γένος, θησαυρὸς καὶ ἱερὴ παρακαταθήκη κέντρισμα καὶ πυρήνας γιὰ τὴν αἰώνια τάση τῆς ἀνύψωσής του.

Ποιὰ νᾶναι ἡ θέση τῆς Φοινικιάς στὴν παγκόσμια ποίηση; Πρέπει νὰ θίξω τὸ ζήτημα καὶ νὰ κάμω ἀναγκαστικὰ διάκριση, παραλληλίζοντας δυὸ τουλάχιστο ξένα κι ὀπωσδήποτε φαινομενικῶς ἀνάλογα ποιήματα: Τὸ Αἰσθαντικὸ Φυτό τοῦ Σέλλεῦ καὶ Τὸ Δέντρο τοῦ Βεράρεν. Λέω φαινομενικῶς ἀνάλογα ἐπειδὴ βρῖσκω ἄπειρη τὴ διαφορὰ τους. Καὶ τουλάχιστο γιὰ τὸ πρῶτο ἡ κριτικὴ αἰσθάνεται τὴν ὑποχρέωση νὰ τὸ ἀναφέρῃ μὰ γιὰ τὸ δεῦτερο ἴσια μὲ τώρα μιᾶ μόνο ἡ δοκησιοσοφία τῶν καφενεῖων! Οἱ νεαροὶ αὐτοὶ διδάσκαλοι κάθε μορφῆς καὶ προχειρολογίας, ἀντιτάσσουνε στὴ Φοινικιά, τὸ Δέντρο τοῦ Βεράρεν. Ἀστήριχτα πράγματα, κ' ἔξω συζήτησης καὶ συγκριτικοῦ εἰρμῶ, γιὰ πραγματικὰ μορφωμένους καὶ λογικοὺς ἀνθρώπους. Μὰ ἡ χαρακτηριστικὴ αὐτὴ ἐπιπολαῖότητα

κ' ἴσως ξενομανία, παρατηριέται επικίνδυνα στή νεολαία μας και γιά τοῦτο τονίζω και δίνω σημασία σέ ὅ,τι κι ἄν λέγονται.

Στό Αἰσθαντικό φυτό ὁ Σέλλεϋ εἶναι σχεδόν περιγραφικός, και μέ ὄλη τήν ποικιλία τῶν ἐξαίσιων του εἰκόνων και τῶν λυρικών του ἐξάρσεων μελαγχολικός και σχεδόν μεταφυσικός. Βέβαια στό ἐξωτερικό τους παρουσίασμα, και μέ ὄλες τίς σημαντικές διαφορές τῶν ξεχωριστῶν προσωπικοτήτων τῶν δύο ποιητῶν, μιὰ κάποια κοινή ἀναλογία ὑπάρχει. Κ' εἶναι ἡ βάση τοῦ συμβολισμοῦ τους κοινή: ἓνα περιβόλι. Μά τὸ διανοητικό στοιχεῖο, πού τόσο πασιδῆλα κ' ἐμφαντικά συστήνει τήν προσωπικότητα τοῦ Παλαμά, και ἰδίως σέ τοῦτο τὸ ἔργο, μάταια θάναζητηθῆ στοὺς στίχους τοῦ Ἄγγλου.

Ἡ οὐσία κ' ἡ δράση στό Αἰσθαντικό φυτό περιορίζεται σχεδόν στόν ἐξωτερικό κόσμο και τίς φαινομενικές του ἀλλαγές, μ' ἓνα κάπως εὐκόλο συμβολισμό τῆς Ἄνοιξης πού σάν πνεῦμα ἀγάπης ζωογονεῖ τὰ λουλούδια, και πού πεθαίνοντας κληροδοτεῖ τὸ μαρασμὸ στάγαπημένα της. Καί μόνο στὰ τελευταῖα ἔξη τετράστιχα, στό συμπέρασμα ὑψώνεται σέ κάποιο φιλοσοφικό ἐπίπεδο ὁ ποιητής μά και πάλι μεταφυσικίζει. Ἐνῶ στόν Παλαμά κι ὁ συμβολικός μῦθος, κι ὁ ἐξωτερικός κόσμος μέ ὄλα του τὰ φαινόμενα κι αὐτὴ ἀκόμα ἡ ὑμνημένη Φοινικιά, δὲν ἀποτελοῦν τήν οὐσία τοῦ ἔργου, ἀλλὰ μόνο τὸ πλαίσιο. Στὰ ὑψηλὰ νοήματα τῶν λουλουδιῶν ἀναγνωρίζομε εὐκόλα τήν ἀνθρωπότητα ὀλάκερη, μέ τὰ ὄνειρα και τοὺς πόθους της. τοὺς πόνους και τίς ἐλπίδες της, και συνολικά μέ τὰ τραγικά πεπρωμένα της.

Ὁ Βεράρεν στό Δέντρο του, πού συμβολίζει τὸ Παρελθόν ὄρθιο ἀπάνου στις θλιβερές πεδιάδες, δὲν περιέχει στοιχεῖα σύγκρισης μέ τὴ Φοινικιά. Ὑποκειμενικός στόν κορμὸ τοῦ δέντρου ἀκουμπώντας νοιώθει νὰ πλημμυρίζῃ ἡ ψυχὴ του, μέ σταθερότητα ἐναντία τῆς Μοίρας, σάν και τὸ δέντρο πού πάντα ἀγωνίζεται γιὰ νὰ φανῆ κάθε ἀνοιξὴ πιὸ δυνατὸ και πιὸ ὄραιο. Ἔτσι ὑποχρεώνεται νὰ ὑμνήσῃ τὴν ἄγια δύναμη, πού μόνη μπορεῖ νὰ βιάσῃ τίς θύρες τῶν ἀπορρητῶν μέ μιὰ τῆς γροθιά. Ἰσως δὲν ἔπρεπε οὔτε καν νὰ τὸ θυμηθῶ. Μά ἡ ἐπιπολαιότητα κι ἀπειρία τῶν σοφῶν νεανίσκων μέ ἐξαναγκάσανε.

Ὁ Παλαμάς συγκριτικά πλησιάζοντας τοὺς δυνατοὺς αὐτοὺς ὁμότιμους, και παγκόσμιες μεγαλοφυῖες, κερδίζει, γιὰτί μέ τὴ Φοινικιά του ὑπερτερεῖ. Θεωρεῖται γενικά τὸ ὑψηλότερο ποίημά του και τὸ τελειότερο καλλιτέχνημά του. Πετυχαίνει τὴ μουσικὴ ἀορισιά κ' ὑποβολή, και ἡ σκέψη του ντύνεται τὴ λυρικότερη ἔκφραση. Κι

αὐτὴ ἡ ζήλευτὴ τελειότητα, νοημάτων, ρυθμοῦ, ἀρμονίας, και μουσικῆς κρατιέται ἀδιάπτωτα σέ ὄλο τὸ ποίημα.

Κι ἀπὸ ἄλλα του ποιήματα φαίνεται ἀκόμα ἡ πνευματοποίηση τῶν φυσιολατρικῶν στοιχείων και πρέπει νὰ συνεχίσω τὴν ὁμιλία μου. Ὅμως ἡ ὥρα μου τέλειωσε και τὸ πρόγραμμά μου. Ὅφειλω ν' ἀποχωρήσω ζητώντας και πάλι ἐπιείκεια. Ἡ τόλμη μου δὲ θά δικαιολογῶτανε μόνο ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ τῆς πενηνταετηρίδας του. Ἀπὸ τὰ μικρὰ χρόνια μου ἀπόβλεπα στόν ποιητὴ ὅπως σέ Θεό, και στή φτωχὴ μου κάμαρα στις νύχτες τῶν ἀγρυπνιῶν μου, σὰ νὰ ἱερουροῦσα σέ θυσιαστήριον ἀπολαβαίνοντας τῶν ὑψηλῶν νοημάτων του. Ἄς μέ δικαιώσῃ λοιπὸν στήν κρίση σας, ὁ πόθος κ' ἡ ἀγνή μου πρόθεση νὰ μιλήσω μαζί σας γιὰ τὴ σεβαστὴ μορφή του και γιὰ τὰ γαπημένα μας θέματα.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ "ΚΡΗΝΗ"

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

ΣΤΟΝ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

*Σὺν ἀητὸς ἀπλώνεις τὰ φτερά σου
κ' ὑψώνεσαι στοὺς Ὀλυμπος τοῦ Ὁραίου
σύγνεφα και βροντὲς ὀλόγυρά σου,
μ' ἀδιάφορος στοὺς νόμους τοῦ Μοιραίου*

*περνᾶς ὁ αἰώνιος ἥλιος ἡ χαρὰ σου!
Μὲ τὴν ἀγνή λαλιὰ τοῦ Ναζωραίου
προσφέρεις στήν Ἀγάπη τὰ ὄνειρά σου,
μελλοντικὴ θεὰ παγκόσμιον Ἡραίου.*

*Ἀνήμποροι νὰ ἰδοῦν τὸ πέταμά σου
κοντόφωτοι, μικρόφυχοι και νάνοι·
κι ὁμως τὸ μεγαλόπνοο κήρυγμά σου*

*τόσο μακρὸνὰ δυναμωμένο φτάνει,
πού θάβρη συνειδήσεις νὰ ξυπνήσῃ
σὲ κάποια ἀνατολή, σὲ κάποια δόση.*

Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ

Μιά αρκετά σοβαρή αρρώστια από την οποίαν μόλις τώρα γιατρεύομαι, μ' εμπόδισε, με μεγάλη μου θλίψη, να λάβω μέρος στην τιμητικήν εκδήλωση πού σκοπεύετε να προσφέρετε στον πιο δυνατό ποιητή της νεώτερης Ελλάδας και της σημερινής Ευρώπης. Σας ευχαριστώ ζωηρά πού καλέσατε κ' έμένα. Θα τὸ θεωρούσα τιμή μου να πληρώσω κ' εγὼ τὸν ταπεινό μου φόρο στὸ μεγαλύτερο συγγραφέα για τὸν ὁποῖο τρέφω θερμὸ θαυμασμό. Τοῦ ἀξίζει νὰ τὸν γνωρίσουν ὅλα τὰ καλλιεργημένα πνεύματα τοῦ πολιτισμένου κόσμου· καὶ ξέρετε πὼς εἶχα τὴ φιλοδοξία νὰ τὸν ἀποκαλύψω στὸ κοινὸ τῆς Γαλλίας δίνοντας μετάφραση τῶν διαλεχτῶν του ἔργων. Τὴν ἐργασίαν αὐτή, πού φάνηκε τώρα καὶ τρία χρόνια, θ' ἀκολουθήσει προσεχῶς δλώκερη μετάφραση δυὸ ἀπὸ τὰ πιὸ ὑπέροχα ποιήματα τὰ βγαλμένα ἀπ' αὐτὴ τὴ γόνιμη μεγαλοφυΐα: «Τὸ Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου», καὶ «τὴ Φλογέρα τοῦ Βασιληᾶ». Κι ἂν μπορέσω, θ' ἀποδώσω στὴ γλῶσσα μας καὶ ἄλλες ἀκόμα συλλογὲς τοῦ μεγάλου ἀοιδοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ.

Θέλω νὰ σας πῶ μ' αὐτὰ με πόσην εὐλιχρίνεια καὶ ἀγάπη θὰ γιόρταζα τὸν ποιητὴ πού τοῦ χρωστῶ τόσες ὁμορφες συγκινήσεις, τόσες ὄρες γοητείας. Θα ἐτόνιζα, ὄχι μόνο τὴν ἐμπνευσί του τὴν τόσο πολυποίκιλη, τὴν τόσο παγκόσμια, τὸ ἀνέβασμα μιᾶς σκέψης πού φτερουγίζει γύρω σ' ὅλες τὶς κορφές, τὸ δημιουργικὸ θέλημα τοῦ ὕφους πού ζωντανεῖ καθετὶ πού ἀγγίζει, μ' ἀκόμα τὴ σταθερὴ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου πού μπόρεσε ν' ἀψηφήσει τὶς βρυσίδες, καί, σὲ μερικὲς στιγμὲς καὶ αὐτὴ τὴν καταδίωξη, πού θυσίασε πολὺ συχνὰ τὴν ἡσυχία του καὶ τὰ κοινωνικά του συμφέροντα στὴν περήφανη διακήρυξη, στὴν ἀφοβὴν υπεράσπιση τοῦ ἰδανικοῦ του ὡς καλλιτέχνη καὶ ὡς πολίτη. Αὐτὴ ἡ ψυχικὴ δύναμη νικητρία στὸ τέλος, ἀναδείχνει τὸν Κωστῆ Παλαμᾶ πρότυπον ἐνέργειας καὶ τίμιας ἐργασίας για τὴ γενεὰ πού τὸν ἀκολούθησε.

Νὰ τί πρὸ πάντων θὰ ἐπιχειροῦσα νὰ ἐκθέσω. Ἡ κατάσταση τῆς ὑγείας μου δὲν μοῦ ἐπέτρεψε νὰ τὸ κάμω σὲ καιρὸ.

Λυποῦμαι γι αὐτό, ὄχι βέβαια για τὸν ποιητὴ πού δὲν ἔχει καμμιάν ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ταπεινὴ μου ψήφο, μὰ για τὴν ἰκανοποίηση τῶν ἴδιων μου συναισθημάτων ἀπέναντί του.

Σας παρακαλῶ νὰ με συχωρέσετε καὶ δεχθῆτε μαζί με τὰ συγχαρητήριά μου για τὴν ἀξιέπαινη πρωτοβουλία σας τὴν ἔκφραση τῆς πιὸ ξεχωριστῆς μου ἐχτίμησῆς.

ΝΙΚΑΙΑ
(Μετάφρ. κ.)

EUGÈNE CLÉMENT

ΓΙΑ ΤΗ ΓΙΟΡΤΗ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Ὁ Nietzsche (Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik, Basel 1871:) νέους ὄρους, νέα σύμβολα εἰσάγει στὴν αἰσθητικὴ διακρίνοντας σ' ὅλη τὴν τέχνη δύο ρεύματα. Τὸ ἓνα κυβερνᾶται ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα, τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸ Διόνυσο. Ὁ Ἀπολλώνιος καλλιτέχνης ἐμπνέεται ἀπὸ ἓνα ἀπολυτρωτικὸ πλαστικὸ ὄραμα τοῦ ὄνειρου, ὁ Διονυσιακὸς συνεπαίρνεται ἀπὸ μιὰ πανθεϊστικὴ μουσικὴ μέθη. Ἄνκαι εἶναι ἀλήθεια, πὼς τὸ ἄξιο καλλιτεχνικὸ ἔργο δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς καλῆς ἁρμονίας τῶν δύο πνευμάτων: τοῦ Ἀπολλωνίου καὶ τοῦ Διονυσιακοῦ — τοῦ πλαστικοῦ καὶ τοῦ μουσικοῦ, μ' ὅλο τοῦτο κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασία τοῦ κάθε καλλιτέχνη στα πνευματικὰ προϊόντα σὲ τέτοιο βαθμὸ διαφαίνεται ἢ τὸ ἐν ἢ τὸ ἄλλο στοιχεῖο, ὥστε ὁ χωρισμὸς ἐπιβάλλεται.

Εἶναι γνωστὸ, πὼς «ἡ γέννηση τῆς τραγωδίας» καθὼς ὅλο τὸ σύστημα τοῦ Nietzsche ἔχουν πάμπολλα τρωτὰ σημεῖα, τὴν ὀρθότητα ὅμως καὶ τὴν ἀνάγκη μιᾶς τέτοιας διάκρισης ἐπισφραγίζει καὶ ἡ σύγχρονη λογοτεχνικὴ ἐπιστήμη. Ἔτσι ὁ Fr. Strich «Deutsche Klassik u. Romantik, München 1922» με βάση αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ξεχωρίζει τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ κλασικισμοῦ καὶ τοῦ ρομαντισμοῦ. Ἐκεῖνοι ἔχουν για σφραγίδα καὶ σκοπὸ τῆς ἔκφρασης τὸ «Vollendung» — τὸ τέλει ο, τοῦτοι τὸ «Unendlichkeit» — τὸ ἀπειρο.

Ἄν ἐφαρμόζαμε τὰ σύμβολα τοῦ Nietzsche στὴ νεοελληνικὴ φιλολογία, στοὺς Ἀπολλωνίους θὰ ἔπρεπε νὰ βάλωμε — ἔξω ἀπὸ λίγες ἐξαιρέσεις — τοὺς Ἑφτανησιῶτες με ἀρχηγὸ κορυφαῖο τὸ Σολωμὸ καὶ τὸν πολυἀριθμὸ «θίασο» τῶν Διονυσιακῶν θὰ ἀρχίζαμε με τ' ὄνομα τοῦ Βαλαωρίτη καὶ φθάνοντας με τὴ σειρά ἴσα με σήμερα θὰ διακρίναμε μεταξὺ τους ἓνα θυροσφόρο ὑπεράνθρωπο... τὸ γιγαντινὸ ἀνάστημα τοῦ Παλαμᾶ. Στὴ νεοελληνικὴ ποίηση σὰ βουνοκορφές προβάλλουν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ οὐράνια θεία μορφή τοῦ Ἀπολλωνίου Σολωμοῦ καὶ ἀπὸ τ' ἄλλο ἡ ἐπιβλητικὴ

τιτανική μορφή του Διονυσιακού Παλαμά. Εκεί ο Πλατωνικός ουρανός στολισμένος από τις πεντάμορφες πλαστικές αρμονικές εικόνες των αιώνιων Ίδεων, που η θεά τους μάς αγγίζει στο Τέλειο—έδω ο απέραντος Ώκεανός των παθών της ανθρώπινης ψυχής και του σύμπαντος...μάς βυθίζει στην άβυσσο του Απειρου.

Ποιός από τους δύο είναι μεγαλύτερος; Σάν να ζητούσε κανείς να συγκρίνη το Raffaello με το Michel Angelo. Ευκολότερη ή διάκριση παρά η σύγκριση. Είναι βέβαιο, πώς για το άγαλμα του ενός δε χρειάζονται τα συντρίμματα του άλλου. Και αυτό sapienti sat!

Από τους αρχαίους με τον Πίνδαρο θα έμοιαζα τον Παλαμά, από το μεσαιώνα με τον princeps melodorum, τον ύμνογράφο Ρωμανό, που άγκαι οε πολλούς άγνωστος ακόμη είναι ίσως ο πιο έμπνευσμένος και ο μεγαλύτερος θρησκευτικός ποιητής στην παγκόσμια λυρική ποίηση.

«Είμαι ο ποιητής του καιρού μου και του γένους μου» λέει ο Παλαμάς στον πρόλογο του «Δωδεκάλογου του Γύφτου» και πραγματικά, ο ποιητής του «Ύμνου εις την Αθηνάν», της «Φλογέρας του Βασιλιά» τραγουδεί τον αρχαίο κόσμο, το Βυζάντιο καθώς και τη νέα Ελλάδα, τα έργα του αντιπροσωπεύουν όλο τον Ελληνισμό. Και δεν αρκείται μόνο στη μεγαλοφυΐα του. Πολλά «sudavit et alsit» και ίσως να μη υπάρχει πτυχή της ανθρώπινης γνώσης που να έμεινε ανεξερεύνητη ή άγνωστη μπροστά του. Όσοτε κοντά στον Ελληνισμό μπαίνει μέσα στα έργα του ή Ανθρωπότη και η Ποίησή του γίνεται ολοένα πλατύτερη, από αποκλειστικά ελληνική γίνεται γενικά ανθρώπινη και παγκόσμια. Υπάρχουν πολλοί, που τον θεωρούν τον πιο μεγάλο ποιητή της παγκόσμιας φιλολογίας της εποχής μας. (Hesseling, Littérature grecque moderne, trad. Paris 1924.)

* *

Forma dat esse rei λέει το λατινικό ρητό. Το ρητό τούτο δεν ανήκει μόνο στον κόσμο των νομικών. Ίσχυει με τα όλα του και στην αισθητική. Η μορφή δίνει ζωή και ύπαρξη στο καλλιτεχνικό έργο. Μορφή και περιεχόμενο είναι άχώριστα, χωρισμένα είναι ανύπαρκτα. Ας προσθέσωμεν, πώς ορισμένα περιεχόμενα, ορισμένες ουσίες, μόνο υπό ορισμένη μορφή μπορούν να φανερωθούν ως τέχνη. Κύριος παράγοντας στην ποιητική μορφή είναι η γλώσσα, Η νεοελληνική ουσία υπό ποιά γλωσσική μορφή μπορεί να έμφα-

νισθή και έπομένως ποιά είναι η έθνική γλώσσα των σημερινών Ελλήνων αρμοδιότατα έδειξαν τα δυνατώτερα δημιουργικά πνεύματά τους: ο Σολωμός και ο Παλαμάς. Η παγκόσμια αναγνώριση δείχνει την απόλυτη αξία τους και αυτή η αναγνώριση είναι συνάμα και έγγυση για την ορθότητα και της καλλιτεχνικής μορφής τους.

Μερικοί «έχοντες οφθαλμούς και μη βλέποντες, έχοντες ότα και μη ακούοντες» περιμένουν ακόμη — μετά το Σολωμό και τον Παλαμά — το Δάντη των νεοελλήνων για να καθιερώση μιá ένιαία έθνική γλώσσα.

Ενώ όλος ο πολιτισμένος κόσμος βροντερά τους φωνάζει στ' αυτιά: «Ίδου οι Δάντηδες σας, ιδου οι Μεγάλοι Σας Όδηγοί, που με τις λαμπάδες τους φωτίζουν το Δρόμο, που πρέπει να ακολουθήτε!»

* *

Εύλαβητικά θυμάμαι πάντα την ευτυχισμένη στιγμή, που πρώτη φορά αντίκρυσα εκείνα τα μάτια που τόσο πολλά εκφράζουν από τα βάθη της ψυχής του ποιητή και θα θεωρήσω πάντα ως μιá από τις πιο τρανές στιγμές που έζησα στην Ελλάδα εκείνη τη στιγμή που έσφιγγα τα χέρια του άπλου γραμματέα του Πανεπιστημίου, του ευγενικού ευπρόσιτου ανθρώπου, του — το άγνοουν βέβαια οι επίσημοι, η κυβέρνηση και η βουλή — του μεγαλύτερου σύγχρονου Έλληнос.

* *

Εμείς οι Ούγγροι—έθνος μεμονωμένο σαν το Ελληνικό, προικισμένο με μοίρα όμοια σκληρή, — που καθώς το αναφέρει κάπου («Τα πρώτα κριτικά») ο ίδιος, ξέρουμε να γιορτάζουμε τους μεγάλους της πατρίδος μας, δεν ξεχνάμε όμως τους μεγάλους και των άλλων, γιατί κ' εκείνοι ανήκουν σ' όλους μας, που ζούμε στη γη και σπεύδομε με την εικαιρία της γιορτής του, να τον χαιρετήσωμε μ' όλη τη καρδιά μας, μ' όλο το θαυμασμό μας.

DR HORVATH ENDRE
LECTOR THE NEOELΛHNIKHΣ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
THEΣ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ

(Γραμμένη Έλληνικά)

Ἐλπίζω πὸς συμμορφώνομαι μετὰ τὴν ἐπιθυμία σας στέλλοντας τὰς λίγες φράσεις πού περιλαμβάνουν τὸ θαυμασμό μου γιὰ τὸν κ. Παλαμᾶ τὸν ποιητὴ πού θὰ γιορταστῇ ἡ πεντηκονταετηρίδα του.

Εὐχαριστῶντας σας γιὰ τὴν εὐκαιρία πού μοῦ δίνετε νὰ φανερώσω τὴ βαθειὰ ἐχτίμησή μου γιὰ τὸ μεγάλο καλλιτέχνη πού εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ γνωρίσω στὴν Ἀθήνα καὶ γιὰ τὸν ὁποῖον ἐμίλησα στὴν ἱστορία μου τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, σᾶς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὴν ἔκφραση τῆς πικρῆς ξεχωριστῆς μου ὑπόληψης.

Τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ ἀποκάλυψε πὸς στὴ λογοτεχνία ἡ Ἑλλάδα μπορεῖ ν' ἀνταγωνιστῇ μετὰ ὅ,τι πικρὸ ὑπέροχο δημιούργησεν ἡ Δύση: Ἐνόησε τὴν εὐαισθησία τοῦ Musset μετὰ τὴ βαθύτητα τοῦ Vigny καὶ τὴν καρπερότητα τοῦ Victor Hugo. Κι αὐτὸς ὁ πολὺ μεγάλος ποιητὴς εἶν' ἐπίσης θερμὸς κι ἀτρόμητος πρωταθλητὴς τῆς λαϊκῆς γλώσσας, πού τόσο καιρὸ καταφρονεῖτο κ' εἶναι τόσο ἄξια θαυμασμοῦ.

Leiden, 1 τοῦ Νοέμβριου 1925

D. C. HESSELING

(Μετάφρ. Κ.)

Ο ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Ὅπως ὁ Βιργίλιος, ὁ Δάντης κι ὁ Καρδούτσι ἀντιπροσωπεύουν καὶ τρεῖς Ἰταλίες, ὁ Ὅμηρος, ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς πάλι εἶνε τρεῖς κορυφαῖοι τῆς ποίησης στὴν αἰώνια Ἑλλάδα, κ' εἶται ὁ θερμονογὸς ψάλτης τῆς Ἀσάλευτης Ζωῆς, δὲν εἶνε πικρὸς μικρὸς λιγότερο ἐθνικός, ἢ καὶ πικρὸ στενὰ ἀνθρώπινος στὴν ἴδια στιγμή ἀπὸ τὸν ἐμπνευσμένο ἀοιδὸ τῶν Βαρβάρων ὠδῶν.

Ἐπέτυχε σὲ μιὰ ἐποχὴ ξεχωριστὰ ταραγμένη καὶ αἱματηρή, νὰ ἐνσαρκώσῃ τὴ νέα μορφή τοῦ Ἑλληνισμοῦ πού εἶνε στραμμένη ἀπὸ τὴν τὴν φορὰ πρὸς τὴ Δύση καὶ διψᾷ γιὰ τὴν ἀλήθεια.

Λίγες φιλολογίαι στὴν Εὐρώπῃ μᾶς δείχνουν τόσο παθητικὸ θέαμα σὰν τὸ θέαμα τῆς Ἑλλάδας τοῦ πνεύματος τώρα κ' εἰκοσιπέντε χρόνια. Εἶνε βέβαιον πὸς οἱ περιστάσεις δὲν εὐνόησαν τὴν ἀνάπτυξή της. Ὅστόσο οἱ τραγεῖες δοκιμασίαι πού τραβήξε ὁ Ἑλληνισμὸς τὸν ἕκαμαν ν' ἀποχτήσῃ μιὰ συνείδηση πικρὴ στέρεση.

Σιγὰ σιγὰ στὴ σύγκρουσή της μετὰ τὴς ἐναντίας περιστάσεις ἡ ἱμπεριαλιστικὴ ἰδέα πού στηρίζεται στὸ Βυζάντιον ἀδυνατίσκει καὶ ὑποχώρησε στὴν καθαρὰ ἐθνικιστικὴ ἰδέα καὶ πικρὸ σύμφωνη μετὰ τὴν

πολιτικὴ ἀντίληψη τῆς Δύσης πού θεμέλιωσε τὴν ἰδέα τοῦ Κράτους στὴν ἐνότητα τῆς γλώσσας καὶ τοῦ ἐδάφους, χωρὶς ν' ἀπαιτῆ ἀναγκαστικὰ καὶ τὴν ἐνότητα τῆς Θρησκείας.

Ὅταν ξαναγεννήθηκε καὶ πάλι ἡ Ἀθήνα, Φαναριῶτες διαλεχτοὶ πού εἶχαν κάνει γνωριμία μετὰ τὸ γαλλικὸ πολιτισμὸ, φέρανε μαζὴ τους τὶς προλήψεις τῆς βυζαντινῆς ὀρθοδοξίας καὶ βάλθηκαν νὰ ξαναζωντανέψουν τὸ ὄνειρον τοῦ καθαρισμοῦ τῆς γλώσσας, σέροντάς την πίσω μετὰ τεχνητὰ μέσα στὴν παλιὰ μορφή της. Τὸ λαϊκὸ ἰδίωμα διώχθηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ σχολεῖο, τὶς ἐφημερίδες, τὰ δικαστήρια, τὴ Βουλὴ ὡστόσο ὅμως μ' ὅλη τὴν κρατικὴ αὐτὴ πίεση, δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ ξεριζώσουν ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν ποιητῶν. Κ' ἦταν γραμμένο νὰ ξαναδῶσῃ τὸ ἰδίωμα αὐτὸ σιγὰ σιγὰ στὸν ἑλληνισμὸ τὴ δύναμη πού ἔκινᾷ γιὰ ν' ἀγκαλιάσῃ τὸ σύμπαν, τὴν ἐπιβολὴ τοῦ ἰδεώδους πού δὲν κατάφερε ἀκόμα νὰ καταχτήσῃ στὰ πεδία τῶν μαχῶν.

Καὶ νὰ πού τὸ θρόνιασμα τῆς ρωμέικης γλώσσας καταστάλαξε στὴν τωρινὴ παγκόσμια δόξα τοῦ πικρὸ μεγάλου σύγχρονου Εὐρωπαίου ποιητῆ, τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ. Κ' εἶται νίκησε ὁ λόγος, ἐκεῖ πού τὸ σπαθὶ δὲν τὰ κατάφερε.

Ὡς τόσο στὰ 1910 γίνηκαν δυὸ συμβεβηκότα ξεχωρὰ σημαντικὰ. Γιὰ νὰ μπορέσουν ν' ἀντισταθοῦνε μετὰ πικρὴ ἐπιτυχία στοὺς ἐχθρούς των, οἱ καθαρηνουσιᾶνοι χώσανε στὸ Σύνταγμα ἕνα ἄρθρον πού ὀρίζει πὸς ἡ γλῶσσα τῶν νόμων, πρέπει νὰ εἶνε ἡ μόνη γλῶσσα πού θὰ γραφότανε κ' ἐκεῖνη πού θὰ δίδασκαν στὰ σχολεῖα.

Στὸν ἴδιον καιρὸ ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς πού τὸν ἔρωγε ἡ σκέψη πὸς νὰ δώσῃ στὸν Ἑλληνισμὸ ἕνα σκοπὸ πού νὰ τείνη ν' ἀγκαλιάσῃ πλατεῖα τὴν ἀνθρωπότητα χωρὶς καὶ νὰ θέλῃ ὡστόσο ν' ἀποκηρύξῃ τίποτε ἀπὸ τὴν πολυσύνθετη παράδοση τῆς φυλῆς του, δημοσίευσεν τὸ δυνατὸ ἐπικολυρικὸ ποίημά του, τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιληᾶ» καὶ μ' αὐτὸ χρησιμοποιοῦντας τὸν λόγο του πού λαμποκοπᾷ καὶ τὴ σκέψη του τὴ νοτιομένη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς γαλλικῆς διανοήσεως, ἕμολογεῖ, μέσα στὴν ἀνησυχαστικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ Βυζάντιου, τὴ θαυμαστὴ συνοχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ἐτσι πιστοποιοῦσε μετὰ τὸν πικρὸ θετικὸ τρόπο ὕστερα ἀπὸ τὰ μεγαλόπρεπα φτερουγίσματα τῆς «Ἀσάλευτης Ζωῆς», τὶς νιτσεϊκῆς δοξαριῆς τοῦ Δωδεκάλογου τοῦ Γύφτου καὶ πρὶν ν' ἀποτραβηχθῇ σὲ αὐτοπεριουλογοῦντα στάχυα τῆς παιδιότητος του ἡλικίας μετὰ τῆς Καῦμοῦς τῆς Λιμνοθάλασσας πὸς εἶχε μέσ' τὴν καρδίαν του ὅλη τὴν αἰώνια Ἑλλάδα, τὴν Ἑλλάδα τῆς ἀρχαιότητος, τὴ

Βυζαντινή και την τωρινή μ' ὅλη τὴν ὁρμή των πρὸς τὴ νόηση καὶ τὴν ἀλήθεια.

Τὸ μαντικὸ μυαλὸ τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ μπόρεσε νὰ συγκεντρώσῃ ὅ,τι εἶναι πραγματικὰ ζωντανὸ μέσα στὴν Ἑλληνικὴ παράδοση, τὴν κλασσικὴ, τὴ Βυζαντινὴ καὶ τὴν κλέφτικη καὶ τὰ κατάφερε στὸν ἴδιο καιρὸ νὰ ἐμφυσησῇ στὴν παράδοση αὐτὴ τὸ πραγματικὸ σύγχρονο πνεῦμα, μ' ἄλλα λόγια τὸ Γαλλικόν.

Ἔτσι ὁ φιλολογικὸς ἐθνικισμὸς τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ ξαναβρίσκει τὶς ἀρχὰς τὶς παγκόσμιες ποὺ ξεπερνοῦνε τὰ σύνορα καὶ ποὺ στηρίζανε τὴ δόξα τῆς ἀρχαιότητος.

Γεννήθηκε στὴν Πάτρα καὶ μεγάλωσε στὸ Μεσολόγγι ποὺ δοξάστηκε μὲ τοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία. Ἡ πατριωτικὴ του πνοὴ εἶχε δύναμη ξέχωρα συγκλονιστικὴ· ὥστόσο ἡ μύησί του στὸ λυρισμὸ τῆς Δύσης καὶ στίς σωτήριες θεωρίες τοῦ Ψυχάρη τὸν δίδαξαν πρῶτα πῶς νὰ δώσῃ πλατύτερη σημασίαν στὰ θέματα ποὺ ἀντιλοῦσε γύρω του.

Ποιητὴς τῆς σκέψης, ποιητὴς μὲ εἰκόνες καὶ μὲ μουσικὸ λεκτικὸ ραφινάτο ὁ Παλαμᾶς. Οἱ «Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι», ὁ Τάφος, μᾶς εἶχανε δεῖξει ἀπὸ νωρὶς τὸ μέτρο τῆς δονούμενης αἰσθητικότητάς του, ὥστόσο δὲν ἦταν ἱκανοποιημένος μένοντας ὁ ψάλτης τοῦ ἐσώτερου ἐγῶ του εἶτε καὶ ὁ βάρδος τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς φυλῆς του· εἶχε τὴν ἀξίωση νὰ σφιχτοκλείσῃ στὴν ποίησίν του τὶς τάσεις τοῦ αἰώνιου ἀνθρώπου.

Ἔτσι πρέπει νὰ ξεχωρίσουμε σὲ τρία τὸ ἔργο του. Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τοὺς Γάλλους Παρνασσικοὺς τονίζει στὴν ἀρχὴ τὸν «Ἕμνο στὴν Ἀθηνᾶ». Ξαναπαίρνει τὸ ἐθνικὸ θέμα στὴ Φλογέρα τοῦ Βασιληᾶ, στὰ καλλίτερα ποιήματα τῆς «Πολιτείας καὶ Μοναξιάς» καὶ στὰ «Παράκαιρα». Μὲ τὰ «Μᾶτια τῆς ψυχῆς μου», ἐντείνει τὶς δυνάμεις του πρὸς ἓνα λυρισμὸ πῶς ἐσωτερικόν, ποὺ θ' ἀποδώσῃ πραγματικὰ τὸ ἑλληνικὸ αἶσθημα, μὲ τόνο ἑλληνικόν καὶ μὲ Ἑλληνικὰ χρώματα καὶ αὐτὴ τὴν ποιητικὴ ἐμπνοὴ χρωματισμένη ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ τοῦ συμβολισμοῦ τῆς Δύσης τὴν ξαναβρίσκουμε στοὺς «Ἰαμβοὺς καὶ Ἀνάπαιστους» καὶ σ' αὐτὰ τὰ «Δεκατετράστιχα» καὶ ξέχωρα στοὺς «Καμηλοὺς τῆς Λιμνοθάλασσας».

Ἔτσι μὲ τὴν «Ἀσάλευτη Ζωή», τὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου», μὲ τοὺς «Βωμοὺς», προχωρεῖ μέσα σὲ ὄνειρόπλαστα περιβόλια. Καταπιάνεται μὲ τὴν ὁρμὴ τοῦ Βεράρεν, τὴ μαεστρίαν τοῦ Ἀνρί δὲ Ρενιέ καὶ κάποτε μὲ τὴ μουσικὴ δεξιωσύνῃ τοῦ Βιελέ Γκριφέν, τὶς Ἑκατὸ Φωνῆς ποὺ μέσα των τὰ πῶς τολμηρὰ

παιχνίδια τῆς σκέψης γειτονεοῦν μὲ τὶς πῶς μυστικῆς τῆς ψυχῆς ὁρμές, συντροφευμένα ἀπὸ ἀτέλειωτο πλοῦτο τόνων, εἰκόνων καὶ ρυθμῶν.

Μιὰ ἐκπληκτικὴ ποικιλία ἀπὸ χαρίσματα καὶ τεχνικὰ μέσα ξεχωρίζει τὸν ποιητὴ ποὺ ἄλλαξε τὸ καθετὶ στὴν τέχνη του. Ὁ ὁδηγὸς δλάκερης γενεᾶς εἶναι στὸν ἴδιο καιρὸ καὶ ὁ ἄγρυπνος προπαγανδιστὴς ὅταν εἶνε ἀνάγκη ν' ἀποδείξῃ τ' ἀπίστευτα πλοῦτα τῆς ζωντανῆς γλώσσας· ποὺ μὲ ἔρωτα αὐτὸς μαλαίζει, δίνοντάς της τὸ σχῆμα ποὺ τῆς πρέπει.

Οἱ κριτικῆς του μελέτες πάνω στοὺς μεγάλους Ποιητὲς τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας, γιὰ τὶς διάφορες φιλολογικῆς ἐκδηλώσεις τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔχουν ἀθροιστικὴ σημασίαν.

Ταυτόχρονα μᾶς φαντάζει σὰν δραματογράφος μὲ παράξενη πρωτοτυπία στὴν «Τρισεύγενη».

Διηγηματογράφος μ' ἑκτυτικῆς εἰκόνες καὶ γεμάτος χυμὸ ἀντικρούει μὲ προσοχὴ καὶ τὶς πῶς τιποτένιες ἀπόψεις τῆς γενεθλιάς του χώρας.

Τὸν κατηγοροῦν συνήθως πῶς εἶνε σκοτεινὸς καὶ ἄσαφής· ἔτσι λησμονοῦνε πῶς δὲν ἦταν γεννημένος γιὰ νὰ μείνῃ εὐχαριστημένος μὲ μονόχορδον ὄργανο καὶ πῶς τοῦ χρειάζότανε δλάκερη ὀρχήστρα. Ἡ τέχνη του εἶνε γεμάτη ἀπὸ ἐθνικὸ καὶ ἀνθρώπινο μυστικισμὸ καὶ μόνο στοὺς ἐπιπόλαιους φαντάζει γιὰ λογᾶς. Τὴ δύναμη ἔχουν οἱ εἰκόνες καὶ οἱ ρυθμοὶ του, τὸ ξετύλιγμα τῆς στροφῆς καὶ τοῦ λυρισμοῦ του, ὁ γεμάτος στολίδια πλοῦτος τῶν λέξεων ἂν καὶ αὐτὸς λιγότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ποιητὴ καταπιάνεται μὲ ἄχρηστα γυμνάσματα ἀπλῆς δεξιότητος.

Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς εἶν' ἓνας μέγας δημιουργός· ἔχει μεταφρασθῆ καὶ ὅλας σὲ πολλὰς γλώσσας, ξέχωρα στὴ Γαλλικὴ καὶ τὴν Ἀγγλικὴ. Μπαίνει στὴν ἴδια γραμμὴ μὲ τὸν Ταγκόρ, μὲ τὸν Μπέλμοντ, ἀνήκει στὸ σύμπαν.

La Neuville à Vault (Oise), Δεκέμβριος 1925 PHILÉAS LEBESGUE

(Μετάφρ. Κ. Ν. ΠΑΠΠΑ)

ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟ "ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ"
 ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Ἡ Ἑλλάδα στάθηκε ὁ ἀγαπημένος τόπος τῶν βάρδων, οἱ ὅποιοι σ' ἐποχὲς θαυματουργοῦ ἡρωϊσμοῦ, μὲ τὸ πολεμιστήριον σάλπισμα τοῦ τραγουδιοῦ τῶν καὶ μὲ τοὺς μεγαλόπρεπους ρυθμοὺς τῶν χρησιμῶν τῶν, ἔκαμαν τὸ θαῦμα νὰ ξαναζωντανέψουν τὸ πεσμένο φρόνημα τῶν συμπολιτῶν τῶν. Στὸ δεύτερο Μεσοπολεμικὸ πόλεμο μὲ τὰ ἔλεγεια του, ποὺ προσκαλοῦσαν τοὺς ἥρωες νὰ σκοτωθοῦν στὴν πρώτη γραμμὴ τῆς παράταξης μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη, ὁ Τυρταῖος δυνάμωνε τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς ἐξήγειρε νὰ διαφεντέψουν τὰ τείχη τῆς πατρίδας τῶν καὶ τὰ δικαιώματα τῆς ἐλευθερίας τῶν. Το χριστιανικὸ Βυζάντιο, ποὺ γιὰ μιὰ στιγμή τᾶχασε βλέποντας νὰ προβάλλουν οἱ ἀντιένες τῶν Ρούσσιων καραβιῶν στὰ γαλανὰ νερὰ τοῦ Βοσπόρου ἀντίκρου στους τρούλλους τῶν ἐκκλησιῶν του, ἐνέπνευσε στὸ Ρωμανὸ τὸ Μελωδὸ τὸν πιὸ ὄραϊον ὕμνο τῆς Ἑλληνικῆς λειτουργίας, τὸν « Ἀκάθιστο ».

Ὁ Ρήγας ὁ Φεραῖος στὴ χαρραγὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης μὲ τὰ πατριωτικὰ του τραγούδια καλοῦσε τὴν Ἑλληνικὴ νεολαία νὰ ξυπνήσῃ γιὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴ Μητέρα τὴν Ἑλλάδα.

Τὰ τραγούδι' αὐτὰ τ' ἀκούσαμε τώρα τελευταία. Ἡ Ἑλλάδα γιόρταζε τὴν ἑκατονταετηρίδα τοῦ ἐθνικοῦ της λαβάρου, ποὺ τὴν ἡμέρα τοῦ Ἐθαγγελισμοῦ στὸ 21, ὁ μητροπολίτης τῆς Πάτρας Γερμανὸς τὸ ὕψωσε στὴν ἠλιόφωτη πατρίδα του, σὰν σύμβολο ἀλυσσίδων ποὺ θᾶσπαζαν, κάποιας χαρραγῆς δόξας, ποὺ ξαναγίριζε γιὰ νὰ σκορπίσῃ τὴ φωτοβόλο λάμψη τῆς στους Ἑλληνικοὺς οὐρανούς. Μεγάλες ἐλπίδες ποὺ τέλειωσαν σὲ μιὰν ἐλπίδα ἀτέλειπη. Βαρειὰ σύννεφα σκεπάσαν τῆς Ἑλλάδας τοὺς ὀρίζοντες. Ἦτανε κοράκιων κοπάδια ποὺ κράζοντας πετοῦσαν πρὸς τοὺς σωρούς τῶν νεκρῶν σκορπισμένων στὴ Μικρὴ Ἀσία. Τῆς ἔρημος ὁ ἄμμος, οἱ δρόμοι κ' οἱ πλιτεῖες ἀπὸ πολιτεῖες ποὺ ἔγιναν σωροὶ ἀπὸ καπνίζοντα ἀποκαΐδια, οἱ κῆποι ποὺ μοσκοβολοῦσαν ἀπὸ ρόδα, τώρα ἄκαρποι ἀπὸ βᾶτα, γέμισαν ἀπὸ χιλιάδες προσφύγων ποὺ συχνὰ πικρὰ σωριάζονται χάμω κι ἔρημοι ψυχομαχοῦσαν σ' ἀγωνία ἢ μὲ σπασμούς καὶ θάσαν ἀπερίγραπτα, ἔφταναν κάποτε στὴν παραλία, στηβάζονταν σὲ καράβια πολὺ μικρὰ γιὰ νὰ τοὺς φιλοξενήσουν κι ἀποβιβάζονταν ἀποκαμωμένοι κ' ἐτοιμοθάνατοι σ' ἀκρογᾶλια τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδας, ποὺ ἦταν πολὺ μικρὴ γιὰ νὰ τοὺς χωρέσῃ,

πολὺ φτωγὴ γιὰ νὰ τοὺς θρέψῃ, πολὺ ἀπελπισμένη γιὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ.

Περισσότεροι ἀπὸ ἑκατομμύριο διωγμένοι ἀπὸ ἔδαφος ποὺ ἢ κάθε του πέτρα ἔχει κ' ἓνα Ἑλληνικὸ ὄνομα χαραγμένο, ντυμένη μιὰ σφραγίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ζήτησαν ἄσυλο στὴ μικρὴ Ἑλλάδα. Πῶς ἔζησαν αὐτοὶ οἱ πρόσφυγες; ποὺ ξεκούρασαν στὶς ψυχρὲς νύχτες τὸ χειμῶνα τὰ μέλη τους, ποὺ τᾶτρωγε ὁ πυρετός.... Μυστήριον. Ἐνας λαὸς δλόκληρος ξεριζώθηκε ἀπὸ τὴν πολυθόρυβη κυψέλη του, ἀπὸ τὰ καλλιεργημένα χωράφια του, ἀπὸ τ' ἀμπέλια του φυτεμένα ἀπὸ μακριὰ σειρὰ γεννητῶν Ἑλληνικῶν καὶ μὲ λίγα κουρέλια διώχτηκε στους μαύρους δρόμους τῆς ἔξορίας. Ἡ Ἑλλάδα ἔσκυβε στὴ σκόνῃ τὸ ματωμένο της μέτωπο ἔλαιγε μὲ τὰ δάκρυα ὄλων τῶν ἐξορισμένων καὶ τρομαγμένων παιδιῶν της καὶ σόπαινε. Μαῦρες τὶς φαίνονταν οἱ ὄρες ποὺ περνοῦσε, μὰ πιὸ μαῦρο τὸ αὔριον. Παρέλυε ἡ ἐνέργειά της, ἡ δύναμή της ἔσθυνε.

Καὶ μονομιᾶς μιὰ φωνὴ στριγγὴ τὴν ξύπνησε ἀπὸ τὸν ὕπνο τῆς νωθρῆς ἐγκατάλειψης. Τὴν περιμάζεψε τὴ φωνὴ κάποιο Ἀθηναῖκο περιοδικὸ ἀφιερωμένο στὶς Μοῦσες καὶ φέρνοντας τὸνομά τους.

Ἦταν ἡ φωνὴ ἑνὸς ἐβδομητάρη ποιητῆ, ποὺ ἀποτίναζε τῶν γηρατειῶν τὴ νάρκη καὶ μὲ τὴν ὀρμὴν τὴν ἀκράτητη τῆς νιότης ἐτόνιζε στὴ λύρα του τ' ὁμορφότερό του τραγούδι, τὸ μυρολόγι τῶν πεθαμένων, καὶ τὴ νίκη τῶν ζωντανῶν, τὴν πατρίδα ποὺ ξανασηκώνεται σὲ λουτρό ἀπ' τὸ αἷμα, καὶ ρουφώντας ἀχόρταγα τῆς δόξας τὴν αὔρα, βροντοφωνᾷ τὸ αἰώνιο τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ὁ Κωστής Παλαμᾶς ἐξακόντιζε στους συμπολίτες του τὸ « Τραγούδι τῶν προσφύγων », τραγούδι ποὺ ξυπνᾷ στὸν Ἑλληνικὸ κόσμον φρούαγμα θυμοῦ κ' ἐλπίδας, τραγούδι ποὺ φτάνει στὸ λυρικὸ ὕψος τὸ « Τρίμηνο στὴν Ἰταλία » τοῦ Λεοπάρδη, τραγούδι ποὺ μπροστὺμ ἀλήθεια νὰ τὸ ποῦμε τὸ κύκνειο ἄσμα, τὸ ἔνδοξο στεφάνωμα ὑπαρξῆς ἀφιερωμένης, ὅπως ἐκείνη τοῦ Καρδούτση, στὴν πιὸ ὑψηλὴ ποίηση.

Σὲ περὶ μὲτὰ φραση, ὅσο κι ἂν εἶναι καλλιτεχνικὴ, χάνει τὴ γοητεία τῶν τολμηρῶν ὑπερβατῶν, τῶν λέξεων ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴν ψυχὴ σὰν πυρωμένη λάβα. Τί βγαίνει ἂν κάποτε ἢ μεταφραστικῶς ἢ ἀλλόκοτη; ἂν τῶν ἰδεῶν ἢ σειρὰ ἀπότομη; ἂν ὁ ποιητῆς ἐστὶν ἐπὶ ταραχῇ τῶν αἰσθημάτων ποὺ ξεχύνονται, δὲν κρατᾷ τὸ μέτρο γιὰ νὰ τὰ ἐκφράσῃ; Ἡ λέξη καὶ ἡ λογικὴ σειρὰ τῶν ἰδεῶν δὲν εἶναι χαρίσματα, ποὺ λάμπουν σὲ κείνο, ποὺ ἀφίνεται νὰ σέρνεται ἀπὸ

τὸ ὀρμητικὸ ποτάμι τῆς ἀληθινῆς ἔμπνευσης καὶ σὲ στιγμὴ λυρικῆς ἔξαψης γράφει σὰν τὸν Κωστὴ Παλαμᾶ, τραγοῦδι πού δὲ θὰ πεθάνῃ.

Τὸν Κωστὴ Παλαμᾶ τὸν θαύμαζαν καὶ τὸν σέβονταν πρῶτα στὴν πατρίδα του· ὕστερα ἀπὸ τὸ Τραγοῦδι τῶν Προσφύγων ὅλοι τὸν ἀγαποῦν. Σ' ἓνα μόνο τραγοῦδι ἐμάζεψε ὅλες τὶς σκορπισμένες νότες τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τὸ θαῦμα πού ἔκανε εἶνε πὼς ἔβγαλε κάθε δυσαρμονία. Τοὺς πιὸ δυσαρμονικοὺς ρυθμοὺς τοὺς ταίριασε σ' ἓνα ρυθμὸ ἁρμονίας, πού ἀλήθεια, παρουσιάζει ἐνιαία τὴν πατρίδα.

Κ' ἡ Ἰταλία πού ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους τράφηκε ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἀγαπᾶ καὶ νὰ θανατῶσῃ τὴ γνήσια αὐτὴ μεγαλοφυΐα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς πού ἀπὸ τὸ ἔνδοξο παρελθὸν τῆς Ἑλλάδας βγάξει ἁρμονικοὺς τόνους γιὰ νὰ δώσῃ θάρρος τοὺς πατριῶτες του καὶ νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ τὴν ἐνέργεια τῶν προγόνων τους. "Ὁχι, τὸ Ἑλληνικὸ ποίημα δὲν πέθανε. Ξαναζῆ μὲ φωτεινὲς ἀνταύγειες στὴν ποίηση τοῦ Κωστὴ Παλαμᾶ καὶ σκορπίζει τὸ φῶς του σ' ὅλο τὸν πολιτισμένον κόσμον.

ΡΩΜΗ
(Μετάφρ. Π.)

AURELIO PALMIERI

Μοῦ κάνετε τὴν τιμὴν νὰ μοῦ ζητήσετε τὴ γνώμη μου γιὰ τὸν Παλαμᾶ.

"Ἐχω γιὰ τὸν Παλαμᾶ μεγάλο σέβας καὶ θαυμασμό. Ὡς ἄνθρωπο. Ὁ Παλαμᾶς εἶναι ἀπὸ κείνους πού λησιμονοῦν τὸν ἑαυτό τους καὶ δὲν ἔχουν γιὰ τοὺς ἄλλους παρὰ καλωσύνη καὶ ἀγάπη. Ὡς ποιητῆ. Ὁ Παλαμᾶς δὲν εἶναι μόνο Ἕλληνας, μὰ καὶ παγκόσμιος ποιητής, καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς μὲ τὸν καιρὸ θὰ μεγαλώσῃ ἀκόμα ἡ φήμη του. Ὁ Παλαμᾶς μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ σὰ μέγας εὐεργέτης τοῦ ἔθνους, ἴσως σὰν τὸν μεγαλύτερο. Πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον, οὗτος δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτοῦ· πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ.

Πρόθυμος δικός σας,

ΠΑΡΙΣΙ
(Γραμμένῃ Ἑλληνικᾷ)

PERNO (A. PERNOT).

ΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ Κ. ΠΑΛΑΜΑ

"Ἄλλοι, νομίζω, θὰ ἔχουν σοφώτατα διηγηθῆ τὴ γέννηση τοῦ Παλαμᾶ, τὰ πρῶτα του χρόνια τὰ κάπως θλιμμένα, τὴν ἐπιρροὴ τοῦ Μεσολογγιοῦ, τὶς νομικὲς του σπουδὲς γρήγορα λησιμονημένες, τὸ θαυμασμό του γιὰ τὸν Παπαρρηγόπουλο, καὶ κατὰ τὸ 1875, τὸ πέρασμά του στὸ ρεαλισμὸ καὶ στὴ ζωντανὴ γλῶσσα. Θᾶχουνε γράφει γιὰ τὴν ποικιλία τῶν ἐνθουσιασμῶν του, ἀπὸ τὸν Αἰσχύλο ὡς τὴν κ. Νοαί, γιὰ τὴ γραμματολογικὴ του πρωϊμότητα, γιὰ τὴ φήμη του σ' ὅλους σχεδὸν τοὺς τόπους. Προπάντων θᾶχουνε συζητήσει γιὰ τὸ ταλέντο του. Ἄνίσως ἐγώ, σ' αὐτὲς τὶς εὐρύχωρες συνθετικὰς θεωρίας, ἄλλη μιὰ συνθετικὴ θεωρία πρόσθετα, πιστεύω πὼς θάχα να τὸν καιρὸ μου. Ὁ σκοπὸς μου ἐδῶ εἶναι μοναχά, νὰ δείξω πὼς ὁ Παλαμᾶς εἶναι κυριολεκτικᾶ, ἓνας κλασικὸς, ἐξηγῶντας ἓνα κείμενον παρμένο ἀπὸ τὰ ποιήματά του, καὶ φυσικᾶ, ἀπὸ τὰ ὁμορφότερα : ὁ Ν ε κ ρ ὁ ς.

Νὰ τὸ κείμενον :

Μέσα ἐδῶ τὴν ψυχὴ κάποιου νεκροῦ ἀναπνέω,
Καὶ εἶν' ὁ νεκρὸς ξανθὸς, ἀγένειο παλληκάρι,
Καὶ φέγγος νέο ξανθὸ σαλεύει καὶ στὸ σπίτι,
Καὶ φεύγουν μέρες καὶ στιγμὲς, καιροὶ καὶ χρόνια,
Κ' εἶν' ἡ ψυχὴ τοῦ ἐνὸς νεκροῦ σ' αὐτὸ τὸ σπίτι
Σὰν τὴν πιερὴ γαλήνη γύρω στὸ καράβι
Ποῦ δρόμους λαχταρεῖ καὶ ὄνειρεύεται μπόρες.
Καὶ εἶναι τὰ πρόσωπα ὅλων πρόσωπα ἀχνισμένα
Σὰν ἀπὸ νεκροκέρια, καὶ τὰ μάτια εἶν' ὅλων
Μάτια σὲ φέρετρο ἴσα ἀπάνου στυλωμένα,
Καὶ σιγοτρέμονν πιεροστάζοντας τὰ χεῖλη
Τὴ φαρμακίλα τοῦ ἀσπασμοῦ τοῦ τελευταίου.
Σᾶμπως γιὰ προσευχὴ νὰ ὑψώνουνται τὰ χέρια,
Καὶ τὰ πόδια πηγαίνουν σὰ νὰ συνοδεύουν
Ἐνα νεκρὸ κ' ἡ γύμνια ἡ κάτασπρη τῶν τοίχων,
Καὶ ὁ πλοῦτος ὁ κατάμαυρος τῶν φορεμάτων,
Μιὰ μουσικὴ ἀπὸ χωριστὰ λαλούμενα εἶναι.
Καὶ τὰ παιδιὰ ἀλαφροπατοῦν, σὰ νὰ μὴ θέλουν
Νὰ ταράξουν τὸν ὕπνο ἐνὸς νεκροῦ, καὶ οἱ γέροι
Πάντα σκυμμένοι σὰ στὴν ἄκρη κάποιου λάκκου,

Στους ὄμους τῶν παρθένων ἀκουμποῦν, καὶ κείνες
 Μοῖρες καλοπροαίρετες παρηγορητρές,
 Καὶ οἱ νέοι σ' ἀτέλειωτα διαβάσματα ζητοῦνε
 Τὸ λησμοβότανο ἀπὸ τὰ χέρια τῆς Σοφίας.
 Καὶ στὰ πορτοπαράθυρα τὰ σφαλισμένα
 Τῆς γάστρας τάνθη σὰ νεκροστολίσματα εἶναι,
 Κ' ἡ ἀχτίδα πὺρ γλιστράει ἀπὸ τῆ χαραμάδα
 Ψυχασαββάτου γίνεται κερὶ ἐδῶ μέσα,
 Καὶ τὸ καντῆλι σὴν εἰκόνα τρεμοσβύνει,
 Κ' εἶναι σὰ χαροπάλεμα τὸ τρίξιμό του,
 Καὶ κάπου κάπου πλουμισμένη πεταλοῦδα
 Ξεπέφτοντας ἐδῶ, στὴ σάρκα ἀνάερα δείχνει
 Τὸ χ α ἰ ρ ε τῆς ψυχῆς πὺρ μάγεψε τὸ σπίτι....
 Ἄλλὰ καὶ πῶς τὸν ἀγαπάει, πῶς τότε θέλει
 Τὸν πεθαμμένο, τὸ ξανθὸ τὸ παλληκάρι,
 Τὸ δικό του νεκρό, τὸ νεκρόχαρο σπίτι!
 Καὶ πλανεύοντας, πάντα γιὰ νὰ τὸν κρατῆ
 Πάντα μέσα ἀμετάνιωτο τὸν ἀκριβό του,
 Μπόρεσε κι ἄλλαξε, ἔγινε ἀπὸ σπίτι, μνήμα.

(Κ. Παλαμά, Ἐσάλευτη Ζωή, Ἔκδ. β'. σελ. 32-33.)

Ἐλπίζω νὰ ἐπιτραπῆ σ' ἓνα Γάλλο νὰ δημοσιέψῃ, μετὰ τὸ κείμενο, καὶ τὴ γαλλικὴ του μετάφραση.

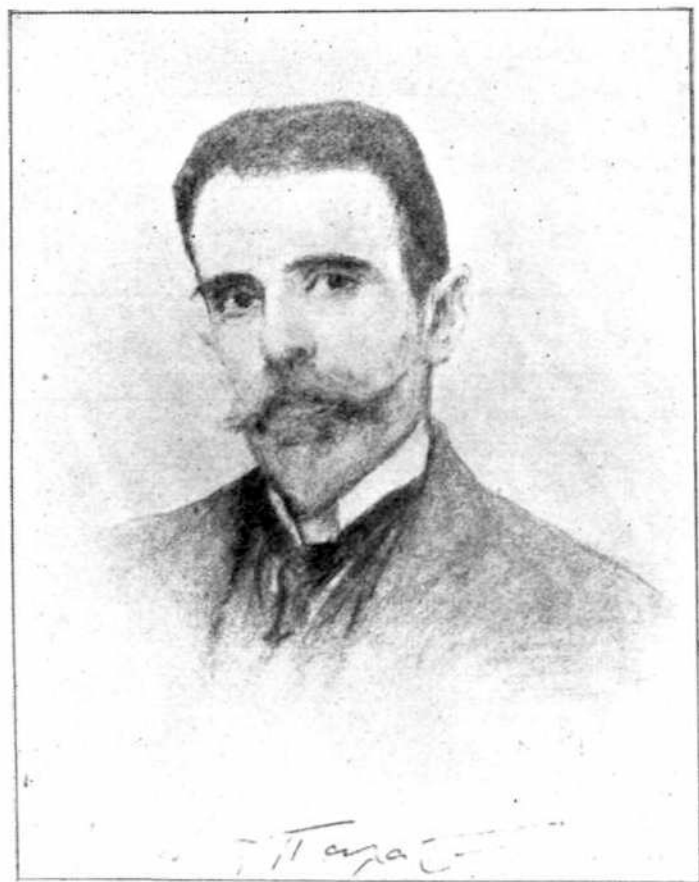
C'est en ces lieux l'âme d'un mort que je respire, et le mort est un blond jeune homme imberbe, et une lueur jeune et blonde ondule dans la maison, et les jours fuient avec les instants, les temps avec les années, et c'est, l'âme de ce mort dans la maison, quelque chose comme le calme amer autour du bateau qui souhaite les traversées et rêve de tempêtes. Et les visages de tous semblent des visages que pâlit la lueur des cierges funéraires, et les yeux de tous sont comme des yeux fixés sur un cercueil; et, tremblantes, les lèvres distillent avec amertume le poison de l'embrassement der-

nier. C'est comme pour une prière que s'élèvent les bras, et les pieds avancent comme pour le cortège d'un mort. Et la nudité toute blanche des murs, et la richesse toute noire des vêtements forment une harmonie d'instruments divers. Et les enfants marchent doucement, comme s'ils voulaient éviter de troubler le sommeil d'un mort, et les vieillards toujours courbés comme sur le bord d'une tombe, s'appuient sur les épaules des vierges, et elles, sont comme des Parques bienveillantes et consolatrices, et les jeunes gens cherchent, au cours d'interminables lectures, à recevoir la plante d'Oubli des mains de la science. Et aux portes-fenêtres closes, les fleurs dans leur pot semblent là pour l'ornement d'un mort, et le rayon qui filtre à travers la fente, devient, en entrant, la lueur d'un cierge du Samedi des Ames. Et la veilleuse devant l'icône vacille, et c'est comme une agonie que son tressaillement, et parfois un papillon bigarré, égaré en ces lieux, semble l'adieu fait à la chaire par l'âme qui ensorcela la maison . . . Mais comme elle l'aime, comme elle le regrette, ce mort, ce blond jeune homme, son mort à elle, la maison qui dans la mort se complait! Et, séductrice, pour le garder toujours, toujours en elle et sans qu'il s'en repente, son bien-aimé, elle a pu se transformer, et de maison, devenir tombe.

Στῆς 13 τοῦ Φλεβάρη 1922, ὁ Παλαμάς μοῦγραψε ἓνα γράμμα, πὺρ ἀνάμεσα σ' ἄλλα, ἦταν κι οἱ ἀκόλουθες ἀράδες:

« Ὁ νεκρὸς τῆς Ἐσάλευτης Ζωῆς φαίνεται πῶς ἔχει κατὰ τὸ ξεχωριστό. Θυμοῦμαι (πέρασαν ἀπὸ τότε χρόνια), μὰ βραδιὰ στὸ γραφεῖο μου, ἓνας νέος Γάλλος ποιητῆς μ' ἓναν ἄλλο φίλο, εἶχαν ἔρθῃ νὰ μὲ ἰδοῦν· εἶχε κάμει καὶ στοὺς δύο, ἀπὸ ἰδιαίτερο δμῖβασμα,

ἐξαιρετική ἐντύπωση τὸ τραγοῦδι ἐκεῖνο· ἐκεῖνοι μ' ἔκαμαν κ' ἔμὲ νὰ τὸ προσέξω. Εἶναι γραμμένο στὰ 1897, καθὼς ὅλα τὰ ποιήματα τῆς σειρᾶς τοῦ Γ υ ρ ι σ μ ο ὦ πρώτη φορὰ δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ τὴν Τ ἔ χ ν η, πὺν ἔβγαζε τότε ὁ Χατζόπουλος, στὰ 1898-1899. «Ὅλα τὰ ποιήματα τοῦ Γ υ ρ ι σ μ ο ὦ εἶναι γραμμένα στὸν καιρὸ τοῦ πρώτου μας ἄτυχου πολέμου μὲ τοὺς Τούρκους, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸν ἔμμετρο πρόλογο, σὰ νὰ ἤθελε ὁ ποιητὴς νὰ καταφύγη στὰ περασμένα του, γιὰ κάποια ἀνάπαυη, φεύγοντας τὰ τωρινὰ πού, ἢ θὰ τὸν συντάρραξαν θλιβερὰ ἢ θὰ τὸν ἀφῆκαν ἀσυγκίνητο. Εἶναι καὶ ὁ Ν ε κ ρ ὅ ς, σὰν ὅλα σχεδὸν τοῦ Γ υ ρ ι σ μ ο ὦ, réminiscence ἑνὸς καιροῦ πὺν ζοῦσα παιδι ἀκόμα, μόλις νέος στὴν ἐπαρχία μου. Μὰ οἱ ἐνθύμησες αὐτὲς ξαναπαρρασταίνονται ἐξιδανικευμένες καὶ κάπως ἀποσκεπαστές. Οἱ στίχοι μου αὐτοὶ εἶναι περισσότερο suggestifs, παρὰ, καθὼς λέτε στὴν κριτικὴ σας γλῶσσα κάποτε, καθεαυτὸ e x p r e s s i f s· ἀντίθετα μὲ τοὺς στίχους τῶν «Καμηῶν τῆς Λιμνοθάλασσης», πὺν καὶ αὐτοὶ πηγάζουν ἀπὸ τὸν ἴδιο τόπο· τὸν τόπο πὺν ἔζησα παιδί. Καὶ εἶναι κι αὐτοὶ ἐνθύμησες ἀπὸ τὴν πραγματικὴ, ἀλλὰ μὲ καθαρώτερα χρώματα—ὑποθέτω—, λιτότερες καὶ παθητικότερες. Γραμμένες ὕστερα ἀπὸ δέκα, πάνονκάτου, χρόνια. Ὁ Ν ε κ ρ ὅ ς μου λοιπὸν αὐτὸς προσπαθεῖ νὰ παρραστήσῃ τὸ πένθος πὺν εἶχε σκορπίσει στὸ σπίτι τὸ συγγενικό, πὺν ὄρφανὸ παιδί ζοῦσα τότε, ὁ θάνατος ἑνὸς νέου, τοῦ παιδιοῦ τῆς οἰκογένειας, πὺν εἶχε πεθάνει μόλις εἴκοσι χρονῶ, πρῶτος μου ξάδερφος. Δὲν τὸν εἶχα γνωρίσει, γιὰτὶ ἐπῆγα κ' ἔμμενα στὸ σπίτι ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του. Τὸ σπίτι μαυροφοροῦσε· ἢ θειά μου, ma tante, τὸν ἔκλαιγε, καθὼς καὶ τὰ κορίτσια τῆς, οἱ ξαδερφάδες μου, ἀλλὰ σιγαλὰ πάντα, καὶ σιγομιλῶντας γιὰ κείνον ἀνάφερναν καὶ κάποιον ἔρωτά του σὲ μιὰ κοπέλλα, πὺν μποροῦσε νὰ στάθηκε αὐτὴ ἀφορμή, ποιὸς ξέρει! τοῦ χαμοῦ του. Δὲν ἀνάφερὰν ποτε τὸ ὄνομά του, καὶ περισσότερο ἀκόμη, μήτε καὶ τὰ ὀνόματα ἄλλων ἀνθρώπων, γνώριμων, συγγενῶν, ξένων, πὺν ἔτυχε νὰ εἶχαν τὸ ἴδιο ὄνομα μὲ τὸν πεθαμμένο. Ἡ θειά μου συχνὰ μ' ἔβαζε καὶ τῆς διάβαζα — ἤμουν παιδάκι μόλις δέκα χρονῶ —, ἕνα ποίημα τοῦ Ζαλοκώστα «Ὁ ποιητὴς», κι ὅταν ἔφτανε στὴ στροφὴ πὺν λέει «Χαρὰ σὲ κείνην τὴν καρδιά πὺν δὲν τὴ δέρονουν πόνοι», ἀναστενάζε καὶ δάκρυζε πάντα. Δὲν ἀνέφερε κι αὐτὴ ποτὲ τὸ ὄνομά του. Ὀνόμαζε μόνο τὸ πεθαμμένο τῆς παιδί: «Τὸ προσωρινὸ καὶ τὸ ἀδιαφόρετο», χωρὶς τίποτε ἄλλο· δηλαδὴ τὸ παιδί πὺν ἦλθε στὸν κόσμον καὶ στάθηκε provisoirement, προσωρινά, κ' ἔφυγε χωρὶς κανένα δ ι ἀ φ ο ρ ο, κανένα κέρδος ἀπὸ τὴ ζωὴ.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ Π. ΜΑΤΘΑΙΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ μεγαλύτερος ἀδερφός του, ποιητής αὐτός, ἔγραφε στίχους αὐτός, ὅπου τὸ ἀποκαλοῦσε «ὠραῖο νέο καὶ ξανθό». Οἱ ἀδερφάδες του μιλοῦσαν γιὰ τὴν ὁμορφιά του, καὶ κάθε χρόνο πὺν ἐρχόταν ἡ γιορτὴ του ἢ ὀνομαστικὴ — ἦταν ἡ μεγάλη γιορτὴ τοῦ Δεκαπενταύγουστος — ἢ Κοίμησις τῆς Παναγίας, Πᾶνο τὸν ἔλεγαν — στὸ σπίτι κλειούσανε πόρτες καὶ παρᾶθυρα μὲ τὰ φύλλα τους τὰ ξύλινα ὅλα σκοτεινὰ τότε καὶ ἤσυχα στὸ κατάκλειστο σπίτι, πὺν ἦτανε, βέβαια σὰ μνημα τὴν ἡμέρα ἐκεῖνη. Ἡ ἐντύπωση αὐτὴ τῆς παιδικῆς μου φαντασίας, πὺν ποτὲ δὲ σβύστηκε, ἔγινε τὸ ποίημα τοῦ Γυρισμοῦ ὁ Νεκρός. Καὶ σὰς γράφω τὶς λεπτομέρειες κτλ...»

Ἡ σύνθεσις τοῦ ποιήματος εἶναι ἀντάμα πολὺ ἀπλὴ καὶ πολὺ πετυχημένη. Θὰ διακρίνουμε τρία μέρη.

Α'. Εἰσαγωγή: 7 στίχοι (1—7)

Β'. Κύριο κείμενο: 26 στίχοι (8—33)

Γ'. Τέλος: 6 στίχοι (34—39)

Καθὼς βλέπει κανεὶς, ἡ εἰσαγωγή καὶ τὸ τέλος μαζί παίρνουνε δεκατρεῖς στίχους, δηλαδὴ ἀκριβῶς τὸ μισὸ τοῦ Β'. Μιὰ λιγώτερο σωστὴ ἰσορροπία θάτανε πάλι ἀρκετὴ. Ἀλλὰ καθὼς εἶναι, εἶναι τέλεια. Πολλὲς φορὲς κατηγορήσανε τοὺς Ρωμιοὺς πὺς δὲν ξαίρουνε νὰ συνθέτουνε τὸ κατηγόριο, δυστυχῶς δὲν εἶναι ἀβάσιστο. Ἀλλὰ ὁ Παλαμᾶς εἶναι ἓνας τῶν μεγάλων συγγραφέων, πὺν τὴν τέτοια αὐστηρὴ ἐνυμηγορία, μεγαλόπρεπα τὴν ἀναιροῦνε.

Εἰσαγωγή (7 στίχοι):

1—3. Ἡ γενικὴ ἐντύπωση ἀγγέλλεται ἀπὸ τὶς λέξεις ψυχὴ καὶ ἀναπνέω. Ὁ ἀκόλουθος στίχος περιγράφει τὸν ἴδιον τὸ νεκρὸ, ὁ τρίτος περιγράφει τὸ φωτισμὸ, πὺν ἀποτελεῖ μέρος τῆς σκηνοθεσίας, καὶ ἐμποδίζει τὸ θλιβερὸ περιβάλλον νὰ μοιάζῃ μὲ κείνο ἡμῶς πραγματικῆς κηδείας.

4—7. Ἀγγελία τῆς ὑποθέσεως. Ἐπιρροὴ ἐνὸς πένθους σ' ἓνα σπίτι ὀλόκληρο.

Β'. Κύριο κείμενο (26 στίχοι).

Ὅλα, στὸ σπίτι, πένθοφοροῦνε. Τὸ χωρίον διαμερεῖται σὲ πέντε μέρη:

I : 8—12.

II : 13—14.

III : 15—17.

IV : 18—24.

V : 29—33.

*Ας τὰ κοιτάξουμε στίς λεπτομέρειες τους.

I. *Όσα φαίνονται περισσότερο* ἢ ὕψη τῶν κάτοικων* πρόσωπα 8, μάτια 9, χεῖλη 11.

II. Χειρονομίες καὶ περπάτημα: χέρια 13, πόδια 14.

III. Σκηνοθεσία. Ντουβάρια καὶ φορεσιές. Αὐτὸ τὸ κομμάτι εἶναι κι ἀπατό του, ὠφέλιμο· ἀλλὰ ἀποτελεῖ καὶ λεπτὴ μετάβαση. *Ὁ ποιητὴς ἀνάφερε μέρη τοῦ σώματος* ἔπειτα θ* ἀναφέρει καὶ ὁ λάκρο υς ἀθρώπους. Τὸ ἄμεσο πέρασμα ἀπὸ κεῖ ὡς ἐδῶ θάτανε κάπως γελοῖο, προπάντων μὲ τὸν παραλληλισμό. Οἱ στίχοι 15—18 μεσολαβοῦνε ἐπιτυχεστάτα, περιγράφοντας ἄλλωστε τὸ περιβάλλον ποῦ κινοῦνται τὰ ἄτομα ποῦ τώρα θ* ἀναφερθοῦν.

IV. Τέσσερες ὀμάδες· παιδιὰ, γέροι· κορίτσια, ἀγόρια. *Ἡ ἀντίθεση ἦταν παραπολὸν φανερὴ* γι αὐτὸ ὁ ποιητὴς ἔδωσε τὸ θέμα γέροι καὶ τὸ θέμα κορίτσια μὲ τὸ στίχο 21 (τὸ ὄμο υς τῶν παρθένων ἀκουμποῦν) παναπῆ, ὅχι AA' BB', παρὰ A A' B B'.

V. *Ἐδῶ δὲν πρόκειται πιά γιὰ ἀνθρώπινα ὄντα: τ'ἀνθη, τὸ φῶς, τὸ καντῆλι: στὸ τέλος, ἡ πεταλοῦδα ποῦ συμβολίζει τὴν ἰδέα τῆς ψυχῆς, καὶ ξαναφέρει στὸ νοῦ μας τὴν κύρια ἰδέα (33 ψυχῆς, καθὼς 1 ψυχῆς).

Τέλος (6 στίχοι). Δύο μέρη. 1) Πόσο τὸ σπῆτι ἀγαπάει τὸν πεθαμμένο του. 2) *Ἡ λέξη μνημα (στ. 39) συνοψίζει δυνατὰ ὅλο τὸ κομμάτι.

Μὰ ἀφοῦ τὸ σπῆτι συγκρίνεται παντοῦ μ' ἓνα μνημα, πρέπει οἱ σύγκριση νάναί πολλές. Καὶ εἶναι τόντις. *Ακόμα καλλίτερα ὅλο τὸ κομμάτι εἶναι, ἄς τὸ ποῦμε ἔτσι, φτιαγμένο ἀπὸ σύγκριση, παρμένες ὅλες ἀπὸ τὸ λεξιλόγιο τοῦ θανάτου. Μιά ὅμως ἐξαίρεση· ἡ πρώτη σύγκριση (στ. 6). Τὸ σπῆτι ἐδῶ συγκρίνεται μὲ καράβι στὴ γαλήνη. Δὲν εἶναι πολὺ καλὸ νὰ συγκρίνη κανεὶς ἓνα «ἀκίνητο» μὲ τὸ καράβι ἀνυπόμονο ν' ἀρμενίζει γρήγορα, ἐνῶ, ἴσα ἴσα τὸ σπῆτι λαχταροῦ τοῦ τάφου τὴν ἀκινήσια. *Ὁ στίχος 7 εἶναι ὁ πιὸ ἐπίψογος.

Οἱ ἄλλες σύγκριση εἶναι ἐξαίσιες καὶ δυναμώνουνε τὴν ἐντύπωση. Α. χ. τὰ μάτια σὰ νάναί στυλωμένα ἴσα ἀπάνου σὲ φέρετρο. Φτάνει νὰ καταγράψουμε ἐδῶ ὅλους τοὺς ὄρους τοὺς νεκρῶ-

σιμον υς δηλ. φέρετρο 10, τελευταίου ἀσπασμοῦ 12, κατάμαυρος 16, λάκκου 20, Ψυχοσαββάτου 28, χαροπάλεμα 30, χαῖρε 33, μνημα 39, ποῦ πρέπει καὶ νὰ τοὺς προσέσουμε τὴ λέξη νεκρὸς (μόνος ἢ καὶ στίς λέξεις σύνθετες νεκρὸχαρὸ κλ.) καὶ προσευχῆ 13, μοῖρες 22, ποῦ τὸ νόημάτους ἐδῶ εἶναι...ἐπιτάδιο.

*Ἡ σύγκριση ρωμαίικα ἀγγέλλεται ἀπὸ τοὺς συνδέσμοις σὰ καὶ σὰ νά. Μποροῦσε λοιπὸν ἐδῶ νὰ βρίσκονταν δεκατέσσερες φορὲς (στ. 5, 9, 10, 11, 13, 14, 17, 18, 20, 22, 25, 28, 30, 32.) *Ἀλλὰ θάτανε πολὺ μονότονο. Τὴ μονοτονία αὐτὴ τὴν ἀπόφυγε ὁ ποιητὴς, μὲ τὸ νὰ μὴ διατυπώση παντοῦ ρητῶς τὴ σύγκριση. Νὰ ὁ κατάλογος τῶν συγκρίσεων, ποῦ ἀντιπροσωπεύουν τὴν καθεμὰ δυό-τρεις λέξεις.

Μὲ τὸ σὰ	Χωρὶς τὸ σὰ
5 σὰν...γαλήνη	
9 σὰν ἀπὸ νεκροκέρια	10 σὲ φέρετρο
	11 πικροστάζοντας κλ.
13 σάμπως γιὰ προσευχῆ	
14 σὰ νὰ συνοδεύουν	17 μὰ μουσικῆ
18 σὰ νὰ μὴ θέλουν	
20 σὰ στὴν ἄκρη	22 Μοῖρες
25 σὰ νεκροστολίσματα	28 κερί
30 σὰ χαροπάλεμα	32 δείχνει

Παρατηροῦμε πῶς ἡ μὲ σὰ, σὰ νὰ διατυπωμένες σύγκριση εἶναι ὀχτῶ (οἱ ἄλλες ἔξη) καὶ ποτὲ δὲ βρίσκονταν δυὸ στὴ σειρά.

Σύνθετες λέξεις

Οἱ σύνθετες λέξεις εἶναι πάνου κάτου εἴκοσι, γιὰ 39 στίχους. Οἱ πιὸ ἀξιοσημάντες εἶναι:

- καλοπροαίρετες 22
- σιγοτρέμον 11
- πικροστάζοντας 11
- νεκρὸχαρο 35

καὶ πάλι, χώρια ἀπὸ τὴν τελευταία ποῦ μπορεῖ νὰ τὴν ἔφτιαξε ὁ συγγραφέας, δὲν εἶναι καὶ πολὺ σπάνιες. *Ἀλλὰ, βαλμένες ὅπου πρέπει, αὐτὲς οἱ λέξεις ξαναβάφονται ἄς τὸ ποῦμε ἔτσι, στὴν πρώτη

τους και γνήσια σημασία : νεκροκοκέρια 9, νεκροστολίσματα 26, πού το πρώτο συνθετικό γίνεται το ούσιαστικότερο· *πικροστάζοντας* 11 δυναμωμένο από το *φάρμακίλα*· *κάτασπρη* 16 πού κάνει αντίθεση με το *κατάμαυρος*· *καλοπροαίρετες* 22, όμορφη, πολυσύλλαβη λέξη κοντά σε μια άλλη.

Ἡ ἀπλότη.

Μεγάλη ἀπλότη παρατηρείται και στή διάθεση τῶ λεξῶνε και στά ρητορικά μέσα.

Ἀπλότη στήν τοποθέτηση τῶ λεξῶνε. Μόλις, πού και πού, ἀλλάζεται ἡ συνηθισμένη στήν πρόζα ταχτοποίηση τῶ λεξῶνε· 28 *ψυχοσαββάτου* γίνεται *κερί*· 1 *ψυχή* κι *ἀναπνέει*· 7 *δρόμους λαχταρᾶ*· 17 και 25 εἶναι τὸ τέλος τοῦ στίχου και τῆς πρότασης· 10 οἱ λέξεις *ἴσα ἀπάνου*, γραμματικές, ὄχι ποιητικές, κρύβονται με τέχνη· 32, 33 λιγάκι πὺ πολὺπλοκή διάταξη, γιατί ἔπρεπε νὰ χυθῆ λαμπρὸ φῶς στή λέξη *χαῖρε*, και νὰ σημειωθῆ καλὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου μέρους.

Ἀπλότη στά ρητορικά μέσα· *ἀλιασμός*· *δρόμους + λαχταρεῖ* = *δνειρύεται + μπόρες*, ἢ και *ὑψώνονται + χέρια* = *πόδια + πηγαινόν*· β' *ἐπανάληψη*· *πρόσωπο* (1) *μάτια* (9 10), γ' *παράλληλισμός*· ἡ γύμνια ἢ *κάτασπρη + ὄλοῦσσο* *ὄκατάμαυρος*· *ἀντίθεση*· *χέρια*, *πόδια* (13), *γέροι*, *παρθένων* (19-21), *σάρκα ψυχῆς* (32-33).

Ἡ γλῶσσα και τὸ συνταχτικό.

Αὐτὸ τὸ κομμάτι εἶναι μιὰ πραγματικὴ ἀπόδειξη μιᾶς ἀναμφισβήτητης πιά ἀλήθειας, δηλ. πὺς ἡ λέξη *μαλλιαρὴ* δὲ θὰ πῆ ἀπολύτως τίποτα· ὑπάρχει μιὰ ζωντανὴ κι ἐθνικὴ γλῶσσα, πού τῆ μιλάει τοῦ κάθε Ρωμοῦ ἢ καρδιά, μὰ μπακάλης νᾶναι, μὰ τοῦ λόγου τεχνίτης. Καμμιά λέξη σπάνια, ἐδῶ, καμμιά ἀσυνήθιστη· τουναντίο, οἱ καθημερινὲς δημοτικὲς λέξεις μεταχειρισμένες με κυριολεξία, με λεπτότεχνους τρόπους.

Στὸ συνταχτικό τὰ ἴδια παρατηρῶ. Ἡ ζωντανὴ ἐλληνικὴ γλῶσσα θέλει κοντὲς τὲς φράσεις· ἄς τὸ ἀρνηθοῦνε οἱ κιβδηλόσοφοι γλωσσαμύνητες. Γιὰ κυττᾶτε τὸ κείμενο: "Ὅλες σχεδὸν οἱ πρότασες εἶναι κύριες κι ἀνεξάρτητες· ἕνα πλῆθος ἀπὸ ἀπλὰ και πού μεγαλώνουν τὴν πνιγερὴ θλίψη.

Τὸ εὐρύχωρο τῆς ἔμπνευσης.

Εἶναι ἀλήθεια πὺς ὁ χαρακτήρας τοῦ κομματιοῦ εἶναι ὅλως-

διόλου ἐλληνικός· τὸ σπῆτι συγκρίνεται με *καράβι* γιατί ἡ Ἑλλάδα εἶναι χώρα ναυτῶνε (5)· ἡ λέξη *κάτασπρη* μᾶς θυμίζει πὺς στήν Ἑλλάδα και *στάρχοντόσπιτα* ἀκόμα τὰ ντουβάρια εἶναι σοβαντισμένα (25)· ἡ σύγκριση με *Μοῖρες* (22)· ἡ εἰκόνα [ὀρθοδοξία] (29)· ἡ λέξη *Ψυχοσαββάτου* (28)· τοῦ *τελευταίου ἀσπασμοῦ* [ἢ συνήθεια τοῦ τελευταίου ἀσπασμοῦ δὲν ἐπιζει στή Δύση] (12)· σύγκριση τῆς *ψυχῆς* με τὴν *πεταλοῦδα*, με ἕνα «*ψυχάρι*» (31). Ἄλλ' ὅμως, ὅσο ἐλληνικὸ κι ἂν εἶναι τὸ κομμάτι ἔχει μέσα του πάλι κάτι τὸ πλατιά ἀνθρώπινο· μπορεῖ νὰ συγκινήσῃ ξένους ἀπ' ὅποιοδήποτε τόπο. Καμμιά λεπτομέρεια δὲν εἶναι ἀρκετὰ «*ἐλληνική*» ὥστε νὰ βάλῃ *χαλινάρι* στή φαντασία τοῦ ξένου ἀναγνώστη.

Στιχοργία.

Ἄξι κατώτερη τέχνη φανερώνει και ἡ στιχοργία. Ὁ στίχος εἶναι δωδεκασύλλαβος, με μιὰ συλλαβὴ στὸ τέλος πού εἶν' ἄτονη, δὲν μπαίνει στὸ λογαριασμό, και μποροῦσε νὰ λείψῃ χωρὶς νὰλλάξῃ οὔσιαστικά ὁ χαρακτήρας τοῦ στίχου (αὐτὸ τὸ ἀγνοοῦνε ὄλοι ἀνεξαιρέτα στήν Ἑλλάδα, μὰ γιὰ νὰ τὸ ἀποδείξω, ἤθελα πολλὲς σελίδες). Ὅλες οἱ συνίξεις εἶναι καμωμένες· καμμιά *χασμοδία*. Ὁ στίχος εἶναι πὺς λεύτερος ἀπὸ τὸ γαλλικὸ δωδεκασύλλαβο (alexandrin), γιατί διαίρεται σε 6+6, και σε 4+4+4, σὺν και τὸν alexandrin, ἀλλὰ κι ἄλλιῶς.

33 Τὸ *χαῖρε* τῆς *ψυχῆς*] πού μάγεψε τὸ σπῆτι
6 6

17 Καὶ τὰ παιδιὰ ἀ[λαφροπατοῦν,] σὰ νὰ μὴ θέλουν
4 4 4

3 Καὶ τὰ πόδια *πηγαίνουν*] σὰ νὰ συνοδεύουν
7 5

κτλ!

Ὁ ποιητής, με ἀπαράμιλλη τέχνη, ἔβαλε τὲς λέξεις τὲς πὺς σημαντικὲς στά μέρη τῶ στίχωνε πού ἀκούονται καλλίτερα λ. χ. 15 *ἕνα νεκρό*, 39 *μνημα*, και γενικὰ ὄλες τὲς λέξεις πού ἔμπειριχοῦνε τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου.

Ἐκφραστικὲς λέξεις εἶναι ὅσες μποροῦνε, χάρι στοὺς φτόγγους τους, νὰ ἐκφράσουν ὄντας τὸ *θέλει τὸ νόημα*, ἕνα αἰσθημα. Λίγοι Ἕλληνες ποιητὲς τὸ ξαίρουνε νὰ τὲς μεταχειρίζονται. Ὁ Παλαμᾶς τὲς μεταχειρίζεται λιτὰ μὰ ἀλάνθαστα. Δὲν ἀκοῦτε ἀναφυλλῆτὸ στὸ

Τοῦ Ἀσπασμοῦ Τοῦ Τελευταίου ;
 Δὲν ἀκοῦτε τῆς πεταλοῦδας τὸ ἀνάλαφρο φτερούγισμα στὸ
 κάΠου κάΠου Πλουμισμένη ΠεΤαλοῦδα ;

Ὁ κάπως μονότονος πόνος, ἀδιάκοπος καὶ μισοκοιμισμένος ἐκφράζεται ἀπὸ τὴ συχνότη τῶν ἰδίων φωνηέντων στὰ ἴδια μέρη τοῦ στίχου (τὸ α, 17 φορές στὶς ὄγδοες συλλαβές, τὸ ι 14 φορές στὶς δωδέκατες, πὸν ἀπ' ἀνάγκη ἔχουνε τὸ τελευταῖο ρυθμικὸ τόνο, τὸ ε (αι κλ.) 15 φορές σὲ πρώτες (χάρη στὰ κ α ι).

* *
 *

Μιὰ τέτοια γλῶσσα, μιὰ τέτοια στιχουργία εἶναι ἀλήθεια ἐπι-
 δεχτικὲς μιᾶς ποίησης ὄχι πιά δημοτικῆς παρὰ καὶ ἀριστοκρατικῆς,
 ραφιναρισμένης, γιατί ξαίρουν κι ἐκφράζουνε καὶ τίς ποιὸ λεπτὲς
 ἀπόχρωσες τοῦ αἰσθηματος καὶ τοῦ νοήματος. Λίγοι ὅμως, ἀγκαλιὰ
 κι ὑπάρχουνε στὴν Ἑλλάδα ἄλλοι μεγάλοι ποιητὲς, τίς μεταχειρίζουν-
 ται σὰν τὸν Παλαμᾶ, καὶ μὲ τὴν ἴδια μαεστρία. Ἀγκαλιὰ κι ἀναγ-
 κάστηκα ν' ἀφήσω πολλὰ κατὰ μέρος, ἐλπίζω πὸς ἡ φτώχῃ μου καὶ
 λειψῃ ἐξήγησῃ μου ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνω πὸς ὁ Παλαμᾶς εἶναι
 ἓνας τρανὸς κλασικὸς, καὶ νὰ προσφέρω, κρίνοντας τὸ ἔργο του, ὄχι
 μόνο τὴ λέξη ταλέντο, παρὰ τὴ λέξη μεγαλοφυΐα.

ΛΟΥΙ ΡΟΥΣΣΕΛ (LOUIS ROUSSEL)
 ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΟΥ ΜΟΝΤΡΕΑΙΣ
 (ΓΑΛΛΙΑ)

(Γραμμένη Ἑλληνικῶ)

Ο JEAN MORÉAS ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

Παντοῦ στὴν Ἀθήνα ἄκουσα νὰ τὸν ἐπαινοῦν γιὰ τὸ ταλέντο
 του. Ὁ Παλαμᾶς μᾶς ἔχει δώσει πάρα πολλὰ ἔργα. Προτιμῶ ἓνα
 του βιβλίο πὸ ἐπιγράφεται «Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι». Γιὰ μένα
 εἶν' ἓνα ἀριστούργημα. Πὸς ἀνταμώνονται ἀξεχώριστα τὸ παθητικὸ
 μὲ τὸ συνηθισμένο ! Τί τέχνη πὸ ξέρει τί θέλει, ἀκριβόλογη, γεμά-
 τη χάρη !

(VOYAGE DE GRÈCE, 1898)

JEAN MORÉAS

Ο BENZAMIN DE CASSERES ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

....Λίγοι εἶναι οἱ ποιητὲς γιὰ τοὺς ὁποίους μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ,
 πὸς ἡ μόνη δίκαιη κριτικὴ τοῦ ἔργου τους θὰ ἦταν τὸ ξανατύπωμα
 τῶν τραγουδιῶν τους. Ἀλλὰ ὁ Κ. Παλαμᾶς, ὁ μεγαλείτερος ποιητὴς
 τῆς Ἑλλάδας, πὸν ἡ «Ἀσάλευτη Ζωή» του ἀνήκει σ' αὐτὴ τὴν κα-
 τηγορία, γιὰ νὰ κριθῆ μὲ πλέρια δικαιοσύνη πρέπει νὰ μεταφραστῆ.
 Πολὸ δίκαιο ἔχει ὁ Clément, ὅτι ὁ Παλαμᾶς ὑψώνεται ὄχι μόνο
 ἀπάνω ἀπὸ τοὺς ποιητὲς τῆς Ἑλλάδας, μὰ καὶ τῆς Εὐρώπης. Ἄν καὶ
 δὲν εἶναι ὁ γνωστότερος, ἀναμφισβήτητα εἶναι ὁ μέγιστος. Γιατί ὁ
 Παλαμᾶς μὲ τὸν καιρὸ θὰ λογαριάζεται, δίχως ἀμφιβολία, ἴσος μὲ
 τὸν Whitman, τὸν Οὐγκώ, τὸ Shelley καὶ τὸ Νίτσε. Ἡ «Ἀσά-
 λευτη Ζωή» εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνη πὸ παίρνει τὴ ζωὴ του
 γιὰ θέμα τῆς. Εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Παλαμᾶς χυμένος μέσ' στὸ κάλυμμα
 τῆς μεγάλης του ὀπτασίας, κι ἀποκεῖ δημιουργεῖ τὰ φωτοῦφанта τα-
 πέττα του, μὲ θαυμάσια λουλούδια, κ' ἐκφράζει τὰ κοσμογόνα αἰ-
 σθηματά του σὲ φωτεινὲς φράσεις. Εἶναι ἡ πλέρια ἔνωση τοῦ ἀντι-
 κειμενικοῦ καὶ ὑποκειμενικοῦ κόσμου, τὸ ποιητικὸν ὄραμα. Τὸ πέτα-
 μά του εἶναι τέλειο κι ὁ νοῦς του εἶναι τόσο ψυχραῖμος, ὅσο τὰ
 φτερά του μανιακὰ στὴν ὀρμή τους. Εἶν' ἓνας Φαέθοντας πὸν χά-
 ραξε τὴ σταδιοδρομίαν του μέσα στὸ νοῦ του. Ἡ ἀσάλευτη σπίθα
 τοῦ νοῦ του μπορεῖ ν' ἀνάβῃ φλόγες σὲ κάθε μέρος τοῦ ἐξωτερικοῦ
 κόσμου, χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ ποτὲ ἡ ἴδια νὰ χαθῆ. Τὰ ποιήματά
 του εἶναι τέλεια λαξευμένα κομμάτια καὶ στὸ πρωτότυπο καὶ σ'
 ὅποια μετάφραση θὰ θύμιζαν κάποια συγγένεια τέχνης μὲ τὸν
 Μπωντλαίρ, τὸ Γκαῖτε, τὸν Εἰμαυ καὶ τὸν Camoens. Ὁ Παλαμᾶς
 εἶναι λάτρης τοῦ Ἥλιου, Πανθειστὴς μὲ τὴν πιὸ κυριολεκτικὴ καὶ
 τὴν πιὸ γενικὴ σημασίαν τῆς λέξης. Ἀνθρώπος καὶ Φύση εἶν' ἓνα
 καὶ τὰ δυὸ εἶναι παλμοὶ τῆς θεϊκῆς πνοῆς του. Αὐτὴ εἶναι ἡ πί-
 στη του :

Χτυπημένος ἀπ' τὸν Ἐρωτα,
 τῆς ἀρχόντισσας Ζωῆς,
 τριγυρνῶ τῆς μεγαλόχαρης
 κοράχτης καὶ προσκυνητῆς.
 Γαλιλαίε ! στοὺς μυστικούς σου
 Δείπνους μὴ μὲ προσκαλῆς
 καὶ τοῦ Ὀνειροῦ ἐσὺ ὁ προφήτης
 καὶ τῶν ὄντων ὁ ἀρνητῆς,

Λωτοστέφανε, μὴ δείχνης μου
τὴν ἀφάνταστη Νιρβάνα
λάμπε, ἐπάνω, μέσα μου κ' ἔμπρός μου,
φέγγε ἐσὺ στὸν ἔρωτά μου,
κάμε τὸν πλανήτη κόσμο,
λάμπε, ὁ Ἥλιος ὁ θεός μου!

Στὸ ἐξαίσιό του ποίημα «Ἡ Ξωτικιά» ὁ Ἥλιος εἶναι πατέρας τῆς ροδοκόκκινης Ὑγείας. Ἄλλου ἔχει «χίλια λόγια, χίλια ἐγκώμια» στὸν Ἥλιο, τῆς μέρας τὴν πηγὴ. Εἴμαστε κ' ἔμεις φωτοθεοί; Ὁ Παλαμᾶς εἶναι ποιητὴς ἀστραπόβολος, φωτοστέφανος, ἡλιογέννητος! Στους «Στίχους σὲ Γνωστὸ Ἦχο» βρίσκουμε τὴ «Σκέψη» ποὺ μᾶς θυμίζει τὸ Shelley, στὸν «Ὑμνο του στὴ Διανοητικὴ Ὁμορφιά» καὶ γιὰ παράδειγμα οἱ στίχοι:

Ἄγγελε, μ' ἔνα γίγαντα, παλεύεις πάντα, ὁ Σκέψη,
κι ἀπλώνει γιὰ νὰ σφίξει σε τὰ χέρια τὰ ἑκατό.

Κρῖνο ἢ ρομφαία θὰ κρατᾶς; Καὶ ὁ κόσμος θ' ἄχῃ ρέψη
καὶ τὸ δικό μας πάλεμα δὲ θ' ἄχῃ τελειωμό!

Ἕνας νέος ποιητὴς ἦρθε ἀνάμεσό μας κι αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπλὸ γεγονός, ἀλλὰ γεγονός μεγάλο.

BENZAMIN DE CASSERES

(Ἀπὸ τὸ «Sun» τῆς Ἀμερικῆς, 25.1.1920)

Ο ALFRED DUMAS ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

«...Ὅπως εἶπεν ὁ ἐρευνητικὸς κριτικὸς Alfred Dumas: «Μαζὶ μὲ τὸ Μιστρᾶλ καὶ τὸ Ντ' Ἀννούτσιο, ὁ Κοστῆς Παλαμᾶς μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἕνας μεγάλος ποιητὴς τῆς μελλοντικῆς πολιτείας. Ὁ ἕνας εἶναι πιὸ εἰρωνικὸς καὶ πιὸ δλύμπιος, ὁ ἄλλος πιὸ θερμὸς καὶ πιὸ ἀνακατωμένος στὴ δράση· ὁ τρίτος πιὸ δριμύς, πιὸ ἀνήσυχος καὶ πιὸ καρπερός. Μὰ κ' οἱ τρεῖς μὲ τὸ βλέμμα στρωμένο πάνω στὸ ἴδιο ἰδανικὸ μὲ τὴν ψυχὴ ὅμοια λικνισμένη ἀπὸ τὰ γελάμενα κύματα τῆς Μεσογείου ποὺ λαμποκοπώντας ἀλαφροταράζονται, εἰν' ἐνθουσιώδεις φίλοι τῆς Γαλλίας. Γι' αὐτὸ κ' ἔμεις ἄς τοὺς βοηθήσουμε, θαυμάζοντάς τους μὲ πολὺ σεβασμό, γιὰ νὰ συντελέσουν στὸ θρίαμβο τῆς βασιλείας τοῦ πνεύματος».

(Ἀπὸ ἕνα ἄρθρο τοῦ κ. Eugène Clément
στὸ «Journal des Hellènes», 7.2.1926)

ΛΙΓΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Κυρίες, Κύριοι,

Ὁμολογῶ πὸς δὲν θὰ εἶχα ποτὲ τὸ θάρρος νὰ μιλήσω στὴν ἀποφινὴ σεμνὴ γιορτὴ γιὰ τὸν Διονυσιακὸ πολύμορφο ποιητὴ, τὸν Τιτάνα αὐτὸν τῆς σκέψης στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα, ἂν οἱ φίλοι ἐταῖροι τῆς λογοτεχνικῆς συντροφιάς μας τῆς «Νέας Ζωῆς», ποὺ εἶχαν τὴν πρωτοβουλία τῆς γιορτῆς αὐτῆς στὴν Αἴγυπτο, δὲ μοῦ δίνανε τὴν εὐχάριστη ἐντολή, ὡς πιὸ ἡλικιωμένο ἀπ' αὐτούς, νὰ παρουσιάσω σ' ἐκείνους ποὺ τυχὸν δὲ θὰ τοὺς γνώριζαν, καὶ πόσο λιγοστοὶ εἶναι αὐτοὶ ἐδῶ σ' αὐτὴ τὴν αἴθουσα, τοὺς δυὸ ἀγαπητοὺς φίλους Νεοζωϊστῆς, τοὺς γερούς Ἀλεξανδρινούς ποιητές, Κ. Ν. Κωνσταντινίδη καὶ Γλαῦκο Ἀλιθέρση, παιδὶ τὸν ἕνα τῆς ἡλιοκάλης Ρόδου, τῆς Νύμφης αὐτῆς τοῦ Ἀπόλλωνα, μιᾶς ἀπὸ τίς πιὸ σημαντικῆς κοιτίδες κάθε μεστωμένης σκέψης καὶ κάθε ὁμορφῆς γραμμῆς γιὰ τὸ καλλιτεχνικὰ διαπλασμένο δημιούργημα ποὺ εἶναι ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, καὶ τὸν ἄλλο θρέμμα τῆς Κύπρου, ἐκεῖ ποὺ ἔξωρα δοξάστηκε γιὰ μᾶς τοὺς ὠραιολάτρες Ἑλληνες, ἡ Μεγάλῃ Θεᾷ τοῦ Κόσμου, τὸ κίνητρο κάθε ζωντανῆς ἐκδήλωσης, ἡ Ἀφροδίτη.

Θὰ σᾶς μιλήσει ὁ πρῶτος γιὰ τὸν Παλαμᾶ, τὸν ἄνθρωπο μαζὶ καὶ τὸν ποιητὴ, γενικά, καὶ ὁ ἄλλος πιὸ περιορισμένα μὰ καὶ γι' αὐτὸ πιὸ ἀναλυτικὰ γιὰ τὴ Φοινικιά τῆς «Ἀσάλευτης Ζωῆς», ποὺ εἶναι τὸ κεντρικώτερο, γιὰ τὸν Γλαῦκο Ἀλιθέρση, ἔργο κείνου ποὺ πανηγυρίζουμε ἀπόψε.

Μιὰ φορὰ ὅμως ποὺ μπῆκα στὸ χορὸ καὶ μὲ τὴν πεποίθησι ἐξ ἄλλου πὸς τὸ συμπαθητικὸ ἀκροατήριό μου, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπ' ὅσους ἔχουνε δοκιμάσει τίς δυσκολίες τῆς κατανόησης τοῦ ἐκλεκτοῦ ἔργου τοῦ Παλαμᾶ, θὰ ἔκρινε μὲ ἐπιείκεια τὰ λίγα λόγια ποὺ θὰ θελα νὰ πῶ γιὰ τίς σκέψεις, ὅσες μοῦ γεννήθηκαν στὴ μελέτη τοῦ ἔργου του, ἀποφάσισα νὰ σᾶς ἀπασχολήσω γιὰ μερικὰ μόνο λεπτὰ δείχνοντας ἔτσι καὶ τὸ βαθὺ σεβασμὸ ποὺ τρέφω γιὰ τὸ μεγάλον ποιητὴ, στὸ γιόρτασμα τῆς πεντηκονταετηρίδας τῆς πρώτης λογοτεχνικῆς ἐκδήλωσής του.

Μὴ νομίσετε ὡς τόσο πὸς ἡ ὁμιλία μου θὰ εἶναι ἀναλυτικὴ κριτικὴ τοῦ τόσο μεγάλου, τόσο πλατιοῦ ἔργου τοῦ Παλαμᾶ. Κριτικὴ εὐσυνείδητη τῆς πολύμορφης δημιουργίας του, ποὺ ἐκδηλώθηκε τέ-

λεια σὲ κάθε εἶδος τῆς φιλολογίας, στὴν ποίηση ἢ στὰ πεζά, ἐξὸν ποῦ θὰ ἦταν ἐγχείρημα πολὺ ἀνώτερο ἀπὸ τίς δυνάμεις μου, θὰ μᾶς ἀπασχολοῦσεν ἀσφαλῶς ἡμέρες ὀλάκαιρες καὶ θὰ μοῦ ἔδινε τὴν ἀφορμὴ νὰ μιλήσω ἀναγκαστικὰ καὶ γιὰ τίς σκιᾶς τοῦ ἔργου του, σὰν ἔργου ἀνθρώπινου, ὅσο κι ἂν οἱ σκιᾶς αὐτὲς εἶναι ἐλαφρὲς σὰν τὸν Ἰσκιό τῆς Ἀττικῆς ἐλῆας. Καὶ καθέννας σας ἐννοεῖ εἴκοιλα πὼς δὲ θὰ ἦταν βέβαια κατάλληλη ἡ ὥρα γιὰ νὰ κάνω τέτοια κουβέντα, τὴ στιγμὴ ποῦ πανηγυρίζουμε τὸν Παλαμᾶ.

Θὰ περιορισθῶ λοιπὸν σὲ μερικὲς ἐντυπώσεις μου, τὸ πὼς δηλαδὴ ἀντιλαμβάνομαι τὴ στάση ποῦ κράτησεν ὁ Παλαμᾶς στὸ ποιητικὸ μέρος τοῦ ἔργου του, ἀπέναντι σὲ διάφορα προβλήματα τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Τέχνης, θέλοντας ἔτσι νὰ ξεσκεπάσω μιὰν ἄκρη τοῦ πέπλου ποῦ κρύβει τὴ ψυχροσύνη τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ὀρφικοῦ ψάλτη.

Καὶ μὴ πρὸς κακοφανισμό σας, κυρίες μου. Ὁ Παλαμᾶς μπρὸς στῆς σάρκας τίς ἠδονὲς στάθηκε σὰν τὸ παιδί ποῦ μὲ τὸ δίχτυ του δειλιάζει νὰ ἴγγιξει τὴ φωτιά, μήπως καὶ καεῖ.

Μ' αὐτὸ ὡς τόσο δὲν θέλω νὰ πῶ πὼς δὲν ἀγάπησε τίς γυναῖκες ἢ, γιὰ νὰ μεθα πιὸ καλὰ ἐξηγημένοι, τὴ Γυναῖκα.

Δὲ θᾶταν ἀλήθεια.

Ὁ Παλαμᾶς τὴν ἐλάτρευε στὶς ἄλλες ἐκδηλώσεις της.

Καὶ πρῶτα πρῶτα ἡ Γυναῖκα γι αὐτὸν ὑπῆρξε τὸ αἰώνιο θῆλυ — τὴ λάτρευε σὰν ἄλλος πατέρας ἢ ἴλιος τὴ μητέρα Φύση, ποῦ σ' αὐτὴ χρεωστοῦμε τὰ πάντα.

Ἔστερα οἱ τύποι τῆς γυναίκας, στὶς μορφὲς ποῦ τῆς χάρισαν οἱ αἰῶνες, καὶ ποῦ λάτρευε ξεχωρὰ ὁ ποιητὴς εἶναι :

Ἡ Ἀφροδίτη — ἡ Ἀγάπη.

Ἡ Πάνδημη ἂν θέλετε, ὄχι ὅμως καὶ ἡ λάγνη, μ' αὐτὴ ποῦ εἶναι ἡ ἰσορροπημένη φυσικὴ ἀφορμὴ κάθε καρπερῆς ἐκδήλωσης τῆς Ζωῆς.

Ἡ Ἀθηνᾶ — ἡ Ἀλήθεια — Σοφία.

Ἡ Σοφία, ἡ κρυμμένη πίσω ἀπὸ τὴν παρθενικὴ ἀστυρότητα.

Ἡ Ἀλήθεια ποῦ τοῦ ἐξερευνητοῦ της τὴ σκέψη τρομάζει ὁ κόπος τῆς κατάκτησής της.

Ἡ Ἐλένη — ἡ Πανέμορφη.

Τὸ σύμβολο γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες τῆς ὠραιοπάθειάς μας, τὸ πὸ λαμπερὸ στολίδι τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Καὶ ἡ Παναγιά — ἡ Ὑπέρομη.

Ἡ σεμνὴ τῆς μητρικῆς στοργῆς ἐκδήλωση, τοῦ πονεμένου ἢ παρηγοριά, ἢ λάμψη ποῦ φωτίζει τὴ σκοτεινιά τῆς ψυχῆς μας, ἐκείνη ποῦ κρύβει στὴ μοσκομυρισμένη ἀπὸ τὸ λιβάνι τοῦ χριστιανισμοῦ καρδιά της τίς λαχτάρεις τοῦ ξαναγεννημοῦ τῆς φυλῆς μας.

Κι ἔτσι ἂν ὁ Παλαμᾶς δὲν σᾶς ἔψαλλε, κυρίες μου, σ' ἐρωτικὰ τραγούδια, ποῦ εἶναι σπάνια στὸ ἔργο του, ξεπέρασε ὡς τόσο πολλοὺς ἄλλους ποιητὲς στὴ θερμὴ λατρεία ποῦ ἔχει γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα προτερήματα — τὰ καθάρια Ἑλληνικὰ — ποῦ σᾶς στολίζουν.

Καὶ σὲ λίγα λόγια, γιὰ τὸν Παλαμᾶ, ἡ Ἀγάπη, ἡ Ἀλήθεια, ποῦ εἶναι σοφία καὶ δύναμη μαζῆ, καὶ ἡ Ὁμορφιά, τὰ τρία αὐτὰ θηλυκά, εἶναι οἱ τρεῖς τῆς Ζωῆς χάρες.

Ἀπέναντι στὴν ἐννοία τῆς Πατρίδας ὁ Παλαμᾶς φαντάζει ξέχωρα σὰν ἐθνικὸς ποιητὴς.

Ἀγαπᾶ τὴν Πατρίδα του καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλο ποιητὴ, γιὰτὶ εἶχε τὴν τύχη ἡ πατρίδα του νὰ εἶναι ἡ Ἑλλάδα μας.

Ἀγκάλιασε τὸ παρελθόν της ὀλάκαιρο, γνώρισε τίς βαθειὲς ἐννοίαις του, μ' αὐτὸ δὲν τὸν ἐσκόλαβε. Ἀγάπησε καὶ ἀγαπᾶ τ' ἀρχαῖα καὶ τὰ νέα, τὰ μάρμαρα, τὰ δέντρα της, ὅ,τι ἐφυγε καὶ ὅ,τι μένει, σ' ἓνα θαυμάσιο ταίριασμα.

Δὲν ἀγάπησε τὴν πατρίδα του σὰν πατριδοκάπηλος, ποῦ κανχιέται γιὰ τοὺς προγόνους του καὶ πέρνει τ' ἀριστουργήματα τῶν περασμένων χρόνων γιὰ νὰ στολισθεῖ μὲ δαῦτα, σκεπάζοντας τὴ γύμνια του.

Ἀγαπᾶ τὴ μικρὴ πατρίδα του στὴ σημερινὴ της ἐξέλιξη τὴ νεοελληνικὴ, γιὰτὶ ξεύρει αὐτός, τὸ ἔζησε μὲ τὴν ὑπέροχη φαντασία του, πὼς εἶναι τὸ καταστάλαγμα τέτοιων θαυμάσιων πολιτισμῶν σὰν τὸν κλασσικὸ καὶ τὸν βυζαντινὸ.

Γι αὐτὸν ἡ ψυχροσύνη τοῦ σημερινοῦ ρωμοῦ δὲν ἔχει μυστικά.

Κι ἐλάτρευε τὴν πατρίδα του ὄχι μόνο στὶς ἐκδηλώσεις της τίς πνευματικὲς μὰ καὶ σ' αὐτὲς τίς πολεμικὲς ὀρμὲς κ' ἐμφανίσεις της.

Γιατὶ φρονεῖ πὼς κ' οἱ πολεμιστὰδες εἶναι λειτουργοὶ κι αὐτοὶ καὶ πλάστες τῆς ιδέας, καὶ σ' αὐτὸ ἔχει ἀπὸ ἱστορικὴ ἀποψη δίχρη, ἀφοῦ μέσα στὰ κάστρα μᾶς δυνατῆς πατρίδας μπόρεσε ν' ἀνθίσει ὁ γερὸς πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδας.

Ὅσο ὁ Παλαμᾶς γνώρισε ν' ἀντιληφθεῖ ἀπὸ νωρὶς πὼς κ' ἡ ιδέα τῆς πατρίδας θὰ ὑποστεῖ τὴν ἐξέλιξή της.

Ἔτσι πρὶν ἀπὸ τὸν τελευταῖο μεγάλο πόλεμο ἔλιξε στὴν ἰδρῶση μιᾶς πολιτείας καμωμένης ἀπὸ ὅλες τῆς πατρίδες καὶ καταλήγει νὰ μᾶς πεῖ πὼς κι ἂν εἶναι κόσμος δλάκαιρος ἢ πατρίδα του κι ὁ κόσμος δλάκαιρος εἶναι μιὰ πατρίδα.

Μὰ νὰ ἢ τελευταία Μικρασιατικὴ καταστροφή, πὸν μπρὸς τῆς ἔμεινε ἀσυγκίνητη ἢ διανοούμενη Εὐρώπη, συγκλόνησε — ἄδικα κατὰ τὴ γνώμη μου — τὴν πεποιθήση τοῦ Παλαμᾶ στὶς νέες ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν κοινωνία καὶ τὴν πολιτεία, τὸν ἔκαμε νὰ σταματήσει πιά στὴν ἐξέλιξη τῆς σκέψης του πρὸς τὰ μελλούμενα ἰδεώδη, τοῦ γέννησε μέσα στὴ ψυχὴ του τὴν ἀντίδραση, ἴσως κι ἀπὸ κόουραση.

Καὶ τώρα στὰ τελευταία του ποιήματα ὑμολογᾷ πάλι τὴ Μεγάλη Ἰδέα σὰν ἐκδίκηση. Ἡ στενὴ ἔννοια τῆς πατρίδας θὰ μᾶς σώσει κι ἀπ' αὐτὴν ὁ Παλαμᾶς προσμένει τὴ θεραπεία τῆς σημερινῆς μας κακοτυχίως.

Ἄς μιλήσουμε τώρα γιὰ τὴ στάση του ἀπέναντι στὴ Ζωὴ — τὴν αἰώνια θεία δημιουργία — καὶ στὴν Τέχνη τὴ διαβατάριχη αὐτὴ ἀνθρώπινη δημιουργία!

Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς νιότης του — πάρτε τὸν «Ὑμνο τῆς Ἀθηνᾶς», τὰ «Μάτια τῆς Ψυχῆς μου» — ὅταν ἦταν ἀκόμα νοτισμένος ἀπὸ τὶς βιβλιακὲς ἀναμνήσεις, ὅταν δὲν εἶχεν ἀκόμα παλέψει μὲ τὴ Ζωὴ, ὅταν δὲν εἶχεν ἀκόμα σταθεῖ ἀντιμέτωπός της γιὰ νὰ τῆς ζήτησει τὸ μεγάλο μυστικὸ της, ὅταν τὰ φτερά τῆς φαντασίας του δὲν τὸν εἶχαν ἀκόμα φέρει στὰ ψηλὰ οὐράνια τῶν Ἀσάλευτων ρυθμῶν τῆς Ζωῆς, ζωηρὸς θαυμαστής τῆς Τέχνης, τὴ λάτρευε πῶς πολὺ ἀπὸ τὴ Ζωή.

Πῶς ὕστερα ὅμως — πάρτε τοὺς «Βωμούς», τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλῆα» — ὅταν πέρασαν τὰ χρόνια, ὅταν γεύτηκε τοὺς μαγευτικοὺς χυμοὺς πὸν ἢ ὁμορφιά τῆς Ζωῆς κερνᾷ στοὺς ἀληθινοὺς λάτρεις της, πὸν τὴ νοιώσανε βαθειὰ γιὰ τὸ στοργικὰ τὴ λατρεύανε, τότε ὁ Παλαμᾶς, στὴν ἀνδρική του ἡλικία, ἀγκαλιάζοντας σφιχτὰ τὴν τρομερὴ αὐτὴ ἐρωμένη γνώρισε τὴ δυνάμη της. Μὲ τὸ γερὸ καὶ ἐπιδέξιο κοντύλι του φαντάστηκε πὼς τὴν κούριψε ὡς τόσο σὰν τίμιος παλαιστής ἀναγνώρισε στὴ Ζωὴ, τὴ μόνη θεία ἀλήθεια, ἴση ἀξία μὲ τὴν Τέχνη, τὸ θεῖο αὐτὸ ψέμμα!

Μὰ σήμερα πιά, πὸν οἱ ὄχεντρες τῆς ἀμφιβολίας — πάρτε τὸ «Ἄωδεκάλογο τοῦ Γύφτου», τὰ «Παράκαιρα», τοὺς «Πεντασύλλαβους» — τοῦ κεντρίσανε τὴ ψυχὴ καὶ τοῦ μόλεψαν τὸ νοῦ μὲ τὸ δηλητηριό τους, ὅταν ἔνοιωσε πιά πὼς ἔφτασε στὴν κορυφὴ τῆς τέχνης του,

ἀπὸ κεῖ ψηλὰ ξανοίγει πάλι ἐλεύθερα τὸ πλούσιον ὄραμα τῆς μεγαλόπρεπης Φύσης, ἀντικρούζει μέσα της τὴ Ζωὴ, ἀναγνωρίζει τὴν ἀσύγκριτη ὑπεροχὴ της μπρὸς σὲ κάθε τι ἀνθρώπινο καὶ γι αὐτὸ ὄχι τέλειο κι ἀνεβάξει ἔτσι στὸ θρόνο πὸν τῆς πρέπει τὴ Ζωὴ καὶ μόνο τὴ Ζωὴ.

Ἔνα εἶναι βέβαιον, πὼς ὁ Παλαμᾶς εἶναι ἐρωτημένος μαζὴ της. Γι αὐτὸ κι αὐτὴ πληρώνοντας τὴ λατρεία του τὸν πλουτίζει ἀδιάκοπα μὲ τὰ ἀφθονα δῶρά της, τὸν ξανανειώνει ἐξακολουθητικὰ καὶ τοῦ ἐμπνέει νέα πάντα δυνάμη.

Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πὼς ἢ ἀντίληψη αὐτὴ τοῦ Παλαμᾶ γιὰ τὴ Ζωὴ εἶναι τὸ πρόωρον γένημα τῆς Ἀθανασίας πὸν τὸν περιμένει.

Θὰ ζήσει γιὰ πάντα ὁ ποιητὴς πὸν γιορτάζουμε γιὰ τὴν ἀγάπησε τὴ Ζωὴ, γιὰ τὴν γνώρισε σὰν ἄλλος πῶς πνευματικὰ μετουσιωμένος Λουκρήτιος πὼς καὶ στὰ πράγματα ὑπάρχει ψυχὴ — sunt animae rerum — γιὰ τὸ δυνατό τῆς Ζωῆς ἀγέρι ἔχει πλημμυρίσει τὰ στήθια του.

Καὶ γιὰ μένα πὸν ἢ φιλοσοφικὴ μου ἐξήγηση τοῦ κόσμου εἶναι πὼς ἢ ὅλη εἶναι κείνον πὸν ζεῖ καὶ τὸ πνεῦμα ἢ ζωὴ καὶ πὸν ἢ βασικὴ θεωρία μου γιὰ τὴν τέχνη εἶναι πὼς ἢ Τέχνη ὑπάρχει γιὰ τὴ Ζωὴ, τὸ ποιητικὸ ἔργον τοῦ Παλαμᾶ, εἶναι τὸ μεσωμένο καὶ γεμάτο ἀπὸ πνεῦμα δημιουργημὰ ἐνὸς ἀληθινὰ ζωντανοῦ, ἀληθινὰ ὑπέροχου λογοτέχνη.

Χωρὶς ἀμφιβολία θάταν παράλειψή μου νὰ μὴ σᾶς πῶ δυὸ λόγια καὶ γιὰ τὴ στάση του στὸ ζήτημα τῆς Γλώσσας.

Στὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλῆα», μᾶς φαντάζει τὸ μανιωμένο του μαστίγωμα τῶν καθαρουνουσιάνων.

Ὁ Παλαμᾶς ἔλυνε καὶ τὸ ζήτημα αὐτὸ φιλοσοφικὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὶς βασικὲς του ἀντιλήψεις γιὰ τὴ Ζωὴ.

Καθὼς ἀγάπησε τὴ σημερινὴ πατρίδα του στὸ τωρινὸ καταστάλαγμα τῆς ἐξέλιξής της καὶ πίστεψε στὴ μελλοντικὴ της πρόοδο, δὲν ἦταν δυνατό νὰ σκεφθεῖ διαφορετικὰ καὶ γιὰ τὴ γλώσσα μας, τὴν ἀνθρώπινην αὐτὴ καὶ γιὰ τοῦτο ἐξακολουθητικὰ ρευστὴ ἀναπλάραση τῆς ἀσάλευτης ψυχικῆς ὑπόστασης τῆς Φυλῆς μας.

Τοῦ χρωστοῦμε ὅλοι μας περισσότερη τιμὴ κ' εὐγνωμοσύνη ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐπιστημονικὰ καὶ μόνο ἐργαζόμενο πολεμιστῆ τοῦ

γλωσσικού αγώνα, γιατί μᾶς χάρισεν ἓνα θαυμάσιο ὄργανο χυμένο ἀπ' αὐτὸν ὅπως πρέπει σὲ καλούπια χρυσᾶ.

Γενικὰ θὰ παρατηρήσουμε πὼς ὁ Παλαμᾶς ἂν καὶ πολυδιαβασμένος δὲν εἶναι ὅμως καὶ ὁ ἀπλὸς ψυχρὸς ἀναδιφετῆς τῶν περασμένων.

Γνώρισε ν' ἀνακαλύψει μέσα των καὶ νὰ ξαναχαρίσει σ' αὐτὰ τὴν ψυχὴ των. Μὲ μαεστρία ἀσύγκριτη τὴν ψυχὴν αὐτῆ μᾶς τὴν παρουσιάζει ζωντανεμένη πάντα μέσ' τὸ σημερινὸ καταστάλαγμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ μὲ τὶς ἐπιρροὲς ποὺ ἄφισεν ἀπάνω της τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων.

Ὁ Παλαμᾶς δὲν εἶναι ποιητῆς τῆς μόδας· ἀγκαλιᾶζει στὸ ἔργο του ὀλάκαιρη τὴ Ζωὴ στὶς πολύμορφες ἐκδηλώσεις της καὶ ξεύρει νὰ ξεχωρίζει μέσα των πάντα τὸ γενικὸ καὶ τὸ αἰώνιο.

Σέβεται τὸ θεῖον, μὰ δὲ λατρεύει δουρικὰ ὠρισμένη θρησκεία.

Ὁ λυρισμὸς του εἶναι μεστὸς ἀπὸ δραματικὴ ἔμπνοή. Τὸν ἐπικὸ τοῦ στίχο στολίζει μεγαλόπρεπα μιὰ συγκρατημένη ρητορεία.

Ἡ ποιήσῃ του δὲν εἶναι λουλοῦδι ἀρρωστημένης ψυχῆς, οὔτε κρύβει μέσα της φανατικὴ προσήλωσι σὲ κάτι ποὺ εἶναι ἀποκρυσταλλωμένο πιά στὴν ἐκδήλωσὴ του καὶ ποὺ δὲ θ' ἀλλάξει ποτέ.

Προσπαθεῖ πάντα νὰ βρεῖ τὴ μελλοντικὴ ἀλήθεια στὸ ταίριασμα τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς του μὲ τὰ πάντα τῆς Ζωῆς.

Ὁ Παλαμᾶς ὄξω ἀπὸ τὴν καθαρὴν ἑλληνικὴ ὑπόστασὴ του, σμίγει ἰσορροπημένα μέσα του ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τὶς τάσεις τοῦ πνεύματος τῆς Δύσης — καὶ αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐξακολουθητικὴ διερεύνησι κάθε νέας ἰδεολογίας καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ ποὺ ἔχει ἀπάνω του ἡ ἔννοια τοῦ ὑπεράνθρωπου τῆς Νιτσεϊκῆς φιλοσοφίας — καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριὰ ἀνατολίτικες ἐπιρροὲς — γιατί εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητο πὼς τὸ ἔργο του συχνὰ τὸ χαρακτηρίζει ἡ τραγικὴ ἀφέλεια τῶν προφητῶν τοῦ Ἰσραήλ.

Ὁ Παλαμᾶς εἶναι ὁ ρήγας τῶν σύγχρονων ποιητῶν, ὁ μάγος διαφεντευτῆς τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ρίμας ὁ χαδεμένος ἀγαπητικός.

Δὲν εἶναι ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς σχολῆς, εἶναι ὁ πατέρας πολλῶν σχολῶν. Τὸ ἄφθονο ποιητικὸ του ὕλικὸ εἶναι πηγὴ ἀστείρευτη γιὰ τοὺς σύγχρονους καὶ τοὺς κατοπινούς του.

Ὁ Παλαμᾶς εἶναι τὸ ἀποκρυστάλλωμα μιᾶς μεγάλης ἐποχῆς τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, ἡ ἀρχὴ μιᾶς ἄλλης πρὸ μεγάλης ἀκόμα·

Εἶναι τὸ μαγικὸ κλειδὶ ποὺ ἀνοίξε σ' αὐτὴ τὴν Ὁραία Πύλη τοῦ Πάνθεου τῆς παγκόσμιας ποιητικῆς δημιουργίας.

Ὁ Παλαμᾶς ἐπάλεψε καὶ νίκησε.

Πέρασε στὴν Ἀθανασία.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ : Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Κυρίες, Κύριοι,

Ὅταν ὁ Ροῦδης, στὰ 1879, θρηνῶντας τὸ θάνατο τοῦ Βαλαωρίτη κ' ἐκφράζοντας λύπη γιὰ τὸ σῶπασμα τοῦ Παράσχου, μάταια ζητοῦσε γύρω του κάποιον ἄλλο ποὺ νὰ τὸν κρίνῃ ἄξιο, μ' ὅλη τὴ δυνατὴ συγκατάβασι, τοῦ τίτλου τοῦ ποιητῆ, ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς δὲν εἶχεν ἀκόμα δημοσιεῖν τὴν πρώτη ποιητικὴ του συλλογὴ.

Ποῦ νὰ φανταζόταν ὁ θαυμάσιος συγγραφέας τῶν «Εἰδώλων» πὼς ὕστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια θ' ἀναδίνονταν ἀπὸ τὴ Νεοελληνικὴ λύρα φωνὲς ποὺ λὲς κ' ἦσαν προωρισμένες στὸ κύλημα τοῦ χρόνου ν' ἀναστήσουν, συνεχίζοντας, τοὺς Πινδαρικοὺς Ὑμνοὺς! Καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς ὅλο τὸ ἀρχαῖο κάλλος. Τὴν πηγὴ κάθε ὁμορφιάς ποὺ πλούσια χύνεται στὴ γῆ τῶν θεῶν, ἐκεῖ ὅπου γεννήθηκε καὶ ὁ Παλαμᾶς, ὁ τρανὸς ὕμνητῆς της καὶ λάτρης των.

Μ' ἂν ἡ σιὰ τοῦ Ροῦδη ἱκανοποιῆται σήμερα γιατί ἡ Ποίησι κατέχει τὴν πρώτη θέσι στὴν Ἑλληνικὴ Διανόησι μ' ἓνα κορυφαῖον ἀντιπρόσωπό της, ἡμεῖς μὲ τὴ σειρά μας θλιβόμαστε γιὰ τὸ κενὸ ποὺ ἄφησε πίσω του ὁ ἀξέχαστος ἐκεῖνος κριτικὸς καὶ δὲ βλέπομε γύρω μας ἓναν ἀντάξιό διαδόχό του νὰ μιλήσῃ μὲ τὸ ἀνάλογο ἀνάστημα καὶ τὸ προεπιούμενο κύρος, πλατειά, οὐσιαστικὰ καὶ βαθειὰ γιὰ τὸ γιγάντιο ἔργο τοῦ ποιητῆ.

Καὶ θὰ φθάναμε στὸ τολμηρὸ — μὰ ὄχι καὶ παράλογο συμπέρασμα — πὼς μόνον ἓνας κριτικὸς Παλαμᾶς εἶνε σὲ θέσι νὰ μιᾶς φανερώσῃ ὅλους τοὺς θησαυροὺς καὶ ὅλα τὰ μάγια τοῦ Καλλιτέχνη Παλαμᾶ.

Γιατί ὡς τὰ τώρα τίποτε ψυχολογικώτερο, τίποτε στοχαστικώτερο, τίποτε ὁμορφώτερο δὲν ἔχομε διαβάσει — τί λέω! — δι-

δαχτή — γιατί οί μελέτες κ' οί κριτικές του Παλαμά είνε μιὰ καθαυτὸ ἀνώτερη διδασκαλία πὸν διαφεύγει ἴσως τῶν κοντόφθαλμων καὶ τῶν μοχθηρῶν τὴν προσοχή, — πάνω στὴν πολύμορφη καὶ πολύεδρη τέχνη του ἀπὸ τὴν ἴδια του ἀναλυτική, μὰ τόσο τίμια, ἐξομολόγησι.

Γιατὶ ὁ Παλαμάς πρὸ παντὸς εἶνε τίμιος, μ' ὅλη τὴν κυριολεξία, εἶνε ὑπερευγενικός.

Πιστὸς στὶς φιλολογικὲς του ἀρχὲς καὶ γλωσσικὲς του πεποιθήσεις, σὲ πολλὰς περιστάσεις ἐβροντοφώνησεν ἀπροκάλυπτα τὴ γνώμη του καὶ δὲν ἐδεΐλιασε, νὰ ρίξῃ κατάσαρκα, — μὲ κίνδυνο νὰ χάσῃ τὴ θέση του — στοὺς ἀνίδεους συνταγματολόγους πὸν ψήφισαν τὸ γελοῖο ἄρθρο γιὰ τὴ γλώσσα, τὸν κανστικώτατο μύδρο: «ὁ μαλλιαρισμός, μὲ τ' ὄνομα τοῦτο βάφτισε, θὰ πεῖ μιὰ μέρα ἡ ἱστορία, ἕνας πρόστυχος καιρὸς ἀντιπονητικώτατος κάθε τι πὸν εἶχε ἢ ἤθελε νὰ κάνει φτερά, ὁ μαλλιαρισμὸς τὸ εἶπα καὶ τὸ ξαναλέω, εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀρετὴ μου. Εἶναι στιγμὲς πὸν κάθε ἄνθρωπος πρέπει νὰ δίνει τὸ παρὸν καὶ νὰ στέκεται στρατιώτης».

Εὐσυνείδητος, πρόθυμος ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ὅποιαν ἀξία καθενός, κὶ ἂν ἀκόμα αὐτὸς ἔτυχε κάποτε νὰ τὸν πικράνῃ, μ' ἀσπληρὸς ἀπέναντι ἐκείνων πὸν χωρὶς νᾶχουν κανένα φιλολογικὸ τίτλο βγαίνουν, νομίζοντας πὸς θὰ ἐπιδειχτοῦν, γιὰ νὰ ἐπικρίνουν ἢ νὰ κολακέψουν.

Δὲ λογαριάζει τοὺς ἐπαινοὺς πὸν προέρχονται ἀπὸ τοὺς παρῴσιτους τῆς τέχνης, οὔτε στέκει ἀναξιόπρεπα μπροστά τους μὲ θυμιατὸ κακολίβανης εὐγνωμοσύνης.

Ἄγαπᾷ τοὺς νέους λογοτέχνες μὲ τὴ μεγαλόκαρδη στοργὴ πατέρα πὸν ποθεῖ νὰ δῆ ἴσα ἢ ἀνώτερα τὰ παιδιά του ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, γιατί ἀγαπᾷ μ' ὅλη του τὴν ψυχὴ τὴν πατρίδα του, ἀγαπᾷ τὴ φυλὴν του καὶ λαχταρᾷ τὸ μεγαλεῖο της.

Γι αὐτὸ τοὺς ἐνθαρρύνει σὸ καλλιτεχνικὸ τοὺς ξεκίνημα, ἂν βλέπῃ πὸς τὸ καράβι τους εἶνε καμωμένο τέτοιο πὸν μιὰ μέρα νὰ φτάσῃ γεμάτο πλοῦσι φορτίο σὲ κάποιο λιμάνι τῆς Ἰδανικῆς Πολιτείας.

Καὶ τ' ὁμολογεῖ μὲ τόση δίκαιη περηφάνεια.

«Μ' ἀρέσει νὰ συλλογίζωμαι πὸς πρῶτος ἐγὼ χαιρέτισα μὲ τὸ πρεπούμενο στρατιωτικὸ—ἄς τὸ εἰποῦμε σχῆμα στὴ δημοκρατία τῶν γραμμιάτων (στὴ βασιλεύουμένη, θὰ ταίριαζε νὰ λέμε δημοκρατία), τοὺς ἀρχαιότερους ἢ νεώτερους, ἀδιάφορο, στρατιῶτες τοῦ σίχου, κάπως πρὶν οἱ ἄλλοι ἀρχίσουν νὰ ὑποπτεύωνται πὸς κάτι τρέχει.»

Σεμνός, στὴν ὁμιλία του πὸν εἶνε καθαυτὸ αἰσθητικὴ ἀπόλαυση, πολὺ σπάνια μιᾶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του.

Κὶ ἂν τυχὸν ἀναγκάζεται καμμιά φορὰ ν' ἀπαντήσῃ ἀπὸ λεπτότητα σὲ σχετικὴ ἐρώτησι τοῦ ἐπισκέπτη του, μὲ πόση μετριοφροσύνη, μὲ πόση μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς συστολὴ ἐκφράζεται.

Ἡ φωνὴ του πὸν ὡς ἐκείνη τὴ στιγμὴ μιλοῦσε μὲ τόσο ἐνθουσιασμὸ γιὰ Ἕλληνες καὶ ξένους ὁμοτέχνους του, μ' ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς ἐργασίας καὶ τῆς σταδιοδρομίας τους, παίρνει ἕνα χαμηλότερο τόνο.

Δὲ μένει ἀσυγκίνητος στὶς αὐθόρμητες ἐκδηλώσεις ἐκείνων πὸν παρακολουθοῦν τὸ ἔργο του μ' ἀληθινὴ ἀγάπη καὶ πὸν οἱ μεγάλοπρεπες στροφές του ξυπνοῦν μέσα στὴν ψυχὴ τους ἄπειρους κόσμους ἰδεῶν καὶ ρίχνουν μέσ' στὴ φαντασίαν τους τὸ σπόρο μιᾶς νέας ὠραίας βλάστησης.

Μὰ ἐξ ἄλλου ἀποστρέφεται τὸ θόρυβο, τὶς τυμπανοκρουσίες καὶ τὶς ὄψιμες τυπικὲς φιλοφρονήσεις.

«Ἀντιπαθῶ, λέει σ' ἕνα του γράμμα, σὲ ὅτι πανηγυρικὸ συνδέεται μὲ τ' ὄνομά μου. Ἡ γνώμη σας γιὰ μένα, ἕνα ποίημά σας μὲ τ' ὄνομά μου, τὰ ἄρθρα τοῦ Γλαύκου Ἀλιθέρησι, δείγματα τέτοια μοῦ φτάνουν καὶ τὰ δέχομ' εὐγνώμονα. Πλατύτερα, δημοσιώτερα, πομπικώτερα πράγματα μ' ἀφίνουν ἀδιάφορο. Στὶς μεγάλες εὐρύχωρες ἐκκλησιὰς ἢ θὰ κρυώνω ἢ ὁ πολὺς κόσμος θὰ μ' ἐνοχλεῖ. Μιὰ λειτουργία σ' ἕνα ἐξωκκλησιάκι, τί θρησκευτικὴ συγκίνησι μπορεῖ νὰ δώσῃ. Ἀλλὰ μήπως μπορῶ νὰ σᾶς ἐμποδίσω; Στὸ πέρασμά σας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μὲ εἶδατε καλογερικά σ' ἕνα δωμάτιο σὰν κελλί, σ' ἕνα γραφεῖο ὑπηρεσιακὸ καὶ ὄχι καθὼς θὰ ἐπιθυμοῦσατε νὰ μὲ ἰδῆτε σὲ κέντρα...»

Αὐτὸς εἶνε ὁ κυριώτερος λόγος, Κυρίες καὶ Κύριοι, πὸν ἡ γιορτὴ τῆς «Νέας Ζωῆς» γιὰ τὸ μεγάλο Ποιητὴ εἶνε σεμνὴ σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν του καὶ μὲ τὶς παραδόσεις τοῦ συλλόγου μας πὸν εὐγενικὰ φιλοξενεῖ σήμερα τὸ λαμπρὸ καὶ μὲ τόσο ψηλὸ προορισμὸ σωματεῖο «Αἰσχύλος Ἀρίων».

Ὁ Παλαμάς εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητὴς τῆς ἰδέας καὶ γι αὐτὸ σὸ Ναὸ του εἶνε καλοπρόσδεχτοι ὅσοι τὴ ζωὴν τους ὁμορφαίνουν μὲ τὴν προσήλωσι σὲ κάποιο ὠραῖο ἰδανικὸ, ἢ ἐκεῖνοι πὸν τὴ ροθμίζουν σὲ μιὰν ἀνώτερη δημιουργικὴ ἀνησυχία.

Μ' ἀρά γε εἴμ' ἄξιος νὰ παρουσιασθῶ σ' ἄγιο βῆμα τοῦ Ναοῦ αὐτοῦ; Τὸ δικαίωμα μοῦ τὸ παρέχει μόνον ἡ βαθεῖα συναίσθησι

πώς από τὰ μικρά μου χρόνια ἐλάτρευα μ' ὅλη μου τὴ θέρμη τὴ μεγαλοέμπνευστη αὐτὴ ποίηση καὶ μὲ τὸν ἀγνὸν ἐκείνον ἐνθουσιασμό πὸν μαζί μὲ τὸ δυνάμωμα τῆς σκέψης καὶ τὸ σκάφημο τοῦ ψυχικοῦ κόσμου ὀλοένα κρατυνότανε.

Καὶ τὸ αὐστηρὸ κριτήριον τῆς τέχνης, σφυρηλατημένο πάνω στὸ ἀμόνι τῆς πείρας, τῆς μελέτης καὶ τῆς ἀντιπαραβολῆς μὲ ἄλλους φημισμένους ξένους συγγραφεῖς, καὶ βάζοντας κατὰ μέρος καθ' ἑθνικὴ μεροληψία, ἀποκρυσταλλώθηκε στὴν πεποίθησιν πὸς ὃ Παλαμᾶς στέκει ὄχι μόνον στὴν ψηλότερη κορυφὴ τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς Ποίησης μὰ καὶ σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς ψηλότερες τῆς παγκόσμιας.

Κι ἂν ἡ γνώμη αὐτὴ δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ εἰπωθῆ, γιατί δὲ συνοδευότανε μὲ τὴν ἐπιβολὴ τῆς μεγάλης φ ὀ ρ μ α ς, σήμερα ὅμως πὸν τὸ κηρύττουν πέρα ὡς πέρα ἀμερόληπτοι κι ἄξιοι τεχνίτες τοῦ λόγου, μεστοὶ σὲ μόρφωση καὶ σοφία, πὸν ἀνήκουν στὰ πιὸ προηγμένα σὲ πολιτισμὸ ἔθνη,—θὰ διαβάσετε τὶς κρίσεις τους στὸ πανηγυρικὸ τῆς «Νέας Ζωῆς»—δὲν ἔχει κανένα δισταγμὸ νὰ διαλαληθῆ.

Μὰ μὴ νομίσετε πὸς θὰ σᾶς κάνω κριτικὴ τοῦ ἔργου τοῦ Παλαμᾶ. Δὲν ἔχω τὰ προσόντα τοῦ κριτικοῦ, πρὸ πάντων γιὰ ν' ἀναλύσω ἓνα τόσο πολυσύνθετο ἰδεολογικὸ καὶ φιλοσοφικὸ ἀριστοτέχνημα. Εἰν' ἀλήθεια πὸς τὸ αἰσθάνομαι βαθειά, μ' ὅλη τὴν καλλιτεχνικὴ συγκίνησιν. Κι αὐτὸ τὸ κ ἄ τ ι θὰ εἰχόμουνα νὰ τὸ εἶχαν καὶ μερικοὶ πὸν μὲ κριτικὰς ἀξιώσεις δογματίζουν τόσο ἐπιπόλαια κι ἀνόητα.

Καὶ παίρνοντας ἐνθάρρυνση ἀπὸ τὴ σοφὴ γνώμη τοῦ Ἀμιέλ πὸς : «Τὸ νὰ καταλαβαίνης ἀξίζει πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ κρίνης», σᾶς παρακαλῶ τὰ λόγια μου αὐτὰ νὰ τὰ χαρακτηρίσετε ὄχι σὰν ἐνὸς ἱερέα πὸν λειτουργεῖ μ' ὅλη τὴν ἐπισημότητα, μὰ σὰν ἐνὸς προσκηνιτῆ πὸν εὐλαβητικὰ προσεύχεται.

Στὴν Πάτρα πρωτάνοιξε τὰ μάτια του στὴ μέρα, στὰ 1859. Δὲν ἐγνώρισε καλὰ καλὰ γονεῖς. Τοὺς θυμᾶται σὰν ὄνειρον τοῦ οὐνεῖρου. Ἐφτά χρονῶ πεντόρφανο παιδάκι τὸν ἔφεραν μιὰ νύχτα μέσα σ' ἓνα καϊκάκι, στὸ Μεσολόγγι, στοῦ θείου του τὸ σπίτι. Ἐκεῖ ἡ πρώτη του δουλειὰ ἦταν νὰ τραβηχθῆ στὸ τραπεζάκι τῆς σάλας καὶ νὰ διαβάξῃ τὸ «Γεροστάθη» πὸν εἶχε φέρει μαζί του ἀπὸ τὴν Πάτρα.

Αὐτὸ ἦταν τὸ χαρακτηριστικὸ φανέρωμα τῶν τάσεων τοῦ μελλοντικοῦ ἀνθρώπου τῆς σκέψης καὶ τῆς τέχνης. Μιᾶς βαθυστόχα-

στης σκέψης καὶ μιᾶς μεγαλόπνοης τέχνης πὸν ἦρθαν νὰ καθαρῶσουν καὶ νὰ τονώσουν τοὺς πνεύμονες τοῦ ἔθνους, τοὺς μολυσμένους ἀπὸ τὸ σχολαστικισμό καὶ τὸ λογιωτατισμὸ.

Δεκάξῃ χρονῶ ἐγκαταστάθηκε ὀριστικὰ στὴν Ἀθήνα καὶ δημοσίεψε τὸ πρῶτον τοῦ ποίημα στὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Εἰρηναίου Ἀσωπίου.

Γι αὐτὸ γιορτάζεται καὶ ἡ πεντηκονταετηρίδα του.

Ἐνεργήθηκε στὸ Πανεπιστήμιον γιὰ νὰ σπουδάσῃ νομικά, μὰ γρήγορα τὰ παράτησε γιὰ ν' ἀγκαλιάσῃ τὴ φιλολογία, ἀντίθετα μὲ τὸ στενὸν τοῦ φίλου καὶ διαλεχτὸ συμπολίτη μας κ. Νίκο Καμπᾶ πὸν ἄφισε τὴν ποίηση γιὰ νὰ ἐγκολπωθῆ τὴ Θέμιδα.

Τὰ πρωτόλειά του φανήκανε στὴν καθαρεύουσα. Δὲν ἄργισε ὅμως, ἀκολουθῶντας τὸ ὑπέροχον ἐπαναστατικὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη καὶ θανατίζοντας τὸ Σολωμὸ, τὸ Βαλαωρίτη καὶ τὴ Δημοτικὴ Μοῦσα νὰ δοκιμάσῃ τὸ τραγοῦδι τοῦ πάνω στ' ὄργανον τὸ γεμάτον ἔκφραση, αἰσθημα καὶ μουσικότητα, στὴ λαϊκὴν μας γλῶσσαν.

Μὰ κι αὐτὴ μέσα στὸ ἀπέραντον ἔργον τοῦ Παλαμᾶ, σὰ μέσα στὴν πιὸ φιλόξενη καὶ γόνιμη γῆ, μπόρεσε νὰ δεῖξῃ ὄλες τὶς ποικιλίας τῆς ὁμορφῆς ἀνθισθῆς τῆς καὶ ν' ἀναπτυχθῆ καλλιτεχνικά.

Χρησιμοποιῶντας μ' ἐκλεκτικότητα τὸ ἀφθονον ὕλικόν τῆς, ἐστόλισε τὴ Νεοελληνικὴ Τέχνη μὲ τοὺς ρυθμοὺς μιᾶς γοητευτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Στὰ χέρια του ὁ ἐλεύθερος στίχος, ὁ πολὺτροπος, ὅπως τὸν ὀνομάζει, γίνεται πλαστικώτατος κ' ὑποταχτικὸς στὴν ἁρμονία—χωρὶς γι αὐτὸ νὰ λιγοστεύῃ τὰ κελαδήματα τῆς Ρίμας, τῆς Δεκάτης Μοῦσας, τῆς «μόνης χορδῆς πὸν προσθέσαμε οἱ νεότεροι στὴ λύρα», γιὰ νὰ θυμηθῶ καὶ τὸν Οὐάιλντ' καὶ γενικὰ ἡ μετρικὴ ἀποχτὰ ὄλο καὶ νέα λυγίσματα καὶ συνταιριάσματα.

Ἡ Παλαμᾶς μὲ τὸ νὰ περάσῃ τὰ παιδιάτικα του χρόνια στὸ Μεσολόγγι, τὴν καρδιὰ τῆς παλληκαρίσιας Ροῦμέλης, ἐκεῖ ὅπου

... ἀπ' τῆς τρίκορφης Βαράσσοβας τὰ ὕψη,
σὰν ἀπὸ πύργου δῶμα δέσποινα ἡ Σελήνη
στὰ ὀλόστρωτα νερὰ τὴν ὄψη τῆς θὰ σκύψῃ.

(Ἀσάλευτη Ζωή, Πατρίδες).

ἦταν ἀδύνατον νὰ μὴ νοιώσῃ τοὺς πατριωτικὸς παλμούς πὸν ἐξωθήρευσαν οἱ θρύλοι τῶν Ἀρματωλῶν καὶ τῶν ἀντρείων πολιορκημένων ὀλόγυρα στὴ λιμνοθάλασσα ὅπου

ἀπ' τὸ κανάλι οἱ πάσσαρες μὲ τ' ἀπλωτὰ πανιά
 γυρίζουν πρίμα

κι ὁ ξακουσμένος Μπαταριάς ξυπνοῦσε τὴ λεβεντιὰ τοῦ
 κόσμου μὲ τὸ βιολί του.

Γι αὐτὸ κ' ἡ πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ, ποὺ φάνηκε στὰ
 1886, ἐπιγράφεται «Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου», ἀξιοσημείωτη
 γιὰ τὴ γερῆ λυρική ἀντίδραση ποὺ ἔφερε στὴν καθαρευουσιάνικη
 σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν.

Τρία χρόνια ὕστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴ συλλογὴ δημοσιεύθηκε ὁ
 «Ὑμνος εἰς τὴν Ἀθηναίαν» ποὺ ἀκολούθησαν τὰ «Μάτια τῆς Ψυχῆς
 μου» καὶ τ' ἄλλα βιβλία ποὺ βλέπετε λεπτομερῶς στὴ βιβλιογρα-
 φία τοῦ πανηγυρικοῦ τεύχους.

Δηλαδή τριάντα ὁλόκληροι τόμοι, ἀντιπροσωπευτικοὶ ὅλων
 σχεδὸν τῶν κλάδων τῆς λογοτεχνίας, ἔξδὸν ἀπὸ τὴν ἄπειρη ἀνέκδοτη
 ἐργασία, τριάντα κρουνοὶ μᾶς ἀστεϊρευτῆς εὐτυχῶς μεγαλοφυΐας.

Κι ὅμως ἡ ἐξαιρετικὴ αὐτὴ μορφή εἶνε ὑποχρεωμένη ἀπὸ τὴ
 βιοπάλη νὰ σπαταλᾷ τίς καλύτερες ὥρες, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ δη-
 μιουργήσῃ ἢ νὰ περιμαζέψῃ τὴ σκόρπια παραγωγὴ, μέσα στοὺς
 τοίχους τῆς γραμματείας τοῦ Πανεπιστημίου μόνο καὶ μόνο γιὰ
 μένου ἀκόμα δυὸ χρόνια γιὰ νὰ συμπληρώσῃ τὰ τριάντα, τ' ἀπα-
 ραίτητα γιὰ τὴ σύνταξη.

Ἡ Ἑλληνικὴ πολιτεία ἄς κοκκινίσῃ λιγάκι διαβάζοντας ὅσα
 γράφει ὁ διάσημος Ὁλλανδὸς καθηγητῆς τῆς Βυζαντινολογίας καὶ
 νεώτερης Ἑλληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Leiden
 D. Hesseling : «Ὅταν σημάνῃ ἡ τελευταία του ὥρα, θὰ γυρέψουν
 νὰ τοῦ στήσουν ἀνδριάντα· στὸ ἀναμεταξὺ τὸν ἀφίνουν νὰ ἐχτελῇ
 δημόσιες ὑπηρεσίες ποὺ βλάπτουν τὴ φιλολογικὴ του δράση».

Ἡ ποίηση τοῦ Παλαμᾶ εἶνε ἀρρενωπὴ, γεμάτη ὑγεία, ποίηση
 ἀκμῆς, πλούσια σὲ ρυθμούς, σὲ μέτρα, σὲ μορφές, σὲ νοήματα, σὲ
 στοχασμούς, σ' αἰσθαντικὴτητα, σὲ φιλοσοφικὸ λυρισμό.

Πάνω στὴν ἡρεμὴ κλασικὴ ἔμπνευση ἔρχεται ν' ἀλαφροκουμ-
 πῆσῃ σὰν ὄνειρο ἓνα ὠραῖο σύμβολο καὶ πίσω ἀπ' τοὺς βράχους τοῦ
 σμαραγδένιου νησιοῦ ξανοίγεται τὸ τρικυμισμένο πέλαγο.

Ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα μὲ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωές της, τὶς
 Μοῦσες καὶ τὶς Χάριτες, τοὺς μύθους καὶ τὶς παραδόσεις της, τοὺς
 σοφοὺς καὶ τοὺς τεχνίτες της ξαναζῆ μέσα σὶς στροφές τοῦ Παλαμᾶ

κ' ἡ ψυχὴ μας μαγεύεται στὸ θεσπέσιο αὐτὸ συγχρονισμό ποὺ μᾶς
 μεταδίνει

τὴν ἱερὴ φλόγα ἀρχαία σὲ νέο καλάμι κρυμμένη.

Μὰ κ' ἡ Βυζαντινὴ ἐποχὴ ἀνασταίνεται μεγάλωρα μὲ τὴν
 ἐπικὴ μὰ τόσο μελωδικὴ καὶ βαθύπνοη «Φλογέρα τοῦ Βασι-
 λῆ» κ' ἡ σλαβωμένη Ἑλλάδα ποὺ μέσα στοὺς συγκινημένους στί-
 χους του χίνει ὅλο τὸ μοιρολόι της. Ἡ Ρωμοσύνη! Ἡ τόσο ἄδι-
 κα καταφρονημένη. ποὺ ζῆ καὶ λ ι ὠ ν ε ι μέσ' στὰ

Γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολιτικά
 μακρόσυρτα τραγούδια ἀνατολίτικα, λυπητερά,
 (Καημοὶ τῆς Λιμνοθάλασσας, Ἀνατολή)

μὰ ποὺ τῆς φανερῶνει τόση ἀγάπη καὶ στοργὴ ὁ Ποιητῆς:

Ἦ Ρωμοσύνη, ὦ μάννα μου! καὶ ὦ κόρη ἐσὺ τῆς ὁμορφῆς,
 Μέσα σὶς ὁμορφες, Μητέρας! τὰ στερνὰ παιδιὰ σου,
 Γιὰ νὰ σκεπάσουν κάποια τοὺς ἀσκήμια καὶ ντροπὴ,
 Ἐσὲ εἶπαν ἄσκημη, ντραπήκανε γιὰ τὸνομά σου.
 Μὰ πάντα ἐκεῖνο σὶς κορφές τὸ μελετᾶνε ἀπείραχτο
 Τρανὰ τοῦ Ὀλύμπου οἱ ραψωδοί, καὶ τάξια παλληκαρία,
 Κ' ἐγὼ τὸ γράφω μὲ χουσᾶ στὸ μέτωπό σου γράμματα,
 Καὶ τὸ φιλῶ στὰ ματωμένα σου ποδάρια!

Καμμιά σημαντικὴ στιγμή τῆς συγκαιρινῆς μας ἐθνικῆς ἱστο-
 ρίας, εἴτε θριαμβικὴ, εἴτε δύστηνη—ὡς τὴν τελευταία μας Μικρα-
 σιατικὴ τραγωδία—δὲν ἔμεινεν ἀμεταλάβωτη ἀπὸ τὸ δισκοπότηρό του,
 εἴτε σὰν εὐλογία, εἴτε σὰ βάλσαμο ποὺ νὰ σταλαῖζῃ μέσ' στὴν καρ-
 διὰ τῆς φυλῆς τὴν ἐλπίδα γιὰ ἓνα καλύτερο αὔριο.

Ὄυτε τὸ ἀνάθεμα σκληρό, μήτε ὁ πνιγμένος θρῆνος,
 Ἄ! καὶ στὸ μαῦρο Γολγοθᾶ τῶν ἐθνικῶν παθῶν,
 θεῖε Ἄγγελε τοῦ τραγουδιοῦ, βόηθα ν' ἀνθίσῃ ὁ κρῖνος
 τῶν Εὐαγγελισμῶν!

Εἶνε ἡ πρώτη στροφή τοῦ ἔξοχου τραγουδιοῦ τῶν προσφύγων
 γιὰ τὸ ὁποῖο γράφει μ' ἐνθουσιασμό στὸ πανηγυρικὸν ὁ Παλὸς
 λόγιος Palmieri.

«Εἶμ' ἓνας ἄνθρωπος, μᾶς λέει, ποὺ μὲ τὸ τραγοῦδι γεννή-
 θηκε καὶ μὲ τὸ τραγοῦδι θὰ πεθάνῃ. Κ' ἔτσι μὲ τὴν τέτοια τὴν

ἀγάπη μου φτάνω γιὰ νὰ κλείσω μέσα στὴν ἀγκαλιά μου, κι ἄς εἶνε στενή, τὴν κατάπλατη πατρίδα μου. Γιατί κ' ἡ πατρίδα μου ἀπὸ τὸ τραγοῦδι βλάστησε, βλασταίνει καὶ θὰ βλαστήσῃ...»

Νὰ τὸ μεγάλο του ΠΙΣΤΕΥΩ! Τὸ γλυκύτερό του ΙΔΑΝΙΚΟ!
Η ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΕΑ!

Τὰ σοννέτα τ' ἀφιερωμένα στὶς «Πατρίδες», ἔξὸν ἀπὸ τὴν ἄρτια τεχνική τους, ἔχουν κι ὅλη τὴ θέρμη τῆς εὐλικρίνειας κι ὅλη τὴν πηγαία δροσεράδα.

Μέσα σ' ἓνα ἀπ' αὐτά, τὸ χαρισμένο στὴν πεντάμορφη Κέρκυρα, θαυμάσετε πλοῦτον εἰκόνων καὶ πλαστικότητα στίχων :

Ἐκεῖ ποῦ ἀκόμα ζοῦν οἱ Φαίακες τοῦ Ὀμήρου
 Καὶ σμίγ' ἡ Ἄνατολι μ' ἓνα φιλιὲ τὴ Δύση,
 Κι ἀνθεῖ παντοῦ μὲ τὴν ἑλιά τὸ κυπαρίσσι,
 Βαθύχρωμη στολή στὸ γαλανὸ τοῦ Ἀπείρου,

Ἐκεῖ ἡ ψυχὴ μου ὠρέχτηκε νὰ γλυκοζήσῃ
 Στὸ μεγαλόπτερο ὄραμα τῆς γῆς τοῦ Πύρου,
 Ἐκεῖ ποῦ χύνονται σὰν ὁμορφιῆς ὄνειρου
 Ἡ μάσσα τῆς αὐγῆς, τῆς ἀρμονίας ἢ βρύση.

Τὰ θάνατον Τυφλοῦ μὲ νέα φωνὴ ἑλληνίδα
 Σοφὰ ἐκεῖ πέρ' ἀντιλαοῦν οἱ ραψωδίες,
 Ἐκεῖ ἀναπνέει ἀπὸ τὰ ρόδα εὐωδίες

Τοῦ Σολωμοῦ ἡ σκιά σὲ Ἠλύσια, καὶ τεχνίτης
 Ἐκεῖ τῆς λύρας ξαναζῆ καὶ τὴν πατρίδα
 Καὶ τὴ δόξα ὁ Δημόδοκος ὑμνεῖ τῆς Κρήτης.

(Ἀσάλευτη Ζωή, Πατρίδες).

Σὲ ἀφθαστὴς χάρις καλλιτεχνικὸ σύμπλεγμα προβάλλουν χειροπιασμένες ἢ ἀρχαία ἐπική ποίηση μὲ τὴν ἑφτανησιώτικη λυρική ἀναγέννηση καὶ μαζί μὲ τὸ ἄσμα τοῦ τυφλοῦ Δημόδοκου ἀκούεται ἡ σοφὴ λαλιά τοῦ Πολυλά καὶ ὁ μεγαλόστομος Ὁρκος τοῦ Μαρκοῦ. Ἡ σκηνὴ ξετυλιμμένη ἀνάμεσα στοὺς ἀνασσαμοὺς τῶν ρόδων τοῦ ὀλοθέλητρου νησιοῦ, ἀντικρὺ στὸ ἐπιβλητικὸ μεγαλεῖο τῆς Ἡπείρου.

Ὁ Παλαμᾶς μᾶς μπάζει σ' ὅλα τὰ περιβόλια τῆς τέχνης του. Ζωγράφος, προσωπογράφος καὶ τοπιογράφος, γλύπτης κι ἀκόμα μουσικὸς μὲ τὸ ἀρμονικὸ μεταχείρισμα τῶν ἀποχρώσεων καὶ τῶν τόνων, πυκνὸ ἢ ἀνάριο, βαρὺ ἢ ἀλαφρό.

Προσέξτε τὴν ἀπαλότητα τῶν στίχων :

Ἐκεῖ ποῦ χύνονται σὰν ὁμορφιῆς ὄνειρου
 Ἡ μάσσα τῆς αὐγῆς, τῆς ἀρμονίας ἢ βρύση
 καὶ : Ἐκεῖ ἀναπνέει ἀπὸ τὰ ρόδα εὐωδίες
 τοῦ Σολωμοῦ ἢ σκιά σὲ Ἠλύσια...

Μέσα σ' αὐτοὺς λὲς καὶ χαμογελᾷ ὅλη ἡ γλυκεῖα πρῆψη τοῦ μαγευτικοῦ νησιοῦ·

κι ἀντίθετα τὴν τραχύτητα τοῦ στίχου :

στὸ μεγαλόπτερο ὄραμα τῆς γῆς τοῦ Πύρου

ποῦ δείχνει ὅλη τὴν ἄγριαν ὁμορφιά τῶν Ἡπειρώτικων βουνῶν.

Μὰ θέλετε ν' ἀπολάβετε κι ἄλλο μουσικοπλαστικὸ τραγοῦδι ἀντάξιο τῆς ὄνειρεμένης Ἀθήνας ;

Μέσ' στοῦ χειμῶνα τὴν καρδιά, τῆς μυγαλιάς τὰ λούλουδα,
 Ἄπὸ τὸν ἥλιο ἰάρωσε κι ὁ θυμωμένος μῆνας,
 τῆς ὁμορφιάς γύρω τριγύρω ἓνα στεφάνι πλέκετε,
 Ἐσέκεποι βράχοι καὶ βουνὰ γραμμένα τῆς Ἀθήνας.
 Τὰ χιόνια εἶνε στὸν Πάργνηθα σὰν ἀνθισμα κι αὐτά,
 Χαϊδεύει τὸν Κορυδιᾶλλὸ δειλὴ γλωράδα ὄνειρου,
 Τοῦ θεῖου τοῦ βράχου τοῦ γελᾷ ἢ Πεντέλη, κι ὁ Ὑμηττὸς
 Ἄκουε γυρτὸς τὸ ἐρωτικὸ τραγοῦδι τοῦ Φαλήρου.

Εἶνε μιὰ ἀπὸ τῆς «Ἐκατὸ Φωνές».

Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε τί ἀρμονικὴ συμφωνία ἀποτελοῦν ὁλες μαζί ἐνωμένες.

Ὁ Παλαμᾶς εἰδωλολάτρης μαζί καὶ Χριστιανός, κορφολογᾷ κι ἀπὸ τίς δυὸ θρησκείες ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ Ὁραίου. Γιατί πρὸ παντὸς εἶν' Ἕλλην. Γι' αὐτὸ ἐνῶ οἱ Χριστοὶ του θυμίζουσι Ἀπόλλωνες, οἱ Ἀφροδίτες του ἔχουν τὴν καλωσύνη τῆς Παναγιάς κ' οἱ Παναγιές του τὴ γοητεία τῆς Ἀφροδίτης· κάτι ποῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ παρομοιάσῃ μὲ τίς ἐξαισιες εἰκόνες τοῦ Boticelli.

Δὲν ξέρω γιατί μ' ἀρέσει νὰ συγκρίνω τὴν ἔμπνευση τοῦ Παλαμᾶ μὲ τὴν Πειρήνη Κρήνη τῆς Παληᾶς Κορίνθου.

Γιὰ τὸν ποιητικὸ μῦθο τοῦ Πηγᾶσου ; Γιὰ τοὺς ἐκεῖ κοντὰ κίονες τοῦ ἀρχαιότερου δωρικοῦ ναοῦ ; Γιὰ τὸ ἀντικρυνὸ τῆς Βυζαντινῆς ρημοκλήσι καὶ τὸ νεώτερο πάνω στὸ ἕψωμα ξωκλήσι τ'

Ἄη Γιάννη ; Γιὰ τὴν πλούσια καὶ περιποιημένη βλάστηση ποὺ σκεπάζει τὰ μέρη ὅπου στήνοντανε καλλιμάρμαρα οἰκοδομήματα ; Γιὰ ὅλα μαζί ; Ἴσως.

Μέσα στὸ ἔργο του σὰν πολικὸς ἥλιος ἀχτινοβολᾷ ἡ Ἑλληνικὴ Ὀμορφιά, ἀπὸ τὸ πιὸ ἀρχαῖο της φανέρωμα ὡς τὶς σημερινές της ἐκδηλώσεις.—Μιὰ ἀπὸ τὶς τελευταῖες καὶ ὁ συγκλονιστικὸς «Θάνατος τοῦ Παλληκαριοῦ».—Γι' αὐτὸ καὶ τὸ τραγοῦδι του ποθεῖ νὰ ψάλλῃ μιὰ νέαν ἰδανικὴν Ἑλλάδα ποὺ νὰ συγκεντρῶνῃ τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς δόξες ὅλων τῶν ἐποχῶν, ἀληθινὸ καύχημα τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητας.

Μὰ μ' ὅλο ποὺ ὁ Παλαμᾶς εἶνε στέρεα στυλωμένος σὲ πανίψηλο βᾶθρο στὴν Ἑλληνικὴ γῆ, τὸ βλέμμα του διαρκῶς ἐρευνητικὸ, ξεπερνᾷ τὰ σύνορα τῶν πατρίδων καὶ ρίχνει τὸ φέγγος του στὶς παγκόσμιες διανοητικὰς σφαιρὰς κ' ἡ ἀπέραντη θάλασσα τῆς ψυχῆς του ὀλοένα ταράζεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ κύματα τῶν ἐθνικῶν μὰ καὶ τῶν ἀνθρώπινων συγκινήσεων.

Ὁ Παλαμᾶς εἶνε αἰσθαντικὸς καὶ ὄχι αἰσθησιακός. Ἡ σημαντικώτερη καὶ πιὸ ἀγαπημένη ἐρωμένη του εἶνε ἡ ὑπέρκαιη Μοῦσα Ἰδέα. Ὁ ἔρωτας ἐξαυλῶνεται στὴν ποίησίν του. Τὸ αἰσθημὰ του δὲν καίει σὰ λάβρα, μὰ εὐωδιάζει σὰν ἀνθὸς πορτοκαλιᾶς.

Νὰ καὶ τὸ πρωτοξύννημά του :

Δεκάξι χρόνων εἶμωνα,
Κι ἀγάπησα τὴν ὀμορφὴ Ποθοῦλα, τὴν παιδοῦλα
Τῆς χάρισα μιὰ μέρα τὴν εἰκόνα μου
Μέσα σὲ μιὰ χρυσοῦ καρδοῦλα.
Πῆρε τὸ χάρισμα ἡ παιδοῦλα μου, ἡ Ποθοῦλα μου
Καὶ ροδοχάραξε ἡ χαρὰ τὸ κάλλος τὸ γλωμό της
Κ' ὕστερα ; τὴν εἰκόνα μου τὴν ἔσκισε, τὴν πέταξε
Καὶ τὴν καρδοῦλα κρέμασε στολίδι στὸ λαιμό της.

(Ἀσάλευτη Ζωή, Ἑκατὸ Φωνές).

Στὴ γυναικεία του πινακοθήκη ξεχωριστὴ θέσῃ ἔχουν οἱ μορφὲς ποὺ μὲ τὴν καλλονὴ τους ἐθάμπωσαν κόσμους κ' ἔκαψαν καρδιὰς (ἀνάμεσα στὶς ἄλλες ἡ Τ ρ ι σ ε ὕ γ ε ν η) καὶ ὅσες ἔχουν περίσσια τὰ ἐγκώμια ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ ἀκόμα ἐκείνες ποὺ εὐτυχίσανε ν' ἀγαπηθοῦν ἀπὸ δοξασμένους ὕμνητές.

Τὸ μεγαλεῖο τοῦ πόνου μᾶς τὸ περιγράφει στοὺς θαυμάσιους στίχους :

.....Κάποιους πόνους
δὲν τοὺς χωράει καὶ ὁ πλατύτερος θρηῖνος
(Ἀσάλευτη Ζωή, Κομμάτι ἀπὸ τοὺς «Παράδεισους»).

Μὰ ὅσο καὶ ἂν εἶνε δυνατὸς ὁ πόνος, πρέπει νᾶχῶμε τὴ δύναμη νὰ τὸν κυβερνᾶμε, νὰ μὴ τὸν ἀφίνῶμε νὰ μᾶς γονατίσῃ.

Τὸν Πόνο σου ἐδῶ πέρα μὴ τὸν παρατάς,
Μὲ μιὰ φροντίδα μητρικὴ ταξίδεψέ τον,
Ὅπου ζωή, ὅπου ὄνειρο, στὰ μακρινὰ καὶ στὰ ψηλά
Καὶ πῆγαινέ τον ὕστερα καὶ ριζοφύτεψέ τον
Ἐκεῖ στὴ χώρα τὴν κατάναχη τοῦ ἀμίλητου
Στὰ μάτια του συμάζωξε καὶ θάψε τὴ φωνή του,
Κι ἀνίσως δὲ βαστάζουνε τὰ μάτια του καὶ κλείσουνε,
Κλείσε κ' ἐσὺ τὰ μάτια σου καὶ πέθανε μαζί του.

(Ἀσάλευτη Ζωή, Ἑκατὸ Φωνές).

Γι' αὐτὸ, ὅσο καὶ ἂν εἶνε σπαραχτικὸς ὁ χαμὸς τοῦ χιλιολάτρευτοῦ τοῦ παιδιοῦ Ἄλκη, τὴν ὑπέρτατη θλίψη τοῦ πατέρα δὲν τὴν ἀφίνει νὰ ξεσπάσῃ σ' ἀναφυλλητὰ, μὰ τὴ σκαλίζει στοργικὰ στὸν «Τάφο» του σὲ τρισεύγενο ἀνάγλυφο ποὺ παίρνει τὴν πρεπούμενη θέσῃ πλάι σ' ἄλλα τοῦ Κεραμεικοῦ—τὴν παρθενικὴν Ἑγησῶ καὶ τὴν ἐνάρετη γυναῖκα τοῦ Ἀγάθωνος—ποὺ ἀπὸ πάνω τους ἐδιώξαν γιὰ πάντα τὸ σκοτάδι τῆς λησμονιᾶς τὰ λαμπερὰ Μάτια τῆς ψυχῆς του.

Δόστε μου ἐσεῖς τὸν πόνο νὰ τυλίξω
Μέσ' στὸ σεμνὸ τῆς Ἀρμονίας χιτῶνα,
Καὶ νὰ κλείσω τὸ δάκρυ στοῦ Μέρου
Τὸ χρυσογυάλι.

(Ἀσάλευτη Ζωή, Ἑκατὸ Φωνές).

Μὰ καὶ ἀπέναντι στὸ θάνατο δείχνει τὴν ἴδια ἀξιόπρεπη στάση, μὲ μιὰ παράκληση στῶν τραγουδιῶν τῆς Μοῖρας ποὺ ἔρχονται νὰ μᾶς συντροφεύουν γιὰ τελευταία φορὰ καὶ μᾶς ἐρωτοῦν τί θέλομε, σὰ στερνὴ χάρη, νὰ μᾶς τραγουδήσουν ἀπὸ τὰ πιὸ ἀγαπημένα μας περασμένα.

Τὰ μάτια, ὦ Μοῖρες, κλείστε μου
μὲ τὸ βιολὶ τῶν εἴκοσι χρόνων.

(Ἀσάλευτη Ζωή, Σιγά. Μὴν τρέμης).

Πόση βαθειὰ μελαγχολία μέσα στοὺς δυὸ αὐτοὺς στίχους ποὺ κλείνουν τὸ ἐσώφηγο αὐτὸ ποίημα μαζί μὲ τὸ κλείσιμο τῶν ματιῶν,

στο σβύσιμο τῆς ζωῆς κι ὅλων μας τῶν ἰδανικῶν !

Μὰ ἡ θλιμμένη διάθεση τοῦ ποιητῆ εὐτυχῶς δὲν εἶνε παντοτινὴ.

Στὶς ὥρες τῆς ἀπογοήτευσης, νὰ ἡ Ἐλπίδα, σὰ μιὰ ἰλαρὴ παι-
δούλα μ' ἀπειριόπειρο πρόσωπο ποὺ ἔρχεται πεταχτὴ καὶ τοῦ φιλᾶ
τὸ μέτωπον ὅπου φωλιάζουν κι ὅλο γεννοβολοῦν τὰ χελιδόνια τῆς
σκέψης.

Ἐφέτος ἄγρια μ' ἔδειρεν ἡ βαρχειμωνιά
ποὺ μ' ἔπιασε χωρὶς φωτιά καὶ μ' ἤρεε χωρὶς νιάτα,
κι ὦρα τὴν ὦρα πρόσμενα νὰ σωριαστῶ βαριά
στὴ χιονισμένη στράτα.

Μὰ χτές καθὼς μὲ θάρρνεψε τὸ γέλιο τοῦ Μαρτιοῦ
καὶ τράβηξα νὰ ξαναβρῶ τ' ἀρχαῖα τὰ μονοπάτια,
στὸ πρῶτο μοσκοβόλημα ἑνὸς ρόδου μακρινοῦ
μοῦ δάκρισαν τὰ μάτια.

(Ἡ Πολιτεία καὶ Μοναξιά.—Ρόδου μοσκοβόλημα).

Οἱ θύελλες τῆς πατρίδας του καὶ τῆς ζωῆς του ἀκολουθοῦνται
πάντα ἀπὸ ἓνα οὐράνιο τόξο.

Ἐπιπέσει ἔχει τρανὸ καὶ μὲ δὲ χάριζε ὅσο λαχταροῦσε
τὴ φύση ποῦ, κάθε φορὰ ποὺ περιγράφει χαρακτηριστικὰ τοπεῖα,
μᾶς δίνει τὶς ἐκφραστικώτερες συνθέσεις χρωμάτων καὶ φωτιστικῶν.

Μ' ἂν δὲν ζῆ σ' ἔκταση, ζῆ ὅμως σ' ἔνταση, ἀπὸ τὸν
ἠθικὸ ἐσωτερικὸ του κόσμου καὶ τὸν κόσμου τῶν βιβλίων του ἀντλῶν-
τας τὴ δημιουργικὴ του δυναμικότητα.

Ἡ μόνωση τὸν εὐχαριστεῖ γιατί τοῦ δίνει καιρὸ νὰ σκίψη
βαθύτερα στὸν ἑαυτό του, τοποθετημένο πάντα σ' ἀπόσταση ἀπὸ τὶς
ποταπότητες καὶ χαμέρπειες τῆς ζωῆς.

Ποτὲ δὲν κηλιδώνεται τὸ ἰδανικὸ του. Στέκει πάντα ὀρθὸ σὰν
κυπαρίσσι, ὅποιος ἄνεμος κι ἂν φυσᾷ.

Ἄγνάντια τὸ παράθυρο· στὸ βάθος
Ἄ οὐρανός, ὅλο οὐρανός, καὶ τίποτ' ἄλλο·
Κι ἀνάμεσα, οὐρανόζωστον ὀλόκληρο,
Ψηλόλιγνο ἓνα κυπαρίσσι· τίποτ' ἄλλο.

Καὶ ἡ ξάστερος ὁ οὐρανός ἡ μαῦρος εἶνε,
Στὴ χαρὰ τοῦ γλαυκοῦ, στῆς τρικυμιάς τὸ σᾶλο,
Ἄομοια καὶ πάντα ἀργολυγᾷ τὸ κυπαρίσσι,
Ἄουχο, ὠραῖο, ἀπελπισμένο. Τίποτ' ἄλλο.

(Ἄσάλευτη Ζωή, Ἑκατὸ Φωνές).

Ποιήματα σὰν τὰ περισσότερ' ἀπ' αὐτὰ ποὺ σᾶς ἀνάφερα, σὰν
τὴ «Φοινικιά», τὴν ἀξιοθαύμαστη σὲ φιλοσοφικὸ βάθος καὶ λυρικό
ῦψος, μὲ τὶς τραγικὲς ἀμφιβολίες κ' ἐρωτήσεις τοῦ ἐφήμερου ὄνειρο-
πόλου ἀνθρώπου ποὺ σβύνει μὰ ποὺ ἀφίνει σὰν ὁ λ ὄ φ ω τ ο ν έ ο
ν τ ὦ μ α γύρω στὸ γιγάντιο ἀλληγορικῆς ἔννοιας δέντρο τὴν ποίη-
ση καὶ τὴ σκέψη του· σὰν τὶς ἀσύγκριτες καὶ πλημμυρισμένες ἀπὸ
ἠλιοφεγγίσματα μινιατοῦρες ποὺ λέγονται «Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαι-
στοι», σὰν τὸ δραματικὸν συμβολισμοῦ καὶ προφητικὸν δραματι-
σμοῦ μιᾶς παγκόσμιας εἰρήνης κι ἀγάπης «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου»,
σὰν τὸν «Ἀσκραῖο» καὶ τὶς «Ἀλυσίδες» τῆς ἀριστουργηματικῆς
«Ἀσάλευτης Ζωῆς», σὰν τὰ μπριλάντια ποὺ εἶνε φυλαγμένα μέσα
στοὺς «Καημὸς τῆς λιμνοθάλασσας», τοὺς «Βωμούς», τὴν «Πολι-
τεία καὶ τὴ Μοναξιά» καὶ σ' ὅλες τὶς ἄλλες συλλογές, μὰ ποὺ μποροῦν
νὰ τὰ ξεχωρίσουν μόνο τὰ ἐξασκημένα μάτια στὶς ὠραῖες ἐνατενί-
σεις καὶ στὶς αἰσθαντικὲς βυθοσκοπήσεις, τέτοια ποιήματα εἶνε συγ-
χρονισμένα μ' ὅλες τὶς ἐποχὲς καὶ μ' ὅλους τοὺς αἰῶνες, ὅσο θὰ ὑ-
πάρχουν κοινωνίες ποὺ θὰ θεωροῦν τὴν ποίηση σὰν τὴν ἰδανικώ-
τερη ἔκφραση τοῦ πολιτισμοῦ των, ὅσο οἱ μεγάλοι νόμοι ποὺ κυ-
βερνοῦν τὸ σύμπαν θὰ παραμένουν οἱ ἴδιοι κι ὅσο οἱ διαβατάρικες
αὐτὲς σκεπτόμενες ὑπάρξεις ποὺ λέγονται ἄνθρωποι μάταια θὰ πε-
ριμένουν τὴ λύση στὰ σφιγγώδη αἰνίγματα ποὺ τοὺς πιέζουν σὰν
ἐφιιάτες.

Χαιρογεῖ κανεὶς μὲ τοὺς αὐτοσχεδιαστὸς κι αὐτοβάφτιστους
κριτικούς ποὺ δὲν καλοχονεύουν τὰ ξένα διαβάσματα καὶ μᾶς κοπα-
νοῦν πὼς ὁ Παλαμᾶς δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει γιατί εἶνε τάχα ἔξω ἀπὸ
τὴ σημερινὴ ζωὴ καὶ δὲν ἀκολουθεῖ τὰ μεταπολεμικὰ ρεύματα.

Μὰ πρῶτ' ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ τονιστῇ πὼς ὁ Ποιητὴς μας, ὅσο
μεγάλος κι ἂν εἶνε, δὲν ἔχει δυστυχῶς τ' Ὀρθρικό χάρισμα νὰ συγ-
κινή τ' ἄψυχα πλάσματα κ' ἔπειτα γιὰ ποιά ρεύματα μᾶς μιλοῦν οἱ
κατασκευαστὲς τῶν διαφόρων κ α λ ο υ π ι ὠ ν ; Τὸ νεοκλασσικὸ ἢ
τὸ νεοχριστιανικὸ ; Ἡ μήπως τὸ κομμουνιστικὸ ; Μὰ τότε γιατί ὄχι
καὶ τὸ φασιστικὸ ;

Ἡ γιὰ τὰ ρεύματα μέσα στὰ ὁποῖα παρασύρονται καὶ βρίσκουν
ἄδοξο θάνατο κακόζηλοι καὶ κακότεχνοι τάχατε νεωτεριστές, ἄνθρωποι
«στοὺς ὁποίους ἡ ἐγκεφαλικὴ ἀπονάρκωση δίνει τὴ δύναμη νὰ σκέ-
πτονται μὲ τὸ νωτιαῖο μυαλὸ καὶ τὸ μεγάλο συμπαθητικὸ», γιὰ νὰ
μεταχειριστῶ τὴ φράση τοῦ Paul Souday ;

Κι ὁ ξεχωριστὸς Γάλλος κριτικὸς, συνεχίζοντας τὴ τσουχτερή του ἀπάντηση στὶς θεωρίες πὼς «μιὰ αἴσθησις πολὺ ἐπαναλαμβανόμενη δὲν ἐπενεργεῖ πιά καὶ πὼς μας χρειάζεται κάτι νέο, ἔστω κι ἂν δὲν ὑπάρχη ἄλλο στὸν κόσμον, γι αὐτὸ καὶ τ' ἀριστουργήματα παύουν νὰ εἶνε τῆς μόδας», λέει μὲ μιὰν ἀξιολογίμητη εἰλικρίνεια πὼς ὑπάρχει μιὰ αἰώνια ὁμορφιά καὶ γι αὐτὸ δοκιμάζει περισσότερη εὐχαρίστησις νὰ ξαναδιαβάξῃ τὸν Ὅμηρον παρὰ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς χτεσινοὺς καὶ σημερινοὺς ποιητῆς.

Μερικοί, καὶ μὲ διαλώματα δυστυχῶς στὴν τσέπη, ἔχουν τὴν ἀφέλεια νὰ λένε μὲ στόμφο : «Δὲν καταλαβαίνομε τὸν Παλαμᾶ !» Μὰ φταίει ὁ Παλαμᾶς γι αὐτὸ ἢ ἡ σχολαστικὴ τους ἐκπαίδευσις ποὺ σκέπασε τὸ μυαλό τους μ' ὀμίχλη ποὺ δὲν ἐφρόντισαν τόσα χρόνια νὰ τὴ διαλύσουν μὲ τίς ἀχτίνες μιᾶς λογοτεχνικῆς μόρφωσης ;

Κι ὁ Παλαμᾶς ἀπευθύνεται κυρίως σὲ μορφωμένο καὶ σ' αἰσθαντικὸ κοινό.

Μ' ὄλ' αὐτά, πράγμα ὀλοφάνερο τῆς ἀναμφισβήτητης ἀξίας του ἢ ἐπίδρασί του στὴ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία εἶνε σημαντικὴ, τέτοια ποὺ νὰ μὴν ἔχη τὴν ὁμοιά της— ἂν ἐξαιρέση κανεὶς τὴ γλωσσικὴ ἐπανάστασις τοῦ μεγάλου Ψυχάρη—στὴν πνευματικὴ ἀνέλιξι τοῦ ἔθνους μας.

Ἄν τυχόν, Κυρίες καὶ Κύριοι, μοῦ τύχαινε νὰ συναντήσω στὴν Ἀθήνα κανένα ξένο φιλότεχνο—πράγμα πολὺ ἀπίθανο, γιὰτὶ οἱ ξένοι ἔχτιμοὺν περισσότερο ἀπὸ μᾶς ὅ,τι καλὸ ἔχομε — ποὺ νὰ μὲ ρωτοῦσε θαμπωμένος, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἀρχαίων ἀριστουργημάτων : «καλὰ ὄλ' αὐτὰ εἶνε τῶν προγόνων σας· ποῦ εἶναι τὰ σημάδια τοῦ νεώτερου σας καλλιτεχνικοῦ πολιτισμοῦ ;» Ἄντὶ νὰ τοῦ ἀπαντήσω, θὰ τὸν ἔπαιρν' ἀπὸ τὸ χέρι καὶ θὰ τὸν ἔφερα στὴν Πινακοθήκη. Ἐκεῖ θὰ τὸν ἔβαζα νὰ σταθῇ μπροστὰ στὴ «Σταύρωσις» τοῦ Θεοτοκοπούλου καὶ στὸ «Τάμα» τοῦ Γκίζη.

Ἐπειτα θὰ τοῦδειχνα στὸ Πρῶτο Νεκροταφεῖο τὴν «Κοιμάμενην» τοῦ Χαλεπᾶ καὶ τελευταῖα θὰ τὸν ὀδηγοῦσα στὴν ὁδὸν Ἀσκληπιοῦ, σ' ἓνα σεμνὸ σπιτάκι. Καὶ τότε μόνο θὰ τοῦλεγα : «Νὰ τὸ Μουσεῖο τοῦ Νεοελληνικοῦ πνεύματος. Θὰ χρειαστῆς πολὺν καιρὸ γιὰ νὰ τὸ μελετήσης καλά. Ἐδῶ μέσα κατοικεῖ ὁ ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ ».

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΙΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

Θὰ εἶνε, εἰκάξω, πλέον τῶν σαράντα ἐτῶν ὅπου ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος μιὰν ἡμέραν ὀμιλῶν μου περὶ τῶν ἐντυπώσεων ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, μοῦ ἀνέφερε τὴν ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν ὅπου τοῦ ἔκαμε «ἓνα παιδί», ὅπως ἔλεγε, μὲ πολὺ ἐκφραστικοὺς ὀφθαλμοὺς, τὸ ὅπου ἔγραφε στίχους. «Αὐτὸς θὰ γείνη, μοῦ ἐπρόσθετε, ἓνας ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους μας ποιητᾶς».

Τὸ παιδί αὐτὸ ἦτο ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς.

Οἱ ποιητᾶι εἶνε πολλάκις προσφῆται, καὶ ἰδοὺ ὅπου ἡ πρόρρησις τοῦ Παράσχου ἐξεπληρώθη. Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς ἀνήλθεν ἀπὸ τότε καὶ εὐρίσκεται τώρα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ. Καὶ σήμερον ὅπου ἐορτάζεται δικαίως ἡ τόσον εὐτυχῆς σταδιοδρομία του, προσφέρω εἰς αὐτὸν μαζὶ μὲ τὴν ἀνάμνησιν ταύτην τὸν θαυμασμόν μου πρὸς τὸν ποιητὴν διὰ τὸ ἔργον του καὶ τὴν ἀγάπην μου πρὸς τὸν φίλον καὶ συνάδελφον.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΜΠΑΜΠΗΣ ΑΝΝΙΝΟΣ

Ἐνας ποὺ πρέπει νὰ τιμηθῇ μὲ τὸ φιλογικὸ βραβεῖο τοῦ Νόμπελ ἀπὸ μᾶς τοὺς Ἑλληνας διανοουμένους εἶναι ὁ Παλαμᾶς, γιὰτὶ αὐτὸς εἶναι ἡ μόνη ἀξιόλογη πνευματικὴ ἀξία στὴν Ἑλλάδα ποὺ μπορεῖ νάχη διεθνή σημασία.

ΘΕΑΤΗΣ 23.1.1926

ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΓΕΡΗΣ

Νομίζω πὼς μεγάλο εἶναι τὸ ἔργο καὶ μεγάλη ἡ ζωὴ τοῦ Δασκάλου.

Ἐνα σωρὸν πράγματα ἀκούσαμε, κάποτε, ἐναντίον τῆς ποιησεώς του κι ὅμως τὰ ξεχάσαμε ὅλα σὲ βαθμὸ ποὺ ἀναγκαστήκανε νὰ μᾶς τὰ ξαναποῦν· ὡς τόσο πάλι τὰ ξεχάσαμε κι ὁ γενικὸς θαυμασμός γιὰ τὸν ποιητὴ μεγάλωσε καὶ μεγαλώνει ὀλοένα. Αὐτὸ δὲν εἶναι μιὰ τρανὴ ἀπόδειξις πὼς ὅλα ἐκεῖνα δὲν εἶχαν ὑπόστασις ; Τὴν ὥρα ποὺ σὰς γράφω ζητῶ ἐπίμονα καὶ μάταια, μέσ' στὴ μνήμη μου, τὰ φοικτὰ ἐλαττώματα ποὺ βρίσκοντε στὸ ἔργο του ὅσοι δὲν τὸ θαυμάζουν. Ἡ μνήμη μοῦ χαρίζει, ἀπλᾶ, μιὰν ἐντύπωσιν ὡς ἀπὸ ἓνα ναό, γερὸ καὶ ὄραιο, ποὺ μέσα του ἀγνὸς ἱερουργεῖ μύστης. Τ' ἀρχιτεκτονικὰ λάθη δὲν βρῆκα ποτέ μου καιρὸ νὰ τὰ κυττάξω. (Ἴσως δὲν ὑπάρχει

και τρόπος να κρίνουμε αίσθητικώς λεπτομέρειες). Αισθάνομαι βαθιά την ιερότητα του συνόλου· αυτό μου φτάνει.

Όσο για τη ζωή του, λυπούμαι που δεν ξέρω να πω πολλά. Ένα μονάχα ξέρω, πώς έδοκίμασα μιὰ ἀπ' τις ιερότερες συγκινήσεις της ζωής μου όταν έπιγα να τον δώ, για πέντε λεπτά, στη γραμματεία του Πανεπιστημίου, που μέσα στους τέσσερους τοίχους της φυλάκισε ο ποιητής την έξωτερική του ζωή. Κρατώ στην καρδιά μου ό,τι μου είπε· σ'ας δίνω αυτά τα λόγια του:

— «Ο ποιητής γράφει παντού. Θα έγραφα κι αν ήμουνα κλεισμένος μέσα σ' ένα υπόγειο».

Φεύγοντας απ' εκεί, είχα την έντύπωση πως έφευγα από μιὰ τραγωδία που συνεχίζεται.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΠΑΥΛΟΣ ΒΑΛΔΑΣΕΡΙΔΗΣ

Νομίζω ότι ο ένδεδειγμένος εκ των συγχρόνων Έλλήνων συγγραφέων δια να λάβη το βραβείο Νόμπελ είναι ο κ. Κωστής Παλαμᾶς. Η επί πενήντα έτη φιλολογική δρασις του υπήρξε τεραστία. Διότι ο Παλαμᾶς, ως ποιητής, είναι εξ εκείνων, οΐτινες δεν ανήκουν μόνον εις την Ελλάδα. Ένεκολπόθη τὰς παγκοσμίους ιδέας και εισήγαγεν αυτὰς εις την ποιήσιν, τοιουτοτρόπως δὲ ἐγένετο διεθνῆς ποιητικῆ φυσιογνωμία.

ΘΕΑΤΗΣ 23.1.1926

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Μερικά έργα δεν κρίνονται. Μᾶς κρίνουνε κείνα. Έρχονται σαν καινούριος αυτότελος κόσμος, σαν υπερκόσμιος λόγος που μᾶς ἀδράχνει και μᾶς αλλάζει και μᾶς ξαναπλάθει.

... Δὲ θυμούμαι να έχω διαβάση ποτέ μου τίποτε που να με συγκίνησε τόσο πικρά, τόσο θυμώδικα, τόσο δίκαια, σαν τα λόγια κείνα του προφήτη. Μ' ένα λυρισμό βιβλικό πλανιέται η κατάρρα του και δέρνει...

Και τώρα κλείνω τα μάτια και ξαναβλέπω να περνᾶ μπροστά μου ο Δωδεκάλογος του Γύφτου. Δεν ξέρω γιατί το πέραςμα του Γύφτου μέσα στους καιρούς και τα έθνη και τις ιδέες μου θυμίζει κάποτε τις απλόγραμες και σοβαρές τοιχογραφίες του Τζιόττο, και κάποτε πάλι τη λυρική φλόγα και την αγροτική ἄρμονία των εικόνων του Τζιορτζιόνε. Και συλλογίζουμαι τί καλοσημαδιὰ να γεννη-

θή σήμερα μέσα στη στείρα Ρωμοσύνη ένας άνθρωπος που συνταιριάζει μέσα του την τέχνη της Βενετίας και της Φλωρεντίας, τη σοφία της Εύρώπης, την ψηφιδωτή ψυχή του Βυζαντίου και της Ἀττικής τη μενεξεδένια ποίηση.

ΝΟΥΜΑΣ, 1907

ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

Η έξωτερική ζωή του Κωστή Παλαμᾶ — σαν να πούμε η ζωή του ανάμεσα στους ανθρώπους η στην κοινωνία — ήσυχη, απλή, δίχως πολλές και μεγάλες τρικυμίες η ποικιλίες. Κι ανίσως μερικά καθέκαστα, που τα δημιουργούν περισσότερο τα καθήκοντα κ' οι υποχρέωσεις του οικογενειάρχη και του δημόσιου υπάλληλου, δεν τον αναγκάζανε να φαίνεται κι αυτός κάπως μέσα στον κόσμο, η ζωή του θα ήταν ζώη ανθρώπου αποτραβηγμένου ολότελα από το θόρυβο του κόσμου αυτού. Κ' έτσι εξηγείται γιατί ο Παλαμᾶς μένει πάντα άνθρωπος ἀμόλευτος από τις ταπεινότητες της ζωής, με ψυχή αγνή — παιδιατική, δειλὸς και ντροπαλὸς εμπρός σε όλους, τους ἄξιους η ἀνάξιους να τον αντικρίζουν, με ἀλιγόστευτο τον ιερό ένθουσιασμό για κάθε τί, που είναι δημιουργικό φαινέρωμα ζωής, ξένος σε ό,τι θα ήταν ικανό να κάμη να χάση λίγο αυτό το μέγα καλό του. Αποτραβηγμένος και ἀφοσιωμένος στη δημιουργία του έργου του και στη μελέτη.

Ο άνθρωπος όμως αυτός με την ήσυχη και απλή έξωτερική ζωή, πόση πληθώρα έσωτερικής ζωής έχει! Πόσο πλατῆς, πολυσύνθετος, πλούσιος σε ποικιλίες, σε φανερώματα γεμάτα όρμη και τρικυμίες ο μέσα του κόσμος, ο κόσμος της ψυχής! Τον κόσμο του αυτόνε και αυτή την ψυχική ζωή του μᾶς ξεδιπλώνει ο Παλαμᾶς με όλο το έργο του και το πιο πολὺ με την ποιήσῆ του. Και για τοῦτο η ποιήσῆ του είναι τόσο γεμάτη συγκίνηση και ἀνησυχία νου και ψυχής.

Τὸ τραγαῦδι του είναι τὸ ξέσπασμα της όρμῆς της έσωτερικής του ζωής, της ψυχῆς του, όπου, ὕστερ' από ένα βαθὺ αντίκρουμά τους, κατασταλάζουν τα καθέκαστα του έξω κόσμου, που θα μετουσιωθοῦνε σε τραγοῦδι. Και για τοῦτο τα κύρια γνωρίσματα της ποιήσῆς του Παλαμᾶ είναι ο λυρισμός ο αγνός — με μορφή υποκειμενική και αντικειμενική — τὸ αἶσθημα και ο στοχασμός. Κι ανίσως κοντὰ στα γνωρίσματα ταῦτα βάλουμε και τὸ ρυθμό — τὸ συχνὰ μελωδικό — τὸ ὕφος τὸ προσωπικό, τὴ γλῶσσα τὴ χρησιμοποιημένη καλλιτεχνικά, μπορούμε να έχουμε κάποια σωστή ιδέα της πλατιᾶς και πολὺμορφῆς

καὶ πλούσιας σὲ ἐσωτερικότητα ποιήσῃς του· τῆς ποιήσης αὐτῆς, ποὺ δείχνει τὸν Παλαμᾶ ποιητὴ στοχαστικὸ ἀντικρουστὴ τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρώπινης καὶ τῆς ζωῆς τῆς φυλῆς του, τοποθετημένο, μελετητικὸ μέσα στὴ γύρω του κοινωνία καὶ σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα, ἐμπρὸς στὴν ἐποχὴ του κ' ἐμπρὸς σ' ὅλες τὶς ἐποχές, γεμάτο ἀγάπη κ' ἐνθουσιασμό, γιὰ νὰ φαίνεται ἔτσι καὶ γιὰ νὰ εἶναι ὁ πιὸ πλατῆς καὶ ὁ πιὸ ἀληθινός, ὁ πιὸ πολύμορφος καὶ ὁ πιὸ συγκροτημένος ποιητῆς τῆς νεώτερης Ἑλλάδας καὶ ποὺ ἄνοιξε καὶ ἀνοίγει καινούργιους δρόμους γιὰ τὴ νεοελληνικὴ ποίηση.

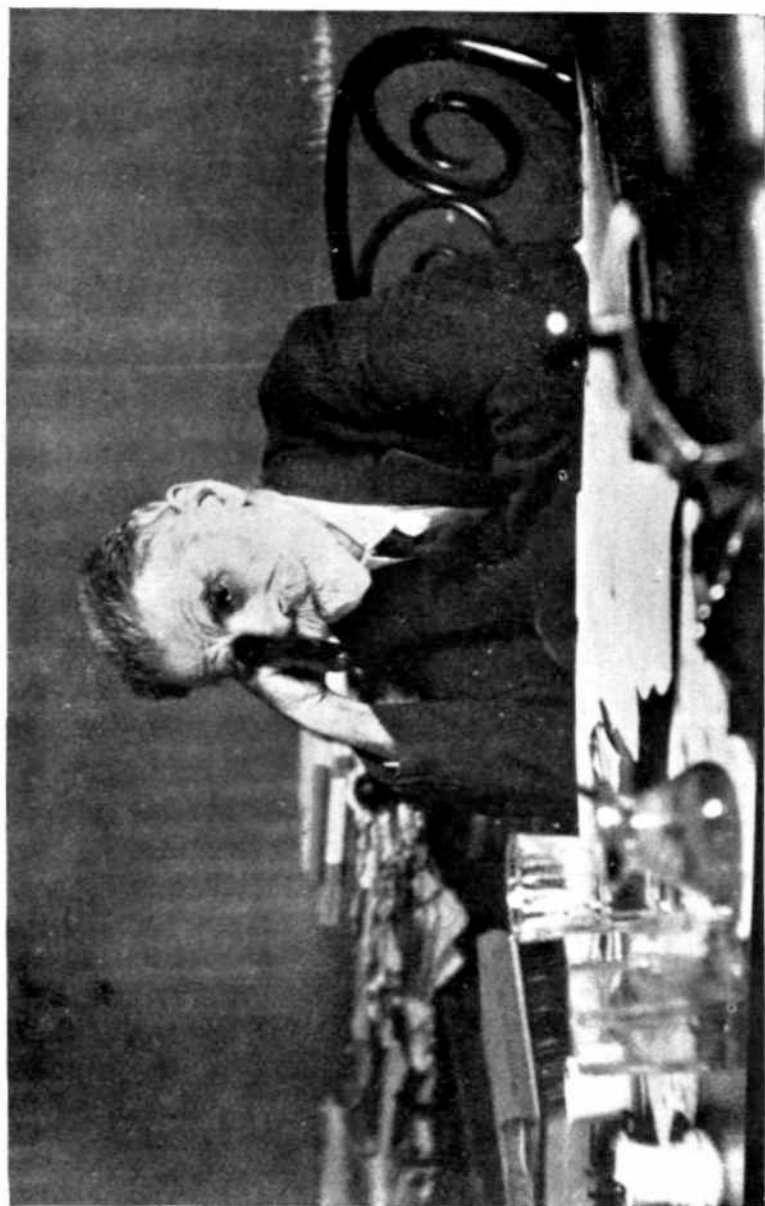
Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἀνώτερη ἠθικότητα, ὁ ἀληθινὰ ἄνθρωπος, ποὺ κλεῖ μέσα του λαγαριασμένες τὶς βαθύτερες ὁμορφιές τῆς ζωῆς, εἶναι καὶ ὁ δυνατὸς διανοητικὸς ἐργάτης τοῦ τόπου μαζ' ὁ διανοητικὸς, ποὺ ἀκολουθαίει πιστὰ καὶ τραβάει ἀτάραχος τὸ δρόμο τῆς ἀποστολῆς του μέσα στοὺς συγκαιρινούς του· ἐργάτης τῆς ἰδέας ἀκούραστος καὶ περήφανος μέσα σὲ μιὰ ἐποχὴ σὰν τὴ σημερινή.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΗΛ. Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ

Ἐκτὸς ἀπὸ λογὶς λογὶς πηγὲς κεντρισμένη ἢ ὀρατικὴ σκέψη τοῦ ποιητῆ, ζευγαρωμένη μὲ μιὰ φαντασία καταπληχτικὰ πλούσια, ἰσορροπημένη μὲ γνώση καὶ σοφία, μᾶς ἀφήνει βαθιοὺς ἤχους νεογενῶς ἀρμονίας, μᾶς δίνει ταραχικὰ συγκινήσεις μιᾶς ἐκστατικῆς ψυχῆς καὶ μᾶς τραβᾷ σὲ τόπους λυρικά ὑπερκόσμιους καὶ τραγικὰ πραγματικούς, γιὰ νὰ μᾶς δέσῃ ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ θηλειὰ τοῦ θαυμασμοῦ...

Ὁ διάλογος τοῦ Ἄντρα καὶ τῆς Γυναίκας στὸ «Ἐροπλάνο» ἔχει κατὰ τὸ δράμα. Μὰ τὸ δράμα βαθὺ ἀπὸ μιὰν ἐσωτερικὴ ἀνώτερη ἀνάγκη χυμένο, κλείνει μιὰ διαφορὰ τῆς ψυχικῆς οὐσίας τῶν δυὸ προσώπων. Ἀπάνω στὴ φράση τοῦ Σίλλερ : «Τόλμα νὰ πλανᾷς τὸν ἑαυτό σου καὶ ὄνειρα νὰ πλέκῃς», ξετιλύγονται οἱ δεκαπεντασύλλαβοι, γεμάτοι ἀπ' ὄνειρο, δίψα γιὰ τ' ἀψηλὰ πετάματα καὶ ἕμνους, γιὰ νὰ δώσουνε θέση σὲ στροφῆς ἀλλόμετρος ποὺ τὶς σφραγίζει μιὰ ἰδιαίτη ἀρμονία, σφιγμένες, ἔτσι καθὼς εἶναι, στὸ πλατὺ φόνημα τοῦ στίχου τῶν δεκαπέντε συλλαβῶν. Ὁ ποιητῆς ἐδῶ φιλοσοφώντας—πάντα μέσα στὰ σύνορα μιᾶς πρωτότυπης ποιητικῆς σκέψης, περασμένης μέσα ἀπὸ τὸ αἶσθημα— ἀνεβαίνει κορφῆς λογισμοῦ. Τὸ πλατὺ του βλέμμα ἀγκαλιάζει ὅλα «τοῦ κόσμου τὰ γυρίσματα ποὺ ἀνεβοκατεβαίνουν». Καὶ μέσα στὸ τρίσβαθό του νόημα περνοῦνε εἰκόνες ἀπὸ πρόσωπα, χτεσινὰ καὶ σημερινά, ποὺ τὰ χύ-

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ

πησε τοῦ χαμοῦ τὸ πελέκι. Ἔτσι, κλαῖς ἐδῶ τὸ λαμπρὸ ξανθὸν δ-
νειροφανταστὴ πού με καμπάνες ἀσημένιες ἠχολόγησε τὴ λαχτάρα
του γιὰ τὴν ἀνάσταση μιᾶς ἑλληνικῆς ὁμορφιάς, ἢ ὑμνολογᾶς παρέ-
κει τὸ παλληκάρι πὸν ἔβρεξε μὲ τὸ αἷμα του τὰ χόματα τοῦ Λαγκα-
δᾶ πέφτοντας ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς μηχανῆς πὸν πάει νὰ καταχτήση τοὺς
αἰθέρες, κι ἀκόμα τραγουδᾶς μὲ τοὺς δεκατέσσαρες ἐντεκασύλλαβους
τὸν ἀκριβὸ σοννετογράφο πὸν τὸν τράβηξαν οἱ χρυσῆς Μοῖρες. Κι
ὅταν τὰ σκοτάδια τοῦ βραδιοῦ πέφτονε σιγὰ σιγὰ, πᾶς νὰ χωθῆς
μαζὶ μὲ τὸν Ἄντρα στὸ ταπεινὸ του καλύβι, ἐνῶ βλέπεις ἀγνάντια
τὴ Γυναίκα νὰ πηγαίνει, Μοῦσα νὰ γίνη στὸ χλωμὸ ποιητῆ, πὸν
τὴν προομένει στίχους μουρμουρίζοντας. Ἡ σύγκρουση, γιὰ τὴν
ἀντίθεση καὶ τὴν ταυτότητα πὸν ἔχει ὁ στοχασμὸς, τὸ πνεῦμα τοῦ
ἀνθρώπου πὸν πετᾶ καὶ πάει ψηλὰ καὶ πέρα—μὲ τὴν ἐνέργεια καὶ
τὴν πράξη, ἢ Δύναμη τοῦ κόσμου πὸν εἶναι Ὑλη, ἢ Ὑλὴ πὸν εἶναι
Δύναμη, ὁ νόμος τοῦ φυσικοῦ κ' ἢ ἐπιστήμη, ὅλα τοῦτα ἀπὸ τὴ
μιὰ μεριά, κι ἀπ' τὴν ἄλλη τὸ γλυκὸ ἑλαφρὸ κρασί τοῦ ὄνειρου πὸν
μεθᾶ τὴν πραγματικότητα, ὁ ζεστός παλμὸς πὸν μᾶς τραβᾶ, ἢ φωτιὰ
τῆς ἀγάπης, τῆς καρδιάς ἢ σπίθα, νὰ οἱ δυὸ πόλοι, Ἄντρας καὶ
Γυναίκα, σύμβολα τοῦ παντὸς μὰ καὶ πρόσωπα δραματικά.

ΝΟΥΜΑΣ, 15.1.1915

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος γιὰ νὰ τιμηθῆ
μὲ τὸ βραβεῖον Νόμπελ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας λογίους καὶ ποιητᾶς,
εἶναι ὁ Κωστής Παλαμᾶς, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς κορυ-
φαίους συγχρόνους λυρικοὺς ποιητᾶς ὅλου τοῦ κόσμου.

ΘΕΑΤΗΣ, 23.1.1926

Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Ἢ Στὴ νεώτερη Ἑλλάδα ὁ Παλαμᾶς ἀποτελεῖ μοναδικό, ἐξαιρε-
τικὸ φαινόμενο. Οἱ δημιουργικῆς του ἰκανότητες ξεπερνοῦν κάθε
δυναμικότητα τοῦ περιβάλλοντός του. Εἶναι ἕνας ἥρωας τῶν γραμ-
μάτων πὸν σὲ καιροὺς ἄγονους, κατόρθωσε καὶ βρῆκε τὸν καλὸ
δρόμο, ἐξουσίασε τὴ γλῶσσα, δημιούργησε τὸν ἐναντὶ του κ' ἔφτασε
στὸ σημεῖο νὰ μπορεῖ ν' ἀγκαλιάζῃ ὅλους τοὺς πνευματικοὺς
ὀρίζοντες. Αὐτὸ εἶναι ἕνα κατόρθωμα ἀφάνταστο πὸν μᾶς ἀφί-
νει κατάπληχτους ὅταν τὸ παρακολουθήσουμε ἀπ' τὴ γέννησή του
ὡς τὸ σημερινὸ τέλειο ζετύλιγμά του.

Ὁ Παλαμᾶς μοῦ θυμίζει τὸ Νεῖλο, μὲ τὰ νερὰ τὰ κοσμοτρό-

φα, καθὼς πετυχημένα τὰ χαρακτήρισε. Εἶναι ὁ μέγας ποταμὸς ποὺ ξέχειλα ἀγκαλιᾶζει ὅλους τοὺς κόσμους, ποὺ παρ' ὅλο τὸ θόλωμά του φέρνει τὴ ζωὴ παντοῦ, τελειώνοντας στὸ μεγάλο ὠκεανό. Στὸν ὠκεανὸ ποὺ μέσα του χωνεύουν ὅλοι οἱ μεγάλοι ποταμοί. Στὸν ὠκεανὸ τῆς παγκόσμιας ποίησης.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Δ. Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ

... Ὁ Παλαμᾶς εἶναι ἡ δόξα τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων.

ΦΑΡΟΣ, ΦΕΒΡ. 1926

ΠΗΛΙΟΣ ΖΑΓΡΑΣ

Ὁ Κωστής Παλαμᾶς εἶνε ὁ βαθυστόχαστος ποιητὴς τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Πολυμαθής, ἐργατικός, μὲ φαντασίαν πλουσίαν καὶ διανόησιν ὑπέροχον, μᾶς ἐχάρισε στίχους βαθεῖς σὲ διαφόρους ρυθμούς, χωρὶς ὅμως νὰ ἀπομακρύνεται ποτὲ ἀπὸ τὰ στερεὰ θεμέλια τῆς τέχνης καὶ τοὺς ἀσαλεύτους κανόνες τῆς. Ὁ Παλαμᾶς ἐτραγούδησε εἰδικῶς τὴν Ἑλλάδα. Τὴν ἱστορίαν τῆς, τοὺς πόθους τῆς, τὰ μεγάλα Ἰδανικά τῆς Φυλῆς. Μετ' αὐτὴν ἔψαλε τὸν ἄνθρωπον. Δὲν ὑπῆρξεν ἴσως ὁ ποιητὴς τοῦ αἰσθήματος. Διότι ὁ Παλαμᾶς, ὅπως συχνὰ ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἴδιος εἰς τοὺς ποιητικoὺς ὁραματισμούς του, καὶ τὴν ἀγάπην ἀκόμη τὴν εἶδεν ὡς ἰδέαν καὶ ὡς ἰδέαν τὴν ἔψαλε.

Ὁ Παλαμᾶς λοιπὸν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητὴς τῆς Ἰδέας.

Ἐν τούτοις ὅμως τὸν ποιητὴν αὐτὸν μὲ τὸ βαθὺ πνεῦμα καὶ τοὺς ὑψηλοὺς στοχασμοὺς τὸ πολὺ κοινὸν δὲν κατόρθωσε νὰ τὸν ἐννοήσῃ. Ἴσως νὰ στέκεται ἔμπρὸς εἰς τὸ ποιητικὸν ἔργον του μὲ θαυμασμόν, ἀλλὰ δὲν αἰσθάνεται διὰ τὸν Ποιητὴν, τὴν λατρείαν, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ὁ τραγουδιστὴς ποῦ ὁμιλεῖ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ αἶσθημα τῶν πολλῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ ἐὰν οἱ πολλοὶ δὲν εἴμποροῦν νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὰ μεγάλα καὶ βαθεῖα διανοήματα τῶν στίχων του, ὑπάρχει ἄλλο ἔργον τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὸν γενικὸν θαυμασμόν. Ἡ Κριτικὴ του. Εἶνε τόσον διαφωτιστικὴ, τόσον ὑπέροχος, δίδει μὲ σαφήνειαν τὴν βᾶσιν τῆς καλλιτεχνικῆς σκέψεως καὶ ἐργασίας, καὶ μὲ τὴν φωτιστικὴν δάδα τῆς, ὁδηγεῖ πρὸ πάντων τοὺς νέους ποιητὰς, ὅσοι αἰσθάνονται εἰς τὰ στήθη τὸν θεῖον σπινθηρὰ τῆς τέχνης, εἰς τὸν καλλιτεχνικὸν τους δρόμον.

Ὁ Παλαμᾶς εἶνε ὁ μέγας ποιητὴς τῆς Σήμερον, ὁ ὁποῖος δὲν φοβεῖται νὰ τὸν παρασύρη καὶ ἐξαφανίσῃ ποτὲ ἡ Αὔριον.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΕΥΓΕΝΙΑ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Ἄτομικὰ φαντάζομαι πὼς κι ἂν ἀκριβῶς ἔνεκα τοῦ πολυσύνθετου του, τῆς ἐξαιρετικῆς του προσωπικότητος, δὲ δημιουργήσῃ Σχολὴ ὁ Παλαμᾶς, δημιουργήσῃ ὅμως ὀλόκληρη τὴ Νεοελληνικὴ μας Φιλολογία, πὼς ἂν ὑπάρχουν ἴσμερα κι ὅλας ἀγνοὶ ἀνώτεροι καλλιτέχνες ποιητῆς, ποὺ κάτι δέχονται ἀπὸ τὸ Γύρω Κόσμο καὶ κάτι τοῦ δίνουν, γιὰτὶ ἀρχίζει καὶ μπορεῖ νὰ τοὺς νιώθει, πὼς ἂν οἱ Νέοι μποροῦν νὰ τραγουδήσουν σήμερα, τὰ χροστοῦμε σχεδὸν ἀποκλειστικὰ στὸν Ψυχάρη καὶ στὸν Παλαμᾶ. Ὁ Παλαμᾶς ἤφωσε τὸ Ναὸ ποὺ ἄλλοι θὰ τὸν στολίσουν. Φαντάζομαι τὸ Ναὸ του, ἀκλόνητο, καὶ πὼς πολὺ γρήγορα θὰ παύσει νὰ τ' ἀγνοεῖ ὁ Ἕλληνισμός, πὼς ἂν πρόκειται νὰ ζήσει καὶ νὰ λυτρωθῆ ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ νὰ νιώσει τὴν ἀλήθειαν, θ' ἀγαπήσῃ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, καὶ μὲ θαυμασμό κ' εὐγνωμοσύνη θὰ τ' ἀγναντεύουν πάντα οἱ γενεῖς.

ΑΠὸ Τὸ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ, ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, 1924

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

Δὲν θὰ διστάσουμε νὰ ἐπαναλάβουμε πάλι πὼς τὸ θερμὸ κι ἀληθινὸ αἶσθημα τοῦ λυρικοῦ μας, ἡ ἀπλάστη χάρις τῆς γλώσσας του, ὁ Ἑλληνικώτατος χρωματισμός, μᾶς ἠφωσαν μαγικὰ σ' ἓνα κόσμον γαλήνης, σ' ἓνα αἰθέρα ἀτάραχον ὅπου τᾶσχημα μαυράδια τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς ἐξέφευγαν, ὅπου γλυκὸ ἐχάραξε πάλι τὸ φῶς τῶν ἐλπίδων τοῦ Μέλλοντος, ὅπου ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ μᾶς ἐπαρουσιάζετο ἀνέγγιχτη ἀκόμη καὶ ἀφθαρτὴ μέσα στὸ βάθος τῆς, ἄξια ἀκόμη νὰ αἰσθανθῆ τοὺς εὐγενικότερους πόθους μιᾶς συνειδήσεως φωτισμένης, νὰ προαισθανθῆ τὸ κάλλος τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Γλυκεῖα παρηγορήτρα μᾶς ἐπαρουσιάσθηκε ἡ ποίησις τοῦ κ. Παλαμᾶ μέσα στὴν ἄζωη τούτη ζωὴ ποὺ χαρακτηρίζει τὰ θλιβερά χρόνια ποὺ σήμερα διαβαίνει τὸ ἔθνος, καὶ γι αὐτὸ ἐθνικὴ, καὶ αὐτὴ ἡ ἐντύπωσίς μας ἦταν ἐκεῖ δυνατώτερη, ὅπου πλέον ἀπλαστός καὶ σεμνότερος ἔτρεξε ὁ λόγος.

ΕἰΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ ΕΞΤΙΑ, 1923

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ

Τὸ τελευταῖον βιβλίον τοῦ Παλαμᾶ, διδασκάλου ὀνομαστοῦ πλέον, δίδει ὅλον τὸ μέτρον τῆς λυρικῆς του δυνάμεως. Τὰ 12 πρῶτα σοννέτα, «οἱ Πατρίδες», ἀποτελοῦσιν τὴν ἀγαθοτέραν ἀνάμνησιν διὰ τὴν παλαιότεραν ἐργασίαν του...

Γενικῶς: Ἡ τέχνη τοῦ Παλαμᾶ εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ δείχεται εἰς ὅ,τι μεγαλύτερον ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ. Μιὰ τέχνη συνθετικὴ,

γεμάτη από *érudition*, μιὰ τέχνη εὐρεία καὶ συχνὰ ὑψηλὴ. Συνθετικὴ ἢ καλύτερα «ἀθροιστικὴ». Ἡ τέχνη του εἶναι ἀθροισμα τάσεων καὶ ἀθροισμα προσπαθειῶν. Ἡ προσπάθειά του ἦταν νὰ ἀνανεώσῃ τὴν ποιητικὴν γλῶσσαν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, τοὺς ρυθμούς, καὶ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν ποίησίν μας ἀπὸ τὴν ρουτίαν, τὴν συνθηματικότητα, τὴν ὑπερτροφίαν τὴν αἰσθηματογραφικὴν...

Ἄν ἡ ποιητικὴ γλῶσσα τῆς αὔριον, ἂν ἡ ἔκφρασις τῶν νέων ποιητῶν θὰ στραφῇ πρὸς ἄλλοῦ ὁ κ. Παλαμᾶς δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ. Ἡ θέσις του ὡς ποιητοῦ εἶναι τιμητικὴ ἀπείρως.

ΑΚΡΙΤΑΣ, 1905

...Οἱ «Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι» εἶνε ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Παλαμᾶ, ὅπου ὁ ἀναγνώστης καὶ σήμερ' ἀκόμη δὲν ἔχει ν' ἀπορρίψῃ τίποτε. Τὰ μικρὰ τρίστροφα ποὺ περιλαμβάνει τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶνε προϊόντα συγκινήσεως ἀληθινῆς ρυθμισμένης, ὁ στίχος εἶνε πλέον πλαστικός. Τὸ γλωσσικὸν ὄργανον πλέον καλλικέλαδον. Ἡ φράσις περισσότερον συνεσφιγμένη. Ἡ εἰκὼν περισσότερον ἀκριβής· ὁ ποιητικὸς κόσμος τοῦ ποιητοῦ ἐπλατύνθη, ἠὲρύνθη. Καὶ δικαίως ἐκαστήθη οὗτος ἰσχυρισθεὶς ὅτι προσαρμόσας τὸν Ἰαμβον μὲ τὸν ἀνάπαιστον κατώρθωσε νὰ ὑψώσῃ

στίχων τρόπαια
καὶ τραγουδιῶν θριάμβους.

Ποῖοι στίχοι πρωτολάητοι, βραχύλογοι, γεμάτοι ἀπὸ ὀριμότητα, κατακλυζόμενοι ἀπὸ ζωὴν οἱ στίχοι τῶν «Ἰάμβων καὶ Ἀναπαιστων», ποῖον τοικιδὸν χρῶμα, ποία ἀποθησαύρισις θρύλων, ποία ἀντηχητικότης εἰς τὴν ρίμαν, τί ρυθμὸς καλπασμοῦ, τί κίνησις ἀρματοδρομικὴ, Ὀλυμπιακὴ εἰς τοὺς στίχους αὐτούς. Καὶ ἄλλοῦ ποῖος συμπαθὴς σκεπτικισμὸς, ποῖος ἀδρὰ μελαγχολικὰ πεσσιμισμὸς, ποῖες πλατεῖες πινελιές! Ὁ ποιητὴς ἀποφεύγει τὴν λεπτομέρειαν. Ἀποφεύγει τοὺς «μανιαρισμούς». Μεγαλοστομεῖ. Βροντολαλεῖ. Τραβολαλεῖ, τραγουδεῖ μὲ ὅλον του τὸ στήθος σὲ ἀκοὰς ἀνδρῶν.

Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς συνοψίζει μίαν ὀλόκληρον ἐποχὴν. Ὑπάρχουν μέσα εἰς τὴν ἀπέραντην στιχοθάλασσαν τοῦ Παλαμᾶ κύματα κινούμενα συχνὰ μὲ τὸν ρυθμὸν τῆς αἰωνιότητος. Εἶναι μικρὸν;

ΝΕΑ ἙΛΛΑΣ, 29-12 1913

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

Νὰ μιὰ μορφὴ ποὺ μὲ κάμνει νὰ σταματήσω. Ὁ κ. Παλαμᾶς ἔχει γράψῃ πολλὰ κι ὠραῖα ποιήματα· ἐφιλοσόφησε καὶ πολλὰς φο-

ρές. Ὅταν ἀφέθηκε στὸν ἑαυτό του βρήκε τὴν «Εὐτυχία» στὴν «Παράμερη ζωὴ»...

Κ' εἶναι ὁ κ. Παλαμᾶς ποὺ μᾶς ἔδωκε μιὰν ἐποποιΐα· εἶναι ποὺ ἔπλασε τὸ «Θάνατο τοῦ Παλλικαριοῦ» ποὺ εἶναι τὸ ἀθάνατο ἀπόπαιδο τοῦ ποιητῆ, ποὺ ὅταν ξεχειλίζει ὁ ἑαυτός του ψέλνει ἔτσι :

Μὴν εἶναι ἡ λύσσα τοῦ πολέμου,
ὁ πλοῦτος μὲ τὰ χρήματά του,
ἡ δόξα ; ἡ φήμη ; Ποῦ καλέ μου,
ποῦ βρίσκεται ἡ Ζωὴ ἐδῶ κάτου ;
Ποῦ ; Κι ὡς τὰ τώρα κι ἀπὸ πρῶτα
καὶ στῶν αἰῶνων τοὺς αἰῶνας,
ὄλ' ἡ Ζωὴ—ἐμένα ρῶτα—
εἶναι ὁ μικρὸς περιστριῶνας !..

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΑΣ ΓΕΡ. ΒΩΚΟΥ, 1900

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΜΠΥΣΗΣ

Ἡ «Τρισεύγενη» εἶναι κατ' ἐμένα, ὕστερα ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ, τὸ καλῆτερο ἴσως προϊόν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας. Λέω τῆς νεοελληνικῆς, καὶ δὲν λέω τῆς ρωμείκης, ἐπειδὴ θέλω νὰ περιλάβω καὶ τὰ ἔργα τῆς καθαρείουσας. Καὶ μὴν εἰπῇ κανένας ὅπως λέω ὑπερβολή, ἐπειδὴ τὰ κατὰ ἔργα τῆς νέας φιλολογίας μας εἶναι παράποιν λίγα.

ΑΠΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ, 1903

ΝΙΚ. ΚΟΝΕΜΕΝΟΣ

Γιὰ μένα ὁ Παλαμᾶς εἶνε ὁ μεγαλείτερος ἐθνικός μας ποιητής. Ἔνοιωσε βαθειὰ πιὸ πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλον τὴν ἐθνικὴ ψυχὴ. Ἔκαμε, θαρρεῖς, ἔπος τὴν ἐθνικὴν μας ἱστορίαν καὶ ὅπου τὸν συναντοῦσα εἶτε στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου», εἶτε στὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιληᾶ», ἢ στὴ «Χώρα ποῦ ἀρματώθηκε», ἢ κοντὰ στὸς «Λαχταριστὲς ἀκρογιαλιές» τῶν νησιῶν μας, ἢ ἀπάνω στὰ οὐρανογεῖτονα βουνά μας,

Βουνὰ ἤψηλά, βουνὰ ἰσκιερά, βουνὰ
Γυμνά, βουνὰ πρασινισμένα

Βουνὰ τῆς γῆς αὐτῆς Ἑλληνικὰ
Καθάρια, διάφανα, πελεκημένα,

ἔβλεπα τὸ δυνατόν ἐθνικιστὴ, ποῦ ἄνοιξε διάπλατα στὴν ἐθνικὴν ψυχὴ τὸ μεγάλο δρόμο τοῦ προορισμοῦ τῆς φυλῆς μας. Δὲν εἶνε

Ένας τραγουδιστής τῶν ἡρωϊσμῶν καὶ τῶν κατορθωμάτων τῆς φυλῆς· δὲν εἶνε ἓνα γέννημα τοῦ περιβάλλοντος μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἔζησεν· εἶνε ἀνώτερος ἀπὸ τὸ περιβάλλον· εἶνε ὁ προφήτης ποιητῆς ποῦ καὶ εἰς τὲς ὥρες τὲς πιὸ δύσκολες καὶ τὲς πιὸ τραγικὲς τῆς ἔθνικῆς μας ζωῆς, ποῦ ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ «δὲν εὔρισκεν ἄλλο σκαλὶ νὰ κατρακλήσῃ πιὸ βαθειὰ εἰς τοῦ Κακοῦ τὴ σκάλα», αὐτὸς ἔνοιωσε νὰ φνιτρώνουν μέσα της

τί χαρά! τὰ φτερά

τὰ φτερά τὰ προτεινά της, τὰ μεγάλα!

Μὲ αὐτὰ τὰ φτερά, τὰ προτεινά της, τὰ μεγάλα ἐπετοῦσε πάντα καὶ ἡ δική του ψυχὴ ξανοίγοντας μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν Ἑλληνικῶν αἰώνων μιὰ ὄνειρεμένη νέα χαραυγὴ καὶ ἀκούοντας

«Καὶ μέσ' στῆς Χρυσοπράσινης νυχτιᾶς τὰ βάθη,
ἀκόμα ν' ἀργολαλῆ τοῦ Κολωνοῦ τ' ἀηδόνι».

Ἦσχα, θαρρεῖς δειλιά, μὲ μιὰν Ὀλύμπια ἠρεμία ἐτόνιζεν ὁ ἐκλεκτὸς τῆς Μούσας τὲς χορδὲς τῆς Ἑλληνικῆς καρδιᾶς κ' ἐρρῦθμιζε σιγαλὰ καὶ ἀπαλὰ τὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ πρὸς τοὺς ὀρίζοντας τοὺς ὁποῖους ἀναζητοῦσεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ συρομένη καὶ παραπαίουσα.

«Ἄκόμα ν' ἀργολαλῆ τοῦ Κολωνοῦ τ' ἀηδόνι».

Ναί! τὸ παλαιὸ τοῦ Κολωνοῦ ἀηδόνι δὲν ἀπέθανεν.

Ἄς ἐπαναλάβωμεν ἐδῶ τὸ στίχο τοῦ Σπυριδῶνος Τρικού-
πη γιὰ τὸ Σολωμό :

Τ' ἀηδόνι δὲν ἀπέθανε

Τ' ἀηδόνι πάντα ζῆ.

Παρὰ τὸν ἀρχαῖο Κολωνὸ ἀνέζησεν ἓνας ἐκλεκτὸς ἀπόγονος τοῦ Σοφοκλέους. Ἡ ἐπίδρασι τοῦ ἔργου του ἀπάνω στὴν Ἑλληνικὴ διάνοησι καὶ ξεχωριστὰ ἀπάνω στὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ εἶναι ἀσύγκρι-
τη, καὶ εἶναι ἀνυπολόγιστη ἀκόμα διὰ τὸ μέλλον. Εὐλαβητικὰ ἄς τὸν χαιρετήσωμεν.

Καὶ εἰς τὲς πλέον ἀπογοητευτικὲς στιγμὲς τῆς ἔθνικῆς μας ζωῆς ἀντλοῦσα ἀπὸ τὸ ἔργο του παρηγοριᾶς κ' ἐλπίδες. Κι ἂν εἶναι γρα-
φτό μου ν' ἀποθάνω, χωρὶς νὰ δῶ ἐλεύθερη τὴν πατρίδα μου, μοῦ φαίνεται πῶς οἱ τελευταῖοι μου λόγοι θά'νε οἱ στίχοι αὐτοὶ τοῦ Παλαμᾶ πρὸς τὴν Κύπρο, ἓνα ἀληθινὸ Αἰσχύλειο σάλπισμα σ' αὐτὴν τὴν σλάβαν, ἀλλὰ μὲ ἀδιάμαστη καὶ ἐλεύθερη τὴν ψυχὴ πα-
τρίδα μου:

«Ἀπὸ τὰ κέδρα τοῦ Ὀλυμποῦ σκαλίστε γοργοκάραβα
ὦ Ἀκρίτα, ὦ Ροδαφνοῦ,

Ἦ κάμετε καρᾶβια σας τὰ ὀλάνθιστα καὶ ὀλόδροσα
Φτερούγια τοῦ Ἀπριλιοῦ.

Καὶ τῶν Ἑλλάδων τὰ νεκρὰ ἀκρογιαλῖα γύρα φέρτε τα
Ξυπνεῖστε ἓνα βορειᾶ·

Ἄπλωστε ἓνα τρικύμισμα καὶ ἀστράφτε μπρὸς καὶ μέσα μας
Τὰ ὠραῖα, τὰ δυνατὰ.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΝΙΚ. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗΣ

Νὰ κρίνῃ ὁ Μεγάλος τὸν μικρόν, ἢ ἔστω καὶ ἰσάξιος τὸν ἰσά-
ξιο, καὶ λογικὸ καὶ ἐπιβεβλημένον εἶνε· μὰ τὸ ἀντίθετο γιὰ νὰ
συμβῆ χρειάζεται, ἂν ὄχι μωρία, τουλάχιστο πολὺ θράσος.

Γι αὐτὸ καὶ σταματῶ μπρὸς στὴν τεραστία καὶ πολύμορφη
φιλολογικὴ ἐργασία τοῦ Κωστή Παλαμᾶ, τοῦ Μεγάλου μας αὐτοῦ
νεοέλληνα Ποιητῆ καὶ Διδασκάλου, καὶ ἀντὶς νὰ κάνω κριτικὴ, εὐσε-
βῶς ἀποκαλύπτομαι καὶ...σιγῶ!

Γιὰ τὸ ἔργο τῶν προφητῶν, τῶν ἀληθινὰ Μεγάλων, τῶν ἐμ-
πνευσμένων Ποιητῶν, οἱ α ἰ ὦ ν ε ε ς μονάχα ποῦ ἀκολουθοῦν εἶναι
ἴσως ἱκανοὶ νὰ ὀμιλήσουν.

Οἱ σύγχρονοὶ τοὺς τὸ μόνο ποῦ μποροῦν εἶναι νὰ τοὺς προσέ-
χουν, νὰ τοὺς μελετοῦν, καὶ νὰ τοὺς εὐλαβοῦνται.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΓΝΗΣ

Χωρὶς καμμιὰ ἐπιφύλαξι μπορῶ νὰ πῶ ὅτι ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς
Ἑλληνας διανοουμένους ἄξιος γιὰ νὰ τιμηθῆ μὲ φιλολογικὸ βραβεῖο
Νόμπελ, εἶναι ὁ κ. Κωστῆς Παλαμᾶς.

Ὁ κ. Κακλαμάνος πρὸ δύο ἐτῶν, ὅταν ἤμωνα στὸ Παρίσι,
μοῦχε εἰπῆ πῶς εἶχε μιλήσει πολὺ ἐνθουσιαστικὰ γιὰ τὸν ποιητὴ
Παλαμᾶ σὲ δυὸ τρία μέλη τῆς ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ βρα-
βεῖου Νόμπελ, μὲ τὰ ὁποῖα συνεδέετο φιλικῶς καὶ στὰ ὁποῖα εἶχε
εἰπῆ ἂν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐβραβεύετο μὲ τὸ Νόμπελ καὶ ὁ Παλα-
μᾶς. Αὐτοί, ἀφ' οὗ τοῦ ἐγγνώρισαν τοὺς ὄρους, τοὺς ὁποῖους οἱ ὑπο-
ψήφιοι γιὰ νὰ τιμηθοῦν ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἐκπληρώσει, δὲν ἐδίστασαν
νὰ μιλήσουν εὐμένεστα γιὰ τὸν Ἑλληνα ποιητὴ καὶ νὰ ὑποδείξουν
στὸν κ. Κακλαμάνο, ὅτι ἂν γινότανε μιὰ εὐχὴ γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ
βραβεῖου στὸν Παλαμᾶ ἐκ μέρους τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἑλλάδος
καὶ ἐνὸς Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου, δὲν θὰ δυσκολευόντουσαν
καθόλου νὰ τοῦ τὸ δώσουν.

Είχα ειπή μάλιστα τότε τοῦ Καλαμάνου νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ τὸ Πανεπιστήμιό μας, ὥστε νὰ προτείνῃ τὸν Παλαμᾶ γιὰ τὸ Νόμπελ. Λὲν ξέρω ὅμως τί ἀπέκαμε.

Τυχαίως πρὸ εἴκοσι περίπου ἡμερῶν συναντήθηκα μὲ τὸν φίλο μου καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Βέην, θαυμαστήν τοῦ Παλαμᾶ, καὶ τοῦ εἶπα γιὰ ὅσα ὁ κ. Καλαμάνος μοῖχε μιλῆσει σχετικῶς, καὶ πὼς ἐπρεπεῖν αὐτὸς νὰ φέρῃ τὸ ζήτημα αὐτὸ σὲ συζήτησι, ὥστε νὰ δοθῇ μιὰ ἐπίσημη γνωμάτευσις ἐκ μέρους τοῦ Πανεπιστημίου μας στὴν ἐπιτροπὴ Νόμπελ. Ὁ κ. Βέης, ὁ ὁποῖος ἠπόρησε πὼς ἐγὼ ἀνελάμβανα νὰ λανσάρω αὐτὸ τὸ ζήτημα, μοῦ εἶπε πὼς τὸ καλλιεργεῖ.

Θὰ ἦταν εὐχάριστο πολὺ νὰ τιμηθῇ ὁ κ. Παλαμᾶς μὲ τὸ βραβεῖον αὐτό, πὸν τοῦ ἀξιῶ, ἀπορῶ δὲ πὼς ἀκόμη δὲν τὸν ἐπρότεινε τὸ Πανεπιστήμιόν μας, καθὼς κι ὁ «Παρνασσός», ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος σήμερα στὴν Ἑλλάδα φιλολογικὸς σύλλογος, ἐλλείπει ἄλλον καλλιτέρου.

Ἡ ἀπονομὴ τοῦ Νόμπελ στὸν κ. Παλαμᾶ, θάταν μιὰ μεγάλη τιμὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα.

ΘΕΑΤΗΣ, 23.1.1926

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Νὰ καθορίσῃ κανεὶς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Παλαμᾶ εἶναι δύσκολον καὶ μάλιστα μὲ ὀλίγα λόγια. Ἄλλὰ δύναται νὰ τὸν ὀνομάσῃ μεγάλον ποιητὴν α) διὰ τὴν μεγάλην ἐπιβολὴν μερικῶν ἔργων του, ὅπως εἶναι π. χ. «οἱ Τάφοι τοῦ Κεραμικοῦ», οἱ «Πατρίδες», ἡ «Φλογερά τοῦ Βασιλιᾶ», ὁ «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», ἡ «Φοινικιά» κτλ. καὶ β) διὰ τὴν τεραστίαν γονιμότητά του. Καθὼς γνωρίζω ἀπὸ δύο λαμπρὰ ποιήματα πὸν ἔγραψε κατὰ παράκλησίν μου, ὁ ποιητὴς στιχοιργεῖ σχεδὸν τόσον εὐκόλα, ὅσον καὶ ἀρθρογραφεῖ. Εἰλικρινῶς θαυμάζω πὼς ἐξαιρεται διὰ μιᾶς τόσον ὑψηλὰ ἀπὸ τὸ πεζὸν ἐπάγγελμα καὶ τὸ πεζότερον περιβάλλον.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

Θὰ παραξενεύνθῃς πολὺ βλέπων κάτωθεν τῶν ὀλίγων στίχων τὸ ὄνομά μου... Τὸ αἰφνίδιον ὅμως τοῦτο καὶ τόσῳ παράδοξον accés, ὀφείλεται, μόνον καὶ μόνον εἰς τὴν ὄχι πολὺ συνήθη ἐντύπωσιν, ἣν ἐπαφῆκεν εἰς τὸ πνεῦμα μου ἡ ἀκρόασις τῶν τελευταίων ποιημάτων σου καὶ τῆς συνοδευσάσης αὐτὰ εἰσαγωγῆς, ἐν ἣ ἐκτίθενται αἱ περὶ ποιήσεως ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ, τῆς ἡμετέρας, σκέψεις σου. Δι' αὐτῶν

δὲ δὲν ἠθέλησα νὰ ἐκφράσω τίποτε περισσότερον, τίποτε ὀλιγότερον, ἢ τὴν ἐντύπωσιν ταύτην, τὸ συναίσθημα ὅπερ τὴν παρηκολούθησε, καὶ τὸν πόθον—ἂ πόσον αἰωνίως καὶ πικρῶς ἀνεκλήρωτον!—ὄν ἢ τοιαύτη εὐρεῖα, οἷαν διετύπωσες αὐτὴν, τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ ποιητοῦ ἀντίληψις θὰ ἠδύνατο νὰ διεγείρῃ εἰς ἓνα ὡς ἐμὲ ἀπλοῦν θνητῶν.

ΑΠΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ. 1926

ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΣΑΚΗΣ

Λὲν εἶμαι κριτικὸς, δὲν ἔγραψα ποτὲ κριτικὴ μελέτη γιὰ κανένα ποιητὴ. Μὰ κι ἂν ἔγραφα, νομίζω πὼς μπροστὰ στὸ ἔργο τοῦ Κωστή Παλαμᾶ θὰ σταματοῦσα γιὰ καιρὸ ἀναποφάσιστη, συνεπαρμένη ἀπὸ κάποιο ἱερὸ δέος.

Τὸ ἔργο του ἄφθονο, μεγαλόπρεπα πλούσιο, ἀνώτερης τέχνης θεόπνευστο ἔργο, σ' ἀναγκάζει νὰ τὸ θαυμάζῃς καὶ νὰ φοβᾶσαι νὰ τὸ κρῖνῃς.

Ὅταν ἤμουνα ἀκόμη παιδοῦλα, ἔπαιρνα μαθήματα ἀπαγγελίας. Ὁ δάσκαλός μου, ἐπειδὴ μὲ θεωροῦσε τότε τὴν καλλίτερη μαθήτριά του, ἀποφάσισε νὰ μὲ βγάλῃ μιὰ γιορτὴ στὸν «Παρνασσό» ν' ἀπαγγείλω. «Σ' ἀφίνω μοῦ εἶπε», νὰ διαλέξῃς μόνη σου τὸ ποίημα πὸν θὰ πῆς, ἔχω πεποίθησι στὸ γούστο σου». Ἀμέσως ἀποφάσισα: Θάῤεγα ἓνα κομμάτι ἀπὸ τοὺς «Παράδεισους» τοῦ Παλαμᾶ πὸν ὄτι τὸ εἶχα διαβάσει ἐκεῖνες τῆς ἡμέρας—ἓνα μουσικώτατο γλυκοθλιμένο ποίημα, γραμμένο γιὰ τὸ πεθαμένο του παιδάκι. «Ξύπνα ξύπνα δροσιὰ τῆς αὐγῆς...» Ὅταν τοῦ εἶπα τὴν ἐκλογὴν μου ἀπόρησε, τρόμαξε. «Γιὰ τὸ θεό! μοῦ λέει, θὰ σὲ σφουρίζουνε! Πρῶτη φορὰ πὸν βγαίνεις ἐπίσημα ν' ἀπαγγείλῃς, καὶ νὰ παρουσιαστῇς μὲ ποίημα μαλλιαρό! Ποτὲ αὐτό, ποτέ!» Ἐγὼ δὲν τρόμαξα ὅμως, ξακολουθοῦσα νὰ ἐπιμένω, καὶ βγήκα τέλος μὲ τὸ «Ξύπνα...».

Τὶ ἀλησμόνητα μέρα, ἐκεῖνη, γιὰ μένα! Ἴσως ἢ ὁμορφότερη τῆς ζωῆς μου. Τί ἐνθουσιασμός, τί χειροκροτήματα! Ὁ Παλαμᾶς ἔκλαιγε. Ὁ δάσκαλός μου τάχε χάση κυριολεκτικᾶ.

Ἀπὸ τότε, πόσες φορὲς δὲ μοῦ γλύκανε τὰ πικραμένα χεῖλη τὸ τραγούδι του! Πόσες φορὲς δὲν τὸ ἔκραξα βοηθὸ στὲς δύσκολες στιγμὲς τῆς ζωῆς, ὅταν ὁ πόνος βάραινε ἀβάσταχτα τὴν ψυχὴν μου!

Γιατὶ ὁ Παλαμᾶς εἶναι ὁ μεγάλος παρηγορητὴς. Ἐγὼ δὲν εἶναι σχεδὸν ποτὲ γαλήνιος, ἀμα κατορθώσης νὰ μῆπς στὸ περιβόλι τῆς ψυχῆς του, θὰ βρῆς ἐκεῖ μέσα βοτάνια θαματουργὰ πὸν γαληνεύουνε τὴν ταραγμένη σκέψη καὶ τὴν πονεμένη καρδιά. Γιατὶ ὁ

πόνος του μεγαλόπρεπος, υπερήφανος, σου επιβάλλεται· σὲ κάνει νὰ ντρέπεται νὰ κλάψης, νὰ διαμαρτυρηθῆς, νὰ ξεφωνίσῃς. Σὲ μαθαίνει νὰ θάρῃς καὶ τὴ φωνὴ τοῦ δικοῦ σου τοῦ πόνου καὶ νὰ περιφρανεύσαι γι αὐτό. Σὲ κάνει ἀκόμα νὰ προσμένῃς κι ἄλλα χτυπήματα τῆς Μοίρας, μὲ τὸ μέτωπο ψηλά, παληκαρίσια.

Τί δὲν τοῦ χρωστοῦμε ἀλήθεια, καὶ πόσο πρέπει νὰ τὸν εὐγνωμονοῦμε !

Στὴν ἐποχὴ τῆς γενικῆς ἀσκήμιας ποῦ ζοῦμε, Αὐτὸς ἐξακολουθεῖ νὰ κρατᾷ μιὰν ἀναμμένη λαμπάδα στὸ ναὸ τῆς Ὁμορφιάς. Τοῦ ἀξίζει ν' ἀγαπηθῆ ἀπόλυτα, ὡραία. Ἄς τοῦ κάψουμε ὅλο τὸ μοσχολίβανο τοῦ θαυμασμοῦ μας. Εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα καλὰ ποῦ μᾶς ἀπομείνανε πιά. Ἄς τὸν περιβάλλουμε ὅλοι μας μὲ στοργή, ἅς τὸν στήσουμε ἀνάμεσό μας σὰν ἓνα Σύμβολο, τὸν Ποιητὴ τῶν «Ἐκατὸ Φωνῶν», ποῦ λάτρευε τὴν ποίηση ὅπως κανένας ἄλλος.

... Μὰ σὰ θὰ βάλῃ ἀπάνω μου τὰ σιδερένια χέρια τῆς
 Τοῦ κόσμου δὲ θὰ φοβηθῶ τὴν πνίχτρα τὴν Ἀράπισα,
 Πύρινα γράμματ' ἄσβυστα θὰ ἰδῆ γραμμέν' ἀπάνω μου :
 Ὡ Μοῦσα Ἰδέα, σ' ἀγάπησα !

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑ

Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, εἶνε ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τοῦ ἔθνους του κ' ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους τῆς εὐρωπαϊκῆς τέχνης τῶν ἡμερῶν μας.

Πῶς νὰ ὀμιλήσῃ κανεὶς διὰ τὸν Παλαμᾶν, χωρὶς νὰ ὀμιλήσῃ δι' ὅλα τὰ ζητήματα ποῦ συνδέονται μὲ τὴν τέχνην του, μὲ τὴν προσωπικότητά του, μὲ τὴν ἐποχὴν του, μὲ τὸ περιβάλλον, μὲ τὰς ἐπιδράσεις ποῦ ἐξήσκησε, μὲ τὴν ἐξέλιξίν του, χωρὶς νάντικρύσῃ τὸν Παλαμᾶν ὡς ἄνθρωπον καὶ ὡς τεχνίτην καὶ ὡς σοφὸν καὶ ὡς πολεμιστὴν, τὸν Παλαμᾶν ὡς Ἕλληνα ποιητὴν, καὶ ὡς Εὐρωπαῖον ;

Ἐνας ποιητὴς τῆς περιωπῆς τοῦ Παλαμᾶ, ὅπως ὅλοι οἱ δημιουργοὶ τῆς γραμμῆς του, εἶναι ταντοχρόνως μία προσωπικότης κι ἓνας ἀ ν τ ι π ρ ο σ ω π ε υ τ ι κ ὸ ς τ ὴ ς ο ς . Κ' ἡ ἐξέτασις ἐνὸς τμήματος τῆς δημιουργίας του, θὰ εἶναι ἀναγκαστικῶς κάτι τι ἀτελές, ἀνάξιον κι ἄσκοπον.

Τὰ «Παναθήναια» μὲ καλοῦν νὰ ὀμιλήσω διὰ τὴν «Ἀσάλευτην Ζωήν». Ἀλλὰ πρὸς ποῖον νὰ ὀμιλήσω ;... Πρὸς τοὺς ξένους σοφοὺς ποῦ ὠνόμασαν τὸν Παλαμᾶν μεγάλον ποιητὴν, ἢ πρὸς τὴν

πνευματικὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ τόπου μας, ποῦ τὸν τοποθετεῖ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ; Ὅχι. Πρέπει νὰ ὀμιλήσω πρὸς τὸ ἀδιάφορον κοινόν, τὸ ὁποῖον ἔτυχε νὰ μὴ γνωρίζῃ καν τὸν ποιητὴν καὶ τὸ ἔργον του.

Νὰ ὀμιλήσω χρονολογικῶς διὰ τὴν «Ἀσάλευτην Ζωήν»... Προτιμῶ νὰ καταθέσω τὴν ἐντολήν μου μέχρις ὅτου τὰ «Παναθήναια» μοῦ παραχωρήσουν τουλάχιστον εἴκοσι σελίδες διὰ νὰ ὑποστηρίξω ὅτι ὄχι μόνον εἶναι ποιητὴς, ἀλλὰ κι ὁ μεγαλύτερος τοῦ ἔθνους μας.

ΠΑΡΑΘΗΝΑΙΑ, 15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1905

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Εὐτυχισμένη γιὰ μένα ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ποῦ ἦρθαν στὸ σπίτι μου τρεῖς φοιτητές, γιὰ νὰ μοῦ ποῦν πὼς ἡ πανεπιστημιακὴ νεολαία θέλει νὰ γιορτασθῆ ἡ Πεντηκονταετηρίδα τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ καὶ νὰ λάβω μέρος στὴν Ἐπιτροπὴ.

Ἀγαπῶ, τιμῶ καὶ θαυμάζω ὅσο κανέναν ἄλλο τῆς γενεᾶς μας τὸν Κωστὴ Παλαμᾶ καί, χωρὶς νὰ εἶμαι μεγάλος σὰν κι αὐτόν, τὸν ἕπατον τῶν ποιητῶν μας, τὸν θεωρῶ ἀληθινὰ συνάδελφο. Γιατὶ ἐμεῖς οἱ δυὸ ἐργαστήκαμε περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς συγχρόνους μας. Ἀρχίσαμε σχεδὸν μαζὶ καὶ σχεδὸν μαζὶ θὰ πάψουμε. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα τῶν 50 ἐτῶν,—ἢ τῶν 40 γιὰ μένα,—δὲν ἀφήσαμε κι οἱ δυὸ νὰ περάσῃ οὔτε ἡμέρα χωρὶς γραμμὴ : Nulla dies sine linea, ἦταν πάντα τὸ σύνθημά μας. Ὅ,τι ἔκαμε κείνος στὴν Ποίηση, τὸ ἔκαμα ἐγὼ στὴν Πεζογραφία. Αὐτὸ τὸ γράφει κάποτε κι ὁ «Νουμᾶς». Δὲν εἶναι μόνο ὁ ὄγκος τοῦ ἔργου μας, ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ποσοῦ ποῦ μᾶς συνταυτίζει. Εἶναι κι ἡ κοινὴ τύχη. Κι οἱ δυὸ ἔχουμε σήμερα τὴ μεγάλη τιμὴ νὰ μᾶς ἀρνοῦνται κάθε ἀξία,—καὶ μένα τουλάχιστο μὲ ἀναγνωρίζουν γιὰ διηγηματογράφο...στὸν καιρὸ μου, μὰ γιὰ κείνον ποῦ λένε πὼς δὲν ἐστάθηκε ποτέ του...ποιητὴς ;—καὶ μᾶς παραπέμπουν στὸ χρόνο ποῦ θὰ μᾶς δικάσῃ καὶ θὰ μᾶς καταδικάσῃ. Ἄς περιμένουν ! Ναί, χωρὶς νὰ εἶμαι μεγάλος σὰν τὸν Ποιητὴ, ὁ μικρὸς ἐγὼ Πεζογράφος, τὸν Κωστὴ Παλαμᾶ ἀγαπῶ, τιμῶ καὶ θαυμάζω ὅσο κανένα, κι ὅσο κανένα τὸν θεωρῶ συνάδελφο κι ἀδελφὸ μου ! Μὲ βαθειὰ συγκίνηση, στὴν ἐνδοξη γιορτῆ του, τοῦ εὐχομαι νὰ ζήσῃ, νὰ ζήσῃ, ὄχι γιὰ νὰ ἰδῆ κι ἄλλες τιμές,—κάθε τιμὴ ποῦ μποροῦν νὰ τοῦ προσφέρουν οἱ θαυμαστὲς του, εἶναι κατῴτερη ἀπὸ αὐτόν,—παρὰ γιὰ νὰ ἐργασθῆ ἀκόμα, αὐτὸς ὁ ἴδιος στεφανώνοντας τὸ Μεγάλον Ἔργο του ὅπως ξέρει καὶ ποθεῖ.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΓΡΗΓ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἔλαβα τὸ γράμμα σας τῶν 29[11] ὅπου μοῦ κάνετε τὴν τιμὴ νὰ ζητήσετε καὶ τὴ γνώμη μου γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ.

Νὰ σᾶς γράψω διεξοδικὰ λυποῦμαι πὸν δὲν μοῦ εἶναι δυνατὸ, ἐπειδὴ ἡ υγεία μου καὶ δύναμη εἶναι κλονισμένες. Τὴ γνώμη μου ὁμως τὴν εἶπα μὲ τρεῖς λέξεις σελ. 544 τῶν «Κούφρων Καρυδιῶν» ὅπου ἓνα μου ἔργο ἀφιερώνεται στὸν «ἐθνάρχη Παλαμᾶ».

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

Ὁ Κωστής Παλαμᾶς εἶναι πιά ἓνα πρόσωπο ἱστορικό. Συνεπὸς πρέπει νὰ κοιτάζεται πάντα μὲ τὸν ἀνάλογο σεβασμὸ. Ἀπὸ τὸ σημάδι αὐτὸ μοῦ φαίνεται πὸς πρέπει νὰ ξεκινάει κάθε κριτικὴ τοῦ ἔργου του, κάθε ἐπισκόπηση τῆς τεράστιας συμβολῆς του στὴν Ἄναγέννηση τῶν Νεοελληνικῶν γραμμάτων. Στὴν τελευταία αὐτὴ φράση μου ὑπογραμμίζω μιὰ λέξη: δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ συγκρίνουμε τὴ σημερινή μας λογοτεχνία τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ δέκατου ἔννατου αἰῶνα γιὰ νὰ καταλάβουμε τὴν ἀπροσδιόριστη καὶ ἀπροσμέτρητη ἀπόσταση, πὸν χωρίζει τὴ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, μὲ τὴν ἐξαιρέση πάντα τῆς Ἰόνιας Σχολῆς, πὸν πρέπει νὰ κριθεῖ μὲ τὰ ξένα, καὶ ὄχι μὲ τὰ δικὰ μας, μέτρα, σὰν ξενοφερόμενο λουλουδί ἀνθισμένο πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ στὴ γόνιμη καὶ φιλόξενη πάντα Ἑλληνικὴ Γῆ. Ὁ Παλαμᾶς στέκει σὰ σύνορο, σὰν ἓνας ὀροθετικὸς σταθμὸς ἀνάμεσα στοὺς παλιούς, ἀνούσιους προχειρόλογους στιχοσυλλέγτες καὶ στοὺς μετρημένους πάντα, πάντα περιμαζεμένους, φωτισμένους, νεωτεριστικώτερους, πὸν ἐξελιγμένους καὶ πὸν πολιτισμένους ποιητὲς τῶν σημερινῶν καιρῶν. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ οἱ πολὺγλωσσες, πολὺτροπες, ἀδιάντροπες, ἀσυλλόγιστες φανφάρες, τὰ ὑστερικά καὶ ἄβραθα γλυκομιλητά, οἱ σχολαστικοὶ σωρεῖτες, ὅλη ἡ καθαρευουσιάνικη ἀργόσχολη φλυαρία μιᾶς γενεᾶς «ὀμφαλοσκοπῶν», μιᾶς ἐποχῆς δημοκόπων καὶ δημαγωγῶν ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τὸ εὐγενικὸ περπάτημα μιᾶς Τέχνης, πὸν συμμαζεῦεται στὸν ἑαυτὸ της, πὸν ἀναμετράει τὶς δυνάμεις της, πὸν στοχάζεται καὶ τὸ μικρότερό της βῆμα, πὸν προσπαθεῖ νὰ συγχρονιστεῖ, νὰ γίνῃ ἀνθρωπινώτερη καὶ πὸν ἀληθινή.

Σήμερα κοιτάζουμε τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα τετραγωνικώτερα, χωρὶς ὀξύφωνους, ἐρεθιστικούς καὶ ἀλλοπρόσαλλους ἐνθουσιασμούς. Εἴμαστε, ὅσο καὶ ἂν ἔχουν ἐνάντια γνώμη μερικοί, πικροί, δουλεύουμε συνειδητότερα, ξαίρουμε πὸς ἡ ἔμπνευση θέ-

λη ποδηγέτηση καὶ δὲν ἀφίνουμε τὸν Πήγασο νὰ τριποδίζει—ἡ Χαλινίτις Ἄθηνᾶ εἶναι ἡ θεά, πὸν μᾶς προστατεύει καὶ μᾶς ὀδηγεῖ, ἡ γλαυκομάτα Ἄθῆνη. Καὶ χρωστοῦμε πάντα νὰ κοιτάζουμε τὸν Παλαμᾶ σὰν ἓνα πρόμαχο, σὰν ἓνα σοφὸ ὀδηγητὴ. Μᾶς ἀνοίξε δρόμους: μᾶς ἔφερε πὸν κοντὰ στὴν παγκόσμια κίνηση τῶν Ἰδεῶν, πὸν κοντὰ στὴ γνήσια Τέχνη: μίλησε μὲ συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς ἀποστολῆς του, ἔσκυψε στὸ Ἐγὼ τοῦ ξεχωρισμένο καὶ ἀξεχώριστο ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμον, ἀπὸ τὴ Ζωή, ἀπὸ τὸ Ἰδεῶδες, ἀπὸ τὴν Ἱστορία καὶ τὴν Παράδοση καὶ ἄκουσε τοὺς μυστικούς ἀντίλαλους τῶν ἀπερίγραπτων μυστικῶν Ὁκεανῶν.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΙΩ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐκεῖνο πὸν γνωρίζουμε σήμερα εἶναι ὅτι ὁ Παλαμᾶς ἀπ' τὸ 90 κ' ἐδῶθε κρατεῖ στὸν τόπον μας τὰ σῆπτρα τῆς Ποιήσεως, ὅτι γιὰ μᾶς, ὅπως καὶ γιὰ τοὺς ξένους, εἶναι ὁ Βασιλεὺς τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.

Τὴ φιλολογικὴ παραγωγή του ἀσφαλῶς θὰ τὴν ἐξήλευε κ' ἓνας ξένος ἀκόμη. Κάποιες μελλούμενες πὸν εὐτυχεῖς ἀπ' τὶς δικές μας γενεές, θὰ ἔχουν χάσει τὸ μέτρο τῆς ἀληθοῦς ἐχτιμήσεως τῶν πραγμάτων, ἂν δὲν θεωρήσουν τὸ φαινόμενο αὐτὸ ὡς μίαν ἐξαιρετικὴ μορφήν ἡρωϊσμοῦ. Γιατὶ στὸν τόπον μας πὸν γιὰ πολλὰ ἀκόμη χρόνια, ἀνώτερη φιλολογικὴ ἐνασχόλησις θὰ σημαίνει ματαιοπονία κ' ἴσως κατὰ χειρότερον, ὁ Παλαμᾶς παραμένει ἓνα σπάνιον, ὄχι μόνο ἐδῶ μὰ καὶ γιὰ τὴν Εὐρώπη, ὑπόδειγμα τεχνίτου ἀφοσιωμένου εἰς τὸ ἔργο του, τεχνίτου πὸν δὲν θέλησε νὰ κἀνὴ καμμιάν ἀπολύτως ὑποχώρηση, χάριν μιᾶς ἐγκόλου ἐπιτυχίας. Ἡ ἀπεριόριστη ἐκτίμηση μὲ τὴν ὁποία ὅλοι ἀνεξαιρέτως, παλαιοὶ καὶ νεώτεροι τὸν περιβάλλον, εἶναι τὸ φανερότερον δείγμα τῆς γνώμης πὸν ἔχει σχηματισθῆ γιὰ τὸν ποιητὴ.

ΝΕΟΙ. 1919

ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Ὅταν ἔφηβος ἀκόμα δὲν ἤξερα παρὰ νὰ ὀνειρεύομαι, τὰ τραγούδια σου, Διδάσκαλε, σὰν ἄρπες, ξύπνησαν τὶς πρῶτες μου ἀνησυχίες, τότε πὸν δὲν ἤξερα παρὰ νὰ ὀνειρεύομαι.

Ὁ ἄγουρος νοῦς μου ἀνήμπορος νὰ ξανοίξῃ τὴν πεπλοφόρα Ἰδέα σου, στάθηκε μπροστά της, ὅπως μπροστά στὸν πύργον τῆς ὀραίας οἱ ἀνυποψίαστοι, ὅπως μπροστά στὴ Σφίγγα οἱ ἀνίδεροι.

Ἔσκυψα ὄμως καὶ ἀφουγκράστηκα τὴ μουσικὴ τους, δρόσισα τὸ μέτωπό μου στὶς πολύμορφες κρήνες τῆς μελωδίας τους κι ἤπια καὶ μέθυσα ὅπως μεθοῦνε στὰ δεκοχτὼ χρόνια.

Ἡ λάμψη τῶν μεγάλων σου δραμάτων ἄστραψε στὴ φαντασία μου, Διδάσκαλε, ὅταν ἀργότερα ταξείδευα στοὺς μακρυνοὺς τόπους τῶν γύφτων σου, στὰ μενεξεδένια βουνὰ τῶν Ἑλλάδων σου.

Καὶ τώρα, ποῦ τὰ φτερά τῶν ὄνείρων ἐμάδησαν, κάθε ποῦ συριανίζω στοὺς ἀπέραντους κήπους τῶν τραγουδιῶν σου, δρέπω ἓνα νέο ρόδο κρυμένο στὰ φυλλώματα τῶν στοχασμῶν σου,

ἓνα ρόδο πάντα νέο, πάντα ἔκπαγλο, Διδάσκαλε.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΓΙΑΓΚΟΣ ΠΙΕΡΙΔΗΣ

Ἡ ἠθικὴ ἔννοια τῶν περὶ Ἀθηνᾶς μύθων, ἦν ἐπιτηδειοτάτη ἀφεταιρία πρὸς ἐξύμνησιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς εὐκλείας καὶ κατάδειξιν τοῦ ἰδανικοῦ πρὸς ὃ ὀφείλει νὰ κατευθύνεται αἰεποτε τὸ Ἑλλ. Ἔθνος.

Τῆς μεγάλης ἐπιβολῆς ταύτης δὲν ἐφάνη ὑποδεέστερος ὁ ποιητής. Ὁ ποιητὴς ζῆ ὅλως ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ἑλλ. κόσμῳ, ὃν ἀναπλάσσει ἐναργῆ, ὃ δὲ ἐνθουσιασμός αὐτοῦ εἶναι τοσοῦτος, ὥστε ἴσχυσε νὰ ἐμφυσησῆ αὐτῷ τὸ βαθὺ ἐκεῖνο θρησκευτικὸν αἶσθημα τῶν παλαιωτάτων ποιητῶν, οὗ ἔλλείποντος πᾶς θεῖος Ὑμνος καταπίπτει εἰς ψυχρὸν θρησκευτικὸν κατασκευάσμα.

Εἶναι δὲ ἡ γλῶσσα τοῦ ποιητοῦ τοῦ «Ὑμνου πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν» νευρώδης καὶ ἀρμονικὴ ἅμα, μετὰ πολλῆς ἐλευθερίας πλουτιζομένη ἐκ τῶν ἀκενῶτων θησαυρῶν τῆς ἀρχαίας, ἐλευθερίας ὅμως χαλινωγωμένης ὑπὸ λεπτοῦ καὶ φιλοκάλου γλωσσικοῦ αἰσθήματος, ὀδηγοῦντος εἰς τὴν ἀφομοίωσιν τῶν τύπων πρὸς τοὺς τῆς λαουμένης.

ΚΡΙΣΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΟΥ, 1889

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ

Ὁ Ποιητής, εἶναι τὸ φῶς, ἡ τιμὴ καὶ τὸ καμάρι μας.

ΝΟΥΜΑΣ, 1916

Ν. ΠΟΡΙΩΤΗΣ

... Πρέπει νὰ πῶ ὅτι ἔχει γίνεи πραγματικὰ μία ἐργασία, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Παλαμᾶ, ποῦ νὰ τὸν σημειώσεις γιὰ τὸν πῶ ἀξιόλογο ποιητὴ μας.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ, 9 7 1923

ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ

ΑΠΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ

Ἄφοῦ μοῦ κάνετε τὴν τιμὴ νὰ μοῦ ζητήσετε τὴ γνώμη μου γιὰ τὸν κ. Παλαμᾶ σὰς ἀπαντῶ :

Ὁ Παλαμᾶς κρατεῖ τὰ σκῆπτρα τῆς Νεοελληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως.

Μ' ἀγάπη

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Α. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἔζησα μερικὲς ἡμέρες στὸ Μεσολόγγι, κοντὰ στὴ λιμνοθάλασσα καὶ στὸ πριάζι, καὶ εἶδα ζωγραφισμένο παντοῦ τὸν Κωστὴ Παλαμᾶ, γιὰτὶ κι αὐτὸς ζωγραφισμένα ἔχει μὲ τὸ συγκινητικὸ τραγοῦδι του τὴν ἀτάραχη θάλασσα, τὰ καλαμὸσπιτα, τὰ λαίμαργα πουλιὰ ποῦ κνηγᾶν τὰ ψάρια, τὰ πολύχρωμα ἡλιοβασιλέματα, τὸ μαγευτικὸ φεγγάρι ποῦ ξεπετιέται πίσω ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῆς Βαράσοβας.

Ἡρωικὰ ξεκίνησε ὁ ποιητὴς ἀπὸ ἠρωικὸ τόπο καὶ μᾶς ἔδωσε τὸ τραγοῦδι τῆς Πατρίδας, τοῦ ἔρωτα, τοῦ πόνου, τῆς θυσίας, τοῦ ἀγῶνα, τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνα τραγοῦδι πολύτροπο, πολύψυχο, πολυσύνθετο, πολύχρωμο, ἀρμονικὸ, γιὰ ὅλα τὰ αἰσθήματα, τὶς χαρὲς καὶ τοὺς πόνους.

Μὰ φαίνεται ὅτι ἀνθρώπινη ἀδυναμία ἦταν ὁ ποιητὴς πολλὰς φορὲς νὰ βγάλῃ τὴν ἀρματωσιά τοῦ δημιουργοῦ τραγουδιστή, νὰ γίνῃ ἀσκητὴς πολυδιαβασμένος, ἐρευνητὴς τοῦ παγκόσμιου πνεύματος, ἐρμηνευτὴς του, διαλαλητὴς κάθε πάνσοφης ἰδέας, κριτὴς καὶ διδάσκαλος, θρονιασμένος ἀνάμεσα στὶς βιβλιοθήκες, αἰχμαλωτισμένος πολλὰς φορὲς ἀπὸ τοὺς πνευματικὸς κόσμους τῶν ἄλλων, ἐνῶ ὁ Μεσολογγίτης ἦταν δημιουργημένος ἀπὸ τὴν καλὴ μοῖρα νὰ αἰχμαλωτίζῃ καὶ νὰ μείνῃ σταθερὰ στὸ πνευματικὸ γενικὸ στερέωμα μὴ σημαδευτὴ ποιητικὴ κορυφῆ.

Διπλὰ θαυμάζω τὸν Παλαμᾶ, ποιητὴ καὶ σοφὸ, μὰ θὰ προτιμῶσα νὰ τὸν ἐθαύμαζα ὀλοκληρωτικὰ ποιητὴ, γιὰτὶ τότε ἡ σοφία του θὰ ἦταν συγκεντρωμένη στὸ δικό του δημιουργικὸ ἔργο ποῦ γιὰ ἓνα Παλαμᾶ τὸν φανταζόμουν γενικὸ καὶ αἰώνιο, χωρὶς τόπους καὶ καιροὺς, τραγοῦδι ἀρχαῖκό, καὶ πελώριο, γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ ὅλες τὶς ψυχὰς.

Ἡ Ἑλλάδα ποῦ θὰ γιορτάσῃ τὰ πενήντα ποιητικὰ χρόνια τοῦ Κωστὴ Παλαμᾶ, δίκαια θὰ τὸν ἀνακηρύξῃ «Δ η μ ι ο υ ρ γ ὀ». Θὰ πᾶμε εὐλαβικὰ μπροστὰ στὸ «γχεμιστὴ καὶ στὸ χτίστη» νὰ τοῦ ποῦμε τὸ «χαῖρε».

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΜΙΧ. Α. ΡΟΔΑΣ

Ὁ Παλαμᾶς κλείνει μέσα του ἄπειρους κόσμους καὶ μιλάει μὲ χίλιες φωνές, ἀλλὰ πρὸ παντὸς μὲ τὴ φωνὴ τῆς πατρίδας του καὶ τῆς ἐποχῆς του καὶ ἀκόμα μὲ τὴ φωνὴ ποὺ κρατεῖ μέσα της αἰώνιους βαθειοὺς ἀντιλάλους τῆς ἐνδοξοῦς ἀρχαίας Ἑλλάδας, κάτι ἀπὸ τὴ φυσιοκρατεία της καὶ τὸν πανθεισμό της. Κάποιοι στίχοι του ἀπὸ τοὺς χυτοὺς καὶ κλασσικοὺς ἐκείνους «Ἰαμβοὺς καὶ Ἀνάπαιστους»— ποὺ εἶναι ἓνα ὑπέροχο ἔργο καὶ στὸ νόημα καὶ στὴ μορφὴ—μοιάζει μὲ τ' ἄφρογα ἀρχαία Ἑλληνικὰ μάρμαρα :

Ὡ παρθέν' ἄλλον ἀγάλμα,
Ἥγησώ, προσευχή μου,
σὰν ἐσὲ πέτρα γίνεται
μπροστά σ' ἐσὲ ἢ ψυχὴ μου.

Κ' ἐνῶ δείχνεσαι ἀγνάντια μου
καθάρια σὰν ἰδέα
ταῖρι δικό σου ἀχώριστο
μὲ κάν' ἢ Τέχν' ἢ ἀρχαία.

Κ' ἔτσι ρουφοῦμε ἀπίστευτα
τὸ νέκταρ τῶν μακάρων
στῶν πνευμάτων τὸν Ὀλυμπο
στὸν ὕπνο τῶν μαρμάρων.

Λιαβάζοντας αὐτὸ τὸ ποίημα νοιώθω τὴν ἴδια συγκίνηση ὅπως στὸ ἀντίκρουσμα ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ἀγάλματος.

Ἄλλοῦ πάλι ἀκοῦμε τὸ τραγοῦδι τῆς «Ρουμελιώτικας παλληκαρίσας λύρας» καὶ χαιρόμαστε τὴ λεβέντικη ζωὴ.

Καὶ κάπου σὰ νὰ μᾶς φτάνη κάτι θαμπό, κάτι βαθὺ ἀπὸ τὸ Βυζαντινὸ μυστικισμό, ἐνῶ ἄλλοτε ὁ ποιητὴς, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸ Δυτικὸ πολιτισμὸ, θυμίζει τὸ μεγάλο Βέλγο Verhaeren.

Ἄλλ' ὁ Παλαμᾶς εἶναι πρὸ παντὸς ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς, ὁ κατ' ἔξοχὴν ποιητὴς τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς μὲ τοὺς αἰθρινοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ γλαυκὰ ἀκρογιαλίας, μὲ τοὺς ὀλάνθιστους Ἀπρίληδες καὶ τὰ ξεστὰ φεγγαρόλουστα βράδια. Θυμᾶμαι ὅταν κάτω ἀπὸ τοὺς ὀμιχλώδεις καὶ αἰώνια γκριζοὺς οὐρανοὺς τῆς Ἀγγλίας, στὰ θαμπὰ ἐκεῖνα δειλινὰ ποὺ μάταια ζητᾶς μιὰν ἀχτίδα ἢ ἓνα χρῶμα, ὅταν ἀνοιγα ἓνα τόμο τοῦ Παλαμᾶ ἐνοιωθᾶ ὅλο τὸ φῶς τῆς γαλανῆς Ἑλλάδας νὰ μὲ πλημμυρίζει.

Εἶναι ὁ Παλαμᾶς ὁ πλατὺς καθρέφτης τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς

ποὺ μέσα του λάμπει καθάρια σ' ὅλες της τὶς ἐκφάνσεις, μ' ὅλες τὶς χάρες της.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Ζ. ΡΩΣΣΙΔΗΣ

Ὁ Παλαμᾶς. Ὁ πολυσύνθετος καὶ σοφός. Ὁ ἐκφραστικὸς καὶ πλαστικὸς ποιητὴς. Ὁ θεμελιωτὴς, ποὺ χωρὶς νὰ δημιουργήσῃ Σχολή, ἀπλώσῃ τὴν ἐπιρροή του σ' ὀλόκληρη τὴ νεοελληνικὴ μας φιλολογία, παίρνοντας μέσα της μὲ τὴν ἀξία του μιὰ ξέχωρη ἐντελῶς θέση.

Προικισμένος μὲ βαθιὰ διανόηση καὶ μὲ πλούσια φαντασία, ἔσκαψε διψασμένος στὰ αἰώνια βιβλία καὶ ἀπ' αὐτὰ ἐγένετο ὅλη του τὴ δημιουργία. Ἔτσι ὁ Παλαμᾶς δὲν κατόρθωσε νὰ γίνῃ ποιητὴς τῆς πλείριας χαρᾶς καὶ τοῦ αἰσθήματος, ποὺ μιλεῖ ἴσια στὴν καρδιά, γιὰτὶ ἔμεινε πάντα ὁ στοχαστικὸς δνειροπόλος, ποὺ ἀπευθύνεται μόνον στὴ διάνοια, τροφοδοτώντας τὴ μὲ ἄπειρες γνώσεις. Καὶ μένει πάντα ὁ ποιητὴς μὲ τὸν τρανὸ καημό, πῶς δὲν μπόρεσε νὰ ζήσει ὅσο ἔπρεπε καὶ μὲ τὴν πράσινη πλάση, γιὰ νὰ γνωρίσῃ καὶ ἀπὸ κοντὰ τὰ φύση, ποὺ μόνον ἢ μελέτη τῶν βιβλίων τοῦ τὴν ἔχει ἀποκαλύψει.

Γιὰ κείνους ποὺ βλέπουν καθαρότερα ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τῶν λόγων, τὸ ἔργον τοῦ Παλαμᾶ, τὸ πλατὺ καὶ κολοσιαῖο, εἶναι ἓνα τραγοῦδιμα ὅλης τῆς ζωῆς. Τῆς ζωῆς τῆς δικῆς του, τῆς ἀσάλευτης, μὲ κάθε της λεπτομέρεια καὶ τῆς ζωῆς τῆς Φυλῆς τῆς Ἑλληνικῆς.

Τὸν Παλαμᾶ ἐθέρμανεν ἡ ἀρχαία ὁμορφιὰ καὶ γι αὐτὸ ἐμπνευσμένα ἐλάτρευε τὴν ἀρχαία ζωὴ καὶ τὴν τέχνη. Ἐνοιωσεν ὁ ποιητὴς καὶ ἀνέστησε μεγαλόπρεπα ὅλη τὴν οὐσία τοῦ βυζαντιανοῦ κόσμου καὶ ἀφοσιώθηκε στενὰ στὴ νέα παράδοση. Ἄν καὶ πολὺ ἀντικειμενικά, ὡς τόσο εἶδε καὶ ἄγγιξε ὅλα τὰ αἰώνια ποιητικὰ θέματα ἐτύλιξε μὲ τοὺς ρυθμοὺς του καὶ αὐτὴ τὴ μετριοφροσύνη του, καὶ αὐτὴ τὴ ζωὴ τῆς ἀφάνειας ἀνεζήτησε πρὸ πάντων τὶς ἀξίες τῆς Φυλῆς στὸν ἀγρότη λαό· τραγοῦδησε τὴν ἀγωνία τοῦ ἀγνώστου, τὸ θάνατο ὡς καὶ αὐτὴ τὴν ἐκμηδένιση.

Ἐνα τόσο μεγάλο πλατὺ ἔργο πάντα μὲ ἴλιγγο θὰ τὸ ἀτενίζουν ὁ νοῦς καὶ ἡ φαντασία μας.

Γιὰ τὸ «φτωχοπερήφανο ρυθμοκόπο», ποὺ μιὰ πνευματικὴ ζωὴ πενήντα τόσων χρόνων τὴν ἔχει συντροφέψῃ ἀδιάκοπα μὲ τὸ τραγοῦδι του, μεγαλόπνευστο ἢ χαμηλό, μὲ τὴν αἰσιοδοξία του γιὰ

τὸ μέλλον τῆς Φυλῆς καὶ μὲ τὴν πίστη του στὸν Ποιητὴ τῆς Αὔριο, ἀξίζει εὐγνώμονα νὰ γίνεῖ ἡ πιὸ χαρούμενη ἡλιογιορτή, μιὰ πού τόσο ξέχωρα ἀγάπησε τὴν πυρόξανθη λαμπράδα τοῦ ἀττικοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἀττικῆς ὁμορφιάς.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΙΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Τὸν Κωστῆ Παλαμᾶ τὸν βλέπω σὰν ἓνα Ἱεροφάντη τῆς ἀγνῆς Ἑλληνικῆς ποίησης καὶ μέσα στὰ ποιήματά του βρίσκω καὶ τὴν κλασσικὴ γραμμὴ τῶν μεγάλων μας ραψωδῶν καὶ τὸ αἶσθημα πού κλείνουν τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΣΥΛΒΙΟΣ

Ἐὸ Ἀλέξανδρος Κατακουζηνός, ὅταν βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ δώσῃ τὸν ὀρισμὸ τῆς μουσικῆς εἶπε : «Γιὰ ὅσους τὴν ἐννοοῦν δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὀρισμὸ· γιὰ ὅσους δὲν τὴν ἐννοοῦν ἐπίσης δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὀρισμὸ».

Τὸ αὐτὸ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ εἰπῆ καὶ γιὰ τὸν Παλαμᾶ. Ὅτι γιὰ ὅσους τὸν καταλαβαίνουν εἶναι μεγάλος ποιητῆς· γιὰ ὅσους δὲν τὸν καταλαβαίνουν δὲν ἀξίζει τίποτε. Τὸ ἀπελπιστικὸ στὴν περίπτωσιν αὐτὴ εἶναι ὅχι τὸ ὅτι βρίσκονται ἄνθρωποι πού μὲ μιὰ σφουγγαριὰ σβύνουν τὸ μεγάλο ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, ἀλλὰ τὸ ὅτι βρίσκονται ἄνθρωποι πού δὲν καταλαβαίνουν τὸν Παλαμᾶ.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Θ. Ν. ΣΥΝΑΔΙΝΟΣ

Ἐὸ Παλαμᾶς παιδί περπάτησε στ' ἀνθηρὰ μονοπάτια τοῦ Ἑλικῶνα. Μεγάλος, ἀπὸ μιὰ στὴν ἄλλη πετάχτηκε στῆς κορυφές του, ἀγναντεύοντας πάντα τὴν ὑψηλότερη.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ μᾶς μπορεῖ σήμερα νὰ διεκδικήσῃ τὸ φιλολογικὸ βραβεῖο Νόμπελ, παρὰ ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς; Ἐὸ Παλαμᾶς ἔχει σήμερα ξεπεράσει τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδας στὴν ποίησί του. Βλέπετε ἡ γλῶσσα μας πού δὲν τὴν διαβάζουνε οἱ ξένοι στάθηκε αἰτία γιὰ νὰ μὴ γνωστῇ τὸ ἔργο του ἀπὸ χρόνια καὶ στὸν ξένο τῆς διανόησης κόσμος. Κι' ἂν σήμερα ἀναγνωρίστηκε καὶ στοὺς ξένους

ὡς ἓνας μεγάλος λυρικός ποιητῆς τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, εἶναι γιὰτὶ βρέθηκαν δυὸ τρεῖς ξένοι, πού κατάλαβαν τὴν ἀξία του, καὶ τοῦ μεταφράσανε καμπόσους τόμους ποιημάτων του κι ἔτσι γίνηκε παγκόσμια γνωστός.

Θάταν γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα μεγάλη τιμὴ καὶ χαρὰ μας, ἂν βραβευότανε ὁ Παλαμᾶς καὶ μὲ τὸ παγκοσμίας φήμης φιλολογικὸ βραβεῖο τοῦ Νόμπελ.

ΘΕΑΤΗΣ, 23.1.1926

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐὸ Παλαμᾶς ὡς ποιητικὴ φυσιογνωμία εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μου, τ' ἀδρότερο μεγαλουργημὰ τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς. Ἐὸ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος. Ἐὸ καλλιτέχνης πού μὲ τὴ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ καὶ μὲ τὸ λαγούτο τοῦ Γύφτου τραγούδησε ὅλα τὰ ἐπικά μας ταξίδια, τὶς ἡρωϊκὰς προσπάθειες τῆς Φυλῆς, τὰ λαμπερὰ μεσουρανήματα καὶ τὰ τραγικὰ βασιλέματά της. Ἐὸ ποιητικὴ διάθεση ὁ Παλαμᾶς εἶναι κάτι τὸ ἀφθαστο, πού ξεπερνᾶ τὰ σύνορα τῆς μικρῆς Ἑλλάδας. Ἐὸς τεχνίτης, ὁ ἀνήσυχος ἐρευνητῆς πού ὅλο ζητᾶ νὰ τελειοποιήσῃ τὸν ἕμμετρο λόγο, συγχρονίζοντας τὴν ποιητικὴν του μὲ τὰ πρότυπα δασκάλων ἀξίων, συγκαιρινῶν. Κάποτε τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ δίνει τὴν ἐντύπωσιν ὄγκου πελασγικοῦ, μονοκόμματου μὰ ὅχι καὶ λιγότερο ἐπιβλητικοῦ. Κι ὅμως ζυγώνει κάποτε πρὸς τὰ λουλουδίσματα τῆς αἰσταντικῆς, ἀπλῆς καὶ τρυφερῆς ἐμπνοῆς τοῦ μικροῦ ταντελλέγιου τραγουδιοῦ.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Μαγικὸς καθρέφτης πού φανερώνει λαμπρὰ καὶ ξεκάθαρα τὶς γραμμὲς τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ὁ Παλαμᾶς.

Ἐὸ θαυμαστὴ ποιητικὴ Διάνοια μεγάλων ἰδανικῶν, πού μαρτυροῦν τὴν πνευματικὴν συνοχὴ τῆς φυλῆς ἀπὸ τὴν ἐπικὴ Ὀμηρικὴ παράδοση ὡς τὴν τελευταία της ξανάνθισιν, ὁ Παλαμᾶς.

Ἐὸς ἄρχοντας γητεντῆς τοῦ ρυθμοῦ, Ὀλύμπιος μύστης τῆς ἀρμονίας, ἐμπνευσμένος ἱεροφάντης τοῦ πλατυνόητου ὄραίου, σοφοῦ κλειδοκράτορος ἀτίμητου θησαυροῦ μάθησης, ὁ Παλαμᾶς.

Οἱ πολλοί, χθές, θέλαν μ' ἐπιμονὴ νὰ τὸν ἀγνοοῦνε. Σήμερα μὲ περιέργεια τὸν μελετοῦν. Αὔριο μ' ἐνθουσιασμὸ θὰ τὸν δοξάσουν. Τὸ Μεγάλον μας Ποιητῆ. Τὸν Κωστῆ Παλαμᾶ.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΚΩΣΤΑΣ ΤΣΑΓΚΑΡΑΔΑΣ

Χαῖρε ὁ Προφήτης ! Κ' οἱ «Βωμοί Σου
μιὰ νέα Βίβλος. (Χαρά σου, Ἑλλάδα !
«ζῆ Κύριος καὶ ζῆ ἡ ψυχὴ σου.»
δὲ στομώνουν σου τὴν μπρουσαδάδα
κερβάνια Αἰώνων μὲ θανάτους
καβάλλα). Καὶ στοὺς ἀθανάτους
Βωμούς, λάμπει φλόγα σαρκένια,
τῆς Βίβλου Ἄσμα ἀσμάτων, ἢ «Μελένια !»

ΟΚΤΑΒΕΣ

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Δρασκελώντας ἀπόκοτα ἡ Μοῦσα του τῶν Πατρίδων τὰ σύνο-
ρα, ψηλωμένη ἀπάνω ἀπὸ καιροὺς καὶ τόπους, πετάει μεγαλοφάν-
ταστη στοὺς ἀστρικούς τοὺς κύκλους, καὶ ἀντικρύζει τολμηρὰ τῶν
Μυστηρίων τὴν Πόρτα !

Εἶνε ὁ φιλόσοφος καὶ ὁ ἐγκεφαλὶκὸς ποιητῆς, ποὺ ἀγκαλιά-
ζει τὴν Ἀνθρωπότητα καὶ τὴ Δημιουργία ὀλάκαιρη. Εἶνε ὁ παγκό-
σμιος Ποιητῆς, ποὺ ἂν ἡ τύχη τῷ φερονε νὰ γεννηθῆ Φραντσέζος, ἢ
Ἀγγλοσάξωνας, θάταν σήμερα ὄχι μόνον ὁ Πρίγκηπας καὶ ὁ Στε-
φανωμένος Ποιητῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ καμάρι ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων.
Γιατὶ σὲ τίποτε δὲν ὑστερεῖ τῶν μεγάλων Παγκόσμιων Ποιητῶν,
ὅσοι μέσα στὴν τελευταία Πεντηκονταετηρίδα ἀνλάκωσαν μὲ τὸ
ποιητικὸ τους φῶς τὸν οὐρανὸ τῆς Σκέψης. Εἶνε καὶ αὐτὸς μαζί τους,
γιὰ νὰ θυμηθοῦμε ἀκόμα μιὰ φορὰ κάποιον του στίχο :

•Μέσα στοὺς πρώτους, πρώτος».

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Μ. Δ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ

Ἐκεῖνο ποὺ ξεχωρίζει τὸν Παλαμᾶ μέσα στοὺς ἄλλους γύρω
του δὲν εἶνε μόνον ἡ ὄρμη τῆς ἐμπνεύσεως. Εἶνε τὸ βάδισμα, ὁ τόνος,
ἡ χειρονομία. Τὸ βάδισμα ἔχει πάντα τὸ θριαμβευτικὸ, ὁ τόνος τὸ
ραψωδικὸ, ἡ χειρονομία τὸ μεγάλο. Κι ὅ,τι χαρακτηρίζει κυριώτερο
τὴν ποίησί του εἶναι τὸ ὑμνητικὸ· τὸ ὄνομα παρμένο μὲ πλατεῖα
ἐννοια. Κλάμα καὶ πόθος, θυμὸς, λουιδωρία, χίμαιρα καὶ νοσταλγία,
ἀνηχοῦν ἢ ψιθυρίζουν ὅλα μέσα στὸ τραγοῦδι του, ὁ τύπος ὅμως
γενικὰ στὴν ποίησι τοῦ Παλαμᾶ εἶνε ἡ ὑμνωδία.

Ν. ΕΛΛΑΣ, 15.4.1916

Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Κωστής Παλαμᾶς εἶνε γιὰ μένα ἡ ἀπαρχὴ κ' ἡ ἀναγέννηση
τοῦ λυρικοῦ στοχασμοῦ τῆς νεώτερης Ἑλλάδας.

Καμιά ἀμφιβολία πῶς καὶ ὁ Σολωμὸς ὄραματίσθηκε μιὰν τέτοια
ἀναγέννηση καὶ ὅλη του ἡ φροντίδα σ' αὐτὴν ἔτεινε, μὰ ὡστόσο δὲν
τὸ δυνήθηκε—καὶ τὸ μαρτυρᾷ τὸ σοβαρὸ μέρος τοῦ ἔργου του ποὺ
μᾶς τὸ ἄφηκε μισοτελειωμένο—γιατὶ τοῦλειψαν δυὸ κυριώτατα στοι-
χεῖα :

α'. Ἡ κάποιον προπαρασκευαστικὴ ἐργασία ποῦπρεπε νὰ ὑπάρ-
χει, ἔστω καὶ σποραδική, ἀπὸ πρωτερινούστου, ὅχι βέβαια τοῦ εἶδους
ἐνὸς Φεραίου, οὔτε, ὅσο καὶ ἂν εἶχε τὴν πλαστικότητα ποὺ ξέρουμε,
ἐκείνη τοῦ Βηλαρᾶ, καὶ

β'. — Ἡ ἔλλειψη συγκαιρινῶν του βοηθῶν ποὺ θὰ τὸν σύν-
τρεχαν μὲ τὴν ἐπικρότηση τῆς τέτοιας του προσπάθειας κ' ἔτσι θὰ τὸν
κέντριζε ἢ εὐγενικὴ ἀμιλλα τῆς πρωτοστατικῆς ἐπικράτησης.

Ὁ Παλαμᾶς ὅμως στάθηκε τυχερὸς γιὰτὶ καὶ προϋπάρξασαν
ἐργασία βρῆκε—ἐκείνην ἐνὸς Σολωμοῦ καὶ ὀλάκαιρο κόσμον συμπα-
ραστατῶν ποὺ τοῦ ἦταν συναγωνιστῆς μαζὺ καὶ ἀνταγωνιστῆς καὶ
ὄχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ κ' ἕνα λαὸ ποὺ μὲ συμπάθεια τὸν παρα-
κολουθοῦσε καὶ πᾶν ἀπ' ὅλα τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ποὺ τοῦ
πρόσφερε τὸ λόγο της γιὰ νὰ τὸ μεταχειρισθεῖ γιὰ τὸ σκοπὸ του.

Μ' ἀπ' αὐτὴν τὴν εὐνοια τῶν συνθηκῶν ὡς τὸ σημερινὸ παρου-
σίασμα τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ, ὑπάρχει ἕνα τελεσιουργὸ κατάντημα.
Ἐπάρχει ἕνα γινόμενο ποὺ εἶνε μαζὺ καὶ μορφὴ καὶ συνείδηση ἐνὸς
ξαναγεννημοῦ ποὺ γγίζει τὴν παγκόσμια ἀναγνώριση μὲ τὴν ἐπιβολὴ
της. Ἐπάρχει ἡ νεοελληνικὴ Ποίηση. Κι αὐτὸ εἶνε τὸ μεγάλο, τὸ
ὑπέροχον, τὸ ὄρατον ἔργον τοῦ Παλαμᾶ.

Ἄς δοῦμε τώρα σὲ τί πᾶνον-κάτου συνίσταται ἡ ξέχωρη προσω-
πικότητα τοῦ Μεγαλύτερου — ὅπως τὸν ὀνομάζει τὸ «Mercur de
France» τῆς Γαλλίας καὶ ὁ «Sun» τῆς Ἀμερικῆς — ποιητῆ τῶν
τελευταίων χρόνων.

Τοῦ Παλαμᾶ τὸ ἔργον δὲν εἶναι μερικὸ, δὲν εἶνε τοπικὸ, οὔτε
εἶνε ἀκόμα καὶ καθαρὰ ἐθνικὸ, γιὰ νὰ μπορέσει κανένας, ἔτσι πρό
χειρα, ἐντοπίζοντας το νὰ τὸ ἀναλύσει.

Ἐχει κάτι ἀπὸ τὴ γενεσιουργὴ Πρωτεῖκὴ Τέχνη καὶ κάτι
ἀπὸ τὸ καταστάλαγμα τῆς Τέχνης ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες. Κάτι ἀπὸ
τὴ βαθειὰ δόνηση τῆς Ὁρφικῆς Ἀρπας καὶ κάτι ἀπὸ τὴν Βαγνε-
ρικὴ ἐνορχήστρωση. Εἶνε τὸ πρὶν ἕως τὰ τώρα καὶ τὸ τώρα ἕως τὸ
ἕστερα. Ὁ Παλαμᾶς εἶνε πολὺ ἐγκεφαλικὸς γιὰ νὰ τὸν ποῦμε ρω-

μαντικό και πολύ τραχὺς γιὰ νὰ τὸν ποῦμε κλασικό. Δὲν ξέρω ἂν μποροῦμε νὰ τὸν ποῦμε καὶν λυρικό. Εἶνε, ἴσως Νιτσεικὸς ἀπὸ ἰδεολογικὴ ἀποψη, ἀλλὰ μὲ τὴν ψυχροσύνησιν ἑνὸς Καρντοῦτσι κι ἀκόμα μὲ τὸν αἰσθαντικὸν πεσιμισμὸν ἑνὸς Λεοπάρδη. Ἐνα μίγμα βάρβαρου γύφτου μὲ τὴν περιέργεια παρθενικοῦ παιδιοῦ καὶ τελειομένου σοφοῦ μὲ κουρασμένα τὰ μάτια ἀπὸ τὴ μελέτη καὶ πληθωρικὸ τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ γνώση.

Τέτοιος ὁ ἄνθρωπος, πολὺμορφος κ' ἡ Τέχνη του κατὰ συνέπεια πολὺτροπὴ κι ὁ χαρακτήρας τοῦ ἔργου του ἀπροσδιόριστος. Ὅλα τὰ εἶδε, ὅλα τὰ τραγούδησε. Καὶ τὸ πιὸ μικρὸ συναίσθημα βρῆκε ἀντίστοιχὴ χορδὴ μέσα του κ' ἐρμηνεύτηκε, ὅπως καὶ τὸ πιὸ μεγάλον καὶ τὸ πιὸ συγκλονιστικόν, ἀρχαῖον ἦταν ἢ σημερινόν, εὐχάριστον ἢ τραγικόν. Πάντα ὁ μεγάλος Τεχνίτης τὸ δέχθηκε μὲ τὴν πεποίθησιν τοῦ ὑπερήφανου δημιουργοῦ καὶ τὸ τραγούδησε, κάποτε μὲ ἔνθεον λυρισμὸν, κάποτε μὲ ἀνθρώπινο λυγμὸν καὶ κάποτε μὲ Διονυσιακὴ μέθη. Μὰ πάντα μὲ μιὰ κάποιον τραχύτητα. Γιατὶ ὁ Παλαμᾶς εἶνε τραχὺς. Δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὸ μεταξένιον τοῦ ἄρρωστοῦ ντιλεντάντη κι οὔτε ἀπὸ τὴν ἀπαλότητα τοῦ κοντόφωρου — καὶ γι αὐτὸ στεῖρου στιχοπλόκου.

Μιλεῖ μὲ τὴ φωνὴν τῶν Θεῶν καὶ τῶν Ἡρώων. Κ' εἰς τὸ πιὸ νταντελένιον τοῦ τραγοῦδι θ' ἀκούσεις νὰ ξεχωρίζει ὁ βαρὺς τόνος ποὺ δείχνει τὸ σύμβολον. Θὰ δεῖς τὴ σκιὰ ποὺ φωτίζει τὸ ἄγραφο κενόν.

Ἡ ξέχωρη προσωπικότητα τοῦ Παλαμᾶ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὁ λόγος του ἀπηχεῖ καίτι ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων καὶ καίτι ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν τῶν αὐριανῶν αἰώνων.

Εἶνε σ υ μ π α ν τ ι κ ὸ ς .

Τὴν πέννα του βουτᾶ μὲς στὸν ἀσάλευτον ὠκεανὸν τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ νοεροῦ. Ὁ Παλαμᾶς ὅσο θὰ περνᾶ ὁ καιρὸς τόσο θὰ γίνεται καὶ πιὸ κοντοσίμωτος στοὺς ἐκλεχτοὺς ἀνθρώπους καὶ σιγὰ—σιγὰ, ἀκόμα, κ' εἰς τὴς μάζας. Κι ὁ λόγος ἀπλός.

Ἔστερ' ἀπ' ὅσα μᾶς ἔδωκε ἡ λυρική σκέψη τῶν αἰώνων, ἀπὸ τὸν Θεῖον Ὅμηρον ὡς τοὺς τραγικοὺς κι ἀπ' αὐτοὺς ὡς τὸν προφητᾶναχτα Λαυδῖ. Κι ἀπὸ τὸν ἄφραστον Ἀγγλο-Σάξωνα Σαϊκσπῆρον ὡς τὸν Ὀλύμπιον Γότθο Γκαίτε καὶ τὸν προμηθεϊκὸν Νίτσε. Κι ἀπ' αὐτοὺς ὡς τὸν κυκλικὸν Οὐγκὼ καὶ τὸν αἰσθαντικὸν Ἑλληνο-Γαλάτη Μωρεᾶς κι ἀκόμα ὡς τὸ Σκαντιναυὸν ψυχοσεῖστη Ἴψεν καὶ τὸν Ἰντιάνο μυστικιστὴ Ταγκὼρ κι ὅλους τοὺς ἀνάμεσά τους Γίγαντες τοῦ λυρικοῦ λόγου, ποῖα ποίησιν μποροῦσε νὰ σταματήσῃ

τὸ σημερινὸν ἄνθρωπον; ὄχι βέβαιον ἐκεῖνη τοῦ ὀλοφυρόμενον ψευτοαισθαντικοῦ, γιατί δὲν ἔχουμε παρὰ ν' ἀπλώσουμε τὸ χέρι μας στὴ φτωχὴν μας βιβλιοθήκην καὶ νὰ πάρουμε, στὰ τυφλά, ἕναν ὅποιον δὴποτε Σαμαῖν, Ζέμς, Προυντόμ, Οὐάιλντ καὶ ν' ἀπολάβουμε τὴν Τέχνην αὐτὴν στὴν τελείωσίν της τὴν ἀπόλυτη. Οὔτε βέβαιον τὴ δὴθεν ἱστορικὴ πὺν ἀρύεται τὰ ψελλίσματά της ἀπὸ πάπυρους κ' ἐπιμύθια, μὲ κοιμένες φρασσοῦλες, γιὰ μυστηριακὴν τάχατε ὑποβολὴν τῶν ἀλαφροῦσκιωτων. Γιατὶ δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ διαβάσουμε λίγο Ντελλ καὶ λίγο Βιγνὸ γιὰ νὰ ξοφλήσουμε γιὰ πάντα μὲ τὴς μιμητικὰς σκιὰς τοὺς. Σήμερα τὸ κουρασμένο μας μυαλὸ θέλει τὸ τίναγμα τοῦ δυνατοῦ ἐκπρόσωπου τῆς πνευματικῆς ἀτμόσφαιρας τῶν ἰδεῶν ποῦχουν πληρώσει τὸ καιρικὸ διάστημα τῶν αἰώνων. Κ' ἕνας δυνατὸς — ἂν δὲν εἶνε ὁ μοναδικὸς σήμερα — ἐκπρόσωπος τῆς ἀπαιτήσεως μας αὐτῆς, εἶνε ὁ Κωστής Παλαμᾶς. Γιατὶ ὁ ποιητὴς τοῦ «Δωδεκάλογου» καὶ τῆς «Ἀσάλευτης Ζωῆς», ἔχει βαφτιστεῖ στὰ ἱερὰ νάματα τοῦ παγκόσμιου πνεύματος.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

ΛΟΥΚΑΣ Ν. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

Ἔχουμε ἴσια ἴσια στὴν Ἑλλάδα ἕναν ποιητὴν ποὺ στοὺς στίχους του σιγὰ λάμπει ἕνα γλυκόθολον φῶς, ἕνα φῶς μελανόν, ποὺ μέσα του νοιώθεις δὲν ξέρω τί πόνους μυστικούς, δὲν ξέρω τί θάνατους καὶ τί ἀλάλητη ζωή. Ἔχουμε τὸ μεγάλο μας τὸν Παλαμᾶ, τὸν τρελοαγαπημένο μου, ποὺ ποτὲ σας, παιδάκια μου, δὲν πρέπει νὰ λέτε τῶνομά του δίχως νὰ συλλογιέστε τὴν ἴδιον στιγμὴν πὺς τοῦ φιλεῖτε τὸ χέρι.

Μὰ τοῦ Παλαμᾶ ἡ κάποιον σκοτεινάδα ἔχει ἄλλους λόγους, πηγάζει ἀπὸ ἄλλη πηγὴν.

Καὶ γιατί αὐτό;

Γιατὶ ὅλα στὴ Δημιουργίαν δὲν εἶναι ξάστερα σὰν τὸν οὐρανὸν μας, ποὺ κι ὁ ἴδιος, μὴν τὸ φαντάζεστε πὺς μᾶς μολογῇ τόσο γλήγορα τὰ μυστικά του.

Ἔχουνε γύρω τους τὰ πράματα ἕνα ὕφασμα, μιὰ θολάδα μ' ἕνα λόγο, ἕνα χνούδι ποὺ τὰ μισοσκεπάζει, ποὺ κάποτες τὰ σκεπάζει τελειωτικά.

Τέτοιον χνούδι, ποὺ τόσες φορὲς περιτυλίγει τὴν Δημιουργίαν, τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀθρώπου καὶ τὴν ψυχὴν του, ἀποβλέπει κανεὶς στοὺς θεοὺς τοὺς στίχους τοῦ μοναδικοῦ μας τοῦ ποιητῆ.

Ἔχει μάλιστα ἡ σκοτεινάδα τοῦ Παλαμᾶ κατὰ παραχρῆμα, κατὰ

τραγικό : είναι σὰ νὰ στέκεται κάποτε ὁ ποιητὴς στὴ μέση τῆς νύχτας τῆς ἀνάστερης, σὰ ν' ἀνοίγη μὲ δύναμη τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, σὰ νὰ τρέμη τὸ εἶναι του ὅλο, γιὰ νὰ διῆ τ'ἀνείδωτα, γιὰ νὰ πῆ τ'ἀνείπωτα, γιὰ νὰ ξεδιαλίση τ'ἀξεδιάλιστα, καὶ σὰ νὰ τοῦ ξεφρέβγη ξαφνικὰ στὴν ἀμάχη μιὰ κραβγὴ τοῦ πόνου καὶ ἐνὸς ἀβάσταχτου καημοῦ. Ἅγιος πόνος καὶ τρισάγια ψυχῆ. Μὲ τὴ συνηθισμένη του τὴν καλοσύνη ὁ Παλαμᾶς ἔγραψε στὸ «Νουμὰ» πὼς ἡ δική μου ἡ ποίηση — ἄχ! ἂν ἔχω! — εἶναι ποίημα τῆς ὑγείας. Μπορεῖ. Ἄν ὅμως ἐννοεῖ πὼς ἡ δική του εἶναι ποίηση τῆς ἀφρώστιας, τότες, μὰ τὸ ναί, θὰ τὸ ποθοῦσα πολὺ νὰ εἶμαι λιγίαι ἄρρωστος καὶ γώ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΤΟΜ. Γ' ΣΕΛ. 159-9

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΩΔΗ ΣΤΟΝ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΓΙΑ ΤΑ ΠΕΝΗΝΤΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΙΑ

Ἄπὸ τὴ χώρα τοῦ Μιστρᾶλ, — εὐτυχισμένη συντυχιά! —
 καὶ ἀπὸ τὴν ξενητιά,
 γιὰ τὰ πενήντα χρόνια Σου, λίγες στροφές στὴν ἄρπα μου
 σοῦ πλέκω, ὦ Παλαμᾶ!
 Τὶ σὰ δὲ μοιάζει ἡ τέχνη μας; Ἡ ποίησί σου ἡ ἀχνόφαντη
 καὶ ἡ μουσα σου ἡ Μιράντα,
 κρύβει τίς μυστικιστικὰς τίς ὁμορφιὰς ποῦ μ' ἔθελεξαν
 καὶ ποῦ μὲ θέλγουν πάντα.
 Καὶ σὰν τὴν πλούσια σου καρδιά, πλατὺ καὶ τὸ τραγοῦδι σου,
 ὁποῦ βαθιά του κλείνει,
 καημούς, ἀναταράγματα, πόθους, λαχτάρες ποῦ ἐννοιώσε
 καὶ νοιώθει ἡ Ρωμισύνη.
 Μὲς στὴ γωνιά σου τὴ σοφή, ποῦ σὰν τὸ βράχο ἐστάθηκε
 μπροστὰ σὲ τόσες μπόρες,
 περνώντας τὴν «Ἀσάλευτη Ζωή» σου, τίς δημιουργικὰς,
 τίς πονεμένες σου ὄρες.
 Ἄγάλι! — ἀγάλια τ'ὀπλαθες τὸ πολυκύμαντο ἔργο σου,
 Καὶ σὰ μιὰν ἐκκλησία,
 τ'ὄστησες μ' ὅλους τοὺς ρυθμούς, ρομανικούς, βυζαντινοὺς
 καὶ πάντα μ' ἁρμονία.
 Καὶ θυριδώματα τεφρὰ τῆς ἔβαλες καὶ ζωγραφιὰς
 θαμπὰς καὶ πολυελαίους
 καὶ ὀλόγυρα ζωγράφισες στοὺς τοίχους τῆς Ἀπόλλωνες
 μαζί μὲ Ναζωραίους.
 Καὶ τώρα πλῆθος οἱ πιστοί!... Κι ἀπ' τὸ Ἱερό τῆς ἀντηχοῦν
 οἱ στίχοι σου ψαλμοί:
 «Τραγοῦδια τῆς Πατρίδας σου», τοῦ «Τάφου», τῶν «Ἰάμβων» σου
 «Φλογέρες» καὶ «Καημοί».
 Ὡ χαῖρε, χαῖρε, Παλαμᾶ! Μέσα στὰ χρόνια τὰ πεζά,
 στὰ χρόνια αὐτὰ τὰ στεῖρα,
 ἡ παρουσία σου ἡ γλυκιὰ γιὰ τὸ Ἔθνος τὸ μαρτυρικὸ
 εὐλογημένη Μοῖρα.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, ΜΑΡΤΗΣ 1926

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΛΥΡΙΚΑ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΑΦΟ

Ἄνθη, ὦ νεκρολούλουδα
χυμένα ὀλόγυρά του,
εἶσ' ἔσεῖς τὰ ὄνειρατα
τοῦ ὕπνου τοῦ θανάτου;

Εἶσ' ἔσεῖς τὰ θάματα
τῆς τέχνης ποιοῦ ζωγράφου;
Πιὸ καθάρια βλέπετε
στὴ σκοτεινιά τοῦ τάφου;

Εἶστε κάτι πιὸ πολὺ
ἀπὸ τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου;
Πιὸ πολὺ κι ἀπὸ τὸ φῶς
ἰσόθεου μετώπου;

Εἶστε πιὸ σιμώτερα
στὸ φέγγος τῶν πνεμάτων;
Ξέρετε τ' ἀγνώριστα
μυστήρια τῶν μνημάτων;

Παίρνετε νοήματα
πρωτόφαντα ἐδῶ κάτου,
ἄνθη, ὦ νεκρολούλουδα,
χυμένα ὀλόγυρά του!

*
* *

Πῆρες τὴν τρισέβαστη
θωριά τοῦ μαρτυρίου·
Ἰερὸν ἀχνόφεγγο
σὲ κρύβει μυστηρίου.

Κ' εἶναι τὰ χρονάκια σου
τὰ παιδικὰ γιὰ μένα
σύμβολα προφητικά
καὶ λείψαν' ἁγιασμένα.

Ἕνα βάρος μοῦ σκορπῆς,
μοῦ διώχνεις μιὰ κακία·
μ' ἀνιψώνει ὁ πόνος σου
καὶ μοῦγινε θρησκεία!

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ

Ὡραῖε νεκρέ, μονάρχη ἐσὺ τοῦ μυστικοῦ οὐρανοῦ μου
ἀστέρινε, ἦρθες πάλι,
σ' ἔφερε ἡ νύχτα, φάντασμα τοῦ λατρευτοῦ μου
στὴν ὄρρανή μου ἀγκάλῃ.
Καὶ σὲ κρατοῦσα ὅπως ποτὲ δὲν κράτησε μητέρα
τὸ πρωτογέννητο παιδί στὴν ἀγκαλιά της,
καὶ κάποιου πόνου μιὰ ψυχή, χυμένη ἀπ' ἄλλο ἀέρα,
τὴν ὄψη σου τὴν ἁγιαζε μὲ τ' ἀντιφέγγισμά της.
Κ' εἶσουν ὠραῖος, ὅπως ποτὲ κανένας ἔρωτάς μου
δὲν εἶτανε στῆς νειότης μου τὰ χρόνια,
καὶ σώπαινες, ὅπως ποτὲ δὲ μίλησαν τ' ἀηδόνια
τῶν ποιητῶν στὰ βιάθη τῆς καρδιάς μου!

ΟΙ ΛΕΥΚΕΣ

Στοῦ δρόμου τ' ἄσπρο μᾶκρος,
δεξιά, ξερβά μας,
τὸ χαιρετοῦνε οἱ λευκὲς
τὸ πέρασμά μας.

Χαιρέτισμα ἀπὸ ὕψη
γαληνεμένα
στὰ λαχταρίσματα ὄλα,
σὲ μέ, σὲ σένα.

Μᾶς ἄκουσαν, μᾶς εἶδαν,
καὶ μᾶς γνωρίζουν
οἱ ὀλόρθες τρανὲς λεῦκες
καὶ ψιθυρίζουν.

Καὶ ψιθυρίζουν γέρονουν
γιὰ νὰ μᾶς ποῦνε
τὰ δὲν ἐδόθη ὡς τώρα
νὰ γρικηθοῦνε.

Γιὰ νὰ μᾶς ποῦνε, ὦ γλῶσσα
τῶν αἰθερίων!
τὸ μυστικὸ τὸ μέγα
τῶν μακαρίων.

Μὰ πρὶν ἐκεῖνο λάμψη
ἐντὸς σου, ἐντὸς μου,
τὸ δράχνει καὶ τὸ πνίγει
ὁ ἀχνὸς τοῦ κόσμου.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΑΗΔΟΝΙΟΥ

Τᾶηδονιοῦ ξάφνου στέρεψε ἡ βρῦση,
κλάψτε, λούλουδα, βόγγηξε, Ἀπρίλι,
μαυροφόρεσε τὸ κυπαρίσσι,
τὸ φεγγάρι, θανάτου καντήλι.

Μὰ ὁ σβυσμένος ὀλόγλυκος ἦχος
τὴν καρδιά μου ἤρε μνήμα κι ἀπλώθη,
κι ἀναστήθηκε κ' ἔγινε στίχος,
καὶ στὸν Ὀλυμπο ὑψώθη.

ΒΡΑΔΙΝΗ ΦΩΤΙΑ

ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ PIERRE BAUDRY

- Θυμᾶσαι τὴ φτωχούλα τὴν καλύβα
στὸ πλούσιο δάσος, πέρα ἀπ' τὸ χωριό ;
- Θυμᾶμαι τὴν καλύβα τὴ φτωχούλα,
σὰν ξωκλήσι καὶ σὰν ἀσκηταριό.

- Τὸν ἀσκητὴ θυμᾶσαι τῆς καλύβας ;
(Τάχα κλέφτης ; καλόγερος ; βοσκός ;)
- Θυμᾶμαι. Ἀκόμα κλαίει μὲς' στὸν ἀγέρα
τῆς φλογέρας τοῦ ὀ πόνος, μυστικός.
- Θυμᾶσαι τὴ γλωμὴ σωμένη τοῦ ὄψη
καὶ τ' ἀλαφροσχυμμένο τοῦ κορμί ;
- Θυμᾶμαι κάτου ἀπ' τὰ δασά τοῦ φρύδια
τὴ σαγιτεῦτρα τῆς ματιᾶς τοῦ ὄρμη.
- Θυμᾶσαι τὴ φωτιά στὸ πλούσιο δάσος,
τὴ βραδινὴ φωτιά τὴν ξαφνικὴ ;
- Θυμᾶμαι. Λάμια. Στάχτη καὶ ἡ καλύβα.
Τὸ πλούσιο δάσος πάει. Ὡρα κακὴ.
- Θυμᾶσαι ; Τί νᾶπόγινε ; Κανένας
δὲν τὸν ξανάειδε πιά τὸν ἀσκητή.
- Δὲν ξέρω. Ὅμως ἀπάνου ἀπ' ὅλα ὁ νοῦς μου
τῆς καλύβας τὴ θύμηση κρατεῖ,

Γιατὶ στάποκαΐδια τῆς γερμένος
ἕνας Ἔρωτας ξένοιαστα, σκληρά,
τὰ βρεφικά του ζέσταινε τὰ χέρια
καὶ τ' ἀρχαγγελικά του τὰ φτερά.

ΑΠΟ ΤΗΝ "ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Ἡ ΜΟΝΑΞΙΑ"

ΑΠΟ ΤΟΥΣ "ΙΑΜΒΟΥΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΙΣΤΟΥΣ"

3

Δυὸ ματάκια γλυκόσκυψαν
σᾶνα κάποιο τραγοῦδι
τὰ ματάκια σὰ χάιδεμα,
τὸ τραγοῦδι σὰ χνοῦδι.

Κ' εἶχαν κάτι σὰ βλέμματα
καὶ σάλευαν οἱ στίχοι,
καὶ τὰ μάτια μιλούσανε
σὰν ἁρμονίας ἤχοι.

᾽Ω ταίριασμα ἀνιστόρητον,
ἔρωτες τῶν πνευμάτων,
στῆς ζωῆς τὰστραπόβροντο
χαμόγελο ᾽Αθανάτων!

10

Μιὰ νεράιδα μ' ἐγέννησεν
ἀπὸ θνητὸ πατέρα,
ὦ μοῖρα καὶ ὦ παράδαρμα
στὸν κόσμον ἐδῶ πέρα!

Οἱ ξωτικιᾶς οἱ ἄνδρες
στὴν ὄψη τῆς σαρκός μου
μὲ κοιτάζουν παράξενα
καὶ φεύγουν ἀπ' ἐμπρός μου.

Στοιχειὸ μὲ λένε οἱ ἄνθρωποι
καὶ μακραίνουν μὲ τρόμο·
καὶ ξένος πάντα βρίσκομαι
στῆς ἐρημιᾶς τὸ δρόμο.

36

Ἦλιε, ἐσὺ πηγὴ ἀστείρευτη
κάθε ζωῆς, εἰκόνα
τοῦ ὠραίου ὑπερτέλεια
καὶ τοῦ ᾽Απείρου κορῶνα.

Πρὶν ἀρχίσουν τὸ διάβα τους
τῶν θεῶν οἱ λεγεῶνες
πρῶτο θεὸ σὲ ἀγνάντεψαν
καὶ μοναχὸν οἱ αἰῶνες.

Καὶ πάλι θεὸς ὕστατος
σὰ νεκρικὴ λαμπάδα
τοῦ τελευταίου θρησκευματος
θὰ φέξης τὴν κρυάδα.

ΑΝΑΤΟΛΗ

Γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολίτικα,
μακρόσυρτα τραγούδια ἀνατολίτικα,
λύπητερὰ,
πῶς ἡ ψυχὴ μου σέρνεται μαζί σας!
Εἶναι χυμένη ἀπὸ τὴ μουσικὴ σας
καὶ πάει μὲ τὰ δικά σας τὰ φτερά.

Σὰς γέννησε καὶ μέσα σας μιλάει
καὶ βογγάει καὶ βαριά μουσκοβολάει
μιὰ μάνα· καίει τὸ λάγνο τῆς φιλῆς,
κ' εἶναι τῆς Μοίρας λάτρισσα καὶ τρέμει,
ψυχὴ ὅλη σάρκα, σκλάβο σὲ χαρέμι,
ἡ λαγγεμένη ᾽Ανατολή.

Μέσα σας κλαίει τὸ μαῦρο φτωχολοῖ,
κι ὅλοι σας, κ' ἡ χαρὰ σας, μυρολόι
πικρὸ κι ἀργό·
μαῦρος, φτωχὸς καὶ σκλάβος καὶ ἀκαμάτης,
στενόκαρδος, ἀδούλευτος, — διαβάτης
μ' ἐσᾶς κ' ἐγώ.

Στὸ γιὰλὸ ποῦ τοῦ φύγαν τὰ καίκια,
καὶ τοῦ μείναν τὰ κρίνα καὶ τὰ φύκια,
στῶνειρο τοῦ πελάου καὶ τοῦρανοῦ,
ἄνεργη τὴ ζωὴ νὰ ζοῦσα κ' ἔρημη,
βουβός, χωρὶς καμιᾶς φροντίδας θέρημη,
μὲ τόσο νοῦ,

ὅσος φτάνει σὲ δέντρο γιὰ νὰ στέκω
καὶ καπνιστῆς μὲ τὸν καπνὸ νὰ πλέκω
δαχτυλιδάκια γαλανὰ·
καὶ κάποτε τὸ στόμα νὰ σαλεύω
κι ἀπάνω του νὰ ξαναζωντανεύω
τὸν καημὸ ποῦ βαριά σᾶς τυραννᾶ
κι ὅλο ἀρχίζει, γυρίζει, δὲν τελειώνει.
Καὶ μιὰ φυλὴ ζῆ μέσα σας καὶ λιώνει
καὶ μιὰ ζωὴ δεμένη σπαρταρᾶ,
γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολίτικα,
μακρόσυρτα τραγούδια ἀνατολίτικα,
λύπητερὰ.

ΜΙΑ ΠΙΚΡΑ

Τὰ πρῶτα μου χρόνια τὰξέχαστα τᾶζησα
 κοντὰ στὰκρογιάλι,
 στὴ θάλασσα ἐκεῖ τὴ ρηχὴ καὶ τὴν ἡμερὴ,
 στὴ θάλασσα ἐκεῖ τὴν πλατειά, τὴ μεγάλη.

Καὶ κάθε φορὰ πὺ μπροστά μου ἢ πρωτάνθιστη
 ζωούλα προβάλλει,
 καὶ βλέπω τὰ ὄνειρατα κι ἀκούω τὰ μιλήματα
 τῶν πρῶτων μου χρόνων κοντὰ στὰκρογιάλι,

στενάξεις καρδιά μου, τὸ ἴδιο ἀναστένασμα :
 Νὰ ζοῦσα καὶ πάλι
 στὴ θάλασσα ἐκεῖ τὴ ρηχὴ καὶ τὴν ἡμερὴ,
 στὴ θάλασσα ἐκεῖ τὴν πλατειά, τὴ μεγάλη.

Μιά μένα εἶν' ἢ μοῖρα μου, μιὰ μένα εἶν' ἢ χάρη μου,
 δὲ γνώρισα κι ἄλλη :
 Μιά θάλασσα μέσα μου σὲ λίμνη γλυκόστρωτη
 καὶ σὺν ὠκεανὸς ἀνοιχτὴ καὶ μεγάλη.

Καὶ νά ! μέσ' στὸν ὕπνο μου τὴν ἔφερε τὸνειρο
 κοντὰ μου καὶ πάλι
 τὴ θάλασσα ἐκεῖ τὴ ρηχὴ καὶ τὴν ἡμερὴ,
 τὴ θάλασσα ἐκεῖ τὴν πλατειά, τὴ μεγάλη.

Κ' ἐμέ, τρισαλλοίμονο ! μιὰ πίκρα μὲ πίκρανε,
 μιὰ πίκρα μεγάλη,
 καὶ δὲ μοῦ τὴ γλύκαινες, πανώριο ξαγνάντεμα
 τῆς πρῶτης λαχτάρας μου, καλὸ μου ἀκρογιάλι !

Ποιὰ τάχα φουρτούνα φουρτούνιαζε μέσα μου
 καὶ ποιὰ ἀνεμοζάλη,
 πὺ δὲ μοῦ τὴν κοίμιζες καὶ δὲν τὴν ἀνάπαυες,
 πανώριο ξαγνάντεμα, κοντὰ στὰκρογιάλι ;

Μιά πίκρα εἶν' ἀμίλητη, μιὰ πίκρα εἶν' ἀξήγητη,
 μιὰ πίκρα μεγάλη,
 ἢ πίκρα πὺ εἶν' ἄσβυστη καὶ μέσ' στὸν παράδεισο
 τῶν πρῶτων μας χρόνων κοντὰ στὰκρογιάλι.

ΑΠΟ ΤΟΥΣ "ΚΑΗΜΟΥΣ ΤΗΣ ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑΣ"

ΑΠΟ ΤΑ "ΔΕΚΑΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ"

6

"Α ! κάποια λόγια... Μέσ' ἀπ' τὰνθοκλάδια
 μᾶς κελαιδάτε, ξωτικά πουλιά !
 Τὰ μιλημένα λόγια εἶναι σὰ χάρδια,
 τὰ λόγια τὰ γραμμένα εἶναι φιλιὰ.
 Στῆς ψυχῆς μου τῆς ἄρρωστης τὰ βράδια
 μπάλαμο ἐσεῖς καὶ φεγγαροβολιά.
 Στοῦ παλατιοῦ μου ἐπάνω τὰ ρημάδια
 χορεύουνε ξωθιὲς μὲ τὰ βιολιά.
 (Τὰ λόγια σου εἶναι σὰ νὰ μὲ ραντίζουν
 ἀνάερα χέρια ἀπὸ ψηλὰ μπαλκόνια
 μὲ ματιὲς καὶ μὲ ρόδα θριαμβευτή.
 Τὰ λόγια σου εἶναι σὰ νὰ μὲ ποτίζουν
 μὲ τῆς νυχτιᾶς τὸ φέγγος, μὲ τὰηρόνια
 σὲ πυκνὸ δάσος χάρη ὄνειρευτή...)

Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΤΗΣ "ΦΛΟΓΕΡΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ"

Εἶμαι Ἀθηναῖος...

«Ἡ Ἀσάλευτη Ζωή», (Ἐκατὸ φωνές, 88)

Ἐγὼ Ἀθηναῖος ; Δὲ σᾶς ξέρω. Ξένα'
 εἶδωλα ὠραῖα πλαστικά !
 Τὰ σύγνεφα μὲ φέραν ἴσκιο ἐμένα
 γιὰ νὰ μ' ἀγκαλιαστοῦν τὰ ξωτικά.

Ἐγὼ Ἀθηναῖος ; Ὅχι. Κ' ἐσεῖς, ξένα,
 τὰ ἠλιογραμμένα δειλινά.
 Σκῦθισσας μάννας πεταμένη γέννα,
 κι ἀπὸ φυσήματα ἦρθα βοριανά'

Κ' ἐσύ, ὄρμη, ξένη, πὺ μεθᾶς τὴ σάρκα
 καὶ πὺ τὴ χαίρεσαι τρελλά !
 Μιᾶς ἀμαρτίας ἀκάθαρτης ἢ βάρκα
 σὲ φλεγέθοντες μέσα μὲ κυλᾶ.

Ἡ φωτιά μου γιομάτη εἶν' ἀπὸ στάχτη
καὶ τὴ σκαλίζω ἀργά, βαριά.
Τοῦ σαρκικοῦ μέσα μου κρύβω τὸ ἄχτι
καὶ τῆς γυναικας τὴν ἀνημποριά.

Στὸ βράχο σας τί θέλω ; Καὶ συντρίμια
ἔφηβοι ὠραῖοι ἰδεατοί,
λάμπειτε σὰν ὀλάκεροι. Καὶ ἡ γύμνια
μουσικὴ σὰ κορμιά σας καὶ ἀρετὴ.

Κ' ἐμὲ κουρέλια μὲ κακοσκελάζουν,
ἡ στράτα ἀφώτιστη κακὴ,
παλιούρια καὶ σκυλλιά τὴν κομματιάζουν
τὴν πορφύρα μου τὴ λειτουργικὴ.

Στῆς Ἀρμονίας τὸ βράχο τί γυρεύω,
βραχνὴ παράταιρη φωνή ;
Κληρονομιά προγονικὴ λατρεύω
μιὰ μαύρη Παναγιὰ βυζαντινὴ.

Ἄγιογδῦτες τὴν κλέψαν. Πᾶνε, πᾶνε...
Σβῦστε, τοῦ λατρεμοῦ κεριά,
Πάρτε με, γύφτοι. -- Ἀκάθαρτε ζητιάνε,
τὸ αἷμα καθάριο μέσα μας. Μακρυνά !

Μέσα μου ὄλο μαραίνειτ' ἓνας κρῖνος,
λύκος οὐρλιάζει νηστικός.
Στάθηκ' ἐμπρὸς μου ὁ μέγας Φλωρεντίνος,
τῶν κολασμένων ὁ πνευματικός.

Μὰ σὲ κάτι ποὺ λάμπει σὰ διαμάντι
κατάμαυρο καὶ μυστικό,
ξανοίγω τοὺς ἀστροκόσμους τοῦ Δάντη,
καὶ τὸν Ὀλυμπο τὸν ὀμηρικό.

Μέσ' στοὺς βυθοὺς τῆς φλόγας καὶ τῆς πίσσης,
δροσιά, κι ὀλόρθο μὲ βαστά.
Δαιμονικά, τοῦ κάκου οἱ παιδεμοί σας.
Διαμάντι, ὄλο σὰ μάτια μου μπροστά !

ΣΙΓΑ, ΜΗΝ ΤΡΕΜΗΣ

« — Σιγά. Μὴν τρέμης. Εἴμαστε τῶν τραγουδιῶν οἱ Μοῦρες,
φερὰ ἀρμονίας φέρουμε
στὰ ψυχομαχητά,
κι ἀγνάντια σὰ χαροπαλαίματα
τὰ μουσικὰ ἀνυψώνουμε παλάτια,
καὶ μὲ φιλιὰ σὰ ροδοστάματα
γλυκὰ τὰ παραδίνουμε τὰ μάτια
στὴν ἀξημέρωτη νυχτιά.
Φῶς καὶ φυτό, τὴν κάθε ὑπέρτατη
λαχτάρα ποὺ ἔφεξε καὶ βλάστησε
μέσ' στὴν καρδιά

κ' ἔπνιξε γύρω της καὶ θάμπωσε
κάθε ἄλλο βλαστομάνημα,
κάθε ἄλλη ἀστροφεγγιά,
τὴ μιὰ λαχτάρα τὴν ὑπέρτατη,
ἡ θάλασσα τοῦ Τίποτε προτοῦ νὰ σὲ σκεπᾶση
φτωχὴ ζουῦλα ποὺ ἔζησες καὶ τώρα σιγοσβείς,
πιετὸ σοῦ τὴν ἐκάμαμε.
Στὸ διαμαντένιο τάσι
τὸν οὐρανὸ σοῦ φέρνουμε
γιὰ νὰ τὸν πιῆς.

Ξένε, σκληρὰ σοῦ αὐλάκωσε ὁ καιρὸς
τὰ μάγουλά σου,
κ' εἶσαι σὰ βράδυ, ξένε, καὶ λαμποκοπᾶς
ἀπὸ τὸ χιόνι ἀπάνου σὰ μαλλιά σου.
Ξένε, ταράζει ὁ βόγγος σου,
ξένε, σπαράζει τὸ ξεψύχισμά σου
τοῦ ὕμνου μὲ τὰ χίλια στόματα
ἢ γόησσα βρύση
ἀπὸ ποῖο στόμα της ποθεῖς,
νὰ σὲ ποτίσῃ ;

Τοῦ κόσμου τὸ πολύβοο
τραγοῦδι θέλεις ;
Ἡ τὸ τραγοῦδι τῆς ὀλύμπιας ὁμορφιάς
ποὺ λάμπει ἀθάνατη στὴν πέτρα τῆς Πεντέλης ;

Τοῦ κάμπου θέλεις τοῦ κατάσπαρτου
 τὸ καταπράσινο τραγοῦδι ;
 ἢ τὸ τραγοῦδι τοῦ σπιτιοῦ τοῦ εἰρηνικοῦ,
 ἢ τὸ τραγοῦδι τῆς βροντῆς καὶ τῶν ἀνέμων,
 ἢ τὸ τραγοῦδι τῆς κορφῆς ποῦ ξεχωρίζει,
 ἢ τὸ τραγοῦδι τῶν ἡρώων καὶ τῶν πολέμων ;
 Τὸ τραγοῦδι διψᾷ τοῦ ὠκεανοῦ,
 ἢ τὸ τραγοῦδι τοῦ ὠκεάνειου νοῦ ;
 Μὴ θέλῃς τὸ τραγοῦδι
 κάποιου παράδεισου ἀπὸ πέρα,
 γιὰ κάποιας γῆς ἀπὸ δῶ κάτου ;
 ἢ τὸ τραγοῦδι τῆς ζωῆς ;
 ἢ τὸ τραγοῦδι τοῦ θανάτου ;
 «—Τραγοῦδι τραγουδήστε μου χιλιotraγουδημένο
 τραγοῦδι καὶ χιλιόκαλο,
 μὲ τὸ πανάρχαιο τὸ βιολὶ τὸ μεταχειρισμένο
 μὲ τὸ γλυκὸ γλυκὸ βιολί.
 Τῆς Νιότης τραγουδήστε μου τὸ ἀφρόντιστο τραγοῦδι,
 καὶ τὸ τραγοῦδι τῶν ὀλόχλωρων καρδιῶν·
 Τὰ μάτια, ὦ Μοῖρες, κλεῖστε μου
 μὲ τὸ βιολί τῶν εἴκοσι χρόνων...»

ΑΠΟ ΤΗΝ "ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΖΩΗ"

ΣΒΥΣΜΕΝΟ ΤΟ ΤΖΑΚΙ

- Σβυσμένο τὸ τζάκι. Στὸ σπίτι ! Στὸ σπίτι !
 Προσμένει τὸ ταίρι σου, κλαῖν' τὰ παιδιὰ !
- Ἀφήστε με ! ὦ δάσος ! Τὰ πεῦκα... Μιὰ σκήτη...
 πῶς κλαίει τὸ φεγγάρι στὰ μαῦρα κλαδιά,
 πῶς μέσα μου κάτι μὲ λιώνει, μὲ σώνει!..
- Σὲ χτύπησε, δόλιε, φωτιά τοῦρανοῦ.
 Στὸ σπίτι ! Λυπήσου.
- Τ' ἀηδόνι ! τ' ἀηδόνι !
- Στὸ δάσος τ' ἀηδόνι σοῦ πήρε τὸ νοῦ.

ΑΠΟ ΤΑ "ΠΑΘΗΤΙΚΑ ΚΡΥΦΟΜΙΛΗΜΑΤΑ"

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ὁ ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ γεννήθηκε στὴν Πάτρα στὰ 1859 μὰ οἱ γονεῖς του κατάγονταν ἀπὸ τὸ Μισολόγγι, ὅπου ἡ οἰκογένειά του φαίνεται τὸ δέκατον ἑβδομον αἰῶνα. Ὁ πρόπαππὸς του, Παναγιώτης Παλαμᾶς, ἦταν διευθυντῆς τῆς ἐκεῖ σχολῆς καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸ μέρος στὴν ἐπανάσταση τῶν Ὁρλώφ, τοῦ 1770. Ὁ γιὸς του Ἰωάννης γέννησε τὸ Μιχάλη Παλαμᾶ, δικαστῆ, τὸν πατέρα τοῦ ποιητῆ.

Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς εἶχε ἀκόμη τρεῖς ἀδερφοὺς, ἔζησε ὅλα τὰ παιδικὰ του χρόνια στὸ Μισολόγγι καὶ ἐκεῖ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα. Σὲ ἡλικία ἑπτὰ χρόνων ἔχασε τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα του καὶ ἀνατράφηκε στὸ σπίτι τοῦ θεοῦ του Δημήτρη. Στὰ 1876 πῆγε στὴν Ἀθήνα καὶ γράφτηκε φοιτητῆς στὸ Πανεπιστήμιο γιὰ νομικά, μ' ἀργότερα τραβηγμένος ἀπὸ τὴ φιλολογία, τὰ ἐγκατέλειψε δὶχως νὰ πάρῃ δίπλωμα.

Ἄρχισε τὸ φιλολογικὸ του στάδιο πολὺ νωρὶς μὲ τὸ Δροσίνη καὶ τὸν Καμπᾶ, «τὸν ποιητῆ τῶν ἀλησιμόνητων στίχων», καὶ δημοσίευε τοὺς στίχους του στὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς «Ραμπαῖα» καὶ «Μὴ χάνεσαι».

Ἀπὸ τὰ 1882 ἐγκαταστάθηκε ὀριστικὰ στὴν Ἀθήνα καὶ στὰ 1886 παντρεύτηκε μὲ τὴ Μαρία Βάλβη, Μισολογγίτισσα. Τὸν ἴδιο χρόνο τύπωσε τὴν πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ του.

Ἀπόχτησε τρία παιδιά. Τὴ Νανουκᾶ, τὸ Λέαντρο καὶ τὸν Ἄλκη ποῦ πέθανε πέντε χρόνων, καὶ ποῦ στάθηκε ἀφορμὴ νὰ γραφτῆ ὁ «Τάφος» καὶ πολλὰ λυρικά ποιήματα γιὰ τὸ θάνατό του.

Στὰ 1897 διορίστηκε γενικὸς γραμματέας στὸ Πανεπιστήμιο, θέση ποῦ κρατᾶ ὡς σήμερα.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Ἔχει δημοσιέψει χρονολογικὰ τὰκόλουθα βιβλία : 1886, Τραγοῦδια τῆς Πατρίδος μου· 1889, Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν· 1892, Τὰ Μάτια τῆς ψυχῆς μου. 1897, Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι. 1898, Ὁ Τάφος. 1900, Οἱ Χαιρετισμοὶ τῆς Ἠλιογέννητης. 1901, Θάνατος Παλληκαριοῦ. 1903, Τρισεύγενη. 1904, Ἡ Ἀσάλευτη Ζωή. 1904, Γράμματα (τόμ. Α΄). 1907, Γράμματα (τόμ. Β΄). 1907, Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου. 1910, Ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ. 1912, Οἱ Καημοὶ τῆς Λιμνοθάλασσης καὶ τὰ Σατυρικὰ Γυμνάσματα. 1912, Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά. 1913, Τὰ Πρῶτα Κριτικά. 1915, Οἱ Βωμοὶ (σειρὰ Α΄). 1917, Ἡ Ἑλένη τῆς Σπάρτης τοῦ Βεράρεν. 1919, Τὰ Παράκαιρα. 1920, Ληγιήματα. 1924, Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης. 1925, Πεντασύλλαβοι—Παθητικά Κρυφομιλήματα.

Καὶ ἄπειρες μελέτες, ἀρθρα, καὶ ποιήματα σ' ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ. Μεταφράστηκαν σὲ ξένες γλώσσες τ' ἀκόλουθα ἔργα του :

ΣΤ' ΑΓΓΛΙΚΑ, ἀπὸ τὸν Α. Ε. Phoutrides:

Life Immovable, (Harvard).

A Hundred Voices and other Poems, (Harvard).

Royal Blossom, or Trisevyene, (Yale).

A Man's Death, (Duffied & Co).

Ἀπὸ τοὺς Th. Stephanides & G. Catsimbali:

Poems, selected and rendered into English.

ΣΤΑ ΓΑΛΛΙΚΑ, ἀπὸ τὸν Eugène Clément:

Oeuvres Choiesies, 2 volumes. Préf. de Philéas Lebesgue. (Chiberre, éditeur).

Les Douze Paroles du Tzigane. Préf. de Mme de Noailles.

*Ἐπίσης μεταφράστηκε ἀποσπασματικὰ στὴν Ἰταλική, Γερμανική καὶ Ὁλλανδική γλῶσσα.

BIBLIOΓΡΑΦΙΑ

1. «Nuova Antologia»: Della Poesia lirica e satirica nella Græcia moderna. Conte Al. de Bosdari. Roma, 1918-Fasc. 1109.
2. «Le Monde Nouveau»: Philéas Lebesgue, Le Nouvel Hellenisme et l'œuvre de Costis Palamas. Paris, 1920.
3. «Ἐλεύθερον Βῆμα»: Ἄρ. 388—1923.
4. «La Revue de Grèce»: Louis Roussel, «Costis Palamas» — No. 23 Athènes, 1918.
5. «Revue des Etudes Grecques»: Eugène Clément, «Βωμοί», Paris, 1918.
6. «The Classical Journal»: December, 1916. No. 3. The University of Chicago Press. «Hesiodic Reminiscences in the «Ascrean» of K. Palamas», Aristides E. Foutrides.
7. «Græcia»: Paris, 1914, 6e année, No. 45. «K. Palamas», Eugène Clément.
8. «La Via»: No. 2, 1922. «K. Palamas», Pietro Zarri.
9. «La Revue de Grèce»: No. 7—1919. Louis Roussel, «Inactualités».
10. «Lettres Néo-Grecques»: D. Astériolis. «Mercure de France», Paris, 1920.
11. «Revue»: 1903. Le Mouvement littéraire Grec-Tigrance Yergati.
12. «Revue Bleue»: No. 8, Paris, 1924. «L'œuvre poétique de K. Palamas», A. Embiricos.
13. «Les Annales»: Paris, 1925.
14. «Lo Spettatore Italiano»: No. 4, 1924. «K. Palamas e la sua poesia», Aurelio Palmieri.
15. «London Quarterly Review»: Ὀκτ. 1924, New York.
16. «Boston Herald»: 13 Ἰουλίου 1921 — New York.
17. «The Swoey Review»: Νοεμ. 1921 — New York.
18. «New York Nation»: Νοεμ. 1921.
19. «The Poety Society of America»: Ὀκτ. 1921.
20. «The New York Herald»: Ἰούλ. 1921.
21. «London Times literary supplement»: Αὔγ. 1921.
22. «Δελτίο Ἐκπαιδ. Ὁμίλου»: «Τὸ Φανέρομα τοῦ Ἡσιόδου στὸν Ἀσκραίον τοῦ Κ. Παλαμά, Α. Φουτρίδης, Ἀθήναι, 1918.
23. «La Grèce littéraire d'aujourd'hui, Sansot, 1906. Philéas Lebesgue.

24. «The Times literary supplement»: 27 Δεκεμ. 1923. «A modern Greek play».
25. «Ἐθνικὸς Κήρυξ»: Ἄρ. 3, 1925. «Ὁ ποιητὴς τῆς Ἑλλάδος Κ. Παλαμάς» — Benjamin de Casseres.
26. «A modern Greek Poet»: «Athineum», 30. 7. 1920.
27. «Esquisses et souvenirs»: Jean Moréas. Société de «Mercure de France». Paris, 1913.
28. «Autour de la Grèce», Jean Psichari — Calman Lévy, Paris, 1897.
29. «Lights at Dawn»: Ar. Phoutrides — Boston, The Stratford Co, 1917.
30. «La Grèce actuelle dans ses poètes»: H. Pernot, Paris, Garnier frères, 1921.
31. «La Grèce éternelle»: E. Gomez. Carillo, Paris. Perrin & Cie, 1909.
32. «Κωστὴς Παλαμάς»: Ἄλκης Θρυλός, Ἀθήναι, 1924. Ἐκδοτ. οἶκος «Ἀθηνα».
33. «Κ. Παλαμάς»: Ἡλ. Βουτιερίδης, Ἀθήναι, 1923. ἔκδ. οἶκος Ζηκάκη.
34. «Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Κ. Παλαμά»: Ἰ. Παναγιωτόπουλος, Ἀθήναι, 1921, ἔκδ. Γ. Ποταμιάνου.
35. «Ἡ Νεοελληνικὴ ποίησις»: Μ. Δ. Φραγκιοῦδης, Λεμεσός, 1911.
36. «La Mort des Anciens»: Jean Psichari, Extrait d'Athéna, Paris, 1911.
37. «Οἱ Τάϊμς περὶ Παλαμά»: «Ἐστία»-Ἀθήναι, Νοέμβ. 1921.
38. «A Living Poet of Greece, K. Palamas»: A. Phoutrides.
39. «La Grèce»: (Ligue Française pour la défense des droits de l'Hellenisme). Paris, Société française d'imprimerie et de librairie. Conférence J. Psichari, 1905.
40. «Revue des Etudes Grecques»: Comptes rendus bibliographiques, 1900.
41. «Revue des Etudes Grecques»: Juin Sept 1914, Paris. «K. Palamas», «Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοῶσις», par Eugène Clément.
42. «K. Palamas»: von V. Dieterich. (Aus fremden zeitung. Stuttgart und Leipzig, 1897.
43. Nieuw Letter Kunding hever in Griek enland, D. C. Hesseling. (Overgedrukt vit de Gids, No. 3, 1900).
44. «Griekenland en de erlog in zund Atrika»: D.C.Hesseling. (Overgedrukt vit se Nederldandsche Spectator, No. 17, 1901.
45. «De Nederlandsche Spectator» Griekse brieven over letter Kunde, door ove D. C. Hesseling, No. 24 — 22 Octobr 1904.
46. «Un poète Grec, K. Palamas»: Feuilleton du «Monde Hellenique», du 4 et 11 Nov. 1906, Athènes.
47. «Μεγάλη Ἐγκυκλοπαιδεία»: Ἐφρον. Μποκιάουζ Πιτρούπολις — Ἄρθρον Λυκαρδοπούλου.
48. «Graecia», Paris, N°s 11-15, Juin 1911. «La Flûte du Roi», L. Roussel.
49. «Revue des Études Grecques»: No. 96, Janvier — Février 1909.

- Comptes rendus. «C. Palamas», «Γράμματα», τόμος 2ος, 1907, par E. Clément.
50. «La littérature grecque moderne, la poésie»: Dioscure, Lausanne-Imprimerie Vandoise.
51. Pall Mall Gazette: 27 Μαΐου 1889. Oscar Wilde.
52. «Νουμάς»: 'Αρ. 627-760 — Ρήγας Γκόλφης.
53. » » » 220 — Philéas Lebesgue.
54. » » » 413 — Μ. Φραγκούδης.
55. » » » 131 — Ταγκόπουλος.
56. » » » 243 — Ίδας.
57. » » » 338 — E. Clément.
58. » » » 240, 361, 380, 385, 386. — Κ. Χατζόπουλος.
59. » » » 417, 418 — 'Ο κριτικός τοῦ Νουμά.
60. «Etude sur les vers grecs». — Δ. Μοάτσου.
61. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης: «'Ομόνοια» — «Ταχυδρόμος» — 30 / 3 / 1910 καὶ 4 / 4 / 1910 — Συζήτηση γιὰ τὸν Ὀλυμπιακὸν ἕμνο τοῦ Παλαμά, «Βάλσαμα», 1923, — Παλαμάς.
62. » » » «Βάλσαμα», 1923, — Παλαμάς.
63. «'Απολογία τῆς δημοτικῆς»: Μ. Τριανταφυλλίδης. Δελτίο 'Εκπαίδ. Ὀμίλου. ἀρ. 4.
64. «Νέοι»: ἀρ. 2. Κ. Παράσχος.
65. «'Ακρίτας»: Σελ. 447. 'Αρ. Καμπάνης.
66. «Νέα Ζωή» ('Αλεξάνδρεια): 1907-1908 Σελ. 855 — Ι. Α. Γκίκας.
67. » » » 1908-1909 » 369 — Δ. Ζαχαριάδης.
68. » » » 1909-1910 » 42 — Γ. Κασσιμάτης.
69. » » » 1911-1912 » 353 — Κ. Χατζόπουλος.
70. » » » 1926-'Απριλίου Πανηγυρικό Κ. Παλαμά.
71. «Γράμματα»: 1913 (ἀρ. 15-16). Δ. Ζαχαριάδης.
72. «Histoire de la littérature grecque moderne». Dioscure.
73. «Λόγος»: (Πόλης). ἀρ. 8, 1921 — Π. Φλώρης.
74. «Λογοτεχνία»: Ι.— 'Ηλ. Βουτιερίδης.
75. «Τέχνη»:— σελ. 68. Π. Βασιλικός.
76. «Νέα 'Ελλάς»: 5. 1. 1914.— 'Αρ. Καμπάνης.
77. «Λόγος»: (Πόλης): 'Ιούλ. 1921. Γ. Σπαταλάς.
78. «'Η Φοινικιά»: Λέαντρος Παλαμάς.
79. «Κριτική καὶ Τέχνη»: 1925 — Μ. Πετριδης.
80. Γλ. 'Αλιθέρση: «Σατυρικά Γυμνάσματα, 'Επιθεώρησης», 23. 4. 1924.
81. » » » «Θάνατος Παλικαριού» » » 7. 6. 1924.
82. » » » «'Ο 'Αντιπαλαμισμὸς καὶ ἡ ἐξήγησή του». 3. 10. 1924.
83. » » » «'Ο Τάφος καὶ ὁ πόνος γενικά μέσα στὸ ἔργο του». «Ταχυδρόμος ('Αλεξ.) 19. 3. 1925 καὶ 26. 3. 1925.
84. «Κωστής Παλαμάς» Ταχυδρόμος 13. 2. 1926.
85. Journal des Hellènes: 7.2.1926 — Le Centenaire de Costis Palamas. E. Clément.
86. » » » » Costis Palamas. Marios Carellas.
87. » » » » 7.3.1926. Palamas fête à Alexandrie.
88. «Petit Méridional»: 17.3.1926, Montpellier. Κ.λ.π. Κ.λ.π.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ"

Δὲν ξεύρομε ἀκριβῶς τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποίαν ἡ Κεντρικὴ 'Επιτροπὴ τῆς 'Αθήνας ἀποφάσισε νὰ γιορτάσῃ ἀργότερα τὴν πεντηκονταετηρίδα τοῦ μεγάλου μας Ποιητῆ.

'Ελπίζομε—καὶ τὸ εὐχόμεσθε μ' ὀλη μας τὴν καρδιά—πὺς σκόπιμοι λόγοι γιὰ σοβαρώτερη ὀργάνωση καὶ ἀποτελεσματικώτερη δράση ἦταν ἡ μόνη ἀφορμὴ τῆς ἀναβολῆς αὐτῆς.

'Η «Νέα Ζωή» ὅμως πού πρώτη μετάδοσε στὴν Αἴγυπτο τὴν εἶδηση τοῦ γιορτασμοῦ κ' ἐγκολπώθηκε ἀθόρμητα τὴν ὡραίαν αὐτὴν ἰδέα, ἐθεώρησε καλὸ νὰ γιορτάσῃ ἔγκαιρα, μὰ πού ἦταν ἔτοιμη καὶ ἀκόμα γιὰ ἀνάγγελεν ἐπίσημα τὴν ἐκδοσὴ τοῦ πανηγυρικοῦ τεύχους στὸ ὁποῖο θὰ δημοσιεύονταν οἱ γνῶμες πού εἶχε ζητήσῃ ἀπὸ διακρεπεῖς ξένους 'Ελληνοστῆς καὶ δικούς μας λογίους.

'Η «Νέα Ζωή» ἐκφράζει σ' ὅλους τὶς ζωηρῆς τῆς εὐχαριστίας γιὰ τὴν πρόθυμη συμμετοχὴ τους.

'Η γιορτὴ τῆς πεντηκονταετηρίδας δόθηκε σεμνὴ τὸ ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου (13-2-1926) στὴν αἴθουσα πού ἐγένετο τῆς παραχώρησε ὁ «Λισχόλος - 'Αρίων». 'Η ἐπιτυχία τῆς ἦταν μεγάλη. Παραυεῖθησαν, ὁ ἐξαιρετος Γεν. Προξένος κ. Π. Καψαμπέλης—πού ἡ ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴν 'Αλεξάνδρεια μᾶς λυπεῖ βαθεῖα,—ὁ 'Υποπρόξενος κ. Σούφλας, ὁ δικαστὴς στὰ Μικτὰ κ. Στ. Βλάχος, ὁ Γεν. Διευθυντὴς τῶν 'Ελλ. Σχολῶν κ. Παλαιολ. Γεωργίου, ἡ Διευθύντρια τοῦ 'Αβερωφείου Παρθεναιωγείου κ. 'Υπατ. Στάμπα, ἀρκετοὶ ἐπιστῆμονες, ὅλοι οἱ διανοούμενοι καὶ πολὺς διαλεχτὸς κόσμος.

Τὸ βράδυ τὰ μέλη τῆς «Νέας Ζωῆς» καὶ ἀρκετοὶ φίλοι τῆς παρακαθῆσανε σ' ἐγκάρδιο συμπόσιο στὴν «'Ελληνικὴ Λέσχη», τιμῶντας τὸν Ποιητῆ.

'Η «Νέα Ζωή» θεωρεῖ ὑποχρέωσή της νὰ εὐχαριστήσῃ θερμὰ τὶς 'Ελληνικῆς ἐφημερίδες τῆς Αἰγύπτου, (τὶς 'Αλεξανδρινῆς «Ταχυδρόμον 'Ομόνοια», «'Εφημερίδα», «Στέμμα», «Δωδεκάνησον», «'Ισιδα» καὶ τὶς Καϊρινῆς «Κλειώ», «Φῶς», «Καῖρον», «Σφίγγα») γιὰ τὸ θερμὸ ἐνδιαφέρον πού δείξανε γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς γιορτῆς καὶ γιὰ τὰ καλὰ τους λόγια.

'Επίσης γιὰ τὶς τιμητικῆς τους ἐκδηλώσεις, τὶς ἐφημερίδες τῆς 'Αθήνας «'Ελευθερον Βῆμα», «Πολιτεία», «'Αγῶνα», τὸ σοβαρώτατο Παρισινὸ φύλλο πού ἐξυπηρετεῖ μὲ ζήλο τὰ συμφέροντα τοῦ 'Ελληνισμοῦ «Journal des Hellènes» καὶ τὸ φιλοπόροδο μὲ τὴ νέα του ἐξέλιξη 'Αλεξανδρινὸ περιοδικὸ «Φάρος».

'Αναδημοσιεύομε παρακάτω μερικὰ χαρακτηριστικὰ κομμάτια.

Ξεχωριστὰ ὅμως πρέπει νὰ εὐχαριστήσωμε τὸν πρύτανι τῆς 'Ελληνικῆς στὴν Αἴγυπτο δημοσιογραφίας κ. Σωτήρη Λιάτση, πραγματικὰ λεβεντάθρωπο πού μ' ἀληθινὴ ἀγάπη παρακολουθεῖ κ' ἐμψυχώνει τὴν ἀνάπτυξή τῆς ἐδῶ

λογοτεχνικής κίνησης. Έξόν από την άλλη διαλεκτή του συνεργασίας, ή στήλη των «Αναλέκτων» στον «Ταχυδρόμο» άχτινοβολά πάντα από έξυπνάδα και όμορφιά.

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

«ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ», (15. 12. 1926.). 'Ανάλεκτα. 'Η πεντηκονταετηρίς του Παλαμά.

Δέν είνε μόνον άξιοι θερμών συγχαρητηρίων οί 'Εταίροι της «Νέας Ζωής» διότι έπίμησαν διά τόσον έπιτυχούς φιλολογικής έορτής τόν μεγαλείτερον των συγχρόνων Έλλήνων ποιητών, έπί τή πεντηκονταετηρίδι του ποιητικού του βίου.

'Αλλά είνε και άξιοι της εύγνωμοσύνης της Έλληνικής κοινωνίας της πόλεως ταύτης, εις την όποιαν έδωκαν την εύκαιρίαν να δείξη τόσον ζωηρόν τό ένδιαφέρον της και διά την πνευματικήν ζωήν του Έθνους, της όποίας ένα των έπιφανεστέρων έκπροσώπων έτίμησε και αυτή μετ' αυτών προχθές.

'Η φιλολογική αυτή έορτή της «Νέας Ζωής» καθώς και τό πανηγυρικόν τεύχος τό όποιον θά έκδώση προς τιμήν των ποιητικών έργων του Κωστή Παλαμά, θά άποτελέσουν σημαντικόν σταθμόν εις την πνευματικήν ζωήν της νεοελληνικής 'Αλεξανδρείας και την εξέλιξιν της λογοτεχνικής παρ' ήμιν κινήσεως.

«ΕΦΗΜΕΡΙΣ», (9. 12. 1926). 'Η «Νέα Ζωή» δέν παρητήθη της ιδέας να έορτάση την πεντηκονταετηρίδα του Παλαμά. Και όργάνωσε διά τό άπόγευμα του Σαββάτου συγκέντρωσιν εις τόν «Αισχύλον» κατά την όποιαν μέλη της θά όμιλήσουν επί του έργου του διαπρεπεστάτου των συγχρόνων ποιητών της Έλλάδος και θ' άπαγγείλουν ποιήματά του. Συγχρόνως έκτελούντες την πρό τιμων μηνών δοθείσαν υπόσχεσιν θά δημοσιεύσει μετ' όλίγον πανηγυρικόν τεύχος εις τό όποιον θά περιέχωνται αι γνώμαι των έπιφανεστέρων Έλλήνων και ξένων περί του ποιητού.

«ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ», (14, 2. 1926.) 'Ο χθεσινός έορτασμός της πεντηκονταετηρίδος του Κ. Παλαμά :

Σεμνή και έπιβλητική έτελέσθη χθές τό άπόγευμα ή έορτή της Πεντηκονταετηρίδος του Κωστή Παλαμά υπό του λογοτεχνικού συλλόγου «Νέα Ζωή». 'Η εύρεία αίθουσα του Αισχύλου καθώς και οί διάδρομοι ήσαν άσφυκτικώς πεπληρωμένοι από κόσμον, όστις μετέβη ίνα γνωρίση κάτι από την ζωήν και τό έργον του έθνικου μας ποιητού διά τόν όποιον γίνεται τόσος λόγος εις τόν Έλληνικόν και Εύρωπαϊκόν Τύπον...

Πρώτος όμιλήσεν ό γνωστός δικηγόρος Κ. Ν. Παπαός, έκ των ίδρυτών της «Νέας Ζωής». Με ύφος άπλόν και εις καθαράν δημοτικήν γλώσσαν άνέπτυξε μερικάς άτομικάς του σκέψεις επί του πολυσχιδού και πολυτρόπου έργου του Παλαμά, εξετάσας περισσότερο αυτό από έθνικής άπόψεως.

Τόν λόγον του κ. Παπαά έκάλυψαν παρατεταμένα χειροκροτήματα. Δεύτερος ό γνωστός ποιητής των «Βαλσάμων» κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης, ή «ψυχή» της «Νέας Ζωής», εις ένα λόγον μεστόν λυρικών έξάρσεων, παρουσίασε τόν

άνθρωπον και εξήτασε τόν ποιητήν, όχι με την συχνά στείραν αναλυτικότητα του κριτικού, αλλά με τόν άγρόν ένθουσιασμόν του λάτρου και του θαυμαστού, καταχειροκροτηθείς.

Μετά ταύτα, ό επίσης έταίρος της «Νέας Ζωής» και συντάκτης του «Ταχυδρόμου» κ. Γιάγκος Πιερίδης άπήγγειλε με τέχνην τόν πρόλογον της «'Ασάλευτης Ζωής», τρία κομμάτια από τις «'Εκατό Φωνές» και εις τό τέλος την «'Ανατολήν» και τούς «'Ιάμβους και 'Αναπαίστους», χειροκροτηθείς.

'Εν τέλει ό ποιητής και Νεοζωϊστής κ. Γλαύκος 'Αλιθέρης άνέλυσε τό χαρακτηριστικώτερον και άνώτερον κατά την γνώμην του μέρος του πολυμόρφου έργου του Παλαμά, την «Φοινικιάν».

Εις τό τέλος της έορτής έλήφθη τό έξής τηλεγράφημα έκ μέρους Καϊρινής ομάδος διανοουμένων και φανατικών φίλων του Παλαμά :

«Φίλοι, παραστεκόμεθα νοερώς στη σεμνή μυσταγωγία που τελείτε για τό Μεγάλο μας Λάσαλο Κωστή Παλαμά και σās σφίγγομεν άδελφικά τά χέρια. Λουκάς Χριστοφίδης, Τάκης Τσάκωνας, Θ. Αύλωνίτης, 'Ιδ. Ψύχας».

«ΕΦΗΜΕΡΙΣ», (15.2.1926). 'Ο έορτασμός του Παλαμά από την «Ν. Ζωήν».

Το Σάββατον άπόγευμα εις τās αίθούσας του «Αισχύλου- 'Αριονος» έγινεν ή πολυπληθής συγκέντρωσις διά τόν έορτασμόν της πεντηκονταετηρίδος του Παλαμά τόν όποιον όργάνωσεν ή «Νέα Ζωή». Οί παλαιοί ίδρυται της «Νέας Ζωής», του σωματείου αυτού των νέων που είχε δώσει στην 'Αλεξάνδρεια μιá λάμψη ξεχωριστή πνευματικής ζωής μαζί με τό «Γράμματα» κατόπιν, έσήκωσαν και καινι τά μέτωπα από της καθημερινές των άσכולίες, από τον άγώνα των γραφείων και των υποθέσεων, και έδειξαν ότι μένει πάντα στην ψυχή των ό ένθουσιασμός και ή άγάπη διά κάθε ώρα και εύγενικό, όπως είνε και ό έορτασμός ενός ποιητού. 'Αλλωστε πολλοί έκ των έορταστών αυτών ποιηται και λόγιοι προσήλθον εις την πανηγυρικήν συγκέντρωσιν διά να προσφέρουν φόρον άναγνωρίσεως και εύγνωμοσύνης όπως σ' ένα διδάσαλο, στον ποιητήν, όπου συμπληρώνει τά πενήντα χρόνια άδιακόπου εργασίας και παραγωγής, ή όποία μένει ώρατο και θαυμαστό μνημείο της εποχής μας.

Πρώτος ό κ. Κωστής Παπαός, άφου παρουσίασε τούς δύο 'Αλεξανδρινούς ποιητάς Κ. Ν. Κωνσταντινίδη και Γλαύκο 'Αλιθέρη, που μίλησεν ό μόν γενικά, αλλά θερμά και με πολλήν έξαρσι για τόν Παλαμά ως ποιητή και ως άνθρωπο και ό δεύτερος αναλυτικώτερα με πολύν σεβας και θαυμασμό για τή «Φοινικιά» της 'Ασάλευτης Ζωής», τό κεντρικώτερο ίσως έργο του Παλαμά, μίλησε ύστερα, χωρίς να κίνη γενική κριτική του τόσο πλατειού έργου του ποιητή, σχετικά με την εξήγηση που δίνει ό ίδιος στη στάση που κράτησεν ό Παλαμάς στο ποιητικό του έργο άπέναντι σε διάφορα προβλήματα της Ζωής και της Τέχνης, και έξχωρα άπέναντι στη Γυναικα, στην Πατριδα, στη Ζωή, τη θεία αυτή αλήθεια, στην Τέχνη, τό θείο αυτό φέμα και στη Γλώσσα...

Μετά τούς τρεις αυτους όμιλητάς περί του έργου του Παλαμά ό κ. Πιερίδης άπήγγειλε με πολύν χροΐμα μερικά από την «'Ασάλευτη Ζωή» και της «'Εκατό Φωνές» και με την ήχώ των ώραίων στίχων του Ποιητή έτελείωσεν

ή σεμνή έορτή, ή όποία ήτο δίκαιος φόρος τιμής πρός τόν Ποιητή, και επί-
μησε συγχρόνως εκείνους, οι όποιοι έθεώρησαν καθήκόν τους ν' ανεβάσουν
τούς έργάτας της σκέψης και του ώραιού εις τό επίπεδον πού τούς πρέπει.

« ΚΛΕΙΩ », (15.2.1926). 'Η πεντηκονταετηρίς του Παλαμά
άπό την «Ν. Ζωήν».

'Επιβλητική και άνωτέρα πάσης προσδοκίας ύπήρξε κατά τό άπόγευμα
του παρελθόντος Σαββάτου ή υπό των έταίρων της «Νέας Ζωής» οργανω-
θεΐσα έορτή της πεντηκονταετηρίδος του μεγάλου μας ποιητού Παλαμά.
Μία άληθινή έθνική μυσταγωγία και σπανία αισθητική κατάνυξις διά τούς
παραστάτας...

•ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΒΗΜΑ• : 'Ο χαριτωμένος 'Αλεξανρινός χρονογράφος κ.
'Αγ. 'Αριστοκλής ('Αριστό), άνταποκριτής της έγκριτης 'Αθηναϊκής έφημε-
ρίδας, έδημοσίεψε τις πραγματικά ώραιες και γεμάτες ευγενικό ένθουσιασμό
έντυπώσεις του στο φύλλο της Τρίτης 3. 3. 1926 :

'Επρεπε να ήτο κοντά μας ό Παλαμάς τό άπόγευμα του περασμένου
Σαββάτου για να έδοκίμαζε την πειό ευτυχισμένη συγκίνησιν πού μπορεί να
δοκιμάση ένας ποιητής ως αυτός. 'Επρεπε να εύρίσκετο εις την αίθουσαν
του Αισχύλου-'Αρίονος, για να έψαυεν, άν είναι δυνατόν να πει κανείς, τά
πενήντα χρόνια της ποιητικής του ζωής ζωντανεμένα μέσα εις ύμνους συν-
θεμένους άπό ανθρώπους πού τόν αισθάνθησαν βαθεία, τόσον βαθεία ώστε
να τόν πανηγυρίσουν μ' ένα ένθουσιασμόν, με μίαν αγάπην, με μίαν εulά-
βειαν πού κατασυνεκίνησαν τό σπινότατον άκροατήριόν των. Και τόν ένθου-
σιασμόν, την αγάπην, την εulάβειαν μετέδωκαν και εις τούς άλλους. 'Ο Πα-
λαμάς εάν ήτο κοντά μας τό περασμένο Σάββατο θα άπεκόμιζεν άπό την πνευ-
ματικήν πανήγυριν πού ώργάνωσεν γι αυτόν ή «Νέα Ζωή», τό σωματείο με
την τόσο χυμόδη δρασιν και την τόσην για τά νεοελληνικά γράμματα αγάπην,
θ' άπεκόμιζε, λέγω, ό,τι μπορεί ν' άποκομίση ένας άνθρωπος της σκέψης
έορταζόμενος ειλικρινώς : την ευδαιμονίαν της βαθείας εκτιμήσεως και αγά-
πης των άλλων πρός τό έργον του. Για τούς 'Ελληνας λογίους μάλιστα, των
όποιων τά ήλικά κέρδη των κόπων των, είναι συνήθως, τά κέρδη... των έκδο-
τών των, και για τούς όποιους τό κράτος διαθέτει μόνον... την άδιαφορίαν
του, ή ήθική ικανοποίησις άποτελεί πράγματι ήθικήν ευδαιμονίαν...

'Αλλ' άν ό Παλαμάς δέν ήτο κοντά μας, άν δέν εύρέθηκεν εις άμεσον
επαφήν με την δυνατήν συγκίνησιν της όλης έορτής, εύρέθημεν όμως ήμεις
όλοι κοντά του, τόσον κοντά του, ώστε ή σκέψις μας να τόν παρουσιάζη έν
μέσφ ήμών κατά τό άπόγευμα του περασμένου Σαββάτου και να τόν
φανταζόμεθα συγκινούμενον μαζί μας.

'Η Παλαμική έορτή μπορεί να μη κατεκλύσθη άπό κύματα κόσμου
μπορεί να μιν εκλείσιν ή πόρτες του «Αισχύλου» διά να άποσοβηθή ή
άσφυξία της αίθούσης. 'Αλλά τί σημαίνει !... 'Εγέμισεν αυτή άπό τόσους 'Ελ-
ληνας, όσοι έχρειάζοντο για να εκδηλωθή ό σεβασμός των όμογενών του
έξωτερικού πρός τόν κορυφαίον των 'Ελλήνων ποιητών. Και ήτο τόσο μάλλον
τιμητικός ό σεβασμός αυτός των 'Ελλήνων 'Αλεξανδρείας, όσο μεταξύ της
πλειοψηφίας τούτων και του Παλαμά έμεσολαβούσεν ή τζάζ μπάντ των γλωσσ-

σαμυντόρων. Και κάτι άλλο ακόμη : ή Ιδέα ότι ό Παλαμάς ως νόημα ήτο
άκατάληπτος ! Γι αυτούς δε τούς λόγους ή πρωτοβουλία της «Νέας Ζωής»
όπως πανηγυρίση έδώ την πεντηκονταετηρίδα του Παλαμά ήτο, όπωσδήποτε
τολμηρά, και μερικοί έφοβούντο άποτυχίαν της έορτής. Εΐχεν ακόμη ριφθή
ή Ιδέα να γίνη με προσκλήσεις, ούτως ώστε να προσέλθουν εις αυτήν μόνον
οί διανοοούμενοι. 'Αλλ' ή «Νέα Ζωή» έσκέφθη πολύ όρθά ότι ό Παλαμάς
δέν άνήκει, δέν πρέπει ν' άνήκει, εις τούς όλίγους και ότι ό καλλίτερος πα-
νηγυρισμός της πεντηκονταετηρίδος του, ό συγκινητικώτερος φόρος τιμής
πρός την ποιητικήν του ώραιότητα και δρασιν, ή άπτοτέρα άπόδειξις της πρός
αυτόν αγάπης—πάντα ταύτα άπαιτούσαν μίαν έλευθεράν παροικιακήν εκδή-
λωσιν, ή όποία θα προσέθετε την τιμήν της εις την δια τόν Παλαμάν τιμήν
των διανοοιμένων μας. Αυτό άκριβώς και έγινε...

Πρώτος ύμνητής του Παλαμά εις την έορτήν ύπήρξεν ό παλαιός, ό νυν
και άει «Νεοζωΐτης» κ. Κ. Ν. Παππας, κοινοτικός έπίτροπος. Εις ώραιαν
δημοτικήν, χωρίς τολμηρότητες, την όποιαν οι άκροαται έδέχθησαν με
καταφανή ευχαριστήσιν, μάς έδιάβασε μερικές σκέψεις του επάνω στο έργο
του Κωστή Παλαμά. Μας της έδιάβασε δε με μιά ζηλευτή γαλήνη στη φωνή
και στής κινήσεις, με μιά καθαρότητα αλλά και με μιά θερμή συγχρόνως,
μέσα εις την όποιαν έτοποθέτησεν όλόκληρον τό περι του ποιητού εγκώμιόν
του. Και ήταν ώραιοφτιαγμένο τό εγκώμιο!... 'Αθροίζω έδώ και κει μερικά
λουλούδια του και συνθέτω μιά μικρή άνθοδέσμη :...

'Εδώ άκριβώς έτελείωσε τόν Παλαμικόν του ύμνον ό κ. Παππας έν μέσφ
μας όμοβροντίας χειροκροτημάτων.

Εις τό βήμα τόν διεδέχθη ό γνωστός εις τό 'Αθηναϊκόν κοινόν ποιητής
των «Βαλαάμων» και συγγραφέας του πέρσι παρασταθέντος εις τάς 'Αθήνας
«Ματωμένου Γέλοιου» κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης. Αυτός εξήτασε τόν Παλαμάν
ός ποιητήν και ως άνθρωπον. Σάν ποιητής ό κ. Κωνσταντινίδης, ό και
πρώτος έν ίσοις εις την «Νέαν Ζωήν», έτόνισε τόν Παλαμικόν ύμνον του εις
την λύραν του, τόν συνθέσε με της μελωδικώτερες εκφράσεις, με την γλυ-
κυτέραν άρμονίαν, με ό,τι, τέλος, ποιητικώς και ψυχικώς διέθετε τό καλλίτε-
ρον. Εις όλα δε αυτά πρέπει να προστεθή και ένα μετάλλο φωνής ζηλευτό,
καθαυτό ήδονικό. Φαντάζομαι ότι εις τόν Κωνσταντινίδην πρώτη ή φωνή θα
ήνοιξε τόν δρόμο, πρός την ποίησιν. 'Η μουσα θα ήλθε κατόπι.

'Ας συνθέσωμεν και άπό τό Ιδικόν του Παλαμικόν εγκώμιον ένα
μουκετάκι...

¹ Χειροκροτήματα ραγδαία έκάλυψαν την τελευταίαν συμβολικήν εικόνα
του κ. Κωνσταντινίδη.

Λύο άλλοι Νεοζωΐται συνεπλήρωσαν τό σεμνόν αυτό Παλαμικόν άπόγευμα:
ό ποιητής κ. Γλαυκος 'Αλιθέρης, ό σπουδαιώτερος των έν Αιγύπτω Παλα-
μιστών άπό της άπόψεως της βαθείας μελέτης του έργου του μεγάλου
'Ελληνος, αναλύσας την Φοινικιάν, και ό κ. Γιάγκος Πιερίδης, άπαγγείλας
άριστοτεχνικώτατα τόν πρόλογον της «'Ασάλευτης Ζωής», και μερικά άπό της
«'Εκατό Φωνές» και τούς «'Ιάμβους και 'Αναπαιστους».

Και έτελείωσεν ή ώραία Παλαμική πανήγυρις εις τόν «Αισχύλο» μέσα
εις μιά εύλαβή διά τόν μέγαν ποιητήν συγκίνησιν των 'Ελλήνων της πόλεως
αυτής, διά να επισφραγισθή εις τάς αίθούσας της «'Ελληνικής Λέσχης»,

δπου οί έταίροι τής «Νέας Ζωής», Άλλοι διανοούμενοι, δημοσιογράφοι και καλλιτέχνη παρέκάθησαν εις πλουσιώτατον γεῦμα. Κατ' αυτό, θερμόταται και πανευτυχεις ὑπέρ του μεγάλου ποιητοῦ έγιναν προποσεις και ἀπηγγέλησαν λαμπρῶς στίχοι του εις μίαν ἀτμόσφαιραν σπανίου διά τήν Ἀλεξάνδρειαν πνευματικοῦ θριάμβου!....

Ο ΓΙΟΡΤΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Τόν περασμένο Δεκέμβρη, στή Λεμεσό τής Κύπρου, ὁ Σύλλογος τῶν «Μουσῶν» ἐπανηγύρισε στό Θέατρο Χατζηπαύλου τήν πεντηκονταετηρίδα του Ποιητῆ. Ὁ πρόεδρος του συλλόγου κ. Νικ. Κλ. Λανίτης ἔκαμεν ὄραία και θερμῆν εισηγήση, κα ὁ λόγιος διευθυντής τής «Ἀληθείας» κ. Μ. Δ. Φραγκούδης ἐμίλησε ἀναλυτικά, τονίζοντας σέ γενικές γραμμές τά κυριώτερα σημεῖα τής Παλαμικῆς ποιήσης.

Ἀπαγγελήθηκαν διάφορα ποιήματα του Παλαμά κ' ἐκτελεσθήκανε συνθέσεις του Καλομοίρη πάνω στους «Ἰαμβους και Ἀνάπαιστους» κλπ.

Ἐπίσης παρομοία γιορτή δόθηκε στή Λάρνακα ἀπό τὸ «Φιλολογικὸν Ὅμιλο.»

ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Ὁ «Σύλλογος τῶν Συναυλιῶν» στήν Ἀθήνα ἀφιέρωσε ἓνα μεγάλο μέρος μᾶς συναυλίας του στον Ποιητῆ. Κ' ὕστερα ἀπό τήν ἐκτέλεση τής μουσικῆς του Καλομοίρη πάνω στο «Σ' ἀγαπῶ», ἐπρόσφερε στον Παλαμά ἓνα στεφάνι ἀναμνηστικό

Τήν τελευταία στιγμή μαθαίνομε ἀπό τήν Ἀθήνα τή σύσταση Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας. Τὸ γεγονός και μόνο πὸς ὁ Παλαμάς ὀνομάστηκε μέλος της στο τμήμα τῶν Γραμματῶν και τῶν Καλῶν τεχνῶν, μᾶς χαροποιεῖ ζέχωρα και μᾶς δίνει ἐλπίδες γιά μιά σοβαρή δράση ἀντάξια μέ τόν ψηλό της προσορισμό.

ΤΟ ΝΟΜΠΕΛ

Η «ΝΕΑ ΖΩΗ» ΞΑΝΑΘΥΜΙΖΕΙ ΣΤΟΥΣ ΑΡΜΟΔΙΟΥΣ: ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ, ΑΚΑΔΗΜΙΑ, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ Κ. Λ. Π., ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΝΟΗΣΗ, ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ' ΝΑ ΦΡΟΝΤΙΣΟΥΝ, ΝΑ ΚΙΝΗΘΟΥΝ, ΝΑ ΕΡΓΑΣΤΟΥΝ, ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΟΥ ΒΡΑΒΕΙΟΥ ΝΟΜΠΕΛ ΣΤΟΝ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ.

ΤΟΜΟΣ XIII 1925 — 1926

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ: ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΑΓΑΠΕΣ (ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΠΟΙΗΜΑ),	ΣΕΛ.	3
" ΠΩΣ ΖΗ Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΜΕ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ (ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΑΠΟ ΤΗΝ "ΠΟΙΗΤΙΚΗ" ΤΟΥ)	"	6
ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΓΝΩΜΕΣ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ,	"	16
Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ. ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ	"	22
ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Κ. ΠΑΛΑΜΑ "Η ΦΟΙΝΙΚΙΑ"	"	27
Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ: ΑΠΟ ΤΗΝ "ΚΡΗΝΗ", Ο ΠΟΙΗΤΗΣ (ΠΟΙΗΜΑ)	"	33
ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ:		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ "ΝΕΑ ΖΩΗ":		
EUGÈNE CLÉMENT - DR HORVATH ENDRE		
D. C. HESSELING - PHILÉAS LEBESGUE		
AURELIO PALMIERI - H. PERNOT - LOUIS ROUSSEL.		
Ο JEAN MORÉAS ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ,	"	54
Ο BENZAMIN DE CASSERES ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ,	"	55
Ο ALFRED DUMAS ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ	"	56
Κ. Ν. ΠΑΠΠΑ: ΛΙΓΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ,	"	57
Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ: Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ	"	63
ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΙΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ	"	77
Σ. ΣΚΙΠΗ: ΩΔΗ ΣΤΟΝ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ,	"	105
ΑΠΟ ΤΑ ΛΥΡΙΚΑ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ	"	106
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ—ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ	"	117
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	"	118
ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ	"	121

ΕΙΚΟΝΕΣ Κ. ΠΑΛΑΜΑ:

ΠΡΟΤΟΜΗ Μ. ΤΟΜΠΡΟΥ
ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ Π. ΜΑΤΘΑΙΟΠΟΥΛΟΥ
Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΤΟΥ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Σελ. Στίχ.

Διάβαζε: 38 20 τις τρεις Ἰταλίες ANTI και τρεις Ἰταλίες†
" 38 24 ἐμπνευσμένο " ἐμπνευσμένο
" 41 31 H. Pernot " A. Pernot
Πρόσθεσε: 66 23 μετά τή λέξη συγκίνηση, τή φράση:
Κ' εἶνε κάτι γιά τὸ ὁποῖο καυχῶμαι.

Τὸ Σύλλογο τῆς "ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ" ἀποτελοῦν οἱ:

ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ ΓΛΑΥΚΟΣ	ΠΑΥΛΙΔΗΣ Β.
ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Δ.	ΠΕΤΡΙΔΗΣ Π.
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ.	ΠΕΤΡΙΔΗΣ Γ.
ΖΑΓΡΑΣ ΠΗΛΙΟΣ	ΠΙΕΡΙΔΗΣ Γ.
ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ Γ.	ΠΗΛΑΒΑΚΗΣ Κ.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Κ. Ν.	ΠΗΛΑΒΑΚΗΣ Γ.
ΜΑΓΝΗΣ ΠΕΤΡΟΣ	ΣΑΡΡΗΣ Δ.
ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ Θ.	ΣΑΡΡΗΣ ΓΡ.
ΠΑΠΠΑΣ Κ. Ν.	ΤΣΑΓΚΑΡΑΔΑΣ Κ.
ΠΑΠΠΑΣ Ι. Ν.	ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ Δ.

ΤΟ ΤΥΠΩΜΑ ΤΕΛΕΙΩΣΕ ΣΤΙΣ 7 ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΗ 1926